

Commentaria Ac Dispvtationes In Primam Partem Divi Thomae

Cvm Variis Indicibvs

De Deo Effectore, Creatvrarvm Omnivm Tractatvs II. De Opere Sex
Diervm, Ac Tertivs De Anima

Suárez, Francisco

Mogvntiæ, 1622

Liber Tertivs De Potentiis Cognoscitivis In Commvni, Ac Etiam sensitiuis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93575](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-93575)

LIBER TERTIVS
DE POTENTIIS COGNOSCI-
TIVIS IN COMMUNI, AC ET-
iam sensitiuis.

I X I M V S de potentijs animæ vegetatiuæ, superest hoc in libro dicendum de sensu, quia tamen cum intellectu in sequenti libro explicanda conueniunt in ratione cognoscendi, operè pretium erit rationem hanc vtrisq; generalem per septem sequentia capita prius enodare: sic namq; & repetitionem multarum quæsiōnū fugiemus, & præterea, (quod præcipue intendimus) intelligēmus ordinem, & connexionem, quam hæ potentiæ habent in homine, in quo reperiuntur omnines tanquā in uno principio radicatae.

CAPUT I.

Dicitur ergo de hismodi potentijs, ab obiecto
Dearum incipimus, de quo in communi sum-
pto illud solum videtur posse inuestigari, quomo-
do ad actum cognoscendi concurrat, hoc enim est
ipsum considerare sub ratione communi cogno-
scibilis, &c. Nam materialiter, quid nimur sit
res cognoscibilis, non potest tam vniuersaliter di-
sputari, sed de ea re progressu dicemus proprijs in
locis. In proposita ergo questione pars negativa
vera apparet. Primo, quia terminus actionis non
prærequisitur ad actionem, vt propter ea debeat
esse coniunctus agenti, obiectum autem cognoscibilis
est terminus cognitionis: ergo. Secundo vel
necessarium esset obiectum coniungi potentia secundum
suum esse reale, vel secundum illius simili-
tudinem: non prius, nam intellectus cognoscit
hominem quem realiter intra se non habet, ac de
sensibus ait Aristoteles quod super eos possum
sensibile non causer sensationem. Posterior etiam
non videtur necessarium, cum fictiæ videantur
huiusmodi species.

In hac re est opinio afferens coniunctionem obiecti cognoscibilis cum potentia cognoscente non esse necessariam ad cognoscendum: quod in virtute afferunt omnes, qui negant species intentionales sensibiles, vel etiam intellectuales, quam opinione tribuit Galeno Gregor. Nyssenus libro de viribus anima, capite secundo. Diuus Augustinus etiam lib. de quantitate anima, cap. 23. videatur sentire visionem non fieri potentia aliquid recipiente. Idem tenet Seneca lib. de naturalium questionum, ac tribuunt Platoni Plotini Enneade 4. Et Porphyrius lib. de sensu: Subscribunt eidem opinioni Ochanus in 2. quæst. 17. & 18. Gabriel etiam list. 3. q. 2. notab. 4. circa primam, & secundam conclusionem, negat species in sensibus externis, quâs in 3. conclusione addat in sensu exteriori, in erum imprimi quod tangam realē obiectum sit.

partiale principium sensationis. Item Durand. d. 3. q. 6. n. 11. & licet dist. 13. q. 2. aliquas species internationales sensibilium obiectorum admittat, non tamen ob earum necessitatem ad cognitionem, sed quod sint participes quaedam colorum, v.g. & similius qualitatum naturaliter ab eis fluentes, eo modo, quo lumen procedit a luce, nihil tamen ad cognitionem conductentes. Nam dum obiectum, inquit, visus obicitur, conficiatur quidam non propter species, sed quia hic est visus, illud vero visibile.

Alij vero authores licet concedant in sensibus esse necessarium obiectum coniungi potentia vel per se, vel per aliquam sui similitudinem, attamen in intellectu id negant, & quod coniunctio videatur solum necessaria, vt obiectum excite potentiā ad operandum, visus enim non poterit videre, nisi excitetur ab obiecto visibili, at intellectus, cum sit spiritualis, excitari nequit ad operandum ab obiecto materiali, sed a cognitione sensuum, nam cum eadem anima sit, quæ sentit, & intelligit, si quid apprehendit per sensum, illico excitatur ad cognoscendum exactius per intellectum. Quæ opinio excoxitatur videatur; vt effugiat difficultates, quæ in modo productionis specierum intelligibilium occurruunt, quam maxime amplietur Durand. supra, tenerij Henric. & Ioan. Bacionius in 2. dist. 6. q. i.

Sit tamen prima conclusio. Vno obiecti cognoscibilis cum potentia necessaria est in omni cognoscendo. 4
Est ferè communis omnium Theologorum, & Philophororum, qui in potentij cognoscitius ponunt similitudines quasdam obiectorum, & per illas obiecta vniuant potentij, easque vocant species intentionales, species quidem quia sunt forma representantes intentionales vero non, quia entia realia non sint, sed quia notacioni deferuntur, que intentio dici solet. 5
Tenet hanc sententiam Aristoteles de Anima, libro 2. cap. 12. & lib. 3. cap. 1. alias 4. ait enim intellectum, ut intelligat, fieri debere ipsa intelligibilis, & hoc induxit intellectum agentem. 6
Plato etiam posuit intellectum nostrum à principio suu crea-7
tione habere inditas omnium rerum species, & propositio decima, legitur intelligentias esse plenas for-8
mis, id est, speciebus. D. quoque Diophylus 7. cap. & qualis de divina nominibus, assertor Angelosplenio à principio speciebus rerum omnium. 9
D. August. 2. c. 6. & 11. 10
super Genesim ad literam, scribit Deum semel genitum produxisse res in seipsis, iterumq; in intellectibus Angelorum, dando scil. illis similitudines earum. 11. 12. 13
dem habet 1. de Trinitate, cap. 2. vbi docet pri-
oriem specierum difficile posse suaderi tardiori-
us ingenitus.

Et probatur conclusio inductione, nam inter
potentias cognoscentes, quādam cognoscunt in
uituē, id est, obiecta sibi præsentia, ut sensu
terris, aliae cognoscunt abstractiū, id est, obiecta
absentia: in utroque vero genere potentiarum
inuestigantur.

inueniemus esse necessariam coniunctionem obiecti cum potentia ad cognoscendum. Nam inter sensus externos, tactus, & gustus requirunt obiecta materialiter coniuncta. An vero in illis debet coniunctio per species, necne, infra dicetur. In visu etiam qui inter omnes sensus externos percipit obiectum magis distans multis experimentis cognoscuntur species prouidentes ab obiecto. Prima est, quia videmus nosipos in pupilla alterius, quod non potest intelligi alter fieri, quam formulâ aliqua representante meipsum impresum in alterius pupilla. Similis experientia est de speculo, non enim potest fieri visio opposito speculo nisi aliquis a reipsa ad speculum tranferret, illud autem vocamus speciem, quod amplius explicatur. Nam si quis obiectum visibile a tergo habeat, illud non videt, si tamen coram oculis speculum proponatur, videt, quod signum est obiectum visibile, ratione speculi iam praesens alter immittere speciem, quam antea immisit. Nam si obiectum visibile aliter non ageret, quam antea; non esset cur nunc potius videatur, quam antea. Nec dicas videri ea, quod oculus emitat radios, qui ab speculo regrediantur usque ad rem visam: id enim praterquam quod scilicet (ut res habet) dicit potest de obiecto emittente species, quae ab speculo regrediantur ad oculum, inferius aperit impugnabitur. Nec rursum dicas ideo nunc videri, quia nunc est praesens oculus, & non antea, virget liquidem argumentum, quod illa noua praesentia non potuit fieri, sine aliqua noua mutatione, vel actione, que certe alia experientia non est, quam productio specierum. Est & alia experientia, nam obiectum propinquum apparet quantum est, distans vero apparet minus: hoc autem inde procedit, quod aliter atque aliter emittit species. Simile experimentum est de baculo, qui sub aqua fractus apparet, de denario item maiori apparente, de senum deniti inspiciliis nonnullis, per quae minuta quaeque acutae grandia essent conspicuntur. Similiaque alia deprehendimus ob speciem refractionem, aliasve earum immutaciones, sicut speciem in demonstrant.

6 De potentis autem abstractiue cognoscentiibus probatur eadem assertio. Nam intra imaginacionem experimur formari similitudines quas significantur rerum corporearum. Item memoria, & reminiscencia sine speciebus esse minimè possent, vt Aristoteles testatur in lib. de Memoria, & reminiscencia, & lib. de insani. Ratio est, quia si in absentia rei nihil maneat intra potentiam, non potest sanè illam cognoscere, ut potest per aduersarios ita se habens, ac si nunquam cognovisset: idemque argumentum procedit de intellectu: concluditque praterea dari has species in sensibus externis, quia nihil potest ad interiores pertransire, nisi per exteriores sensus: constat ergo dari in omnibus potentiis species rerum cognoscibilium, & hoc non alia ratione, nisi, ut obiectum cognoscibile vniatur potentia: ergo haec vno necessaria est.

7 Ex discursu facto ab ex parte cognoscendi, ideo dum res cognoscitur: quasi trahitur ad cognoscendum, ut quisque apud se experitur, dum cognoscit: propter ipsam ergo assimilationem necessarium est, vt in illam cognoscibile vniatur cognoscenti, vt scilicet aperte possit per hanc actus assimilatio, sive cognitio: cum vero realis vno inter potentiam, & obiectum aliquando impossibilis sit, aliquando improportionata, concedenda erit intentionalis, quae sit per vicariam obiecti speciem. Alia ratio reddi potest: quia potentia cognoscitiva est in differens ad operandum circa hoc, vel illud obiectum,

et ideo ut determinetur in particulari ad cognoscendum, indiget coniunctione aliquad ipsum obiectum. Forte dicetur determinari à presentia extrinseca obiecti, sed hoc in primis solum habet locum in externis sensibus. Imò in illis quoque non satisfacit, nam intrinseca indifferenta potentia non nisi per intrinsecum aliquid tolli potest: quare si nec ipsum obiectum extrinsecum ageret in potentiam, neque potentia in obiectum, non posset potentia ad obiectum ipsum determinari.

Ex his sequitur secunda conclusio. Quando obiectum vniatur potentiae media specie, neceſſe est ipsam speciem esse intrinsecam in potentia cognoscitiva. Hoc conclusio est contra aligentes in intellectu non esse intrinsecam species intelligibiles, sufficereque phantasma ipſa, ut numero tertio rerelinus. Est etiam contra Simplicium, & Philoponum 2. de Anima, capite quinto, qui volunt species sensibiles non recipi in potentia ipsa sensu, sed in organo illius, eo quod Aristoteles 7. Physicorum, cap. 2. dicit sensationem fieri patiente aliquid ipso corpore, id est, organo, ibi tamen non excludit potentiam. Conclusio itaque nostra est Aristotelis, & D. Thomæ, & discipulorum eius, de qua Caprol. in 3. d. 14. q. 1. & in 2. d. 3. q. 2. Ferrar. 1. contra. cap. 82. Probatur primò ex adductis prima conclusione. Nam omnes ponunt in intellectu Angelii species rerum, ibi autem non est organum, in quo fint: sum ergo in ipsa potentia: idemque vallet de intellectu nostro, cum species ipsius maneat in anima separata, iuxta illud Hieronymi, *Dicamus in teriu, quorum scientia nobisum perseueret in celis.* Ratio conclusio est. Nam species ponuntur ad actuandam potentiam, non organum, forma autem debet esse in eo quod actuatur: species ergo in ipsa potentia recipi debent, ideoq; Aristotel. dixit sensum in actu fieri ipsum sensibile in actu, & textu 12. lib. de Anima, sensum recipere species à sensibili, idemq; repetit cap. 6. & lib. 3. cap. 5. de intellectu, & intelligibili, D. Thomas etiam 1. p. q. 14. art. 1. ait naturam cognoscitiam vt sic non tantum esse perfectibilem per propriam formam, sed etiam per formas aliarum rerum, dum earum species recipit.

Ex quibus colligitur falsum esse intellectum sufficienter determinari perphantasma. Primò, quia phantasma cum sit quid materiale, & in inferiori potentia existens, non potest esse sufficiens ad operationem spiritualem potentiae superioris. Item phantasma non potest determinare intellectum, ut forma inherens illi, quia est materiale, neque etiam ut obiectum, quia intellectus non cognoscit rem inphantasma, neque denique ut cooperans intellectui, quia cum sit materiale non potest cooperari ad actum spiritualem: ergo. Praterea intellectus est potentia alterius ordinis ab omni potentia sensu: ergo in proprio ordine habet omnia requisita ad actum cognitionis: haec autem sunt potentia, & obiectum illi vniuum: ergo in proprio ordine spirituiali hoc habet: illa autem vno fit per species: ergo habet proprias species à sensibili distingueas. Item quia qua ratione ponitur intellectum determinari àphantasmibus, eadem ponere sensum interiorem determinari cognitione sensuum exteriorum, & ita non haberet proprias species, quod est contra experientiam. Si dicas sensum interiorem indigere proprijs speciebus, ut illas serueret in absentia obiecti, idem dicitur de intellectu, habet enim vim ad conferandas proprias species, ut infra videbimus. Ultimò arguitur. Nam vel intellectus noster est capax specierum intelligibilium, vel non: si primum: ergo recipiet illas, ne absurde dicamus dum est in corpore carere sem-

per forma fibi naturali, & perfectiōne necessaria
ad intelligendum: si non est capax: ergo separa-
tus à corpore non poterit naturaliter recipere
species intelligibiles, atque adeo nec intelligere
naturaliter, cum ibi non sint phantasmatā quā-
bus determinetur. Tandem in eodem subiecto
sunt habitus, in quo species: sed habitus intelle-
ctuāles subiectiūs insunt intellectui: ergo, & spe-
cies, cum habitus cognoscitius ponatur ad faci-
litandam potentiam in visu specierum. Ad argu-
menta igitur responderetur terminū productū
per actionem non posse esse principium actionis,
objection autem potentiae cognoscitiae per
cognitionem productū non esse, ideoque posse
praequiri ad actionem. Ad secundum negandum
species fictitiae esse, ut satis probatum est, patet et
que amplius sequenti capite.

etiam intellectus species plurium rerum fibi in-
harentes habet, cum non semper actu intelligat, ad hanc
praeclaram Adde, quod licet essent corpuscula eadem, si qua
est, procederet difficultas: quod ergo potestia non
actu intelligat, aut cognoscat omnia, quorum ha-
bet species, ex eo prouenit, quod non cooperetur
semper representationi omnium specierum, aut
ob alia diuerricula, aut aliquando ex libertate, ut
in homine. Quod verò laeso cerebro amittantur ad
phantasmata, non ideo est, quod sedem defierant
corpuscula illa, contingunt enim talia sympto-
mata absque ruptione cerebri, vel fractione illius,
ut neccesse erat ad egressum corpusculorum: pro-
uenit ergo ex eo, quod virtus cerebri inepit redditur
at vivendum phantasmibus, vel ex eo quod
phantasmata pendent in conferiari à recta di-
positione cerebri, qua disoluta corrumputur:
constat ergo vniuersalis conclusio posita, omnes
species intentionales esse accidentia, atque adeo
qualitates, cum ad aliud pradicamentum perti-
nere non possint.

CAPVT II.

Quidnam sint species intentionales.

3.
*Supposizio
pro resolu
zione.*

Quoniam species sunt quasi instrumenta quædam, per quas cōmuniter, obiectum cognoscibile vñtrit potentia, ideo necessarium est perfectè illas cognoscere. Et primo supponendum est huiusmodi species esse entia realia: proba uimus siquidem illas esse, quod est esse entia realia, nam quod non habet entitatem realem, non est. Quo supposito querimus, an sint substantia, vel accidentia, an materialia entia, vel spiritualia, & quem modum essendi habeant.

2 Prima conclusio. Omnes species sunt accidentia quædam. Probarur inducione. Ac primò de species sensum exteriorum id constat, cum fiant ab exterioribus accidentibus sensibiliis, & ab illis dependant in conferuâ. Secundò, quia fangi non potest, quæ substantia sunt, nec vitta ad id occurrit necessitas, ordinantur nempe ad modendum sensum, illumque actuandum, ad hoc autem munus satis est esse qualitates. Tertiò, nullum est agens à quo producantur tales substantiae, neque possent peruenire vñque ad sensum tam breui mutatione, quam latitem perueniunt visibiles species. De species as quoque intelligibilibus certissima est assertio, substantias enim spirituales preter humanas animas denuo creari inauditum est, ne dicam temerarium.

3.
De speciebus sensu, as interioris, quæphantasmata appellantur, fuit opinio quorundam esse corpuscula quædam, hoc est, spiritus animales in cerebro existentes, representantes tunc res ipsas sensatas, sive per substancias suas, sive per accidentia ipsi spiritibus inherentia. Tum quia siphantasmata inhaerent in interno sensu, semper illum mouebunt ad operandum, atque adeo semper deberet cognoscere, quod falsum esse liquet experimento. Tum quia lasso cerebro amittuntur sephantasmata: sive ergo corpuscula aliqua, quæ corrumpuntur. Probatur tamen assertio quoad has etiam species. Primo à parviatione. Nam si in reliquis potentibus perfectioribus, ac minus perfectis, species sufficiunt accidentales, cur non inphantasia? Maximè cum ex eis rationes procedant, quod ad manus suum sufficiat esse qualitates, quodq; non sit agens, à quo producantur substanciali. Est praeterea speciale argumentum, nam tales substanciali materiales esse oportet, & corporales: occuparent ergo locum, prouidebant innumera penèphantasmata in angustissimo cerebro recipere, cum sola representante individua, quæ perphantasmam innumeram feret à nobis percipi, notissimum est. Quis accensu credat posse cerebrum tot carpere corpuscula locum occupantia.

4. Neque rationes paulò ante factæ vrgent, quia

Et ex hac conclusione in *infero* primò inter potē-
tiam & speciem intentionalem esse solum acciden-
tiam vniōnem, ut potē inter accidens, & subie-
ctum, neq; villam maiorem posse ex cogitari, quid-
quid *Caietanus* singat. 1. part. quāsi. 14. art. expone-
nens famosum *Commentatoris* dictum, quod ex
intelligibili, & intellectu magis vnum fiat; quām
ex materia, & forma, ex quibus & vnum tertium
ab utraque distinctum resultat, & materia pīa astrō-
neutiquam forma efficitur: at vero ex obiecto, & nō
potentia tertium non resultat, sed potentia fit ip-
sum intelligibile, sive obiectū. Illud tamē dic-
tum in rigore falso sum esse certum. Nam inter
materiali, & formam substantialis vno datur, ex il-
lisque fit per se vnum: inter potentiam vero &
obiectū non potest in intelligi vno plurquam acci-
dentalis, maximē quando vno fit media specie, ut
in præsenti, nec alio modo dici vere potuit intel-
lectū fieri ipsum intelligibile, nisi quatenus in-
formatur specie illud representante: hoc autem
modum accidentalis vniōnem non transcendit.
Præterea intellectus beati diuinam essentiam vi-
dens, illi intimò vniatur, nullo autem modo dici
potest, quod fit ipsa essentia, nisi forte nimium
metaphorice: ergo, &c.

At occurrit Caietanus intellectum fieri ipsum intelligibile intelligibiliter, non realiter: hoc vero ^{Repositio} _{Caietanus} quomodo intelligibiliter dicatur, non intelligibiliter, reuera namque sola ibi potentia, & species, vno ^{gratia} que accidentaria, ac realis inter ipsas inueniuntur: quid ergo per vocem intelligibiliter, importari amplius singitur. Præterea autem vniuersitatem intelligibiliter est vniuersi realiter, aut non: si hoc dicatur, profecto ex vi illius vniuersitatis sequitur non posset realis actio, seu cognitione: si vero primum respondeatur, iam distinctio est superflua, & procedit argumentum, quod sit vno interres distinctias, & non est substantialis, cum sit inter accidentia: ergo accidentialis erit, quod est intentum, atque adeo nec maiorum erit, quam inter materiam, & formam, neque potentia fieri ipsum obiectum. Item quando autem intellectum fieri intelligibile, vel id intelligibilis de intellectu præciso ab specie, vel cum specie compōto. Primum dici non potest, quandoquidem potentia præcisa ab specie nihil reale habet, quod ante ait non haberet. Secundum autem nihil aliud distinctum est, quam quod compositum ex potentia & specie ipsum fieri obiectum in eius reprepresentatione. Eiusmodi ramen compositum vniione tantum accidentali vnum est quod intendimus. Respondere ^{Repositio} _{Caietanus} potest pro Caietano, & ipsius principijs, quod species duo habeat, esse minimam imaginem, & esse qualitatem, atque ut qualitatem inharere, vnumque per accidentem efficere: ut imaginem veronon ^{in ha-}

inhabere, sed immediatē vniuersitati potentiā, adeo ut potentia habeat res ipsa quae repräsentatur, sed de hac distinctione quid sentiendum sit infra dicemus n.

27. Attamen quod ad rem attinet, impertinens est nam species sub quacunq; ratione, non potest non esse accidens a potentia distinctum, ac adeo nec

nihi accidentalem unionem cum illa causare.

Secundo colligitur ex hac coniunctione speciem intentionalem afferre secum proprium esse accidentale, illudque tribuere potest per realem inherētāti ad illam, in quo etiam falsus est Caetanus, part. quæst. 12. art. 2. circa tertium, dicens speciem ut confituit potentiam in actu primo per realem inherētāti habere esse imperfectum, ut vero constituit in actuali cognitione habere perfectum: nam species, inquit, comparatur ad actum, sicut forma ad esse, eo quod esse ipsius species quatenus intelligibilis, est intelligere, quæ omnia mihi non sunt intelligibilia. Nam primo, quid quæsto significat intelligere esse ipsum species esse? Nam species propriam entitatem habet distinctam ab actu cognoscendi, quam conseruat, siue potentia actu cognoscit, siue ostendit. Secundo quomodo quæsto intelligitur, effectum formalis speciei esse intelligere? Namq; effectus formalis à forma accidentali tribuitur inherētāti, species autem inherētāti non tribuit cognitionem cum possit, ut dixi, species inherētare intellectui, quin imp̄. intelligat. Vnde sumitur aliud argumentum: nam effectus formalis est inseparabilis à forma quādūi est in subiecto: sed actus cognitionis separatur ab specie: ergo non est effectus formalis illius. Item actus, & species sunt duæ qualitates distinctæ, vna autem qualitas non potest esse effectus formalis alterius, liquide vtraque earum est forma distincta, proindeq; potens distinctum effectum formalem conferre. Denique, infra probabimus speciem concurrere effectus ad actum: non ergo causa est formalis illius: habet ergo species proprium esse distinctum ab actu, quod confert subiecto. Si vero roges quam denominatiōnem subiecto tribuat, respondemus carere vocabulo, tum quia species sunt ignotæ, & sensibus haud satis perspectæ: tum quia species potissimum ordinantur, ut repräsentant obiecta, deferuuntq; cognitioni, atq; id præcipue in illis considerari, omnissimā denominatiōnē subiecti, quæ ad hoc munus est quasi per accidens.

8 Vltimo tamen est in hac coniunctione notandum, si contingat aliquando ipsum obiectum immediate vniuersitati potentiā, ut in beatis fieri credimus, aut etiam in substantiis separatis, quando se ipsas cognoscunt, tunc non esse necessariam speciem, quæ sit accidens.

9 Secunda conclusio. Species non sunt eiusdem ratione cum obiectis suis. Conclusio est Aristoteles lib. 2. de Anima, c. 12. dicente sensus recipere species sine materia: materiam vocat ipsam naturam realem qualitatis, quod est dicere, visum non recipere ipsum colorem materialiter, sed quandam speciem illius repräsentatricem: significat ergo a-

10 perte species, & colorem differre specificē. Præterea de speciebus intelligibilibus constat conclusio. Sunt enim accidentia spiritualia, res autē cognititia, & p̄ se est substantia, vel res materialis: de sensibilibus vero ostenditur: nam obiectum sepe habet contrariū, non item species: sic albedo, & nigredo contraria sunt, species autem illarum minimè, cum possint in eadem pupilla, aut medio diaphano simul existere, ac deferuere ad vtrumq; colorem conspiciendum.

Occurrit Durandus eo in euentū speciem albedinis, & nigredinis non duplicem, sed vnam medium esse repräsentantem vtrumque colorem, sed plane impossibile videtur, res adeo diuersas, &

contrarias per vnicam speciem repräsentari, maxime cum possint albedo & nigredo in gradu intensissimo obici ap̄ceptui, quod difficultius contra Durandum militat, afferentem species eiusdem rationis esse cum ipso obiecto, ut infra videbimus. Atque per hanc non solum probatur species contrariorum obiectorum esse distinctas, quan-

Species sensi-
biles multe
quis simul fint in eodem medio, sed etiam tot mul-
tiplicantur ad
multiplica-
tionem obie-
ctorum.

Refellitur
exempli ex
D. Thom.
quo fauatur
Durando.

tiplicari species in oculo, quot sunt res visæ, vel repräsentatae, cum non possit vna species esse si multiūtudo tam multiplicium obiectorum, nisi sit eminentior, & altioris ordinis, qualis non est species sensibilis, neq; appareat, à quo talis species produci queat. Vnde in foliis Angelis illa speciem eminentia concedi solet. D. Thomas tamen in 3. d. 14. quæst. 1. art. 1. quæst. 4. ad secundum, scripsit per eandem imaginem speculum videri, ac rem in speculo: ratio tamen facta contrarium probat: aliaque ratio tamen facta, stat enim videri speculum, & non rem, esto in illo fiat reflexio, veluti si oculus in ea distanciā sit, ad quam perueniat directa species speculi, & non reflexa obiecti. Nec effugies, si dicas præter speciem, debitam quo que propinquitatem postulari ad cernendum: postulari enim merito potuit, ut obiectum speciem sui præducet, quod in casu proposito iam conditur: ut potentia idonea specie iam recepta, ad actum suum immanentem elicendū, propinquitatem cum obiecto postuler nullā ratio exigit: alioquin similem quoque propinquitatem in internis potentiis postularemus.

Præterea arguitur pro conclusione. Quia si species coloris effet color, posset videri in ipso aere, Probatur 3. non videretur autem nisi interminato corpore, ver- 11. satis, ad eum a-
bi gratia, parere: ergo, &c. Item si color effet, pro-
fecto in oculo impressa sensationem non causa-
ret, iuxta Aristotelem pronuntiantem sensibile supra sensum non efficeret sensationem. Rursus color colore non producit: at coloris species per medium aliud, atq; aliud, ut instrumentum salte obiecti efficienter diffunditur. Ad hanc si species al. Probatur 4. bedens effet albedo, impedit visionem nigredinis, non tamen impedit: ergo, &c. Vltimo species sensus interior eiusdem sunt ordinis cum exte-
nus, sed interne non sunt eiusdem ordinis cum obiecto, imaginativa enim non habet intra se fo-
num, vel odorem realiter: ergo neq; extēna species eiusdem rationis sunt cum obiectis. Atq; hanc conclusiōnem docet D. Thom. de verit. q. 8. a. 11. 7. Metaph. lect. 6. Comment. ibi text. 27. Albert. I. 2. A-
nimæ tract. 4. cap. 11. & D. August. 7. super Genesim ad literam, c. 2. qui omnes autem species repræsen-
tantes contraria posse esse simul in eodem subiecto, eo quod qualitates intentionales inter se con-
traria non sunt. Aristoteles quidem secundo de
Anima, text. 147. & sequentibus, inquirens quo-
modo contrariarum rerum species possint esse si-
mul, non satis resoluti: attamen in fine libri de
senſu & sensibili communem illam solutionem
affert, vbi D. Thom. lect. vltima, rem optime expo-
nit.

Contra satis confirmatam assertiōnem de spe-
ciebus præsertim sensibilibus opinatur Durand. Contra af-
2. d. 3. quæst. 6. n. 17. & in 4. distinct. 49. quæst. 2. ieritionem se-
num. 13. Valles libr. 2. controverſiarum, cap. 28. vbi opponunt
multa de speciebus docet, sed multa non vere, Durand. &
Arguit igitur primo. Ita schabent obiectum, & Vallis.
species, sicut lux, & lumen: sed hanc sunt eius-
dem specie: ergo & illa. Neganda tamen maior
propositio, quamquam minor etiam dubia sit.
Secundo species est similitudo rei, similitudo Secundo.
autem non est inter ea, quæ specie differunt. Sed
hoc argumento probaretur, speciem quoque in-
telligibilem calorū eiusdem speciei esse cum ca-
lore: quod tamen est aperte falsum, vnde dicitur
simili-

Tertia.

similitudinem in essendo requirere quidem unitatem specificam, non tamen similitudinem in re praesentem. Tertiò actio obiecti est vniuoca: ergo vniuocum effectum producit. Negandum tamen antecedens, sed quomodo sit actio illa aquiuoca, dicemus infra.

go & species in illo inherentes. Secunda verò pars
est contra Paulum Venetum 1. de Anima. text. 127.
& Pisanum in sua perspectiva parte secunda, pro-
positione 5. qui vniuersaliter afferunt omnes spe-
cies etiam sensibilis esse indivisiibiles, & immate-
riales, tamen conclusio illa confirmatione fit
certa. Nam accidens proportionatur potentie, in
qua subiectatur, sed potentie omnes sensitiae
materiales sunt, & extensis: ergo & species, quae ibi
dem subiectantur. Confirmatur experientia: Nam
in speculo species reflectit ut ex uno modo, siqu-
iam fracto speculo, in quo integra facies repre-
sentabatur, pars speculi parvam faciem tantum red-
det: ergo, &c. in parvo quoque speculo apparet res
minor, & in maiori maior: ergo in maiori speculo
productur maior species, & in minori minor: si
autem indivisiibilis esset, semper aequalis produ-
ceretur. Denique stat videre partem obiecti, non vi-
fo toto: est ergo parvialis species representans pat-
tem, & totalis representans totum, quod cum in-
divisiibilitate stare non potest.

13

Quarto. Quartò, & difficilè arguitur. Nam species visibilis, verbi gratia, coloris est visibilis: ergo est color. Antecedens manifestum videtur, tum de specie in speculo, quam quisque ibi de seipso conspicit: tum de radijs solaribus vitrum coloratum transfixantibus, eiusdem enim coloris conspiciuntur: talis autem color, non nisi species visibilis à colore, itri causa, censeri potest. Ad primum exemplum communis conceptio vulgi est, videri rem in speculo eo modo, quo videretur in sui imagine instrumentalis. Vnde licet visio ad rem ipsam re vera terminetur immédiatè, non ad speciem speculi, appareat tamen terminari: iuxta quam vulgarem conceptionem occurri posset, speciem secundum entitatem quidem suam non videri, attamen quod representativa est, ac veluti in transcurso, seu obiter posse videri, quia vt sic induit eandem vicem, quam ipsum obiecitum.

¹⁴ Sed hæc responsio non probatur. Primi, quia non satis intelligitur, ut quipiam non videatur in entitate sua, in esse tamen representatio videtur, nam representatiuum esse, reale quipiam

Resolutus est, & in quantū repräsentans, in tantum est ens: ergo si videtur repräsentans, videtur secundū entitatem aliquam. Secundū falso sum est, quod vi- per experimento. terminetur modo aliquo ad imaginem in speculo, hoc enim tantum deseruit, vt in eo fiat re-

Primo. flexio specierum ad videndum rem immediate in scipia sed quod ostenditur duplice experientia. Primo. Nam quod conspici putatur in speculo, non confidetur in speculi superficie, sed quasi in profundo, in tanta scilicet distantiâ, quanta distat ab oculo. Secundo. Secundum, quod ostenditur in scipia

Ipso speculo : species autem attingit solum ipsum speculum secundum illius superficiem , & ad summum secundum eam crastitem , in qua forte sit transparens : si ergo ipsa inhaerens in speculo videtur , non adeo profunda apparere : obiectum ergo est quod immediate videtur cum distancia sua ab speculo . Secunda experientia eorum , qui vident per inspicilla res a longe . Nam si obiectum sit a tergo longe distans , & speculum propè vistum cernitur optimè obiectum a tergo existens : non ergo videtur species existens in speculo , sed id quod longe existit , siquidem inspicilla supponuntur apta ad videndum distans , & inepta ad videndum propinquum , nam species speculi vixote propinquissima non recte videtur .

15 *Quantum non videat videtur.*
Verarephon-
speciem, sed reflecti in speculo, peruenire que ad
oculum, tum videri per eam immediatè obiectū,
cuius species à speculo reflectitur. Ad aliud de vi-
tro colorato sunt quia dicant ibi produci verum
colorem, quia licet per se actius non sit sui simi-
litio, adiutum tamen Solis radiis potest illum pro-
ducere saltem remisē. Alij volunt ibi tantum esse
species coloris, ac videri: sed ne trum dicere cogi-
mur, vt latius cap. 16. constabit: dicendum ergo
esse ibi tantum splendorem quendam, apparere
vero coloratum proper species rubei coloris illi
admixtis, reflectentesque ad oculum; nec ipsas vi-
deri, sed per eas colorem à quo sunt.
16

Tertia affer. Tertia conclusio. Species intentionales in solo
bita bipartita intellectu sunt spirituales, & indubitate: in aliis
Prima pars. autem potentissimis cognoscitivis sunt materiales, &
Prima pars. diuisibilis. Prima pars est certa, supposito quod
supra ostium est, has species subiectum responderet
in intellectu: nam accidentis proportionatur subiecto, quo est intellectus autem est spiritualis, er-

Sed restat tunc difficultas circa secundam partem conclusionis. Nam species, verbi gratia, viuis extensa dicitur ac per diueras sui partes, diueras partes obiecti representant; qua ergo ratione potest representari, confispicere per illam obiectum, magnum, qualis mons. Respondem nonnulli à toto obiecto visibili unam tantum speciem produci, qua quidem, si consideretur secundum partes subiecti extensa est, & diuisibilis, secundum rationem verò representandi in diuisibilis, ita ut rotata ipsa & qualibet pars etiam totum visibile representet. Sed contra hanc responsionem procedunt etiam rationes adductæ, & experientia ostendunt siquidem experientia partem speciem representantem partem obiecti, & non totum. Praterea ex eadem responsione sequitur speciem à duobus parietibus, verbi gratia, impresam oculis, non duplarem esse, sed unam, qua per quamlibet sui partem representant virutumque parient, nam pars est ratio de duobus parietibus, & de duabus medietatibus eisdem; conseqüens tamen falsum esse patet ex dictis in secunda conclusione.

Quare dicendum videtur, obiectum multiplicare sui speciem in circulum, id enim commune est agentibus naturalibus, ut sphaeram lux actus, ^{versio nis} & speciatim de speciebus Aristoteles affirmat lib. de soni, experientia que comprobat. Nam in ripa fluminis videntur quis, & per aeren, & per aquam versus omnem partem multiplicat ergo sui species versus omnes partes: fit ergo ut obiectum, & secundum se toti, & secundum omnem sui partem producat speciem sui versus omnem partem medij, vnde nulla est medijs pars, in qua non sit species totius visibilis. Porro illa species simplex non est, (ut quidam volunt,) sed composita ex multis partibus, per quas diuersas partes obiecti representat, experientia enim constat, vnam partem separabilem esse ab alia: ut si occultetur, vel auferatur pars obiecti, auferetur sane species illius, & non aliam partem, quas non oportet in diuersis partibus subiecti existere, sed esse poterunt in eadem, compонendo, integrandoque vnam speciem totius obiecti.

Sed tunc occurrit altera difficultas, nam si in
eadem parte subiecti, & datur species repre- 25
sentans totum, & pars etiam speciei representant
quamcunque obiecti partem, representatio pla-
ne obscura erit, & confusa. Rursum si quando
species visibilis in speculo reflectitur, in qualibet
speculi parte est species representans totum vil-
lile, profecto per quamcunque partem speculi fie-
ret reflexio integra species, quod fallimur. Re-
spondeatur

spondetur negando representationem fieri confusam, vel obscuram, nam species ex obiecto pertingunt ad potentiam, vel speculum per lineam rectam, ac quantum fieri potest brevissimum, atque ex modo, & ordine, quo sunt inter se obiecti ipsius partes ordinatae: non est ergo vnde confusio in representatione, aut visione actuali proueniat: si multiterque neganda confusio in speculi reflexione, nam per eandem lineam fit reflexio, per quam species ab speculo procedit, eodemque ordine, & modo, (imo talis processio reflexio ipsa est) ac semper illa pars speciei, qua per minorem lineam multiplicatur efficacius mouet potentiam, aut efficacius etiam reflectitur. Vterius vero succedit tercya difficultas, quonodo res appareat maior, vel minor in certam distantiam, sed haec melius tractabitur in cap. 17 agendo de visu.

Quarta conclusio. Species intentionales non
repräsentant formaliter obiecta, sed effectiue
tantum. Hanc multi non approbant post D. The-
mam, i. p. quæst. 11. art. 2. & lib. 2. contra Gent. cap.
98. & lib. 3. cap. 49, neque illos omnino improba-
biliter sentire iudicamus. Veruntamen posita
conclusio probabilior apparat. Primo, quia si spe-
cies effent formales obiectorum repräsentatio-
nes, effectum suum formalem necessario commu-
nicarent potentij, quibus inharent, atque aed
redderent ex modo potentij formaliter conformes
fuis obiectis, seu, quod idem est, formaliter
cognoscentes, cum cognitio nihil sit aliud, quam
formalis conformitas intentionalis inter potentiam,
& obiectum: hoc autem præter omnium
sentientium dicetur, atque si impugnatur: tum
quia iam potentia post comparatas semel species
semper effet in actu cognoscendi, quantumuis
multas haberet, cum inharent, necessario ei for-
malem suum effectum communicarent, tum quia
lum voluntas ex illa sui obiecti repräsentatione
formali per speciem, moueri posset ad volendum,
neque ratione vila diuertere posset intellectum à
repräsentatione: quæ omnia falsa sunt, & ab-
furda.

vim effectu formaticem organorum in foetu: ita imprese species for males obiectorum reptæ-
sentationes non sunt, sed tantum causales. nit. c. 17. 8. ultima.

Secundo probatur assertio. Nam facile plerique
omnes admittentes, eccei concursum ad cognitionem
naturae actualium impendi posse, non solius per obie-
ctum ipsum, quando accommodat eum invenit est
potentia, ut in beata visione patet atque item in
cognitione illa, qua Angelus se per suam essentiam
inuetur, sed etiam suppleri posse per quamvis a-
liam rem disparatam: hoc autem falso admittetur,
si species est formalis obiecti representationis,
cum rem disparatam formaliter obiectum repre-
sentare, sit impossibile. Dices in eo eventu pre-
fari per obiectum ipsum: sed non recte, siquidem,
quod assumpta fuerit res alia disparata pro specie,
nulla ob id facta fuit mutatio circa obiectum: aut
ergo cum adeat etiam species, obiectum nihilominus
mumus illud praestat, quod falso dicetur: aut
species semper effectuum tantum concursum ex-
eret, atque adeo abfique villa formalis representa-
tione obiecti, quod est intentum.

Et confirmatur primo, quoniam indicatiu habitus scientiarum, ac similes alij, representatiui formaliter non ponuntur, & si in ipsiis actualibus qualitatibus, ad quas effectuè concurrent, formalis conformitas, propriaque veritas ad ipsa iudicata obiecta repertur: ergo neq; species, quæ habitus etiam quidam sunt ad simplices conceptio nes concurrentes, formaliter representatiuæ esse oportet. Confirmatur secundo exemplo diuinae scientiæ, quæ ad cognitionem creaturam con currunt in beatis, cum tamen earum representatiuæ formaliter intentionaliter non sit.

Tandem declaratur conclusio veluti à priori. 15.
Nam similia ea dicuntur, quæ vnitatem aliquam, Suadevit
seu identitatem in se habent, ac adeo ex verius, terto dictu
magisque similia dicuntur, quo vnitatis, assertio qua
reas maior fuerit. Et autem maior in essentia, quæ re conci
in accidente aliquo, nit auctor ut notum est: ac primo loco, diff. 6. Me
si sit vnitatis in numerica essentia, tab. 6. ob quam ratio- n. 7. O diff.
nem quilibet persona divina sine discrimine al- 10. sitt. 1.
terius similis (non dico imago) m. 30. l. 2. maximè propri- de Angel.
dictrum. Secundo loco, si sit vnitatis specifica, vni- cap. 3. n. 24.
ter duo eiusdem speciei inuidua. Accidentalis
porro vnitatis, siue identitatis, in aliis modis, tab. 6.

porro vnitatis, siue identitas in aliquo accidente de genere quantitatis, appropriatae dicitur aequalitas: de genere autem qualitatis, commune nomen similitudinis retinuit. Et haec quidem omnes similitudines reales sunt, seu ab aliis vlo respectu ad mentem. Vt enim vero similitudine alia inveniuntur, ac intentionalis dicitur, non quod pendat a mente in instar secundarum intentionum, sed quia proprietas certior intra potentias in obiecta intendentes: quales sunt omnes cognoscitivae facultates: Quia ergo talis tendentia non est, vt potentia realiter ipsum obiectum faciat, sed vt ei se conformet: ideo multum deficiens est talis conformitas, siue vnitatis, siue umbraria, vel pictura a realitate exemplaris deicit: vnde per quandam solummodo analogiam attributionis cognitio vnitatem, seu identitatem, ac proinde similitudinem cum obiecto habet.

Ex quibus colligitur primò , propriam vniuersitatem
ceque dictam similitudinem debere esse realem; 26
qualis inter duo visitur quæ vtrinque habent eam
denaturam substantialem , vel accidentalem,
vt explicatum est: illam vero aliam intentionalem ,
analogicè talem dici. Secundò colligitur, Secundum i.
quod in assertione intendimus , neque hanc si-
militudinem defensuofam, & analogam, oportere
inueniri in specie impressa , cum sit solum instru-
mentum quoddam ad ipsam actualem , expre-
famque similitudinem formandam. Tertio colligi-
tur obiter vis rationis negantum specie posibilem
Tertium. Corollar.

distinctam diuinam essentiam: quia iam cōcederetur possibilis creatura, quae esset formalis Dei similitudo: habet nimirum vim hæc ratio si intelligatur de similitudine aliqua reali, & vniuocata: de intentionali vero, vt pote nimum deficit, & analogica, ratio non concludit: et si enim neque hoc analogico modo oporteat speciem esse obiecto similem, vt diximus, attamen qui actuali cognitionem, seu conceptum ita similem obiecto concludunt, immerito ex hoc capite speciem Deo ita similem negabunt. Quarto colligitur distinctionem illam communem speciei intentionalis in esse qualitatis, & in esse representatiui non esse propriam, quanuis putetur desumpta ex Aristotele de Memoria, & reminiscencia, cap. 1. & ex S. Thoma 3. contra Gentes, cap. 11. dicente diuinam essentiam esse formam intellectus non secundum esse reale, sed secundum esse intelligibile. Nam qualitas, que est species, non potest concipi sub integrum conceptu huius qualitatis, nisi concipiatur ut representatiua est formaliter, vel, ut verius putamus, efficienter, quia hac ipsa eius efficacitas

transcendentia ad expressam similitudinem, includitur in essentia illius. Et declaratur. Nam reduplicatio illa, *re representativa*, vel reduplicatio esse reale, vel nihil reduplicatio: si primum, certe reale illud esse non erit substantia: ergo accidentale: neque alterius praedicamenti, quam qualitatis: ergo species etiam ut representativa, est qualitas: nisi forte dicatur verba illa in *esse qualitatis importare tantum genus speciei*, quod est qualitas, illa vero *messe representativa* importare differentiam, quod non incipiatur: Aristoteles tamen citatus illam distinctionem non tradit, sed tantum vult speciem aliquando exercere minus suam, quando scilicet per illam potentia operatur: aliquando vero otari, ac veluti mortuo modo manere in potentia. D. Thomas quoque solum intendit divisionem, nam ex ea videtur destrui prologueum Aristotelis lib. 3. de Anima, cap. 4. potenter cognoscitiam debere esse denudatam a natura sui obiecti, ne intrus exiens prohibeat extraneum: quia ita omne recipiens debere esse denudatum a natura recepti. Nam iuxta dictam conclusionem satis est, quod ipsa potentia careret speciebus secundum se, ut immutari possit ab obiecto; ergo non est necesse, quod sit denudata a reali natura prius obiecti: ut licet oculus esset albus, esset nihilominus in potentia ad receptionem specierum omnium colorum, quia careret illis: quemadmodum licet existat lucidus, est tamen in potentia ad recipientias lucidi, & aliorum visibilium species.

potentia. D. Thomas quoque omnia dicuntur in unam essentiam non ita dici formam intellectus, ut illum realiter actuet, sicut calor calidam, sive enim conferunt forma secundum esse reale: dici autem posse formam intelligibilem, quia in intellectu beati vicem subit' specie intelligibilis: statutum fit ergo iuxta haec tenus dicta pro 4. conclusione, imprestita specie formales similitudines, ac veluti picturas obiectorum non esse, grauioresque Philosophos, aut etiam patres ijs vocibus videntes, in sensu causaliter, aut interdum de expressa imagine procedere.

*Dubia tria enodantur circa propositas
assertiones.*

Primum est circa primam & quartam conclusiōnēm: nam si ad cognoscendum requiritur spēcieſ repräsentans, non poterit cognosci res non exiſtēntes, quia illa non potest repräsentari: repräsentantis enim ad repräsentatum, debet esse relatiō realis: vel falso nō poterit cognosci res impossibilis, vt chimāra, cūm impossibilia repräsentari nequeant, ſimiliterque entia rationis: ergo nec cognosci: priuationum etiam dari species non videntur, cūm tamen cognoscantur, nam ſicut compicio locum, v.g. effelucidum, ita & tenebroſum eſſe: & Aristoteles ſæpe ſcribit, idem eſſe ſenūm obiectū, & priuationis illius.

Respondetur, res non existentes optime representari posse, nec semper inter representant, & representatum dari rationem realem: representant ergo ut sic absolutum quidpiam est, alicum ut realiter referatur, si representatum existat. Iam vero impossibilitas cognoscuntur per species representantes partes possibilis: sic ergo aliquo modo de depingi, aut representari valent, ut chimera, nimurum partes illæ, ut secundum exteriorem fa-

guram repræsentantur, possibiles sunt, repre-
fari que possunt etiam ut coniunctæ, quævis con-
iunctio earum substantialiter sumptuarum sit im-
possibilis: entia vero rationis singuntur, & cogno-
scuntur per species earum rerum, in quibus sum-
buntur, addito discursu, & reflexione intellectus;
priuatio denique confimili modo cognoscitur per
species sui politiui, ut Aristoteles docet lib. 3 de
Anima, cap. 7. Itaque concludit argumentum feni-
sum externum politiui actu non cognoscere pri-
uationem, nec enim visus tenbras actu politiui
videt, vel auditus silentium percipit, dicuntur ta-
men cognoscere priuationem suorum obiecto-
rum non politiui, sed priuationi, quia in eorum
absentia carent actibus: tunc verò potentia inter-
ior saltem, quæ vim habet discurrendi per spe-
ciem politiui obiecti cognoscere priuationem illius.
Nam cum lux, verbi gratia, adest, necessario
oculus non impeditus immutatur, vnde si non
immutetur potèta interior per speciem lucis, di-
gnoscit abesse lucem, cum oculus expeditus non
immutetur.

Secundum dubium est circa secundam conclusionem, nam ex ea videtur destrui proloquium A. D. Galen. ristoris lib. 3. de Animali cap. 4. potentiam cognoscitum debere esse denudatam a natura sui obiecti, ne intrus existens prohibeat extraneum: atque ita omne recipiens debere esse denudatum a natura recepti. Nam iuxta dictam conclusionem satis est, quod ipsa potentia caret speciebus secundum se, ut immutari possit ab obiecto; ergo non est necesse, quod sit denudata a reali natura ipsius obiecti: ut licet oculus effet albus, effet nihilominus in potentia ad receptionem specierum omnium colorum, quia careret illis: quemadmodum licet existat lucidus, est tamen in potentia ad recipiendas lucidi, & aliorum visibilium species.

Respondeatur argumentum concludere, illa pro loquia, *Intrusivens*, &c., recipiens debet esse denudatum, &c. applicata ad potentias cognoscitivas non posse in eo fundari, quod oportet potentiam recepti uam carere actu, ut illum possit recipere. Ex hoc enim fundamento tantum concludi valet potentiam cognoscitivam, ut ab obiecto pati possit, carere debere speciebus ipsis, non vero carere reali natura obiecti, quapropter dicta proloquia nequamquam verificantur in potentia cognoscitiva ut sic, sed ut plurimum verificari possent in potentiis materialibus propter specialem conditio- nem earum, ut supra lib. 1. cap. 9. a. n. 23. dicere co- peramus.

Ad cuius intelligentiam est aduentum potentiam sentitivam in suo organo requirere certum temperamentum qualitatum, ut per illam debite recipere possit proprias species: nam licet et receptione intentionalis sit, non tamen sine discriminatione exerceri potest in qualibet subiecto: non enim organum *plus* potest immutari a sonu, nec organum auditus a luce, quia non qualibet res est susceptiva quarumlibet specierum: vnumquodque ergo obiectum sensibile determinat certum subiectum immutabile ab ipso, cum quo habet quandam conformatiam, et convenientiam, ut illi aliquando assimilari possit, vnde in sequentibus videbimus vnumquodque organum accommodatum existere obiecto parenti, quam sufficiet, vnde ex hac parte iam colligi potest, si tale organum naturam habet obiecti alicuius, potentiam impediendam fore cognitione obiectorum aliorum, propter hoc enim pupilla oculi omnino vacat, quia si nigra esset, vel alio colore tincta, non esset apta ad recipiendas species albedinis, cum hæc non sit immutativa rei nigra, nec similitudin illius, etiam intentionaliter.

Secundo est aduertendum multis modis fingi posse sensituum potentiam habere intra se obiectum suum, vel partem illius: uno, si ipsa potentia sit pars aliqua sui obiecti, veluti si visus esset color aliquis; altero, si aliqua pars obiecti sit coniuncta potentia, ut si color alijs visui inhaereret: tertio si fingatur coniuncta organo, ut si pupilla oculi esset colorata: omnibus ergo his modis necessaria est potentiam cognoscituum materialem esse denudatam a suo obiecto. Nam si, iuxta primum modum, potentia cognoscitiva pars esset sui obiecti: eiusdem ordinis, & materialitatis esset cum illo, quod plane est contra naturam cognoscitua potentia, qua abstractionem aliquam a materiali semper exigit: ideoque cum potentiarum materialium cognoscientium obiecta sint materialia, necessitate est, ut illa abstrahant a tali materialitate, atque adeo denudatae sint omnino a natura talis obiecti, qua ratio in potentias spiritualibus non procedit, cum omnem abstractionem necessariam ad cognoscendum habeant. Et deferuere hac ratio potest Aristotelii ad probandum intellectum non esse corporeum: cum enim hoc comprehendat sub obiecto suo omnia corpora, magis abstrahere debet a materia, quam corpus omne: quod non fieret nisi ascendendo ad gradum rerum immaterialium. Probat quoque ratio de secundo modo, nimirum potentiam cognoscituum materialem debere quoque denudatam esse ab obiecto suo, ita ut huius pars nulla ei haret, alias talis potentia imperfecta esset, ac nimis materialis, proindeque minime idonea ad percipiendum alia materialia obiecta.

109
tiam. profecto obiectum cognoscibile, quantum
uis excellens, potestiam non corrumpet, quod est
contra experientiam, sonus enim excellens cor-
ruptit auditum, & visibile lucidissimum disgre-
gando visum ludit, quod etiam testatur Aristote-
les lib. 2. de anima, text. 123. & libr. 3. text. 143. Re-
spondendum obiectum cognoscibile quantumuis
perfectum non ludit, immo perficere potestiam
intellectuam, cum sit incorruptibilis, quod no-
tavit Aristoteles lib. 3. cap. 4. at vero sensuum cor-
rumpere, quia species sensibilis (ait Caietan. l. 2. c.
12.) proportionem requirit cum sensu, quam si ex-
cedat, ipsum corruptit. Sed ratio hoc non satis-
facit, quia species intentionales non alterant po-
tentias secundum esse naturale, unde interiores
sensus nunquam corruptunt. Et ratiō est, quia
laesio sensus potissimum fit in subiecto organo, ipsa
vero potentia de se invariabilis est, donec corrū-
patur, quia nec intendi potest, nec remitti: organo
numigitur ex eo laeditur, quia eius temperamentum
solutur aut per alterationem alicuius qual-
tatis primae, nam in proportione eartum consitit,
aut ex violentia aliqua divisione organi, quam altera-
tionem, aut divisionem species intentionales
causare nequeunt, ac proinde nec laesio in
sensu.
Et ideo dicendum est obiectum, ut cognosci-
bile, semper quidem esse perfectum potentiam, 35
Vera dubius
resolutio.
quia tantum intentionaliter immutat illam, atque
ex vi huius actionis ipsam semper perficere, con-
tingere autem non raro, ut tali actioni coniunga-
tur materialis, & physica actio, ratione cuius sensi-
bile corruptit sensum, sic in tactu admiscetur
actio primarum qualitatum, & in gustu similiter,
in olfactu quoque actio caloris interuenit, cum
exhalatio odorifera sit nimis calida, ut videbi-
mus suo loco in auditu: deinde admiscetur vehe-
mēns aëris commixtio, quae dolorem causat pul-
sando auditum, oculos vero quanuis cōdōres no-
lēdant, quod actio non sint, ibi tamen aliquando
mixtura actio vaporis nocui à re visa emisit, a-
ctio quoque realis lucis vehementis nocet, unde
res albē, quia in eis maior est lucis reperclusio, ma-
gis nocent visu, quam alia colorata, ac visus in-
ter ceteros sensus leditur facilius, quia est delicati-
ssimi organi. Addendum tamen aliquando poten-
tiam cognoscitum materialem ledi non tam
ex actione obiecti, quam ex continuata actione,
fī visus haec scilicet attente videndo, imaginatio al-
fiduoperando, ac fortasse per omnibus ambo,
quia perfectiores sensus sunt, attentionemque re-
quirunt maiorem, & visus specialiter, quia ut ex-
acte videat fixum esse oportet, cum tamen de se
nimis mobilis sit. Quare dum intentio figuratur,
distensio nerorum sequitur, & dolor, vel laesio in-
tudo: ac maior in rem minimam intendendo, quia
ad hoc maior oculorum defixio postulatur. Ad ar-
gumentum ergo respondetur, obiectum cognoscibile, quantumuis excellens, si tantum immuta-
ret potentiam in ratione cognoscibilis, nunquam
illam ob id corrupturum, secus autem si illam alia
ratione immutaret, ut diximus.

C A P V T I I I.

Virum aetius potentiæ cognoscitur, & sit aliquid distinctum ab specie.

Diximus de obiecto cognoscibilis: sequitur verum de actu dicamus, de quo primo videndum est, quid sit, postea quomodo sit, et quid producat: est ergo in quaestione proposita opinio quorundam afferentium actum cognoscendi non esse qualitatem distinctam a potentia, & specie, sed esse solam eius receptionem vitalem. Quam opinionem sic

R. Opinio ne-
gans eiusque
sensu.

explicant. Nam species duplicitate potest recipi in potentia, uno modo quasi mortuus, quando scilicet potentia non attendit receptionem speciei: sic species imprimitur oculo, quando ad alia attentes nihil videmus. Dicitur autem talis receptione mortua, quia illo modo etiam recipitur in speculo: tunc ergo omnes conueniuntur actum cognoscendi distinctum esse ab hac receptione speciei, quod etiam in sensibus interioribus, & intellectu patet, vbi species manent absque actuali cognitione. Altero modo, vitali nimirum, recipitur in potentia species, quando anima attendit, quae quidem attentione non est distinctum aliquid ab anima, & potentia, sed modus illius: hanc igitur vitali receptionem speciei vultus dicti authores esse cognitionem. Ita Venet. 2. de anima, text. 60. & in summa de anim. 1.2. tract. 4. c. 10. Nyphus lib. de sensu contra Iandunum, Caiet. 2. de anima, c. 5. Joan. de Ripa apud Capreolum in 3. d. 14. q. 1. & ibi Gabr. q. 1. & plures Nominalium. Quamvis autem multi ex his authoribus de sensibus specialiter loquuntur, tamen ratio vniuersalis est de potentia cognoscitius. Fauet Aristoteles 2. de Anima, text. 1. 8. a. iens, *Sentire quoddam patet, quare id quod agit, tale illud facit cum sit potentia, quale est ipsum actu: quasi dicat sensibili facit sensum in actu, cum sit tale in actu, quale sensus est in potentia: & infra text. 138. 139. & 140. docet eandem esse actionem sensibilis, & sensus, in sensu receptam, subditque actum coloris in visu receptum dici visionem, sensum vero prout recipitur in auditu dici auditionem: & c. 5. l. 2. ait, *Videtur autem sensum esse in eo, quod est mouere, vbi sensum sumit pro sensu in actu, & D. Thom. 1. p. quest. 17. artic. 1. ad 1. scribi* sensum sentire esse ipsum affici: fauet etiam D. Augustin. 9. de Trinitate, cap. 2. & sequentibus, docens quod mens per seipsum se nouit, & quod amor, & cognitione tanquam in subiecto insinuanti, & in fine addit, quod mens, & notitia eius sunt vnum, ac una substantia, idemque colligitur ex lib. 10. & 11. lib. etiam 11. c. 2. sepe vocat speciem ipsam sensationem, attamen cap. 3. se exponit, positumque affirmit. Fundamentum huius sententiae est, quia posita vitali receptione speciei intelligitur optimè, quomodo fiat cognitione, & evitantur superflue entitates, quae non sunt pro libito multiplicanda.*

2. *Vera senti-
entia affirmata.*

Opposita nihilominus sententia est milhi certa, actum cognoscendi esse specialem qualitatem re-aliter distinctam, & potentiam etiam per speciem in formatam. Est communissima in lib. 2. de Anima, cap. 5. vbi Philoponus, Themistius, Simplicius, & alii expositores, idemque Themistius libr. 3. c. 15. pronuntiat notionem esse anima actionem: & de memoria & reminiscencia, cap. 11. imaginationem non esse impressionem speciei. Alexander quoque 1. de Anima, cap. 11. & 19. aperte distinguunt sensationem à receptione speciei. Commentator libro secundo text. 149. Galenus 7. de placitis, c. 14. Greg. Nyssenus de viribus anima, cap. 1. & 4. Nemodus lib. de natura hominis, c. 4. idem sentit S. Thomas patim specialiter de veritate quest. 8. quodl. 7. a. 2. & locis statim citandis, Capreol. in 1. d. 35. quest. 1. conclusione 3. & in 3. dist. 14. & in 4. dist. 49. q. 1. conclusione 1. Ferrar. 1. contra gentes, cap. 44. & 45. & libr. 2. cap. 47. Caiet. etiam sibi contrarius, part. quest. 12. a. 5. & 11. aperte distinguunt actum cognoscendi à receptione speciei, idem praestat q. 14. art. 1. quest. 17. & 18. & 55. articul. 3. & 56. art. 1. 79. & 80. artic. 2. & 85. artic. 4. in eadem sententia est Scotus, quam late prosequitur Greg. in 2. d. 7. q. 2. Zimara theorematem 12. 4.

3. *Probatur
quod distin-*

Et ratione arguitur. Nam si actus cognoscendi non est distincta entitas, ultra potentiam, aut speciem, certe cum altera identificatur: utrumque au-

tem est falsum: ergo, &c. Respondeat Caietanus. Identificari cum specie, quod ita refellitur, nam potentia comparatur ad speciem, ut receptiva: ad actum vero cognitionis ut activa: impossibile est ergo actum esse idem cum specie. Major patet, quia potentia solum recipit speciem, non producit, ut Aristoteles supra testatur in text. 138. & 139. & morito, si quidem obiectum solum est, quod producit speciem in sensu, ut in sequentibus videbimus. Probatur deinde minor. Nam deratio-ne actionis vitalis est, ut fiat a principio intrinseco actio: si autem actus cognitionis esset idem cum specie, fieret ab obiecto, praeferenti in exerci-tis sensibus. Vnde Arist. in 1. de sensib. & sensu, c. 2. reprehendit Democritum astruente visionem esse imaginem, id est, speciem, ut S. Thom. ibid. ex-posuit.

Quod etiam actus cognitionis non sit idem cum potentia, ut alii maluerunt, probatur, explicando prius intentum: autem enim authores cognitione Confistere in vitali attentione minime distincta qualiter a potentia, sed modaliter tantum, idque sufficere, ut ab illa fiat effectu sicut etiam anima aperte effectus se mouet, nihil realiter distinctum a seipso efficit. Contra hoc igitur argumentum multipliciter. Primum, si actio cognoscendi esset anima, attentione, identificarerur potius cum ipsa anima, quam potentia, immo superflua esset distincta potentia, atque ita anima ipsa esset potentia, & operatio, quod repugnat rationi creatura. Secundo, quia iam sensatio esset idem cum anima, atque actio esset anima propria, & non coniuncti, consequenterque spiritualis esset, ac rei substantialis, brutisque repugnans. Tertio ad huiusmodi attentionem receptionis specierum non requiritur, attendimus nam, etiam si speciem non recipiamus, veluti cum experientiis, an aliquid audire posimus, quia feliciter ad attendendum sat est expeditos esse, ac alijs actionibus vacuos. Ex quo viterius sequitur, primo, si auditio sola est attentionis, ita tunc ex parte animae factum esse quidquid ad audiendum requiritur, nec tamen audire, ac postea sine noua efficiencia auditionem dari. Sequitur secundo posita attentione ex parte animae, atque obiecto sonante, fore ut absq; vlla multiplicatione specierum auditur: si quidem auditua actio, scilicet attentione, iam praeferat, obiectum q; similiter: nihil autem aliud est necessarium, iuxta aduersarios, idemque argumentum virgetur in visu. Nam praeferente obiecto visibili anima sine specie potest attendere, atque adeo videre: redundabit ergo species. Quarto. Aut visu est attentione ad obiectum in se, ut ad immutabilem, quam ipsum facit in potentia. Si primi: sicut ad cognoscendum non requiritur immutatio, cu posset visus attendere absq; specie, ut est explicatum. Secundum vero est impossibile, cu immutatio intentionis neutriquam sentitur: ergo ex via intentionis ad illam, obiectum non percipietur. Accedit, quod de intellectu saltu explicari neque dicta sententia: hoc n. potest apprehendit, & indicat, compotit, & discutit sciendi, opinando, errando, &c. incredibile a. est hoc se actus omnes inspummet esse intellectum, aut speciem: quo circuque de talibus actibus experimur aperte ostendit veritatem conclusionis.

Ea etiam, quae fides docet, idem ostendunt: intelliguntur enim multo faciliter, positis acti. Projectibus realiter distinctis à potentia, & speciebus. Nam secundum fidem in intellectu nostro actus datur supernaturales credendi, quos intellectus habere nequit suis viribus, ipso etiam obiecto supernaturali sufficienter proposito. In paria quoque actus videntis Deum supernaturalem est, ad quem secundum fidem ponitur lumen gloriae necessarium: qua ergo ratione intelligi potest eiusmodi

SVARE Z
de Anselmis op
er 6. de trum et
anima.

LEONI TOM
111 111 111 111

Fundamen-
tum eius.

Cap. 4. *Vitrum actus cognoscendi fiat à potentia in qua recipitur simul cum specie.*

ii

modi actus, ipsum esse intellectum, aut speciem? Eadem autem ratio est de uno actu, vel potentia, atque de omnibus: concludendum igitur actum cognitionis esse veram qualitatem, à potentia que distinctam, contra quam si quæ fuerint argumenta sequenti capite diludentur, allata vero ex Aristotele, D. Augustino, & D. Thoma in numero primo intelligenda sunt causaliter, non formaliter.

C A P V T . IV.

Vitrum actus cognoscendi fiat à potentia in qua recipitur simul cum specie.

^{Prima gen.} **D**iximus de entitate actionis cognoscitiae, dicens sequitur de principio, à quo fit, quod ^{Imugna} etiam ex parte pertinet ad cognitionem ipsius potentiae. In hac ergo questione varie sunt opinio-nes: quidam dixerunt in omni virtute cognoscendi esse distinguendas duas potentias, aliam mere actiua actus cognoscendi, aliam receptiua illius, atque adeo sensum dari alium agentem, & patientem alium, intellectumque similiter. Ita Iandunus secundo de Anima, quæst. 16, & tractatu de intellectu agente, qui hoc tribuit Commentatori, idem senit Apollinaris quæst. 11, & 13, qui forte nituntur illo effato, quod idem secundum eandem potentiam simul agere, & recipere non valeat.

^{Improbatur} **H**ec opinio est omnino improbabilis. Primo, quoniam impossibile est actionem immanentem recipi in una potentia, & fieri ab altera. Secundo interrogo, quanam potentia cognoscit, an quæ effici actum, àne quæ recipit. Non quæ recipit tantum, cum cognoscere sit vitaliter operari: si singas Deum intra potentiam immittere entitatem actus, ipsa potentia nihil agente, in eo certè evenit, nihil ipsa cognoscet, cum primum principium in hac materia sit vitalem actionem intrinsecum includere processum effectuum ab agente, ideo enim vivere res dicitur, quæ intra se habet principium actionis. Nec etiam cognoscit potentia, quæ tantum agit, namque cognitione intrinsecus actus est potentia cognoscitiva: ergo impossibile est illam potentiam cognoscere, quæ actu cognitionis non informatur: impossibile ergo est in cognitione agere, ac recipere, separari omnino, diversique potentis tribu.

^{Secunda} **E**x his improbatur alia opinio assertens potentiam cognoscitentem non effici actum, sed ab ob-^{4. Semantia} jecto illum recipere. Ita de sensibus affirmant Pau-^{Scoti.} lus Venetus, & Nyphus citati cap. præcedenti n. 1. idemque putat de intellectu Gofredus, (ut refert Scot. in 1. distinctione, 3. q. 8. alia est opinio,) di-^{Argum.} cens intellectuonem fieri ab obiecto medio phan-tasmate illustrato, lumine intellectus agentis: cuius opinionis fundamentum idem est, ac prioris opinionis, & argumenta etiam contra illam facta hic militant, immo fortiora, quod scilicet iam cognitio esset ab extrinseco, ac mera cognoscens poterit passio, aliusque transiens actio. Rursum obiectum potius diceretur cognoscere. Demique cu[m] cognitionis qualitas perfecta sit, produci non potest ab imperfecto obiecto, potissimum in-tellectio, quæ spiritualis qualitas est, phantasma autem materialis, nec phantasmatis illuminatio prodebet potest, ut pote facta, & tenebris plena, de quo infra.

⁴ **T**ertia gen. **S**imili fere modo improbanda est alia opinio statuens actum cognoscendi fieri à potentia spe-^{4. Semantia} cie informata, ita tamen ut potentia ex se nullam ^{Scoti.} à Thomis ^{actu} tribuit, sed tota ratio efficiendi sit explicata. species, quemadmodum aquæ calidæ tota calefa-

ciendi ratio est calor. Hanc opinionem sic exposi-tam tribuit Secundus S. Thomæ, quam certe indicat 1. p. q. 56. art. 1. & q. 79. a. 3. ad primum, & q. 85. a. 2. ad tertium, & alijs locis, sicutque opinio Alberti summa de homine, de potentij sensuum, quæmuis specialiter de sensibus loquatur. Accedit Tienensis 2. de anima. text. 72. & Iauelus qu. 22. quantum ad sensus attinet, quanuis 1. 3. aliter sentiat de intellec-tu. Eandem fieri opinionem habet Caiet. i. par. q. 14. a. 1. q. 79. a. 2. 87. a. 1. quæmuis aliter rem explicet, dicens cognoscitentem potentiam per speciem fieri ipsum cognoscibile, atq[ue] ita factam elicere actum, ac hie tota ratio agendi sit ab specie: tribui nihilominus potentia, quatenus facta est ipsum co-gnoscibile.

Contra hanc opinionem vñcunque exppositam procedunt argumenta facta contra præcedentes, ^{Imugna} cum fæatur etiam potentiam non habere ex se tur: actiuitatem ad actum cognoscendi: non ergo actus ille procedet a principio intrinseco actiuo, sed tantum ab extrinseco, quod est species: sic enim calefactio ab aqua non procedit actiue tanquam a principio intrinseco. Est autem hoc contra rationem actus vitalis: ergo, &c. Et confir-matur. Nam si potentia cognoscens non con-currat actiue: ergo neque anima concurrit, quia non nisi cum potentij operatur: non est ergo anima principium cognoscendi, quod est eviden-ter falsum, & contra Aristotelem lib. 1. cap. 2. Con-^{Confirm. 1.} firmatur præterea, nam si sola species efficit tota ratio agendi, naturaliter ageret, ac adeo ea posita in potentia naturaliter sequeretur actio. Con-^{Confirm. 2.} sequens est contra experientiam, quia licet recipia-tur in oculis species, non continuo sequitur visus, si non detur attentio. Vnde sepe diversi homines easdem species recipientes in potentia æque dis-potis, non æquè vident, e quod non æquè at-tendunt, atque in homine uno diversis tempori-bus idem experimur: causa nimirum est, quia non à sola specie prouenit actiuitas, sed maxime ab anima, & potentia, ac de interioribus sunt ar-gumenta clarissima. Imaginatio enim habet plu-^{Argum.} res species simul, cum tamen nunc hoc, nunc illud imaginetur, nunc montem aureum, postea chi-maram componat. Intellectus etiam tam varie operatur, ut intelligi nequit, quomodo id præ-^{Argum.} stet per actiuitatem specierum abique illa sui actiuitate. Præterea si potentia per speciem agit et anquaque per accidentem sibi inhaerens, inflatur aqua per calorem agentis, plane tamen potentia de se co-gnoscitiva non erit, sed ab extrinseca species id ven-dicabit: sic non p[er] se intellectus intelligit, sed per accidentem, sicut aqua dicimus p[er] se non calefacere, sed per accidentem, quod tamen falsum p[er] se, & in-credible appareat. Porro Caietani exppositio fin-gens illam vñionem falsum supponit, & supra est improbatum in cap. 2. ac dato, quod aliquo modo posset intelligi cognoscitentem potentiam fieri simul, & specie tanquam à duabus causis par-tialibus integrantibus vnum principium actiū, quæ probatur primo. Nam species intentionalis ^{Argum.} necessaria est, ut supra ostendimus: ergo habet ef-ficientiam circa actum cognoscendi, alias frusta efficientiam circa actum cognoscendi, alias frusta

Franc. Suarez de Anima.

K. 2. cetur

generans intelligit obiectum imprimens speciem, nam subdit ea, quæ actū sensū efficiunt, esse exterius, & visibile, &c.

Tertia conclusio. Principium integrum producīū actūs est potentia informata specie. Hec est sententia Aristotelis locis citatis, & nono Metaphysic. capite nono. Diuus Augustinus etiam nono de Trinitate, capite vītimo. *Liquidō tenetum*, ait, *rem, quam cognoscimus, generare in nobis notitiam suā, quod ab ytroque, ab obiecto scilicet, & potentia, notitia patiatur.* Et vīdecimo, de Trinitate, capite secundo. *Ex re visibili, inquit, sit visio, non tamē ex sola, nisi adhuc visus, ex vidente enim, & visibili sit visio.* Idem docet Diuus Thomas prima parte, quæstion. decimaquarta; articulo, secundo, & quæstion. quinqueaginta quarta, articulo se-
cundo, & 2. 2. quæstion. trigesimalia prima, articulo quinto, & primo contra gentes, capite vi-
gesimo, & libro secundo, capite primo. & quodlibet. octauo, quæstion. tertia, articulo 3. neque aliud intendit Scotus citatus in numer. 6. Probationes
verō sumenda sunt ex prima, & secunda conclu-
sione.

Ad primum pro quinta sententia communis solutio est, licet species sit ignobilis, attamen ut instrumentum potentie attingere posse nobiliorem actūm. Hæc verō solutio ut iaceat non consonat supradictis. Alter ergo responderetur, negando actūm cognoscendi esse perfectiorem qualitatem, quod non facile posset improbari, est id ego minus probem, quia ille actus vitalis est: & à perfectiori potentia elicitus, habetque optimum effectum formale, qui est cognoscere. Quare ad argumentum dico imperfictum non posse attingere productionem perfecti tanquam totale principium immediatum, ac principale naturaliter loquendo, posse tamen attingere, ut partialiter complens immediatum instrumentum, atque attingendo in effectu aliquid non perfectius sit. Quam solutionem sic ex-
plico: nam potentia cognoscens specie informata integrum instrumentum est, per quod anima operatur, species autem instrumentum noti est potentia, non enim hæcra specie vītior, ut sola ipsa species elicere immediatē actūm cognoscendi, ut optimē probat argumentum primum pro Henrico, sed ex potentia, & specie constat integrum instrumentum, quod immediatē elicita-
et. In quo duo etiam considerant nonnulli, & substantiani, & representatiōnem: illamque fortiori à potentia, hanc verō ab specie, ac proinde singulis tribuendo, imperfictiorem deprehendi actūm, quām ipius principia. Hæc tamē consideratio necessaria non est, ut constat, quām vera autem sit, ex capitulo 2. à numer. 22. intel-
ligi potest. Ad secundum responderetur sepe am-
mā in operando ut instrumentum exerifcīs, adiunctis propriis, ut calamo ad scribendum, quod magis necessarium fuit in potentia cognoscētibus, quām in alijs prōpter modum operandi per aſſimilatiōnem, per quod etiam patet solutio tertia.

CAPVT. V.

Virūm per actūm potētiāe cognoscitūm aliquis terminū producatur.

Hæc quæſtio tractari solet communiter in ter-
tio libro de Anima sub terminis contractiori-
bus, an per actūm intellectus producatur ver-
bum: disputatur etiam à Theologis in prima di-
ſtinzione vigesima septima. & à Diuno Thoma, eiusque discipulis prima parte, quæſt. vigesima
FIANO. SUAREZ de Anima.

ma tertia, articul. primo. attamen, quia eadem ratio est de actūne intellectus, & de actibus alia-
rum potentiarum cognoscitūm, ideo hoc loco in vniuersum tractanda videtur: nam postquam egimus de entitate, & principio actiū cognitio-
nis, dicendum sequitur de illius termino. *Vi-
Partie negā-
derūt igitur per illam nihil produci, quoniam in funda-
cognitio actus immanens est, ac prouide minime
productius, nono Metaph. capite nono, vbi sic
legitur, *Quoru[m]cunq[ue] ita que aliud quidam proper
vīsum est, quo sit, horum actus in eo, quod sit, est, & adi-
ficatio in eo quod adificatur, & cetera.* Quorum vero non
aliud quidam opus proper actionem in vīsum actio est,
ut vīso in vidente, & speculatio in speculante. Et Ethicorum ad Nicomachum, cap. i. habetur, *quidam
operations* *scilicet immanente*, *in alijs autem, addit[us] p[ro]r[ati]o[n]es*, *opus opera quidam*. Contra verō est, *Fundamentū*
quæ secundum Theologos per actionem intellectus affir-
matus productū verbum, quod sit illius terminus, *mat. ex Theo-
logia*. eadem autem est ratio de illa, & de alijs similibus.
ergo, &c.*

In hac quæſtione multi Thomistæ opinantur, 2.
per actūm intellectus produci quendam terminum, qui *verbū* dicitur, de ratione tamen, & mo-
do ponendi illum, acēdē potētiis alijs cognoscē-
tibus non conuenient. Ad intelligendam ergo di-
uerſitatem opinionis est recolenda distinzione cognitionis intuitiū, & abstractiū: intuitiū
objēctū habet sibi realiter præſens; abstractiū
non item: dicunt ergo Thomistariū nonnulli *Prima illud*
per cognitionem abstractiū produci aliud *expositio*.
terminans illam, at per intuitiū nihil. Ratio
sententia est, quoniam per actionem cognoscitū
solūm producitur terminus ex indigentia; *solutio*
cum nimirū obiectum præſens non habent;
sola ergo abstractiū cognitione produc terminū,
non autem intuitiū. Vnde talēm productionem
cōcedunt, & intellectū, & sensu interiori abstractiū
cognoscētibus, cum discriminē, quād in in-
tellectū terminū illum vocēt verbum, in sensu
idolum: sensibus verō exterioribus terminū de-
negant, quia corūm cognitione semper est intuitiū,
qua etiam de causa in intellectū intuitiū cognoscētis, ut in beatis Deum videntibus, & in Ange-
lis seipſis cognoscētibus terminū prædictum non agnoscunt. Quare secundum hanc opinionem
verbū, seu idolum non est, ut terminus produc-
tus necessariō, sed ut speculum, & imago, in qua
res ipsa cognoscētur, ac consequenter autem ver-
bum realiter distingui ab actū cognoscēdi, sicut
res à re distinguitur. Hanc opinionem sic expositio
tuetur Caetanus prima parte, loco citato, &
Capreolus illa distinzione vigesima septima. Fer-
rarius primo contra, capit. quinqueaginta tertio,
quām hic minus consequenter loquatur in
non paucis: insinuat etiam Diuus Thomas pri-
ma parte, quæſt. trigesimalia quarta, articul. pri-
mo, ad secundum, de potentia, quæſt. octaua
articulo primo, quæſt. nona, articulo quinto,
de veritate, quæſt. 4. articul. 1. ad 2. citato etiam
Aristotele 2. de Anima, textu 59. & 60. scriben.
obiectum intellectus debere esse intra ipsum, qui
locus minime fauet, cum ibi loquitur Aristoteles
de speciebus intelligibiliibus, non de cognitionis
termino.

Alia opinio declarat nulla actione cognoscitū
produci terminū ab illa distinzione: Patres ve-
rō cūm autem intellectus producere verbum, ip-
sum intellectum vocare verbum, ac tale
verbū in omni intelligentiē dari, imo propor-
tionaliter in omni cognoscētis: rursus verbum
non esse id in quo tanquam in speculo obiectum
cognoscētur, sed actū esse, quo cognoscitur ob-
iectum. Hæc videtur sententia Scotti, Durandi, &
Gabrieli.

K 3 Gabriel.

Gabriel. citata distinct. 27. Et rursus Scotti quodlib. 3. cuius opinionis motiuia in sequentibus afferemus.

4. Prima conclusio. Per omnem actionem cognoscendi terminus producitur illi intrinsecus, ac modaliter tantum ab ea distinctus. Hæc conclusio est à nobis exposta, & probata olim in questione de sex ultimis prædicamentis, vbi ostendimus in actionibus inmanentibus esse distingue-
3. Affir. vñ-
deprobanda
Videatur au-
thor diff. 48
Metaph. scđ.
2. Videatur au-
thor diff. 48
Metaph. scđ.
2. 5.
2. Affir.
Probatur
2. 6.
Eusio ob-
frustratur du-
pliciter.
Vlterior
euasore
felliatur.
Subterfu-
gium exco-
gita: ut im-
pugnatur.
Secund. 7.
Tertio. 8.
Confirm. 1.
Confirm. 2.
Confirm. 3.

dam rationem qualitatem à ratione productionis, qualitatemque terminum esse illius actionis, vt est produc-
tio, & hoc etiam tetigimus supra libro Metaph. scđ. secundo, cap. 2. Vnde non est hic amplius immo-
randus.

Secunda conclusio. Præter hunc terminum non producitur aliis per actionem cognoscendi modaliter, aut realiter distinctus. Probatur primo, quia in vniuersum per vnam actionem non producitur, nisi vnu terminus: ergo neque per actionem cognoscendi. Secundo, vel ille terminus producetur per actum intelligendi, vt est qualitas, vel prout est producitur qualitas: neutrum verum est: ergo, &c. Probatur minor, nam produc-
tio illa, vt sic, producit qualitatem, quæ actus est intelligendi: non ergo indiget alio termino: ipsa verò qualitas in primis actio producitur non est, neque deinde est principium, seu forma, per quam potentia cognoscitiva producit aliam qualita-
tem, quia intentionales qualitates de se produc-
tua non sunt, vt patet in visu.

Dicetur fortasse actum cognoscendi abstracti-
ud esse productuum alterius qualitatis, non ve-
rò intuituum. Sed contra primò, quia intuitiu-
m actus perfectior est abstractio: ergo si hic
non est productus, neque ille erit. Secundo,
quia frustra ponitur qualitas producta per actum
cognoscendi, qui etiam qualitas est. Si occur-
ratur substitui pro obiecto, ita facile refallen-
dum erit: quoniam obiectum, & consequenter
id, quod supplet illius vicem, præcedit actum
cognoscendi: non ergo produci per illum valet,
principium enim producendi prius est natura
productio: si verò quis singat actionem aliam pri-
orem intellectio, per quam verbum producatur,
vt consequenter singendum videtur, iam in
primis intentum habetur, per actum scilicet
cognoscendi, vt sic, nihil produci ab ipso dis-
tinctum. Deinde iam verbum non produci-
tur per intelligendi actum, quod est contra men-
tem Patrum, & Doctorum de verbo tractan-
tium. Præterea in potentia abstracti cognoscen-
te duas actiones erunt realiter distinctæ,
vna per quam producatur qualitas, quæ est actus cognoscendi: altera per quam producitur
idolum, seu verbum, quod de re ipsa formari
singitur: namque vnaque actio cum suo
termino identificatur, duæ autem assertæ qual-
itates realiter sunt distinctæ iuxta aduersarios:
ergo & actiones productiæ cum eis identifica-
tæ inter se realiter distinguuntur, quod est su-
perfluum, cum actio potentia cognoscitiva sit
tantum cognitio: vel ergo per vitramque illa-
rum actionum potentia cognoscit, quod est su-
perfluum: vel altera actio non est potentia co-
gnoscitiva, quod est verissimum. Confirmatur,
quoniam intelligi nequit potentiam præparare
sibi terminum cognoscendum, si talis termini, si-
ue obiecti præparatio non est cognitio, sicut pro-
batum est, esse non posse. Confirmatur deinde,
quia cognoscere nihil est aliud, quam vitaliter
operari formando quodammodo rem ipsam co-
gnitam: illa ergo actio formans idolum, seu ver-
bum est ipsa cognitio: ergo superflua est altera a-
ctio, seu cognitio. Tandem confirmatur, quia si

qualitas producta deseruiret per modum obiecti, in ea cognosceretur obiectum ipsum: impossibile autem est cognosci obiectum in re aliqua, ipsa non cognita, vt videri rem in imagine non visa imagine: atqui intellectus non cognoscit talem qualitatem: ergo neque in ea cognoscit obiectum aliud.

Tertia conclusio. Per omnem actionem co-
gnoscendi in fieri producitur verbum, vel ali-
quid illi proportionale, quod realiter, & forma-
liter est ipse actus cognoscendi in facto esse, seu
vt est qualitas, distinguitur tamen modaliter
ab illa actione, vt est producitur, vnde verbum
non ponitur ex indigentia obiecti, sed ex vi, &
natura cognitionis. Hæc conclusio sequitur aperi-
te, ex precedentibus: posita verò est ad expli-
candum, quid sit verbum mentis, quod prius de
intellectu præstabilitus, deinde de sensibus. Pri-
ma igitur pars, neque verbum produci, com-
munis est Sanctorum Patrum, & Theologo-
rum, quæ fuit via ad explicandam genera-
tione verbi diuini per actum cognitionis exter-
ni Patris, nam sicut ibi verbum substantialie pro-
ducitur per actum substantialiæ, ita in nobis
producitur accidentale verbum, quia actio est
accidentalis, quod verò illud verbum accidentale
non sit distinctum ab actu intelligendi, vt
est qualitas in facto esse, constat ex Diu Augusti-
no libro duodecimo de ciuitate, capite septimo,
& decimo quinto, de Trinitate, capite decimo,
dum inquit formatam cognitionem àre, quam
scimus, verbum esse, & libro nono, capite decimo
septimo, conceptum rerum veracem notitiam
tanquam verbum apud nos habere, & dicendo
intus gignere, neque à nobis nascendo discede-
re. Anfelsus quoque in Monologio, capite trigesimo
tertiq., inquit auctum ipsum intelligendi haben-
tibus ex se imaginem natam, verbum no-
strum esse. Damascenus libro primo, fidei, capite
decimo octavo, Verbum nostrum, inquit, gna-
ralis, anime nostra motio, secundum quam mouetur, in-
telligit, aut cogitat. Iam Diu Thomas vbiunque
de verbo differit, non illud afruit ex indi-
gentia obiecti, sed ex intranscens ratione intellectio-
nis, indeque in omni intelligente verbum
admititur, ex intranscens autem ratione intellectio-
nis nihil aliud producitur in intellectu, quam
qualitas illa, quæ est intelligendi actus: ergo
illa ipsa verbum est. Maior patet ex prima parte
questionis vigesima septima, articulo primo, vbi
inquit, Quicunque autem intelligis, ex hoc ipso, quod
intelligit, procedit aliquid in auctum, quod est conceptio
rei intellectæ ex vi intellectæ proueniens, & verba
Caietan. limitat, & exponit contra mentem, &
verba authoris. Item de potentia, questione
nona, articulo quinto, ait verbum esse deratio-
ne ipsius intelligere. Idem de veritate, questione
quarta, articulo secundo, & opusculo decimo
tertio, & supra Iohannem capite primo, lec-
tione prima, & Ilo. quarto, contra gent. capite
vndecimo, ait Angelum etiam dum se ipsum in-
telligit, formare verbum: ergo aperte docet
verbum non dari ratione abstractiæ notitia,
siquidem in Angelo notitia sui intuituæ est, ibi
autem non nisi actus intelligendi invenitur: ille
ergo verbum est, & producitur illius, est verbi
productio. Secundo patet etiam hoc ex men-
te Patrum explicantium productionem diu-
ni verbi vicissim per productionem verbi crea-
tæ: productio autem verbi diuini ex cognitio-
ne intuituæ est, ac fine vlla obiecti indigen-
tia, cum sit Patri producenti præsentissimum,
sed ex vi intellectiois: simile ergo erit
in nobis.

Tertio.

8. Tertio. Si verbum ponetur ex indigentia, seu absentia obiecti, ferè nunquam producetur. Et quidem in Deo quantum est ex ratione intellectionis satis id licet, atque etiam in Angelis se cognoscitibus, sed neque quando alii alios cognoscunt cum spirituales sint, atque intelligibiles, ac praesentes omnibus oportet. Nam distanta localis nihil impedit, impertinensque est ad intellectionem: potest ergo quilibet Angelus immediate terminare cognitionem de se elicitar ab altero Angelo. Dices desiderari adhuc intimam præsentiam, seu veluti penetracionem Angelii cognoscendi cum cognoscente potentia. Sed non recte: nam talis potentia, ut supponimus, instruta est speciebus: ad terminandam verò cognitionem non est, ut requiratur obiectum intra intellectum. Eadem sanè ratione ostendi potest vniuersum Angelos non indigere verbo ad cognoscenda quæcumque existunt, eo quod actus cognitionis terminari ad illa potest vbiunque gentium ponantur: solum ergo formabunt Angelii verbum rerum non existentium, quod est contra mentem omnium de verbo tractantium.

9. Imo non solum de obiectis existentibus, sed neque de non existentibus oportebit formare verbum, si illud res alia sit quam actus ipse cognoscendi, nam maxime formaretur, ut in eo tanquam in imagine res cognosceretur. Sed hoc modo iam ponetur verbum signum instrumentale præter omnium iudicium. Alij respondent speciem esse principium agendi, & ideo non posse se habere ut terminum, cum ratione hæc opposita sint, & ideo necesse riam esse aliam qualitatem, quæ obiectum terminet. Sed neque hoc satisfacit. Primo proper nunc dicta de signo instrumentali. Secundò, quia falsum est rationem principij, & termini obiectui repugnare, nam in videntibus D E V M essentia principium est visio, & obiectum simul ad quod terminatur, idemque est in Angelo se cognoscente. Alij ergo consequenter concedunt speciem ipsam intelligibilem esse verbum inquantum est terminus, in quo res cognoscitur: sed hi inopinè sat loquuntur, & contra mentem Patrum, & omnium, qui verbum concedunt, verbum enim poni debet per actionem intellectus, species autem saltus prima non ita producitur. Item quia iam nihil valeret similitudo producitur actionem intelligendi, ut producitur. Vnde tria hæc dicere mentaliter, producere verbum, & efficere actum intelligendi: idem valent maxime in creaturis. Quinto verbum esse similitudinem obiecti intentionalem, expressamque speciem illius, & hoc ipsum vindicare actum intelligendi. Ita Diuus Augustinus non de Trinitate à septimo capite usque ad decimum, & decimoquinto libro à decimo capite usque ad decimumtertiū. Sexto in omni intelligentiā creato eo ipso, quod intelligit formari verbum sive in absentia, sive in præsencia obiecti: atque hæc omnia prouniata sequuntur ex positionibus, pro quibus nullam aliam probationem afferre necesse erit.

10. Sic ergo probata conclusione in intellectu, ut explicetur in alijs potentij, est adiutendum, verbum efficere, seu dicere primo dictum esse de 3. assertio in vobis, tamen hinc transferri ad speciem locutionis, quæ intelligendo fit, est enim quædam loquutio in mente, qua quisibet loquitur, vnde verbum dicere vñitissime tribuitur loquutioni spirituali, iuxta illud Matthei nono, & Lucæ primo, Scribe, & pharisei dicobant intra se,

& Sapientia prædicta, Discerunt impij intra se cogitantes, & in Psalmo decimo tertio, Dixit insipiens in corde suo, &c. dicere ergo, & loqui proprie usurpatum de actibus intellectus, ex quo colligit Augustinus decimoquinto de Trinitate, capite decimo, vobis verbum extensam esse ad significandum propriè conceptum mentis, ideo forte, quia loquatio exterior ex interiori dimanat. At reliquæ potentia cognoscentes non proprio dicuntur, aut loquuntur, quia imperfætæ cognoscunt, nihilque affirmant, aut negant, sed simpliciter apprehendunt, & ideo verbi vocabulum conceptibilearum proprie non tribuitur: eo ipso amen quod potentia cognoscentes sunt, vindicant quandam productionem similem productioni verbi mentalis, eliciunt quippe actus cognoscendi, per quos assimilantur rebus cognitis: hoc ergo est, quod proportionari dicimus verbo mentalis, ac commune est sensibus exterioribus cum interioribus, ut ex primis conclusionibus constare potest.

Ex quibus omnibus licet colligere, quid sentiendum sit de verbo mentis, quod valde controversum est apud Theologos. Primo ergo dicendum vero dari. Secundo distinguiri modaliter ab pronuntiata actione intellectus ut productio est, ab actu vero ut est qualitas producta nullo modo. Tertio non est id, in quo sit cognitio, aut supplere via. hoc completem, nam de verbo mentali, quo ipsum obiectum cognoscitur tanquam conceptu formalis rei cognitæ, siquidem ut res possit intelligi, necesse est, ut in intellectu, vitaliter quoddammodo formetur.

Alio ergo forma verbum est, atque ita colligitur ex Sancto Thoma de potentia, questione octava, articulo primo, contra gentes, capite trigeminio tertio, prima parte, questione 107. articulo primo, vnde verbum conceptus obiectus mentis non est, sed formalis: obiectus vero est id, quod cognoscitur. Quarto huiusmodi verbum producitur per actionem intelligendi, ut productio est. Vnde tria hæc dicere mentaliter, producere verbum, & efficere actum intelligendi: idem est similitudinem obiecti intentionalem, expressamque speciem illius, & hoc ipsum vindicare actum intelligendi. Ita Diuus Augustinus non de Trinitate à septimo capite usque ad decimum, & decimoquinto libro à decimo capite usque ad decimumtertiū. Sexto in omni intelligentiā creato eo ipso, quod intelligit formari verbum sive in absentia, sive in præsencia obiecti: atque hæc omnia prouniata sequuntur ex positionibus, pro quibus nullam aliam probationem afferre necesse erit.

Præfunt tamen difficultates aduersus dicta.

Prima, quia videtur verbum esse id, in quo res cognoscitur, atque habere vicem obiecti: artifex contra supra-

enim formati bini dolorem, i. quo, & ex quo rei facta in 12. art. 3. dicta infra-

bricandæ modum contemplatur: illud autem in genere.

telligentiæ actus esse non videtur, sed per actum

potius formatum: ergo, & cetera. Et hoc videtur sensisse D. Thom. q. 4. de verit. art. 2. ad 3. cum scripsi conceptionem intellectus non solum esse id

quo, sed etiam in quo rem intelligimus: idem dicit de potentia questione nona, articulo quinto,

illis verbis: *Hoc ergo est primus, & per se intellectum, quod intellectus in seipso concipit de re intellecta.*

Et super Ioannem capite primo inquit, verbum

comparari ad intellectum, non solum ut id quo,

sed ut in quo: idemque habet duobus opusculis de verbo.

Hinc verò oritur secunda difficultas, videntur enim intelligendi actus, atque verbum distinguiri

realiter, nam in primis habent se, ut actus, & ob-

jectum. Secundò, quia si verbum est ipse actus

intelli-

intelligendi formaliter, Verbum diuinum esset intellectio ipsa Patris: consequens est falsum: ergo. Sequela valet a proportionali ratione. Minor vero pater tum, quia verbum est distincta persona a Patre, intellectio autem communis est tribus personis, utpote ad essentialia spectans: tum quia intellectio est formalis perfectio intelligentis, verbum autem diuinum non est formalis perfectio Patris, neque actus illius, immo ei oppositum relatiuè: atque hoc est, quod August. ait, Patrem non sapere sapientia a se gentia. Tertiò arguitur, quia per actum cognoscendi & intelligenti productus habitus realiter ab illo distinctus: ergo etiam poterit produci verbum: & ita videtur sentire Diuus Thomas supra, & pricipiè prima parte, quæst. 27. articul. 1. quæst. 34. articul. 1. ad 2.

14
Tertia.

Tertia difficultas, quia intelligere, & dicere idem esse non videntur, ut docuit Diuus Thomas dicta quæstione trigesima quarta, articul. primo, ad tertium, quod ita ostenditur. Nam in diuinis intelligere commune est tribus personis, dicere autem solius est Patris: ergo latè distinguuntur. Ratio vero est, quoniam intelligere solam dicit habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla productio importatur, sed nuda re apprehensio, dicere autem verbi productionem importat: quare, &c.

15
Quarta.

Quarta difficultas, si verbum esset actus intelligendi, cum illud similitudo obiecti sit, actus quoque similitudo erit, quod falsum apparet, cum nulla actio similitudo sit principijs, a quo sit, vt inductione constat.

16
Quinta.

Quinta difficultas est falsum, videri in omni intelligenti dari verbum, alias beati illud de DEO formare, sicut dicitur posset creata DEO Imago. Quia sola ratione ostendunt Theologi, neque speciem intelligibilem DEO in beatis inueniri. Et confirmatur primo, quia si nō beatifica esset DEI similitudo, posset quis beari inuenire illam, cum in illa videret Deum clare representatum, quod falsum est, cum nulla creatura queat obiectiuè beatificare. Et confirmatur secundo, quia si in praesentia obiecti, formaretur verbum, etiam exteriores sensus formare simile quippiam. Consequens est contra communem Theologorum, videturque colligi ex Sancto Thoma quodlibet quinto, articulo nono, ad secundum, vbi ait sensum externum non formare sibi aliquam formam rei sensibilis, eo quod eius operatio perfectiatur per solam immutationem externi sensibilis. At imaginativa inquit, format sibi idolum simile rei sensibili, idem ferè docuit prima parte, quæstione octuagesima quinta, articul. secundo, ad tertium. Caietanus & Ferrarius supra, & quarto contra, capite undecimo. Capreolus supra quæst. 2. ad 4. Durandi. Torrentis i. part. quæstion. 27. articul. 1. disput. 3.

17
Adi. diff. in num. 12

Ad primam difficultatem respondetur, quod terminatio cognitionis ad obiectum non est materialiter intelligenda eo modo, quo intelligitur terminatio lineæ ad punctum: sed est sumenda intentionali, seu spirituali modo: cognitionem ergo terminari ad rem, nihil est aliud, quam rem cognosci, quod fieri potest, etiam si non existat, ne dum absit: sic enim amor terminatur ad rem amatam, prout in se esse potest, quoniam actus non existat: scientia etiam rosa, ad ipsam rosam terminari dicitur obiectiuè, quoniam ipsa rosa non existat: quando etiam cognoscitur ens rationis, non terminatus cognitione ad aliquam imaginem eius: actus igitur cognitionis ab intellectu cum specie productus est notitia rei: & hoc est terminari ad illam, & non ad aliud. Ad exemplum idoli, artificis ibidem adductum, dicendum, ipsum esse

Dobacredi
foriæ author
diff. 25. Me-
taph. 2. 2.

actum, quo res concipitur, & per quod artifex operatur, tanquam per conceptum proprium, neque oportet fingere idolum aliud ab artifice formatum, vnde etiam experimur solum formari dum res cognoscitur, quod signum est solum consistere in formalis conceptione. Latè tamen loquendos res absens cognosci dicitur in idolo, quatenus est ratio attinendi rem ipsam, & ita est vicum interpretandus Diuus Thomas locis citatis. Certè in sua summa id nunquam pronuntiavit, quin potius prima parte, quæstione octuagesima quinta, articulo secundo, adhuc institutum probat speciem intelligibilem non esse, quod intelligitur, sed rem representatam per speciem primam intelligi, ac probationes illius rem conficiunt: idemque ostendunt de specie expressa, nam si in verbo res intelligereur tanquam in supplente vicem obiecti, ipsum dicetur intelligi, sicut agno dicitur adorari, quia in illa res adoratur. Occurrunt Caietanus, & alii per intellectuē cognosci verbum, ut similitudo est, non ut qualitas: sed hoc improbari potest ex dictis cap. 2. numer. 27. Nam qualitas illa essentialiter est similitudo, & è contra similitudo illa est essentialiter qualitas: impossibile ergo est intelligi verbum, ut similitudinem, & non ut qualitatem. Vnde quando per actum res ex verbo agimus, ipsum cognoscimus secundum utramque rationem, quemadmodum cum rem qualibet concipimus in ea rationem entis, & talis eris indubie artificius, per actum vero directum ad obiectum, nullo modo cognoscitur eius verbum: non ergo est id, in quo, sed id, quo obiectum cognoscitur.

Ad secundam difficultatem negandum, distinguiri realiter actum intelligendi, & verbum, ac proinde distinguiri tanquam actum, & obiectum. Quod in verbo diuino, & actu intelligendi Patris afferatur, non est huius loci explicare. Breuiter dicendum in DEO dari intelligere absolute, sensibile, quod proinde commune est tribus personis: prout vero per primam Trinitatem substantiam terminatur, & quodammodo contrahitur, esse proprium Patris, acque dici intelligere notionale, & verbi productuum. Hinc tamen intelligitur in hac materia argumenta ad diuina ad humanam, vel contrario parum valere. Nam in humanis, actus ipse intelligendi productus, ac deo ait est verbum & terminus productionis, in Deo autem actus intelligendi non est productus, cum sit id ipsa DEI essentia. Vnde filius, & Spiritus sanctus etiam intelligunt, licet verbum non producant. Quia cum in Deo, maximè ad intra, nihil superfluum esse possit, impossibile fuit, intellectuē essentiali, ab alijs substantiis, praterquam à prima, terminatam, verbi productiuam euadere. Quod de habitibus adducitur ad rem non est, nam habitus non est terminus cognitionis, sed actionis cuiusdam inde emanantis.

Ad tertiam difficultatem dico intelligere, & dicere quadam ratione distinguiri, & alia esse prorsus idem: dicere enim prout ei idem, ac verbum producere, significat actionem intellectus, vt productio est, vnde si intelligere sumatur pro intellectu, vt est productio, idem formaliter erunt dicere & intelligere: si vero intelligere sumatur prout significat ipsum actum, per quem intellectus denominatur cognoscens, sic planè intelligere distinguuntur à dicere, sicut terminus à productione, & haec est mens Diuus Thomas illo loco, sique procedunt rationes eius: aliquando tamen dicere usurpatur pro materialiter concipere, & tunc etiam idem est, ac intelligere, attribuiturque etiam omnibus personis diuinis, iuxta illud, dixit Diuus

SVARE Z
de Angelis, op
er 6. diuini, et
animi.

LEONI TOM
III
111
111
111
111

D. N. 2

¶ facta sunt, Psalmo centesimo quadragefimo octauo.

¶ hinc intelligitur quædam Scotti opinio in hac materia, dicentis verbum non produci per intelligere, quod improbatur à Thomistis: sed quidquid de mente Scotti sit, res ipsa vera est, ut ex dictis liquet: alter tamen abergavit Scottus in prima distinctione secunda, quæ distinctione ultima, & distinctione vigesima septima, questione secunda. ubi afferre videtur dicere, & intelligere actus esse realiter distinctos, cùm tamen solum distinguantur, tanquam productio, & terminus: sicut enim in visu sola datur productio visionis, & ipsum videre, ita in intellectu nostro est dicere, hoc est, intellectiōnem producere, & intelligere.

Quarta difficultate pressus Capreolus in quarto, distinctione quadragefima quarta, questione quinta, ad primum, concedit actum cognoscendi non esse similitudinem rei cognitae: illum communiter sequuntur Thomistæ posteriores præter Dominicanum Soto, qui oppositum affirmat ibidem questione secunda, articulo secundo, dicendum tamen cognitionem in fieri, seu cognitionis in facto esse productionem propriæ non esse similitudinem, sed viam ad illam: at cognitionem in facto esse, per quam scilicet potentia formaliter cognoscit, similitudinem esse formalem obiectū, non quidem viuuocam, sed intentionalem, ut capite secundo, conclusione quarta dictum est: quæ est sententia Diuī: Augustini decimo quarto de Trinitate, capit. decimo-septimo, vbi inquit, *Tunc erit perfecta similitudo Dei in mente, quando erit Dei perficitus cognitus.* Sed clarissimus Anselmus in Monologio, capit. 31, inquit, nulla ratione negari posse cognitionem esse similitudinem rei ex eius imprecisione formatam. Argumentum vero in contrarium nihil probat, quia non actionem, sed terminum actions dicimus esse similitudinem.

Ad quintam difficultatem negandum absurdum esse, Beatos formare expressam DEI similitudinem, immo id omnino fatendum, ut satis manifeste probatur in materia de visione Dei. Nec minus verum est, posibilem quoque esse imprecisionem speciem, quicquid Thomistica schola reclamat, et si de facto eam dari probabile non sit, prout vtrumque suo etiam loco tractatur. Ad primam confirmationem eiusdem quinta difficultatis negatur sequela, nam cognoscere Deum tanquam in similitudine est imperfecte videre, & ideo talis visio non beatificaret. Nam beatitudine consistit in clara DEI visione: an vero possit visio illa beatifica perfecte, & quidditatem cognoscere, non viso Deo, quæstio est alibi tractanda. Ad secundam confirmationem concedo, sensus exteriores formare aliquid proportionale verbo, quod probatum est in superioribus, destruimusque oppositum fundamentum: loca autem illa Diuī Thomæ obscura quidem sunt, cum insinuerit operationem sensuum externorum perfectam solam immutationem sensibilis, immo quodlibet liberum octauo, articulo septimo, addit sensus externos non cooperari ad sui formationem, explicandus tamen est non loqui de formatione sensus per actum secundum, sed per actum primum, seu speciem, in hoc enim est differentia, quod sensus exterior solum formetur ab obiecto quoad speciem, at vero phantasia sive sensus format, ex quibusdam speciebus sensibilibus alias elicentes, ut infra videbimus, quæ expatio colligitur ex eodem, in quodlibet. 8. articulo tertio.

Supersunt soluenda ex Aristotele adducta in

principio. Ad primum locum Aristotelis ex nono Metaphysic. varie respondent authores, assi-
gnando plures differentias inter actionem im-
manentem, & transiuntrem. Prima est, quod ad
actio transiens producat aliquid ad extra, imma-
nens ad intra: quæ differentia vera est, non ta-
men illic assignatur ab Aristotele, nam æquæ ex-
cludit operatum intra, atque extra, ait enim a-
ctionem propter se fieri, & non propter opera-
rum. Secunda differentia, quod actio transiens
ad suum terminum ordinetur, immanens vero
non ordinetur ad suum. Hæc vero differentia est. Falsum.
falsa est. Nam fieri semper ordinatur ad factum
esse, teste Philosopho primo Ethicor. capit. primo
& nono Metaphysic. capit. nono. Tertiam diffe-
rentiam assignat Cajetan. quod actio transiens ex sum.
se sit productua, immanens vero non item: li-
cet aliqua hoc habeat propter absentiam obiecti.
Hæc etiam differentia falso fundamento inititur,
ac suprà improbat, neque est ad mentem Ari-
stotelis, qui loquitur de contemplatione DEI;
quæ apud ipsum est cognitio abstractiva, cùm
in nostro intellectu non sit aliquid modum
alium cognitionis de DEO, nec arbitratus vi-
sionem DEI claram esse nobis possibilem, &
tamen per talem cognitionem dicat nihil pro-
duci.

Quarta ergo differentia, quod ordinari per actionem transiuntrem fiat quipiam immanens 4. Verum est
transacta actione, ut per adiunctionem domus, admodum
per calefactionem calor, & cetera, at vero licet commodum:
per actionem immanentem fiat qualitas, non
manet tamen, nisi quandiu potentia actu opera-
tur, vnde habetur fieri in fieri, quod pro-
inde semper retinet nomen actionis, vulgoque ab
ea noui distinguitur. Hanc ergo differentiam vi-
detur intendere illo loco Aristoteles: vnde Perio-
nus addidit particulari, quod relinquitur, ut expo-
sitor magis, quam ut translator, cùm in textu
Greco non habeatur. Eandem expositionem tri-
buit Alexandro Aphrod. nono Metaphysic. cap. 9.
videturque consona Philosopho, nam licet po-
tentia operetur propter terminum, attamen
quando terminus non durat plus quam actio,
tunc recte dicitur potentia esse propter opera-
tionem ipsam. Dixi paulo superiori ordinari, pro-
pter exceptionem quæ fieri solet de quibusdam
actionibus transiuntibus, ut citharizandi, ca-
nendi, saltandi, quæ nihil permanens relinquitur,
ut peculiarem sui imperfectionem, ut agendo de
actione suo loco explicatur.

CAP V T VI.

Quid sint apprehensio, & iudicium, & quo-
modo in potentia cognoscitius re-
periantur.

Diximus de actu potentia cognoscitiva, ac de principio termino que illius: nunc dicendum de illius divisione, quæ in omnibus potentia cognoscitius locum habet. Prius igitur in hoc capite explicabimus quid apprehensio sit, & iudicium, deinde quomodo singulis potentia conueniant. Circa apprehensionem igitur est aduentus Prima pars
in potentia cognoscitibus primum omnium tituli expre-
datur.
reperi receptionem speciei intentionalis, quæ
propriæ obiecti apprehensio non est, cum non sit
cognitio: post receptionem sequitur actus quo
res primò concipiunt vitaliter, diciturque appre-
hensio eo quod potentia recipiat obiectum quasi
trahendo illud. Formatur autem apprehensio du-
pliciter. Primò per simplices conceptus non com-
parando vñā rem alteri. Secundo faciendo com-
para-

parationem inter res simpliciter conceptas. Prima dicitur simplex apprehensio; secunda compositionis, seu composita apprehensio. Vnde D. Tho. i. p. q. 58. art. 4. dixit compositionem fieri quando plures conceptus formantur non simpliciter, sed cum ordine quodam inter se. Et Aristoteles 3. de Anima, text. 22. docet intellectum plures conceptus componere, & unum facere, scilicet compositione: hoc vero collatio vienius ad aliud aut fit ab intellectu, comparando & componendo simplices conceptus, aut comparando unum compositionem alteri tantum illi consonam, vel ex illa inferibilem, ac primo modo vocatur secunda intellectus operatio, secundo autem dicitur discursus, vnde Aristoteles 3. de Anima, duas tantum operationes intellectus distinxit, simplicem scilicet, & complexam complectendam sub complexa duas compositiones nunc dictas: est ergo apprehensio in communis mentalis reformatio, seu vitalis conceptio per potentiam cognoscitiam, quae simplex, vel composita esse potest, ut explicatum est.

2.
Pro 3. parte
situ in nota-
tio duplia
iudicij pro-
prij. Sim-
plicem
quod author
diss. 8. Me-
ta. 4. n.
6. & sequen-
tib.

Circa iudicium est sciendum uno modo sumi latissime prout significat rei conceptionem etiam simplicem alio modo propriè, quando facta collatione vienius ad aliud, potentia iudicat ita esse, vel non esse. Distinctio est D. Augustini 11. de civitate, cap. 27. & 8. lib. cap. 7. Gregor. Nisseni lib. 4. de homine, cap. 4. Nemehij de natura hominis, cap. 4. Galeni lib. 5. de placitis, cap. 2. & lib. 7. cap. 16. Iudicium primo modo non est actus distinctus ab apprehensione, diciturque apprehensio in quantum est quedam tractio rei cognitae ad potentiam: iudicium vero in quantitate potentia cognoscendo iudicat exercitè rem esse talen, qualiter cognoscit: sic oculus videndo album, idolum illius format, ac per ipsum in actu exercito iudicat esse album, quod vicit non actu distincto, sed eodem. Itaque iudicium hoc priori modo in virtutis etiam reperitur.

3.
Iudicium pro-
prio dictum
quid est pa-
taverint.
Ferrari. &
alii.
Reselluntur.

De iudicio autem secundo modo quid sit, & quomodo fiat, difficultius est exponere, multi ceterunt esse actum reflexum, per quem potentia conceptionem suam directam comparat ad rem conceptam, iudicatque illi esse, vel non esse conformem. Cuius sententia videretur esse Ferrari. 1. contra, cap. 59. sed falsa est sententia, tum quia constat iudicium dari in rusticis, & inductis hominibus, qui tamen fortasse nunquam ita refle-
ctunt, neque prorsus comparare norunt conceptus suos ad res conceptas: tum quia ante illam reflexionem potest esse iudicium, siquidem eo ipso quod potentia complexè cognoscit, v. g. hominem esse, aut non esse animal, ante omnem reflexionem denominatur verum attingens, aut fali: iudicium ergo illi reflexioni non attingitur.

4.
Notatio 1.
pro vera
sententia.

Quare dicendum proprium iudicium esse adhæsionem potentiae ad rem cognitam per actum ab ipsa elicitem, quo circa res ante apprehensas versatur. Ad cuius intelligentiam notandum est primò tale iudicium solum reperi in divisione, & compositione, quoniam non versatur circa rem nude, ac simplici modo, sed circa rem ita esse, vel non esse, quod absque compositione mentali non contingit. Notandum secundò intellectum aut comparare res simpliciter conceptas compo-
nendo tantum extrema, non fere, do sententiam de propositione à se composita, id est, neque assentiendo illi, neque dissentiendo: & hoc certè est mera apprehensio à iudicio distincta: aut compo-
nere ipsa extrema ferendo sententiam, id est, adhærendo, vel non adhærendo tali compositioni ut vera, vel ut falsa: hoc igitur adhæsio iudicium est, quia non materialis, & quantitatua putanda

est, sed vitalis, & intentionalis: ideoque medio & eti vitalis potentia cognoscitua fieri debet. Adhuc tamē difficultè exponitur talis actus, cognitio-
nem enim esse oportet, non appetere autem quid per illam cognosci possit, quod non iam fit per ap-
prehensionem cognitum. Quare tertio notandum est quod intellectus comparat aliquid praedi-
catum subiecto, vel id praestare cognoscendo ei conuenire, vel cognoscendo non conuenire, vel neutrino cognoscendo: quando hoc tertio modo comparat, est mera apprehensio sine iudicio: quan-
do vero comparat primo, vel secundo, tam est
compositio iudicativa. Iudicium ergo illi actus est, quo intellectus cognoscit unum conuenire reali-
ter, quapropter iudicium non est actus realiter distinctus à compositione intellectus cognoscendi, quod
ua connexio extrema. Vnde iudicare est compone cognoscendo connexionem, & quia in hac compositione cognoscitua etiam includuntur apprehensio, & formatio rei cognitæ: ideo quando isto modo fit compositionis, in illa includitur apprehensio & iudicium ratione tantum, non re-
stincta: quæ omnia ita probantur. Nam iudicium est actus intellectus: debet ergo per illum aliquid intelligi: at non nisi qualis connexionis sit extre-
mum: ergo, &c. Probatur hæc minor, quia non ap-
paret quid aliud cognoscatur, ipsa enim extrema iam erant cognita: ergo cognoscere connexionem illam ipsum est iudicare. Præterea si postquam quis formauit propositionem, alium distinctum actum elicit, quo iudicat ita esse, vel non esse actus, ille erit sane pronuntiare intellectualiter propositionem esse veram, vel falsam, non est autem necessarium, ut eo modo id est, in actu signato, intellectus iudicet talen propositionem esse veram, quia iam nouam propositionem conficeret, de qua iterum esset iudicandum, an vera esset, quod tamen experientia reprobat: ergo iudicium nihil est aliud, quam cognoscere hoc ita esse, vel non esse, qui actus à compositione, vel divisione mentali non est distinctus.

Et ex his soluit aliud dubium, cuius resolu-
tio exponit amplius dicta, nempe an huiusmodi iudicium sit simplex actus intellectus, an compo-
nitus, multi enim putant apprehensionem esse co-
positionem, iudicium vero esse simplicem actum
cadentem supra propositionem iam appre-
hensam. Ex ceteris tamen colligitur oppositum nam a-
ctus superadditus compositioni iam facta non fa-
citur intelligitur, nisi forte dicas intellectum, post
compositionem à se propositionem, vniaco actu sim-
plici attingere ipsam connexionem extrema, qui simplex sit iudicium: sed hoc minimè satisfa-
cit, nam intellectus cognoscere nequit connexionem extrema, ut cognoscendo extrema co-
dem actu, sed extrema nequit cognoscere simplici
actu: neque ipsam connexionem. Et confirmatur,
quia non possimus apprehendere simplici actu
propositionem, ut de negatis clarus elucet ergo
nec de illa iudicare, neque videre conformitatem,
vel disformitatem praedicati ad subiectum nisi a-
ctu complexo. Et hæc est sententia Aristotelis:
Perih. cap. 1. dum ait veritatem in compositione
confitit, confitit autem in iudicio: ergo, & I-
dem habet 3. de Anima, textu 21. & 26. & 1. Po-
terior. text. 33. & 9. Metaph. text. 22. 2. etiā Rethori-
ad Theodecem, cap. 21. Sententiam vocat enun-
tiationem, sententia autem, & iudicium idem
sunt, nisi quod iudicium usurpetur in speculati-
vus, sententia vero in practicis, & 3. Ethic. ad Ni-
comach. cap. 3 & lib. 6. cap. 9. art. 5. Simulacrum iudi-
cium, iudicamus, & consultato, inquit, et non dum facta
enunciationis, opinatio vero iam enunciatio est. Vocat
autem opinacionem iudicium probable: ergo iu-
dicium est ipsa enunciatio, & compositionis. Atque
ita

SVAREZ
de Anecdosis op-
eris 6. de trum, et
anima.

TELEGRAM
TOM
III
111
111
111
111

D. V. 2.

ita constat ex dictis quid sit, & quotuplex apprehensio, & iudicium.

8. *Pr. ultima partitudo. pars pro- nunciata. Primum.*
Circa vltimam tituli partem certum est intellectum formare posse vtrumq; actum apprehensionem scilicet, & iudicium de rebus, ac satis ex dictis colligi potest. Quod sensus vero sit primum pronuntiatum. In omnibus sensibus inveniuntur complex apprehensio, & iudicium primo modo, quod scilicet in actu cognitionis intrinseci imbibitur, vt numero secundo explicatum est. Hoc ex haetenus dictis ostensum relinquitur, atq; in eo sensu dicit Aristoteles 2. Topicorum, c. 2. iudicare se habere ut genus ad sentire, & intelligere, & 2. Posteriorum, c. 18. sensum vocavit facultatem iudicatiuam, & 2. de Anima, cap. 6. sensum ait iudicare. Secundum pronuntiatum. Nullus sensus exterior apprehendit, vel iudicat componendo, vel dividendo. Ratio est, quoniam tales potentiae imperfectissima sunt in genere cognoscientiū: conferre autem vnum alteri, ac de illa complexio & iudicium ferre, perfectissima potentia est: solum ergo sensus exteriores simpliciter cognoscit primum imputationem simplicē ab obiectis suis causatam. Instabat ex Aristotele lib. 2. text. 144. & 149. dicente sensum exteriorem discernere inter diuer- sa sensibilia propria, vt visum inter album & nigrum, id autem fieri non videtur absque complexio ne diuidente album a nigro, & lib. 12. dicitur, *Auris enim verba diuidat, & saeves comedunt saporem, & c. 34. Auris enim verba probat, & guttur & eas diuidat quatuor.* Respondebat camen sensus iudicare ex modo, quem in primo pronuntiatu atrulimus, atque ita explicatur. Nam visus, v. g. simplicem actum elicet quo cognoscit nigrum, & simplicem alium quo cognoscit album, non tamen elicet tertium comparantem vnum alteri, iudicantemque hoc non esse illud, sed cognoscendo album, & nigrum simplicibus actibus exercitū iudicat diuersos esse co- lores, atq; hoc etiam modo iudicat sensus comuni- nis de differentiis diuersorum sensibilium, vt in- fra dicetur.

7. *Teritum pronuntiatum.*
Tertium pronuntiatum. In brutis nullus sensus interior iudicat componendo, & diuidendo, sed tantum simpliciter apprehendendo. Hoc etiam pronuntiatum certum est, & commune. Ratio est, quia sensus brutorum sunt imperfecti, & materiales plurimum, neque possunt conferre vnum alteri, alias possent discurrere, & ratio cinari aliquo modo. Quod si in brutis mira quādā opera & astutiam, ac soleritiam obseruentur, de quibus latè Plinius lib. 9. cap. 4. & 41. & lib. 8. cap. 12. & 50. Aristoteles lib. 8. de historia animalium, id plane sola illa simplici cognitione ducta operatur. Dices, sim- plex illa cognitione aequipoller nostrā composite, cum per illam exē bene dirigantur bruta ad sua opera, atque homines ad sua erit ergo perfectione instar angelicæ cognitionis. Respondebat simplicem cognitionem perfectiorem esse complexa, si cetera paria sint, quod in prædicti non cernitur, homo enim cognoscit distinctè, & clarè obiectum hoc esse bonum, aut malum, & ipsam bonitatis, aut disconuenientis rationem componendo, Angelus vero idem assequitur distinctissimè simplicissimo intuitu, & ideo perfectior est eius cognitio: at vero brutum simplici quidem actu, confusè ramen cognoscit bonum aut disconueniens cognoscendo tantum materialem eius rationem: talis ergo cognitio multo est imperfectior, quām cognitio per compositionem. Et declaratur ex D. Thoma 1.2. q. 13. art. 2. ad 3. Nam bruta semper, & vbiique feruante eundem modum operandi, nisi ab extrinseca aliqua causa, vel impedimentoo diuer- tantur, quod signum est limitata quadam cognitione agi, minimeque variabilis per alias, atque alias extremonrum compositiones, & diuisiones.

Videri etiam p. Steph. Alberti 3. de Anima, tractatu 1. cap. 3. Philopon. ib. fol. 72. col. 2. & Aristoteles text. 157.

8. Quartum pronuntiatum. Nullus etiam sensus interior hominis potest apprehendere, vel iudica- re, siue componendo, siue diuidendo, vnde tale iudicium exceedit limites potentiae sensitivæ in vniuersum. In hoc pronuntiato non omnes consentiunt. Nam S. Th. 2. de Anima, lectiōne 13. & 1. p. q. 78. art. 4. videtur tribuere humana cognitione compositionem, & diuisionem, atque adeo discursum aliquem circa res particulares. Ita Caiet. & Soto 2. Polter. c. vlt. & ferè reliqui authores in p. 78. Metaphysica, Nyphus disp. 7. Antonius Andr. q. 5. Iauellus q. 6. & alij. Fundamenta huius sententie in n. 10. ponemus: sed pronuntiatum sumitur ex Aristotele 3. de Anima, cap. 6. vbi in intellectu tan- tum distinguunt simplicem apprehensionem, & co- positionem: ergo censet hanc diuisionem non ha- bere locum in sensu, neque vñquam in eo illam assignat. & 1. Periherm. cap. 1. ait veritatem esse in compositione, & 6. Metaph. text. vlt. addit huiusmodi veritatem esse tantum in intellectu: ergo aperet sentit compositionem dari in intellectu tantummodo.

9. Et ratione etiam probatur. Nam conferre vnu ad alterum est forma compositionis, & propria o- peratio potentiae spiritualis: ergo, &c. Dices parti- cipari posse a potentia materiali, vt coniuncta spi- rituali. Ego vero quo pacto id explicetur inquirio. Aut enim per illam coniunctionem quasi extrin- secam elevarit materialis potentia ad com- pendendum, & discurrendum, & hoc falso est, quo- 2. *Membra.* man potestia neque efficere actum quatenus vi- talem propter coniunctionem ad aliam, si talem ex se non posset efficere, vt inductione patet: aut intrinsecè perfectis, vt iam potens sit ad nobilio- rem actum, quām omnes sensus brutorum, quā- minirum oritur ex anima sensitiva coniuncta, gradui rationali, & sic responso quidem probabi- lis est, tamen non satisfacit, quia illa potentia quantunq; perfecta semper manet intra latitu- dinem potentiae materialis: ergo non potest ele- uari ad actum, qui requirit potentiam spirituali- lem: cuiusmodi sunt cōpositio, & discursus, quod probatur primò: quia si illi actus semel concedantur potentia materiali, iam possent concedi po- tentia brutori, cum ex parte materialitatis non repugnat, & alias bruta etiam in gradu sensitivo perfectissima inueniantur. Adde, quod maiora si- gna obseruentur in brutis huius compositionis, quām in cognitione nostra, quia in nobis potest facile tribui intellectui, in brutis vero nullo mo- do. Secundò arguitur. Nam ad faciendam compositionem, præter conceptus rerum, quæ per spe- cies repræsentantur, oportet concipere proprio conceptu coniunctionem prædicati cum subiec- to, quæ per verbum est importatur: hoc autem non videtur dandum potentia materiali, cum il- la collatio arguat magnam perfectionem. *Secundo.* Tertio, si sensus posset diuidere, & componere, eadem ra- tione posset discurrere, quod alij consequenter concedunt, & ita probatur. Nam quia ratione pos- set prædicatum subiecto, eadem posset vnam pro- positionem alteri conferre, atque adeo percipere vim consequentia formalis, quod sane effet co- gnoscere, quod omnis consequentia simili formæ fit bona, valetque ex intrinseca compositione ter- minorum, id vero impossibile est potentia ma- teriali, cum potissima operatio illa sit potentiae spiritualis, & ita cognoscere nihil sit minus, quām cognoscere rem vniuersalem, imo vñterius si sensus posset componere, posset prædicatum conferre subiecto, & considerare ordinem inter illa, con- fingere ibi relationes, quæ munia sunt propria intel-

Impugna-
tur primo.

Sacundo.
si sensus posset diuidere, & componere, eadem ra- tione posset discurrere, quod alij consequenter concedunt, & ita probatur. Nam quia ratione pos- set prædicatum subiecto, eadem posset vnam pro- positionem alteri conferre, atque adeo percipere vim consequentia formalis, quod sane effet co- gnoscere, quod omnis consequentia simili formæ fit bona, valetque ex intrinseca compositione ter- minorum, id vero impossibile est potentia ma- teriali, cum potissima operatio illa sit potentiae spiritualis, & ita cognoscere nihil sit minus, quām cognoscere rem vniuersalem, imo vñterius si sensus posset componere, posset prædicatum conferre subiecto, & considerare ordinem inter illa, con- fingere ibi relationes, quæ munia sunt propria intel-

Quarto.

intellectus: ergo, &c. Quarto si sensus posset praedicatum cum subiecto conferre, posset & media cum fine, cum non sit maior ratio. Quod si concedas: vtterius sequitur sensum posse cognoscere rationem boni, ac mali: ac discursum aliquem, & indifferantium habere circa illa, consequenterque appetitum sensitum ex se habere aliquam libertatem, ac posse peccatum; saltet veniale committere, seclusa voluntate, quod nonnulli, atque etiam Cajetan. perperam concedunt. Tandem ex illo principio familia alia absurdia deducuntur, cum tamen illud nulla ratione efficaci constet: non est ergo, cur asseratur.

Sed arguunt primò contrariè opinantes. Nostris sensus coniuncti sunt intellectui : rationabile ergo est, v̄c maiorum aliquam virtutem habeant, quam sensus brutorum. Habent quidem maiorum perfectiorem intra latitudinem potentia matemalis, non tamen sperant in compositione , aut discursu, cum illa sint propria potentia spiritus Iuris. Secundo arguunt. Reminiscentia est in parte sensitiva, ea autem non sit nisi discurrendo ab una re ad aliam, donec perueniat ad eam , quam inuestigamus. De reminiscencia infra dicimus plura: pro nunc ponendum, fieri quidem in parte sensitiva cum iuuamine intellectus , in illa tamè non

Tertium de
cuius do-
ctrina bene
author disp
x. meta. sect
vlt. an. 21.

**Tertium de cuius do-
ctrina bene-
author dis-
1. meta. scit. Metaphysica, & in fine Posteriorum. experimentum au-
vite. an. 21.** misceri propriam compositionem, aut discursum
Partis sensitivae. Tertio arguunt, quia notitia pri-
morum principiorum cauatur multorum singu-
larium experimenti, teste Aristotele in principio
Metaphysica, & in fine Posteriorum. experimentum au-
tem ad potentiam sensitivam pertinet, & tamen
est vera compotio, cum dicat Aristoteles experi-
mentum esse *hancerbam, curasse Socratem, &
Calliam.* Respondetur experimentum propriè lo-
quendo immediate fieri in sensibus exterioribus,
cum ipsa a rebus obiectis immediate immuten-
tur, & intuitu eas cognoscant, quod est experiri,
sicut tactus experitur ignem calefacere, non ali-
ter, quam impressionem ab igne factam presen-
tialiter percipiendo: at verò cognoscere huiusmo-
di experimentalem effectum componendo, & di-
uidendo proprium est intellectuæ potentie, ta-
lisque cognitione dicitur propriè experimentalis,
hoc est, aliquis effectus exterioris sensibilis sepius
repetita cognitione, vnde Aristoteles dixit ex multis
memorij causarum experimentum, & ex multis ex-
perimentis artem, atque inductionem vniuersa-
lem: tale igitur experimentum actus est intelle-
ctus, vt ex multis patet. Primo, quia illud experi-
mentum generat scientiam, & artem in intellectu
intellectus autem non assentitur propositioni vni-
uersali: propter cognitionem singularium apud
sensem; ergo propter propriam cognitionem. Se-
condò in experimentali propositione semper pre-
dictatum est vniuersale, vt hic, & ille ignis calefac-
it: ergo omnis ignis calefacit; non potest ergo esse
operatio sensus, cum constet apud omnes sensum
non cognoscere vniuersale. At quoque argumen-
tum concludit, ex nulla experientia colligi, sen-
suum formare propositionem, siquidem talis pro-
positio constare deberet ex subiecto, & predicato
singularibus: at ferè nunquam huiusmodi propo-
sitiones componimus, aut discursum formamus
ex puris singularibus; ita vt nullus adiifficatur
terminus communis. Quarto arguunt. Nam Ari-
stoteles sepe cogitatumphantasiam vocat ra-
tionem particulari, vt 6. *Ethicorum.* cap. 11. & 3. de
Anima, cap. 5. vocat eam intellectum passuum:
ergo aliquam cognoscit in ea vim participatam
ab intellectu. Respondetur sic illam potentiam
nominari, utrum propter dependentiam intellectus
ab illa, tum etiam, quia immediate mouet intel-
lectum, tum denique, quia sè dirigitur ab in-
tellectu, cui obediit.

*Vtrum eadem potentia cognoscitua possit simul
plures actus elicere.*

Dicitur est actibus potentia cognoscitiva sufficienter
disputacum est. Sicut supererat disputanda
quaestio, an in huiusmodi actibus posset veritas, &
falsitas reperiri: sed quoniam hanc tangemus
breuiter, & commodius in cap. eo remittendo tam
en tractationem de veritate in Metaphysicam,
& ideo de actibus nihil superest dicendum, sed de
potentia ipsa, de qua disputari solet, an sit potentia
activa, vel passiva, sed hac quaestio non ma-
pet ex dictis cap. 2. 3. & 4. Nam ex 2. habetur co-
gnoscitentia potentiam esse receptitam specierit, in
arque ex hac parte esse passuum: ex terro vero, & ad
quarto habetur efficere actum, cum sit principia
vis per quam anima operatur, & illi maximè con-
functa, commune autem est rebus omnibus operari
per potentias suas intrinsecas. Habetur præterea
ex dictis capitibus easdem potentias recipere ac-
tus, quos efficiunt, arque a deo illi modo aliquo
potentias receptivas, & passivas, passione late
cta, quatenus videlicet omnis receptione passio dici
solet, vt notatur Aristoteles lib. 2. de Anima, cap. 5.
& Gregor. Nifsen. lib. 4. de viribus anima, cap. 8. &
Damasc. 1. fidei orthodoxe, cap. 22. D. Thom. 1. 2. q.
22. art. 1. Galen. libello de differentiis symptomatum,
cap. 1. & lib. 2. methodi, cap. 1. Nemesius de na-
tura hominis, cap. 1. & 15. In qua autem denomi-
natio haec potentia passiva in cognoscitibus fa-
cilitatibus propter duo, unum est, quia ex natura
sua carent speciebus, quas recipere prius debent, in
quam agant, unde prius sunt ad recipiendum, po-
sterius ad agendum: in quo late distinguuntur a
potentia Angelorum, quia ex natura sua habent
complementum omnium specierum: vt notatur
D. Th. 1. p. q. 54. art. 4. Alterum est, quia dicta po-
tentia duplice habet rationem recipiendi, ab
extrinseco quidem speciem, a se vero actum, ag-
di autem viam, & illam minimè completam, sed
complendam per species.

Hoc ergo suppositio de actuitate istarum potentiarum solam superest disputare de virtutecarum, an sit adeo limitata, & vnum tantum actum possit elicere, videtur pars affirmans vera, p[ro]mo ex Aristotele 2. Topicorum, cap. 4. dicere, *Cōtingit plura scire, cogitare vero non nisi vnum*. Secundo, Secundum quia virtus potentiae est vna tantum, & finita: dum ergo operatur, satis est si exeat in vnam actum. Tertio, quia vnapotentia vna tantum *Tertia*. Specie intentionali actualiter informari valet, sic visus plures homines per vnicam speciem vide, alias plures simul species solo numero differentes haberet: ergo vnum tantum actum potest efficere. Questionem hanc tractat D. Thom. i. p. 87. a. De h[abitu] 4. de intellectu nostro speciatim, de intellectu auctem angelico q. 55. art. 2. commodius tamen disputatur in communione, cum difficultas communis sit omnibus sicutensis cognoscendibus.

III e igitur resoluti, plura quidem per modum plurim non posse simul cognosci, posse tamen per modum vnius: cognoscere per modum plurim (vt explicat) est cognoscere per plures species, atque adeo cognoscere per modum vnius est cognoscere per eandem speciem: ex quo concluditur, potentiam vna solum specie vti posse ad cognoscendum, si simulque valere cognoscere quidquid per illam reperintur. Doctrina hec expone anima, & omnium potentiarum eius finitima, manifestat se, ac limitatam, proindeque si pluribus applicetur, necessario fore in singulis minorem. Secundo

notandum cognitionem posse esse perfectam dupli ratione, aut scilicet ex parte potentiae, quia virtuti potentiae adaequatur, explicante nimisrum potentia in eo actu totam suam virtutem, aut ex parte obiecti, quando videlicet cognoscitur obiectum, quantum ipsum cognoscibile est. Vnde est contrario imperfecta cognitio, cum priuationem dicat, dupli opposita ratione talis esse poterit, scilicet, vel quia non adaequatur virtuti potentiae vel quia non adaequatur obiecto.

Iam dico primum. Impossibile est vnam potentiam habere simul duos actus perfectos ex parte potentiae. Hac conclusio est evidens ex dictis, & intenta ab Aristotele, & D. Thoma supra citatis. Dico secundo. Non repugnat vnam potentiam cognoscitam elicere simul duos actus, siue obiecta cognoscantur per modum vnius, siue plurium. Probatur experientia. Nam simul videmus lucem, & albedinem, & nigredinem, & nullem audimus differentes sonos, differentiamque inter haec omnia obiecta, quod signum est cognoscitum diuersis, intellectus etiam sepe considerat duas res, & conuenientiam, vel differentiam inter illas, potest ergo vna potentia plura cognoscere. Quod autem posuit per modum plurium, probatur. Nam duos homines non intuemur per modum vnius, quando nullo modo conferimus vnum ad alium, vt sepe contingit, eodemque modo potest intellectus eodem considerare. Ratio vero est, quia attentione, aliudque alia attentionis parte a priori discreta, cum obiecta ipsa omnino etiam sunt disparata, vt ponimus. Et confirmatur, quia intellectus potest plura simul cognoscere constitutio differentiam inter illa, vel aliquo modo comparando: ergo etiam potest eadem absolute cognoscere, ac fine comparatione. Probatur consequentia, quia comparatio illa nihil videtur referre, imo videtur addere difficultatem operationi, nam qui comparat, & extrema cognoscit, & comparationem facit. Quare hanc conclusionem amplectuntur etiam aliqui Thomistae, ut Cajetanus i. p. supra, & Soto i. Posteriorum, quanvis alio oppositum sentiant, ut Heretius quodl. 7. q. 16. & in 2. 11. q. 2. Capreol. in 2. d. 3. q. 2. conclusio 9. Ferrar. i. contra cap. 55. idem Albertus in 1. distinct. 1. a. 3. Eorum tamen rationes non vrgent, qualis illa, quod vnius numero motus ab vnicum tendit terminum, & ab vnico principio vna actio procedit: dicimus enim, quod imo ab uno principio possunt esse plures actiones ad diuersos terminos, vel obiecta tendentes, ac maximè si principium sit diuersis affectum formis, vt hinc contingit.

5. Dico tertio. Eadem potentia cognoscitina potest simul operari per diuersas species intentionales: patet ex dictis. Nam album, & nigrum per eandem speciem representari nequeunt, vt c. 2. ofstentum est, cum tamen simul a nobis concepti experiamur: intellectus etiam differentiam inter hominem, & equum simul per diuersas species illorum considerat, quod quia citati Thomistae negare non possunt, praeceptorem exponunt, non posse intellectum plura simul per diuersas species intelligere, eo quod diuersae species dicantur illa, quae inter se nullum ordinem habent, ceterum si cum ordine accipiantur, tanquam vnam conferi: cui sane expositioni repugnare videtur. S. Thom. i. p. quodl. 12. art. 10. dicens, si partes eiusdem totius proprii, & diuersis speciebus cognoscantur, non posse omnes simul intelligi, cum tamen in eo eventu cognoscantur cum ordine, quem inter se habent. Adde quod potentia cognoscitiva non solum posse cognoscere plura

cum ordine, sed etiam sine ordine, ac per modum plurium: poterit ergo vti simul diuersis speciebus vt diuersa sunt, non ordinando illas.

Dico quartum. Contingere potest, vt potentia simul plura cognoscatur perfecte ex parte obiectorum id est, cognoscendo illa quantum cognoscibilia sunt a tali potentia. Hac conclusio potissimum verificatur in Angelis, in quibus cognoscitiva virtus nobilissima est, & ideo quamvis in plura obiecta (vt ita dicam) diuidatur, sufficere potest vni cuncte ad illud perfecte intelligendum, ita potest Angelus naturaliter seipsum, & Deum per sua naturalia, & præterea rem aliquam naturalem simul perfecte cognoscere: de qua re suo loco. Id quod etiam D. Thomas concedit, vnde Thomistæ illi etiam explicant, quod non posse intellectus per plures species eiusdem ordinis ita operari, posse tamen per species diuersorum ordinum: sed exppositio accommodata non est, nam quod sunt species eiusdem, vel alterius ordinis, impertinens est, imo per species eiusdem ordinis res erit facilior, cum magis conueniant in vnum. De intellectu tamen humano propter limitatiorem virtutem raro, aut nunquam verificabitur conclusio, quia non adeo perfecte comprehendit rem, quin possit perfectius. Vnde quando ad plura attinet, aliquis diminuit de perfecta cognitione vniuersitatis, sicut non adeo perfecte cognoscit vnum quodque. Idque est de sensibus, ac maioratione, vt etiam experientia confirmat. Atque ita interpretandus est D. Thomas, vel saltem iuxta primam conclusionem.

Vnde ita patet solutio primi argumenti supra facta: quod vero in secundo sumitur, erit quidem verum, si intelligatur de actu adaequato potentiae, non vero de inadaequatis. Ad tertium responderetur vnam potentiam simul habere posse duas species, per illas vero simul operari perfecte non posse, imperfecte posse.

Potest tamen argumentum illud, quo patet 8. duæ species intentionales solo numero differentes posse esse in eodem subiecto. Responderetur vero Cajetanus i. part. quodl. 76. articulo secundo, differentes numero in eis reali non posse esse simul: differentes autem numero in representando si differant species in esse reali, posse esse simul, quod tamen refutat Ferrar. 2. contra, cap. 77. propriea quod species intentionales, quæ in representando tantum differunt numero, non habent vnde distinguantur species in essendo, quia neque ex parte subiecti, vt de se patet, neque ex parte obiecti, quod tantum est numero diuersum. Et confirmatur, tum quia sicut actio specificatur a termino, ita species a re representata: sed actiones tendentes ad terminos numero diuersos tantum differunt numero: ergo similiiter. Tum quia, vt supra diximus, esse representatiuum est ipsum esse species: quare si in representando solum habent differentiam numericam, solam etiam habebunt in essendo. Ferrar. ergo responderet, species representantes res numero diuersas diuersas species esse, quia rerum ipsarum conditiones diuersas admodum representant: sed hoc etiam improbabile est, nam in speciebus diuarum, verbi gratia, albedinum in oculo existentibus tales conditiones non representantur directe, sed modificant representationem, præterquam quod conditiones ex possunt sepe non differre species, sed numero tantum, veluti dicta albedines in quantitatibus eiusdem figuræ: & quæ intentæ inueniantur. Item actuales visiones duorum hominum species non differunt: ergo neque eorum species. Respondeo igitur ad dubium nullum esse inconveniens duas species intentionales solo numero differentes esse in eodem subiecto secundum eandem

partem

Obiitum
circidem 3.
argumentum
de quo erat
auter diff.
5. Metaph.
je. 8. an. 15.
Cajetanus.
Spanio à
Ferrar. reit.

3. Dico quarto. Non videtur quod Thoma quidam exponant D. Thomam. quia non possunt esse plures actiones ad diuersos terminos, vel obiecta tendentes, ac maximè si principium sit diuersis affectum formis, vt hinc contingit.

Franc. Suarez de Anima.

partem. Quæ est sententia communis D. Thome i. part. quæst. 76. art. 2. de veritate, quæst. 8. art. 14. Sonz. 7. Metaph. quæst. 9. ad 2. Veneti & aliorum 2. de Anima, cap. vlt. Et ratio est, quia species hæ non induviduantur a subiectis, sicut nec actus expressi, sed à differentijs intrinsecis in ordine ad obiecta, ad quæ transcendaliter referuntur. Vnde fieri potest vt in eodem subiecto plures reperiantur, quæ admodum & tres paternitates in eodem homine ad tres filios. Quamuis enim & species diuaram albedinum, & relations paternitatum solo numero differant, tamen intra latitudinem numeri cam non a quæ afsimilant subiectum, cum ad diuersa obiecta, & diuersa munera præstanta ordinentur.

CAPVT VIII.

*Vtrum sint quadam sensibilia per se, alia per acci-
dens, quadam propria, alia communia, &
in quo consistat eorum ratio.*

Potentia sensu[m] ad eundem gradum viuentium pertinent, distinctum a gradu rerum habentium intellectum, & ideo maiorem inter se dependentiam, & conuenientiam habent, quam cum potentia intellectus, & ob hanc rationem antequam ad singulas potentias deueniamus, dicendum est de sensibus in communi, sic enim, & facilior, & breuior erit doctrina, qua de re varia habentur pronuntiata apud Philosophum 2. de Anima, cap. 5. & 6.

In hac vero presenti materia, sicut in praecedentibus ab obiecto sensu initium sumimus, illud autem est sensibile in communi, cuius rationem inuestigamus. Notandum igitur sensibilium divisionem in titulo positam potissimum traditum ab Aristotele respectu sensuum externorum, unde & illis explicabitur, postmodumque facile applicabitur ad sensum internos: sensibile proprium illud dicitur, quod ab uno tunc sensu potest cognosci, in illoque propriam speciem imprimat. Unde sensibile proprium, per se, ac primò est sensibile, quia cum de ratione cognoscitiva potentia sit, ut coniungatur suo obiecto, planè quod per propriam actionem per se imprimeret speciem, erit primum obiectum, sive sensibile illius potentiae. Est tamen notandum exclusiunam illam, sensibile proprium tantum cognoscitur ab uno sensu, excludere alios sensus eiusdem ordinis, & rationis, si sensibile proprium visus est, quod à nullo alio exteriori sensu cognosci potest: nihil ergo prohibet, quod ab aliquo interno sensu cognosci posiat. Item excludere, quod sentiatur per se ab aliquo sensu, non vero quod per accidentem sentiatur.

2. Iam sensibile per accidens dicitur, quod nullo modo sensum immutat, sed tantum cognoscitur per immutationem alterius obiecti, cui coniungitur. Hoc modo substantia corporea est per accidens sensibilis, quia ipsa sui speciem in sensu non imprimit, coniungitur tamen sensibilibus, quae in aliis imprimunt. Scendum tamen primo, ut res *Notatio prima pro his sensibili ex- plicatione.* per accidens sensibilis dicatur, non est satis quod adiungatur sensibili per se, sed requiritur præterea, ut ex vi sensibilis rei per se sensibilis percipiantur ipsa consequenter, vt notauit Diuus Thomas secundo de *Anima*, lectione decima tertia, & in quarto distinctione, quadragesima nona, quæstione secunda, articulo secundo. Vnde quia albedo, verbi gratia, immutat sensum non separata, sed in subiecto, ideo subiectum per accidens sentitur, ex vi tamen sustentationis, quam præstat albedini, adeo ut non albedo præcisè, sed album videri proprie dicatur. Scendum secundum non oportere, ut sensibile per accidens distinctè cognoscatur ab

o sensu, à quo per accidens sentiri dicitur; sed est
satis, ut ex vi cognitionis sensus vnius statim quip-
pam aliud cognoscatur ab eodem sentiente: sic
dulcedo lactis dicitur per accidens sensibilis visu,
non quia ab ipso clare percipiatur, sed quia ea vila
statim cognoscit homo illi esse coniunctum dulce-
dinem: oportet tamen, ut hoc fiat ex vi senti-
tis, non vero ex discursu, & indagine sentientis.
Vnde licet Deus ex sensibilibus effectibus cognosci
possit, non tamen diceretur ad id per accidens sensi-
bilis. Ultimum sciendum est, ac colligitur ex dictis Natura
inter sensibilia per accidens quadam esse, quae re-
spectu nullius sensus sunt per se sensibilia, veluti
substantia, alia vero maxime, quae respectu vnius,
ut patet de dulcedine lactis, & de odore pomi.

Sensibile commune est tamquam medium inter proprias, & per accidens, quod ferè omnes auth- ³ *Sensibili*
res in sensibilibus per se numerant: in ratione ve- ⁴ *manu*
ro eius rei assignanda, & in explicando quomodo ⁵ *nam hinc*
commune dicatur, non conueniunt. Commenta- ¹ *Sensibili*
tor 2. de Anima, textu 65 putat sensibile per se dici ² *commu*
respectu interioris sensus, qui communis appellat- ³ *tra. No*
ri solet, in quem proprias species imprimat, cum ⁴ *la. 34*
tamen in externos nullam imprimat, atque hinc ⁵ *reponit*
vocari sensibile commune. Commentatorem se-
quitur Apollin. quæst. 18. & perspectui quidam, vt ⁶ *Hinc*
Alace in 2. sua perspectiva. Vitebush lib. 4. Optices,
Ciruelus lib. 1. cap. 6. concl. 3. Hæc vero sententia
falsa est. Nam sensus internus species percipit so-
lum medijs exterioribus. Præterea evidens est
sensibilia communia ab Aristotele enumerata co-
gnoscere. Exteriori sensu, vt magnitudinem, motum,
& cæt. Denig in hac sententia iam sensibilia com-
munia essent propria sensus interioris, respectu
vero exteriorum essent sensibilia per accidens, que
est Aristotelis ratio textu 133, iuxta expositionem
Philoponi, & Simplicii: probat enim Aristoteles
sensibilium communium non dari proprium sen-
sus, quia alias iam sensibilia communia ab alijs
sensibus per accidens sentirentur, & ita Philopon-
nus literam illius loci texuit, quamvis D. Thomas
aliter exponat.

Alij vero dicunt sensibilia communia impre-
re suas species in sensibus externis, nō in quantum
sunt tales sensus, sed in quantum sensus absolute;
ideoque dici sensibilia communia. Ita Iandus
2. de Anima, quest. 18. & insinuat Ēgidius text. 65. ejusdem
dub. 2. sed facile refelluntur: tum quia sensibile
commune percipitur à visu, ut visus est, & non
tantum ut sensus est, tum quia sensibile, & com-
mune non dicitur propter abstractionem, & præ-
dicationem, sed propter communitatem realem,
qua vna res secundum propriam rationem con-
gnoisci potest à multis sensibus, sensus autem in
communi comparatur ad sensibile in communi
abstractionis, seu in vniuersali ad sensibile commu-
ne, de quo hic est sermo.

Alij tandem dicunt sensibilia communia immutare quidem sensus per proprias species, dici vero communia, quia eorum immutatio extensum ditur ad plures sensus. Ita Albertus de Amaia, tract. 3. cap. 5. Scot. in 4. d. 12. quæst. 3. Egidius supra. Verius tamen est non imprinere. Qua est D. Thomas sententia lectione 13. citata, & 1. parte, quæst. 17. art. 2. & quæst. 87. art. 3. ad secundum. Cateni, Iauelli, & aliorum. Probatur primo. Nam sensibile proprium, & commune, verbi gratia lux, & quantitas non conueniunt in eadem ratione. Sensibilis: ergo non potest vtrumque immutare eundem sensum per propriam sibi speciem. Antecedens ostenditur, nam ratio sensibilis ita conuenit luci respectu visus, ut non conueniat respectu tactus: ratio autem sensibilis conuenit quantitatibus etiam respectu tactus: ergo diversæ sunt ratios. Consequens quicquid suadetur, quia v-

nus sensus, & in vniuersum, vna potentia solum potest immutari ab vna ratione obiecti, à qua specificatur, & cui coaptatur, alias quodlibet à quo uis posset immutari. Dicetur fortasse sensum secundum propriam quidem rationem immutari à proprio obiecto, attamen secundum rationem aliam, in qua cum alio sensu conuenit immutari à sensibili communi, sed hoc improbatum iam est paulo superius. Nam sensibile commune à visu, v. g. vt visus est, percipitur. Accedit quoniam nulla est ratio communis visui, & tactui, in qua etiam non conuenient sensus alij exteriores: ergo sensibile commune respectu duorum sensuum, tale necessario erit respectu omnium, quod oamen falso esse infra patet.

Probatur secundo. Nam si sensibile commune efficit propriam sui speciem, vel efficit illam eiusdem rationis in omnibus sensibus, vel diuersar: si primum: quo quarto modo diversi sensus actuari valent per species eiusdem rationis? Nam substantia vniuersi uisque sensus, & eius temperamentum commensurantur suo proprio sensibili, & speciebus ab illo profuentibus: ergo diversi sensus non poterunt actuari per species eiusdem rationis. Secundum vero apparet impossibile: nam quomodo idem sensibile multiplicabit species diuersarum rationum, cum sit idem, eodemque agens modo? Tertio sensibile commune, & proprium uno actu sentiuntur: ergo per vnam speciem: illam autem imprimi à sensibili proprio, nemmo inficiatur: ergo sensibile commune propriam non imprimi. Primum antecedens declaratur. Nam quando videmus hominem deambularem non uno actu hominem videmus, & alio deambulationem, superflua quippe esset talis actuū multiplicatio. Consequens vero facile ostenditur, quia cum species sit principium actionis, ad vnum actu vna sufficit. Denique conformatur, quia absque illa specierum multiplicatione satis percipi possunt sensibilia communia: frustra ergo inducetur.

Hoc ergo superest explicandum, quo pacto si ne proprijs speciebus possint hæc sensibilia per se sentiri? Diversus Thomas, ac ceteri communiter auunt sentiri per species propriorum sensibilium modificatas alteri, atque alteri pro diuersitate. Numeratur sensibilia, atque sensuum ipsorum. Pro cuius quinque ab rei expositione est notandum primo, sensibilia Aristotele, communia quinque enumerantur ab Aristotele, ad quæ alia magnitudinem, figuram, quietem, motum, & numerum, ad quem vniuersitas revocatur, cum sit principium illius, vt dicitur liber. 3. de anima, cap. 5. Distinctio quoque sensibile commune est, ad magnitudinemque reducitur, quia distans est magnitudo actu, vel potentia, intercepit inter ea, quæ distans, alperitas demque & lenitas, quæ cap. 4. de sensu, & sensibili numerantur, ad figuram quoque sunt reducenda.

Secundo notandum non omnia hæc sensibilia ab omnibus sensibus, aut modo eodem percipi, ab omnibus visu quidem omnia percipit distincte, tactus in sensibus, nec tenui omnia, sed non ita perfecte. Ex reliquis sensibus alij clarus, alij obscurus, & alij simpliciter non percipiunt: magnitudo igitur à qualibet sensu claritate percipitur per modificationem species proprij sensibilis. Ratio ex Diu Thoma est, quia omne agens materiales extensionem aliquam, seu magnitudinem requirit ad agendum, vt alibi traditur, omnesq; fatentur: ergo in qualibet sensibili proprio interuenit quantitas, vt suam speciem agat: ergo in qualibet tali actione, seu productione species proprij deuoluitur representatio magnitudinis ipsius. Quia vero figura consequitur quantitatem, ideo species, & maxime visibiles representantes rem cum sua quantitate re-

præsentant etiam cum sua figura: hoc ergo modo reprezentantur priora duo sensibilia communia per modificationem speciei proprij sensibilis. Reliqua vero tria aliter cognoscuntur, nam à visu percipiuntur per cooptationem ad alia, quæ sentiuntur: sic numerus videtur, quia species plures imprimi represtantes res diuersas, vnitatis vero, quia vnam imprimi motus videtur, quia res mota conspicitur proximior, vel distans ab ipso visu, aut corpore alio: quod si visus maiorem, minoremque distanciam non percipiat, nec motum percipiet. Sic qui existit in naui, eius motum non videt, nisi distans videt, vel approximationem ad corpus fixum. Percipi deinde potest motus per continuam variationem specierum visualium, aut variationem modi immutandi eorum: sicut è contrario quies cognoscitur, rem intuendo in eadem semper distans manentem, eodemque modo visum immutantem: sunt namq; in quiete duo, priuatio, & permanentia positiva in eodem loco, quarum hac dicto modo sentitur, illa non sentitur. Iam tactus ad instar visus numerum percepit, quatenus scilicet à discreta sensibiliis afficitur: motum vero quatenus à diuersis eiusdem rei tangibili partibus successiū immutatur, vt in motu tota videtur licet. Vnde si tactus simul cum rem uearatur, motum non percipit, veluti cum naui vehimur, quam licet tangamus, ipsum tamen motum seu uactationem ex vi prædicti tactus non sentimus. Quies vero contraria ratione percipitur, quia scilicet res, quæ tangitur, eo dem modo, eandemque partem tactus immutat. Deinde tri alij sensus numerum cognoscunt in instar visus, & tactus, figuram ramen vix vñquam sentiunt, mqrum autem difficile, nisi forte quatenus sonus, vel odor per diuersas lineas applicatur: aut corpus sonans, atque odoriferum ex majori, minorive distans sentiuntur: at gustus nihil eiusmodi discernit. Ex his ergo patet, quo modo sentiuntur sensibilia communia, nullis eorum proprijs speciebus admisisis, sed eis tantum priorum sensibilium species modificantibus.

Hinc oœto differet inter sensibilia communia, & propria colliguntur. Primum iam exposuimus, *In quibus* quod sensibile proprium sensum immutet per *sensibile propria*: communia minime. Secunda est, *Primum*, quod sensus proportionetur sensibili proprio non *communis* *discrepant*. Tertia, quod proprium sensibile vno tantum externo sensu cognoscatur, commune autem multis. Quarta quod sensus specificatur per ordinem ad proprium sensibile, non vero ad communem. Quinta, quod sensibile proprium per se primo sensibile est: at communis tale est per se secundum. Declaratur. Nam sensibile per se illud dicitur, quod immutationem aliquam propriam causat in sensu: causat autem primo id, quod sui speciem propriam imprimi: ergo id dicendum erit sensibile per se primo, sensibile autem commune, quia immutat modo aliquo, distinguuntur quidem à sensibili per accidentem, quod nullatenus immutat, quia tamen immutat solum modificantem speciem alterius, ideo sensibile per se secundo appellatur. Sexta differentiatione, quod sensibile commune cegat proprio, vt in eo compleatur in ratione sensibilis, nam cum per se solum non possit imprimere speciem, oportet vt coniunctum sit sensibili proprio, quod cum per se sit immutatum, communis non egat, nisi forte, vt conditione alias necessaria, scilicet agens ad agendum postulat extensionem, approximationem, &c. Instans sensibile commune interdum sentiri absque proprio, qui enim tangeret cœlum, perciperet sane quantitatem, cum tamen nullum ibi sensibile proprium tactus detur. Negandum vero fore, vñbi sentiretur quantitas, aut discerneretur corpus aliquod,

Franc. Suarez de Anima.

L. 2

sed

sed eo tantum p^{ro}pto, quo visus tenebras videt, carendo scilicet visione: itaq^{ue} tactus non perciperet posse aliquod tangibile, solisque sensus interior perciperet impedimentum extrinsecum dari, propter quod manus non posset ultra moueri: at tamen ex vi tactus non perciperet quale esset illud impedimentum. Septima differentia, quod sensibilia propria formaliter diuersa sensus arguit diuersos, non sic autem sensibilia communia, vt ex quarta differentia liquet. Nam sensibile proprium constituit proprium obiectum sensus, non sic autem sensibile commune, sed in proprio imbibitur tanquam modus illius. Octaua, quam Aristoteles adduxit, quod sensus non erret circa sensibile proprium, erret tamen circa commune, qua vt intelligenda sit, infra dicetur. Aduerendum tamen in his differentiis sensibile commune conuenire aliquo modo cum sensibili per accidentem a quo tamen diuersit prout in quinta differentia expolamus. Ex omnibus vero dictis constat optimam fuisse & sufficientem diuisionem Aristotelis in titulo huius capituli posse. Nam quod sentitur, vel sentitur propria vi, quia videlicet & se habet virtutem ad immutandam potentiam, & hoc est sensibile proprium: vel sentitur, quia immutat modicando aliud, & hoc est sensibile commune, vel non sentitur per immutationem, sed cognoscitur propter accidentalem unionem cum sensibili per se, & hoc est per accidentem sensibili: non apparet autem aliud modus sensibilis: ergo est optimam diuisio, ac simili constat omnium membrorum ratio.

illi tribuum Vener. *bit.* & Iauel. q. 51. a. 1. ad 1. volv. *Interv.*
species sensibiles non produci ab obiecto, sed ad *Comment.*
intelligientia aliqua spirituali, qua supplet vicem *bit.*
obiecti, idem sequitur Nyp. ph. dict. text. 60. *Zimara* *bit.*
vero theorem. 82. ad secundum Greg. constat o-
stendere Commentatorem non hoc sensibilia ex parte *bit.*
hanc tamen opinionem ad rationem obiecti sensi-
bilis per se non est necesse, quod immutat sensi-
tatiū efficiendo speciem, sed fatis est formalis
immutatio, id est, quod species representantia-
lē rem posuit esse in sensu à quo cunque produc-
tatur. Alij tribuunt hanc speciem sensibilium *bit.*
productionem calo in virtute intelligientia. Alij *bit.*
dicunt produci ab obiecto, media tamen quodam *bit.*
virtute calefieri. Attamen itē omnes opiniones ad *bit.*
incognitas causas recurrunt sine necessitate, vi-*bit.*
videbimus. Itē repugnat experientiis, quas su-*bit.*
pra adduximus ad probandum, dari species.

Quapropter Catec. 2. de anima, c. 12, statuit res
duplicem sortiri actionem, aliam ut participant naturam superiorum, immaterialiumque agen-
tium, aliam vero secundum propriam naturam diffusa,
objecit ergo sensibile ex propriis actuum non
esse specierum, maxime tamen ut participant natu-
ram substantiarum separatarum, que doctrina
videtur desumpta ex S. Thoma q. 5. de potentia. a. 8. E. 1.
vbi ait, res materiales, in quantum assimilantur Thoma
immaterialibus, illarumque naturas participant,
habere actiones alias sine motu, in quibus pro-
inde a motu celi non pendunt, cuiusmodi actio,
inquit, si specierum diffusa: est tamen opinio
perdiffusa. Quia non intelligitur quid, qualiter
sit participatio haec natura superioris. Aut enim
est participatio alicuius entitatis, & perfectionis,
aut nullius: si nullius: nihil plane defuerit ad
actionem, si alicuius: est ne major, quam perfectio
speciei producta: an forte minor, & qualis enim no
erit, cum productio sit exequo: si minor esse
ponatur, non sufficiet plane ad speciei productio
nem: si vero maior sit, quare rursus an talis perfec
tio sit intrinseca natura illorum obiectorum,
qua species diffundunt, an vero sit superaddita ta
li natura. Si primum dicatur, cessat quiescio, inut
lisque distinctio allata reducitur: nam cum illa per
fectio pertineat ad constitutionem natura ipsorum
objecorum, ipsa per propriam naturam poten
terunt causae speciem. Secundum autem dicere
fictitium est, cum ostendi nequeat, qua sit per
fectio illa superaddita: quare, &c.

Ratio abs
tandi.

Vzrum ad productionem p̄siceruſa ſenſibili-
lum op̄. reat ponere ſenſum a-
gentem.

Ratio difficultatis in hac quæstione est, quoniam species sensibiles habent quendam modum materialitatis: videtur ergo non posse produci a materialibus objectis sensibilibus: ergo ad earum productionem videtur necessarium, specialiæ aliquam virtutem assignare. Quæstio hæc tractanda videtur de potentijs cognoscientibus absolute, at quia longe aliam decisionem, difficultatemque habet in sensibus, quam in intellectu, hic particulariter tractanda fuit. Est igitur nordanum, in sensu speciem considerari, & actum, a crespe in virtusque dari principium actuum, & passuum: quantum ergo ad actum sentiendi fuit opinio vnum esse sensum, qui agat, & alium qui recipiat actionem, quod iam supra relatum, & improbatum fuit. Quare missò actu difficultas restat circa species, quæ in ipso sensu recipiuntur, nimurum à quoniam habent.

2 Quidam vniuersim ponunt, nullam speciem
sensibilem causari ab obiecto, sed ab aliquo sensu
agente, vel ab intelligentia aliqua propter ratio-
nem factam. Et confirmant, quia potentia anima-
res est perfecta valde, obiecta vero exteriora nimis
materialia sunt, & imperfecta: non possunt ergo
agere in sensum, nam agens debet esse nobilis pa-
tiente, teste Aristotel. 2. de anima, cap. 2. August. 8.
Censile au-
thor. m. diff.
26 Merup-
t. 1. lib. Genesij ad literam, & libr. 11. cap. 16. Si dicas il-
lud intelligi solum quod ratio agentis, ut sic nobilior
sit ratione patientis, ac milionibus nobilior-
rem rem aliquando pati ab ignobiliori, si in ali-
quo supererit ab illa. Contra arguitur: quia sal-
tem effectus non potest esse nobilior principio a-
gendi, sed species intentionalis est nobilior, quam
sensibilis qualitas, quia est immaterialior ergo no-
sit ab illa ergo ab aliquo sensu agente fieri oportet.
Propter hac Commentator infra c. 12. & tex. 9. vs

Alia in-
fianzia di-
luitur.
educatur, quam realitas sui obiecti. Instabis.
Quicquid agit ad productionem sui similis, aut
proper conseruandam suam naturam specificam
aut proper sui perfectionem operatur, sed obie-
ctum in productione speciei nec ipsum perficit,
nec conseruat naturam specificam; ergo illam non
agit. Neganda tamen maior, multa enim agunt
tantum, ut se communicent, aliaque perficiant,
solem, verbi gratia, illuminando neque ipsum perficit,
neque conseruat, sed alia perficit diffusio-
ne lucis: ita plane colores producent species sui, ut
se aliquo modo communicent, ac sensum perficiant,
quia vero proprium est substantiarum separa-
tuarum, & rerum incorruptibilium hoc modo a-
gere, fortasse Diuus Thomas sensibilia in diffusio-
ne specierum substantijs separatis comparauit,
non vero quod ab illis participant aliquam virtutem,
& videtur existimasse Caietanus, & haec de
externis sensibus.

posito principio agendi, & passo, statim sequitur. Probatur ergo minor: nam si sensus exterior recipiendo species illis non vtatur, plane interior sensus non immutabitur, vt patet in eo qui patitur apoplexiā, vel deliquium anima, sine ecstasiā, licet enim in apertos oculos obiectum externum sui speciem imprimat, nihil tamen vidisse se potesta recordatur, quod signum est nullam re vera, quamvis speciem haberet, elicuisse visionem. Ex quo aperte constat interiorē sensum speciem non recipere, si exterior non cognoscat. Vnde in lib. de memoria, & reminiscētia, cap. 1. Philosopha merito dixit, qui meminit, recordari se percipisse. Nec satis occurrit, qui dixerit cognitionē, vel attentionē externi sensus, requiri quidem, vt eius species similem aliam in internum introducat, non tamen vt causam, sed vt conditionem: hoc enim merum videretur effugium, praeterquam quod vitalis attentionē requiri iure potest vt potentia per speciem operetur: ve autem speciem patiatur, nequaquam requiritur, vt in ex-

5 Dicendum superest de sensu interno, in quo di-
stingui solent tria specierum genera, sensatarum:
ex sensatis compitarum: denique insensatarum.
Species sensatas vocant in quibus oedem modo,
in quo in externis sensibus obiecta repre-
sentantur.

in quo in externis sensibus obiecta representantur, qualis species parietis, qua ex vivo in imaginatione imprimitur, species composta dicuntur, que ex simplicibus sensatis coalescent, veluti cum imaginatio fingit montem aureum, talis enim species nunquam praesedit in visu, sed montis, & auri seorsum: phantasia vero componit speciem montis auri. Ultima species insensata dicuntur, qua representant rem sensibus quidem externis cognitam, attamen sub quadam alia ratione eius, ignorata: sic dum ipsi apprehendit lupum, vel inimicum, species representans lupum sub ratione inimicitiae dicuntur insensata.

⁶ *De sensibus
sentientiis que-
rundam o-
pinio.* Hac supposita distinctione magis fortasse com-
muni, quam vera de speciebus sensatis, quas certum est dari, aut quidam produci ab objectibus exterioribus, seu ab objecto intrinseco mediante bus illis. Quia opinio non alter probatur, quam
1. *Difficul-
tate contra
hanc opinio-
num.* quod haec sufficiens, & facilis causa illarum spe-
cierum. Habet tamen haec sententia difficultates, pri-
mam, quod species imaginativa sit multo per-
fictio r, quam exterioris sensus, vt patet, tum ex-
perfectione maiori potentia, in qua recipitur,
tum ex actus perfectione maiori, ad quem ordi-

Difficil.
1. natura non ergo poterit erici ab imperfectori tan-
quam a totali principio immediato. Secunda dif-
ficultas supponit sensum interiorum esse in cere-
bro: tunc ita virget. Si species oculis, v. g. impressa
ab obiecto simili aliam producit in cerebro
distantia: vel per media interiora inter pupillam
& cerebrum, id praefat vel omnino immediata,
eo quod sit satis interiorum sensum, atque exeriorum
in eadem anima radicari, quamvis in disum
tis organis residere. Non necrum, tum quia ta-
lia media res diaphana sunt, necum illustrata, vto-
porteret ad diffusioneum speciei qualis in pupilla fuit
impressa, tum quia in tactu id facile coniunctur
fallitatis, quoniam cum manus, v. g. calefit, si spe-
cies caloris transfret per partes intermedias vlique
ad cerebrum, omnes illae calorem percipent, cu-

omnes tacitū polleant. Non secundum, quia illa
duarum facultatum in eadem anima radicatio
conclūdit solum per modum cuiusdam sympha
this; quatenus operat̄e vna facultate anima inde
excitat̄ ad operandum per aliam, cessat autem
hac ratio, si exterius sensus recipiat tantum ab
externo sensibili speciem, neque sensationem eli
ciat. Tertia difficultas, si species sensus exterioris
causaret speciem interioris sensus, sequerentur quo
ties exterior sensus speciem recipit, easdem recip
ere interiorem; conseq̄uens est fallum: ergo, &c.
Sequela patet, quia actio illa naturalis est, de quoque

Hinc colligitur primo interni sensus imagines ab imaginibus externi distinguuntur species. Proba-1. *Corolla-*
tex dictis. Nam si eiusdem speciei essent, posset rium.
vna alteram causare, cuius oppositum oftensum est. Praterea species exterior pendet in fieri, & esse ab obiecto suo, non item interior. Denique ratio supra facta suader probabiliter. Nam species debet proportionari potentia: ergo potentia altior sortiri debet species perfectiores. Secundo sequitur 2. *Corolla-*
species illas interiores differre quoq; specie ab ex- rium.
ternis sensacionibus, idq; a fortiori, cum actus vi-
talis, & species constitutens potentiam in actu pri-
mo diversi sint generis. Rursus sensatio externa
pendet in fieri & esse a sua potentia: illamque con-
stituit in actu secundo: species vero interior nihil
istorum vindicat: quare, &c.

Sed dices. Si haec vera essent, sequeretur speciem
internam perfectiōnis esse sensatiōne externā. 9
quia actus est nobilioris potentia, atq[ue] adeo ab ea Obiectio cā
tra proximā
non posse produci. Negatur tamen sequela, nam dicta solu-
comparatio p[ro]p[ri]o fieri debet, comparando sci-tia.
licet actus primos veriusque potentias inter se, vel
etiam inter se secundos: sique perfectior erit, qui
perfectioris fuerit potentia: comparando vero a-
ctum secundum potentia minus perfecta, ad a-
ctum primum perfectioris, ille poterit esse per-
fectior ratione sui generis. Vrgebis, perfectio est Inst[antia],
sensatio externa, quam interna species: haec ergo

Francisc. Suarez de Anima.

SVAREZ
de Anocclis, op
pp. 6. dictum, et
anima.

TERCII TOMI
III
1. part
D. N. 2

Ref. pro
qua videtur
iam in d. sp.
21. Metaph.
f. 1. a. 7.

10.
1. Affertio.

Suadetur
primo.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

11.
De species
compositis ex
sensu ex
sensu.

12.
De species
infensatis
aliorum
placitum.

126 Lib. 111. De potentie cognoscitur in communi, ac sensu.

iam depe debet ab illa in conservari. Quia quoties effectus est imperfecta participatio suæ cause, ab ea pendet in conservari. Ad hoc respondimus 2. Physicorum, quæst. 5. de caulis, diuinitate 4. dependentiam in conservari sape prouenire magis ex natura formæ, & subiecti, quam ex causalitate. Ad hæc: species externa ideo quidem pender ab obiecto, quia prodit ut quedam imperfecta participatio illius. At sensatio exterior producit in sensu interiori speciem, tanquam perfectam sui similitudinem, quam interior sensus iuxta naturalem suam dispositionem optimè conservare potest.

Sit tamen tercia conclusio. Probabile est species interioris refutare in interiori sensu ex propria illius efficientia. Hanc conclusionem probabimus infra lib. 4. cap. 2. agentes de speciebus intelligibiliibus. Nunc verò declaratur ex supra dicta sympathia, seu consensione potentiarum cognoscientium propter radicationem in anima eadem. Nam eo ipso, quod anima per externum sensum cognoscit, ad præsentiam talis cognitionis absque ulla eius actiuitate resultat ab interno sensu effectuæ interna species, hac enim de causa eiusmodi simplices species sensus interior non semper efformat, quia videlicet non semper datur in exteriori præsens aliquia cognitione obiecti. Hec conclusio nullam præ se fert absurditatem, sediturque probabilis primò, quod nunquam satis rationi consoner putare externam sensacionem efficer speciem interiorem, cum cognitione non sit producitur alterius qualitatis à se distinctæ realiter: gratis ergo confitum videtur id externæ sensationi attribuere. Secundo, quia non redditur sufficiens ratio, quare species interior non pendas in conservari à sensatione externa, si est imperfectior effectus. Tertiò, quia similes alia consensiones repertuntur in potentiis vitalibus eiusdem animæ, nam vna operante alia operatur, & non aliter: ergo similiter in præsenti. Denique hic dicendi modus consonat cum statuendo infra de intellectu, ideoque placet magis, quanvis modus alius in secunda conclusione positus non sit improbabilis.

Ex his constat quod dicendum sit de speciebus compositis ex sensu, quando scilicet internum sensus species simplices componit, dum, exempli gratia, montem aureum imaginatur: de tali enim cognitione est difficultas, an fiat per duas species montis, scilicet, & auræ, an per vnicam tantum representantem montem aureum. Diuus Thomas locis citandis infra in cap. 18. affirmare videtur hoc secundum, quod probabile fiet, si exponatur, non quidem de primo actu, quem certe simplices tantum species antecesserant, ac per modum vnius ad ipsum antecendentem concurrenerant, sed de reliquis in posterum ob reliquitam iam ex priori illo actu vnicam speciem. Quod etiam sit credibile ab experientia. Qui enim nunquam cognovit montem aureum, ut illum singat, prius concipit singulas partes cum quadam successione, quod signum est in ea compositione vnum fuisse speciesbus vtriusque partis: at deinceps abque noua compositione, & transuersu imaginatur facile montem aureum ob reliquitam scilicet in potentia speciem vnicam illius representatricem.

Denique circa species infensatas, ut in fine numeri quinti dicebamus, notandum & expliciter cognosci à sensu interiori, vel sub extrinseca illa ratione, quæ sensibus exterioribus obiectur, vel sub alia magis abdita ratione. Ex hac ergo duplice ratione, & cognitione duplex solet induci species in interiori sensu, sensata scilicet, & infensata, quod enim ad representandas has rationes duplex requiratur species patet, tum ex earum diuersitate,

tum quia stat representari vnam, altera non representata: lupus enim habet speciem alterius lupi representantem illum tantum sub ratione lupi, ouis vero representantem præterea sub ratione inimici: sunt ergo species distinctæ. Porro si verū est species has infensatas dari, non possunt fieri ab obiecto ut constat, ex dictis: vnde necessariò dicendum fieri à potentia interiori, media cognitione rei sensata, in qua fundatur illa superior ratio non sensata: itaque si ouis, v.g. representem sensatam lupum cognoscet, ut sic resulabit, propter naturarū contrarietatem, in eadem, vel alia potentia species representans illum sub ratione inimici, quæ in alio lupo non resulabit, cum distinctam contrarietatem non habeant.

Mihi tamen probabilis videtur species infensatas non distinguiri à sensata, sed per eandem speciem, quæ ouis, v.g. representat lupum cognoscit ab illa sub ratione inimici: primo quia nulla est necessitas distinguendi, nam statim ac sentit ouis lupum, sensit esse inimicum, potest ergo per eandem speciem vtrumque iudicare: quod verò in lupo alio possit vnam iudicium fine alio inueniri, non arguit diuersitatem in speciebus, cum per eandem valeat vna potentia plura, quam altera cognoscere, & iudicare propter diuersas virtutem, aut diuersum instinctum naturæ. Et confirmatur primò. Nam auis nondum experta pluviam (vpo forte verò tempore natæ) ventum sentiens ad tutum locum se recipit: quis autem credit eam ex cognitione venti elicere speciem representantem pluviam venturam: per eandem ergo speciem, qua cognovit ventum, naturali instinctu iudicat illum esse fugiendum, nec talis fugit rationem quærit, aut pluviam cognoscit, cum nullam videat: simile ergo erit in cognitionibus brutorum similibus. Secundo non solum superfluum, sed etiam impossibile videtur rationem inimicitia representari à sensibilibus species abstracto modo: quo enim pæco species sensibilibus representare valeat lupum sub ratione inimici, nisi representant sub hac figura, hoc colore, odore, &c. ergo impossibile est, quod species representans sub ratione infensata, distincta sit ab specie representante sub sensata: ratio ergo illa infensata non est representabilis ab specie materiali, ut abstracta à ratione sensata, sed ut modus quidam in illa fundatur, atque adeo non oportet dictas species distinguere.

Ex quibus omnibus colligitur ultima conclusio, respectu sensuum internum necessariò esse supponendum aliquem sensum agentem intentionales species. Hac pater ex dictis, quod verò Aristoteles hoc nunquam dixerit non virget, multa enim alia præteriuit, alia exactè non tractauit: faturum quidem S. Thom. i. part. quæst. 79. art. 3. ad primum, hanc actiuitatem specierum videri denegare omnibus sensibus, sed fortasse, ut supra diximus, de sensibus loquitur quantum ad primam receptionem specierum, quæ fit ab obiecto, ex qua originatur cuiuscunque alterius specie productione.

CAP V T X.

Ac sensus in cognitione sua falli posse.

Vætio de veritate, & falsitate actus cognitionis communis est: omnipotentia cognoscitiva, tamen quia metaphysica, nō est exactè de sensibus tractanda: sed solum dicimus de eorum nonnulla cognitione, quoniam Aristoteles id est, non solum de sensibus, sed de sensibus loquitur quantum ad primam receptionem specierum, quæ fit ab obiecto, ex qua originatur cuiuscunque alterius specie productione.

1.6. sicut & hermen. Hic ergo quæstio solum est de veritate, tunc in disp. vel falsitate incompleta, cum in sensibus, de quibus disputamus, cognitione complexa non reperiatur. *Conclusio.* Hoc posito fuit prima opinio Academicorum, atque nullum sensum habere posse iudicium certum, utr. disp. 8. contra quos disputat Cicero in quæst. quibus Academicis, Tertull. lib. de Anima, cap. de quinque sensibus. Secunda fuit Epicureorum, nuncquam decipi sensus in suo iudicio, contra quos etiam arguit ibidem Cicero, & D. Aug. 8. de ciuit. c. 7. Aristoteles vero 2. de anima, c. 7. ex parte tradit hanc opinionem, dum ait sensum circa proprium sensibile nūquam errare, & Albertus 2. de Anima, text. 3. c. 1. rationem afferat, quia ex natura sua sensus inclinatur ad tale obiectum, inclinatio autem natura semper est ad verum, & nūquam ad falsum, sicut intellectus non potest falli in assensu primorum principiorum, quia ad illa habet naturalem inclinationem. Et confirmatur, quia si sensus potest falli, nulla est certitudo in scientijs, maximè in philosophia, quia à sensibus dicit originem, primo Post. c. 18. & 1. Ethicorum, c. 7.

Difficultas potissimum in præsenti est de sensibus externis, de quibus Aristoteles pronuntiavit circa sensibilitum communia, tum etiam per accidens, falli posse, circa propria vero minime. Quæ sententia quoad sensibilia per accidens est manifesta, quia ab illis non immutatur sensus, vnde facile hallucinari potest, vt etiam docet experientia. At quoad sensibilitum communia, & propria, est difficultas nam sicut potest falli visus indicans rem est tanta quantitas, cum sit maioris, ita potest falli indicans rem esse huius coloris, cum sit alterius. Sit tamen prima conclusio. Circa sensibile proprium adæquatum non potest falli sensus, vt visus non potest falli indicans rem esse coloratum, neq; auditus indicans hunc esse sonum. Rationem indicat D. Thom. i. part. q. 5. a. 6. quod potentia ferri nequeat extra suum adæquatum obiectum: ergo id, quod cognoscit, necessario debet contineri intra latitudinem eius: non ergo circa illud falli potest. Solum est advertendum, quale nam sit adæquatum obiectum, nam in visu colores etiam apparentes (vt vocant) ad eius obiectum spectant. Atque prædicto modo explicant multi differentiam constitutam à Philosopho intersensibile proprium, & commune, quod in ordine ad proprium adæquatum falli non posse sensus, posse tamen in ordine ad commune.

Sit tamen secunda conclusio. Circa sensibile commune absolute sumptum, non potest falli sensus, quare ex hac parte non videntur differre sensibile proprium, & commune. Probatur, nam licet visus possit decipi iudicando rem tantæ, vel tante magnitudinis, falli tamen non potest, iudicando habere magnitudinem, nec similiter falli potest iudicando habere figuram, licet falli possit, sive illa triangulus, an quadrangulus, at vero in tribus alijs sensibilibus etiam si in communis sumuntur, potest falli sensus, eo quod sunt magis extrinsecas, seu remota à propriis obiectis. Respondeant tamen, qui vniuersaliter assignant dictam differentiam inter sensibile proprium, & commune, potentiam ab intrinseco non posse falli circa adæquatum sensibile proprium, quia intrinsecum illi est, non posse ferri extra illud, circa sensibile autem commune posse falli, per se loquendo, licet per accidens circa aliquod non fallatur, propter intrinsecam connexionem, quam habet cum aliquo proprio, ut quantitas habet cum re visibile, quæ doctrina probabilis est, quāvis cauillum etiam pati posse, quia potentia ex propria quoque ratione, ac per se extensionem in obiecto postulat, atque adeo ab intrinseco habet, quod circa illud falli non posse.

Tertia conclusio. Tam circa sensibilia propria, quam circa communia in particulari sumpta, potest falli sensus. Vtrumque constat experientia, sed ut intelligatur totius conclusionis ratio, recolendum, in sensatione interuenire productionem speciei, deinde sequi actum sentiendi: quoniam ergo species ipsa principium est cognitionis, ideo cognitione semper conformis prodit speciei, semper enim talis cognoscitur res, qualis representatur per speciem, atque ad hanc solam conformitatem attendens citatus Albertus dixit sensum falli non posse: sed ad paucā respexit, et enim ultra recolendum, speciem non semper representare obiectum ut representari deberet, ideoque per talem speciem non cognoscit obiectum prout est, eoque modo sensum falli, cum in eo iudicio, quo res prout à parte rei habet, vel non habet, non autem prout relinet in specie, veritas, & falsitas cōsistit, vt non taut optimē. Thom. 17. q. 17. a. 2. ad 1. & q. 5. C. *Causa triplex male.* autem species non representet rem, ut representari deberet, vna causa est organi indispositio: sic infirmus iudicat amaram, rem dulcem, quia ligna suusta est amarore. Vnde Aristoteles 5. de Genere ratione animalium ca. 2. scripsit iudicium exquisitum differentiarum soni, atque odoris in syncritate sensorum possum esse. Altera est medium indispositum, quæ est similis priori, organum enim quasi medium est quoddam intrinsecum. Tertia causa esse potest situs, & distantia obiecti, sic coloris in collo columbae apparent, quia sic positam lux ferit eo modo, ut species illos colores representantes diffundat, cum tamen iij colores in collo non existant.

Quarta conclusio. Facilius decipitur sensus circa sensibilia communia, quam circa propria, quæ est differentia ab Aristotele intenta, quare si impedita tollantur, omniaq; requista adhuc, circa nullum eorum decipitur. Probatur prima pars *conclusio.* Nam visus facile decipitur circa quætitatem, difficile autem circa colorem: sic à luce rem albam cognoscit, decipitur autem circa illius quantitatem, vel distatiam, vel circa alia sensibilia communia multo facilius. Ratio vero est, quia sensibile proprium virtus sua immutat sensum, sensibile autem communia non sic: quare, &c. *2. pars.*

Atque explicatio (vt secunda pars) explicat Aristoteles 3. de Anima, text. 161, dicens circa sensibilia propria errore non contingere, aut quæ paucissimum, idemque sentit S. Thom. i. p. loc. cit. & lect. 13. lib. de Anima, dum ait sensum falli per se circa sensibile commune, per accidens vero circa proprium. Ultima vero pars conclusionis patet ex dictis. Nam ablati impedimentis ex parte potentia, & medijs, atque obiecto debite applicato, non est vnde possit irrepere deceptio: obiectum enim naturaliter agit, ac proinde si non impeditur perfectam imprimis sui similitudinem: sensus deinde naturaliter conformatur in cognitione speciei, quam recipit: ergo, &c. Et confirmatur argumentis pro Alberto in fin. num. primi, quæ non aliud probant, vnde Alexander 1. de Anima, c. 12. Themist. 1. 2. c. 21, & Comment. text. 65. aiunt sensus non falli, si sensoria, situs, & media recte habeant, & hoc de quaestione præsenti: nam de modo, quo contingit falli sensum interiorum, melius diceretur cap. 31.

CAPUT XI. Vtrum aliquis sensus possit cognoscere proprium actum.

Hæc quæstio partim pertinet ad explicationem obiecti sensibilis, partim ad explicationem actionis potentia sensitiva, & partim ad explicandam vim ipsius sensitiva potentia, inuesti-

gamus enim an possit tanta perfectio in tali potentia reperiri, ut possit super suum actum reflexionem facere, & videretur affirmandum ex Aristotele de Anima, lib. 3, cap. 2. text. 138. vbi indicat, quod visus se videre videat, quia quodammodo est colore delibutus. Contra vero est, quia reflexio supra proprium actum ad virtutem spiritualem spectat. Notandum est, quod actus cognoscendi duplicitate potest cognosci, uno modo propriam obiectum alterius actus, cognoscendo videlicet ipsam cognitionem. Alio modo minus propriè dici potest cognosci actus qualsi in actu exercito, non per alium actum, sed per ipsummet. Nam quia visus, verbi gratia, est vitalis actio cognoscitiva, ideo per illam formaliter in actu exercito videmus nos videre, non autem, quia reflexionem formalem faciamus, sed virtualem quasi dum actu videmus, experiencinge nos videre. Circa priorem modum, notandum vltius, non esse sensum questionis, an potentia sensitiva possit quidditatem cognoscere actum suum, sed solum quantum ad eum, ut quemadmodum sentitur sensatio obiectum, albedo scilicet, vel sonus, ita sentiri possit ipsa visus. Licet autem sermo sit præcipue de eadem potentia, tamen questione vniuersim decidetur, an actus sensitiva potentia possit propriè ad eadem, vel ab alia potentia sensitiva cognosci.

2. Opinio Themistij, Auerrois, & Averrois, & cat.

2. Opinio cō. Venetus, Aegidius, Caietan. & alij in libro 3. cap. 2.

2. Opinio cō. Thomas, Alberus, &c.

3. Afferatio.

Propria afferentia 12-110.

quia determinatur ad lucidum, quo sane visus est perfectior, idemque de imaginativa, ac ceteris dicendum: solum ergo potentia spirituali datum est, ut proprium actum alio actu cognoscatur, quia obiectum habet vniuersalitatem, atque omnia comprehendens. Et confirmatur haec ratio primo. Quia nulla potentia sensitiva potest cognoscere seipsum, ergo nec suum actum. Consequentia valet a paritate rationis ex supra dictis. Secundo potest sensitiva non est cognoscitiva sui organi, quia iam obiectum intus existens prohibetur cognitionem obiecti extranei, sed eadem vel maior ratio est de actu, ut ab ipso organo, in quo est impediatur, se terminari possit ad alia obiecta: ergo, &c. Ex hac vero conclusione colliguntur, nullum sensum esse cognoscitum suarum specierum, & aexternum quidem id constat, de alijs autem probatur, tum quia species quantum ad modum, quo sunt in potentia, eisdem sunt ordinis ad modum, quia tamen quia non assignabatur modus, quo valeant cognosci, aut immutare queant ipsam potentiam.

Secunda conclusio. Nullus sensus percipit actu alterius sensus per propriam talis actus speciem, ac tanquam partem sui adiquati obiecti. Hanc conclusionem insinuat Philoponus lib. 3. de Anima, cap. 2. & Simplicius ibi, dum dicunt operationes sensuum non percipi sensu exteriori, aut interiori, sed quadam vi animi rationalis, que attentiuam nuncupatur, addunt tamen, sensum ut instrumentum rationis possit percipere suam operationem: consentit Nyphus in Colletaneis, & Nemeius de natura hominis, capite 7. Hoc tamen additamentum falso est, ut ex precedenti conclusione constat: nam sensus etiam ratione coniunctus non transcendent suum obiectum, primum vero dictum verum est, si per vim attentionis significative intellectuam, alia enim quæcumque sensitiva erit, ac superflua: probatur ergo conclusio. Quoniam interni sensus non percipiunt illo modo sensationes externas, qui maximè viderentur eas percipere: ergo, &c. Probatur antecedens. Nam visus, v. g. non imprimit propriam sui speciem sensu interno, ut ita valat ab illo percipi, alia vidento album dñe imprimerentur in interiori sensu species, albedinis scilicet, & visionis, quod falso esse inde constat, quia iam sensus interior duos actus simul elicet iuxta numerum specierum, quod est contra experientiam, ac debitum modum operandi sensus interioris, nunquam enim posse ad unum aliquid perfectam adhibere attentionem, sed necessario illam dividet, cum naturaliter operetur, nec sit maior ratio se ad hoc, quam ad illud applicandi. Et confirmatur primo. Nam si cognoscemur, visione per propriam speciem, possemus formare proprium, & distinctum illius idolum, cuius oppositum certe experientia demonstrat: concludendum igitur huiusmodi sensations actus esse, & entitatis excedentes ambitum obiectorum sensibilium. Et confirmatur secundum: quia sensus interior non potest cognoscere ipsam externam potentiam: ergo non potest percipere illius actum per propriam speciem, cum par sitratio.

Sit tertia conclusio. Omnis sensus percipit aliquo modo actu suum non per reflexionem, sed imperfecto modo, & quod in actu exercito, v. n. p. primo explicatum est. Probatur, nam omnis cognitionis fit per vitalis attentionem, & immutatorem ipsius potentiae: ergo dum potentia sentit obiectum extrinsecum, à tali sensitione immutatur, & in actu exercito quodammodo experit se sentire. Confirmatur. Nam eo ipso, quod videmus colorem, licet mente non reflectamur, postea experimentaliter notitiam habemus, non solum quid

SVAREZ
de Anoclis, op.
pp. 6. d. d. et
anima.

EDITION
TOM
III

D. N. 2

quid color sit, sed etiam quid sit videre colorem: ergo signum est vidisse nos antea modo aliquo implant visionem, non enim aliunde talis notitia relinqui potuit, polito, quod nulla habita est forma- lis reflexio.

Quarta conclusio. *Sensus interior cognoscit operationem sensus externi, non quidem per propriam ipsius operationis speciem, sed per speciem externi sensibilis, quam veluti modificatam recipit ab ipsa operatione externi sensus.* Probatur, nam sensatio *exterius cognoscitur ab interiori sensu*, & non per proprias species eorum, ut probatum est: ergo per species obiectorum ipsarum: cumque haec species non possint in interno sensu eiusdem omnino rationis esse cum speciesibus, quae de eisdem obiectis dantur in externis sensibus, (diuersae namque potentia diuersarum modo aliquo species exigunt) reliquum est, ut sint saltu modificate, talesque resulcent ex sensatione externi sensibilis: cum alia via non superfi-
qua internus sensus externas sensations percipiatur: sola ergo maior probatur, nam memoriam nostrarum sensationum externarum, verbi gratia, vidisse, vel audiuisse tale aliquid. Si dicas memorari nos per intellectuam memoriam: contraria est, quod experiamur, eadem virtute memorari nos rei visus, & visionis; memoria autem talis rei sensititia est: ergo & visionis illius. Et confirmatur de brutis, quia videre, & tangere appetunt: ergo aliquo modo percipiunt actus istos, quod certe necessarium fuit, inquit Albertus, ad complemen-
tum naturae sensitivae, quia tales actus nocui sunt, aut proficiunt parti sensitivae, & idem oportuit a brutis cognoscere, ut possint nocua fugere, & comoda deponere. Dicta autem modificatione potest declarari, ut sit sensus exterior percipit distantiam, quia species a diuersa distantia alter, & alter illum inimuntur, ita species in sensu interiori sunt tali, vel tali modo, quia ministratur per hung, vel alium exterrnum sensum, per hanc vel illam eius sensationem: nam species, verbi gratia, ministrata per visum, proueniunt ad sensum internum, modo magis, ut ita dicam, spiritualium, quae species qua per auditum ministrantur. Item inter illa species representant rem ipsam quasi iam intuitu percepitam, siveque modo aliquo repr-
äsentatio eorum modificatur a sensacionibus exte-
rioribus.

7. **Obitio pri-
ma contra
proximan
conclusionem.** Sed circa conclusionem hanc difficultas restat ex Aristotele lib. de insomnijs, cap. vlt. vbi indicat imaginationem cognoscere actum suum, sic enim ait, *Cum summa poresatis, eademque iudicatrix sentientia Coriscum, simulacrum non dicebat, immo per hoc ipsum simulacrum, & verum illum Coriscum animo complectebatur: quod (vere simulacrum) item sentiens hic ipsum ait non esse Coriscum, sed illum simulacrum: vbi apertere at imaginatim cognoscere idolum a se formatum, quod certe a suo actu non distinguitur, ut infra videbimus: quod autem de virtute sentitiva ibi loquatur pacet: nam subdit, nisi sanguine impeditur, iudicabis vere illum esse Coriscum. Secundum arguitur ex Aristotele lib. de memoria, & reminisci, docente memoriam, utique sentitiam, fieri manente rei imagine in potentia, quia postea percipitur, ut est imago. Ratione arguitur tertio. Nam intellectus cognoscit opera phantasiæ, sicut experimur: ergo & phantasia illa cognoscit, cum nihil cognoscat intellectus, quod non eritam phantasia cognoscat: atque haec ratio valet etiam contra secundam conclusionem. Vrgit quoque locus Aristoteles de somno, & vigilia, supra citatus in num. 2, afferentem sensum communem cognoscere sensationes externas.*

Ad primum locum responderetur, per summam potestatem iudicatricem intelligi intellectum, nam dicta operatio illius tantum esse potest, quod enim ibi Aristoteles principium cuiusdam operationis in somniis fieri solita est, nempe cum aliquid imaginamur, & postea reflexe iudicamus id esse somnum, & non rem veram, illud namque iudicium fit ab intellectu, qui etiam inter dormendum non omnino impeditur a discurrendo: quod vero Aristoteles ibi de intellectu loquatur, patet primo ex illo, quod subdit exemplo, quando res visa apparet duplex, & intellectus apparentia causam pernotescens, iudicat vimam esse, sensumque corrigit. Patet secundo ex causa talis acrius, quam idem subdit, illam nempe potentiam, quin etiam habere posse aliquem discursum, at discurrere intellectus est, non vilius sensus. Neque obstat, quod de sanguine adducatur, nam diuersa corporis dispositio variat imaginacionem, sive potest iudicium intellectus variare, maximè quando non est perfecte solutus, & ita ait idem Philosophus, si maxima sit copia sanguinis, futuram vehementem specie impressionem in imaginacione: sive defecturum intellectu facultatem iudicandi non ira esse. Neque etiam obstat, quod Aristoteles loquens de intellectu potestate verbo sentiendi utatur, hoc enim exendi solet etiam ad intellectum. Ad secundum locum responderetur, Philologum tractare ibi de modo, quo sit memoria, per imagines scilicet relictas à rebus, quibus eum potentia non vtitur, non memoratur: quando vero vtitur, memoratur, & hoc vocat Aristoteles cognoscere remulacrum, id est, per illud rem representantia attingere, non quod idolum ipsum cognoscatur, siquidem impertinens est ad memoriam.

Ad rationem respondetur non oportere ut id ipsum phantasia cognoscat, quod intellectus intelligit, sed est factus, si quippe cognoscatur, quo intellectus deueniat in cognitionem alterius: velut si phantasia versetur circa motum celi, ut intellectus cognoscat intelligentiam motricem celi. In proposito ergo satis est, quod phantasia operationes suas in actu exercito imperfectorum cognoscat, ut intellectus possit illas magis proprias, & perfectius cognoscere. Illud vero ex Aristotele de somno & vigilia, intelligentiam iuxta quartam conclusionem, eodem modo oportet intelligere. D. Thomam in numero secundo eiusdem allatur. Quando vero Aristoteles citato loco de Anima dicere videtur visum cognoscere se videre, interpretantur est iuxta tertiam conclusionem, & ita est intelligenda illa eius ratio in numero primo tacta, quod visus ideo sentire posset se videre, quia est aliquid colore dilutibus, id est, quia habet speciem representantem colorem potest exire in actu, quo videat, ac simul in actu exercito cognoscat se videre. Qui sensus confirmatur ex textu 138. ubi aut visum ita sentire se videre, sicut tenebras videt, tenebras autem non sentit proprio actu signato, sed ideo solum, quod in actu exercitu non exit: sic ergo est contrario, &c. Nonnulli opinantur sensum exteriorem per se quidem non sentire suam sentimationem, sentire tamen ut coniunctus est sensu communi, & quasi unus cum illo. Ita insinuat Albertus lib. 2. tractat 4. cap. 8. in fine, & Ferrar. 2. contra, cap. 66. Caietan. 1. part. question. 75. artic. 2. Distinctio tamen constituit in yoco solum, in re autem admittunt sensum in-

Platitum
Alberti, &c.
quomodo u-
sificandum

CAPVIT

C A P V T X I I .

Virum aliqua potentia sensitiva possit cognoscere
in absentia obiecti, & quo modo.

1. Arguitur i.
pro parte ne-
gatius.
Secundo.

Tertio.

Arguitur
pro parte af-
firmante.

VIdetur pars negativa vera. Primo, quia haec est differentia inter intellectum, & sensum, quod intellectus habere possit notitiam abstracti uam, sensus vero non nisi intuituam. Secundo si sensus possit cognoscere rem absentem, possit etiam cognoscere rem preteritam: hoc autem non potest, nam cognoscere preteritum, est cognoscere tempus, quod tamen solo intellectu concipiatur, 4. Phyc. text. 131. Item si sensus possit cognoscere rem non existentem. Consequens est falsum, cum sensus non nisi, quod est sensibile, sentiat: quod autem non existit, sentiri non potest, sed ut plurimum intelligi, cum sentire sit experiri, quod rem actu existentem planè requirit. Contrà est, quia in sensu est memoria, memoria autem est preteriti, ut preteriti, ut dicitur in lib. de memoria, & reminiscencia, cap. 1. Norandum pro evolutione potentiam eo ipso, quod est informata species obiecti, possit illud cognoscere, siue præsens, siue absens, siue existens, siue non existens: namque ex supra dictis constat obiectum, & rationem motus, & terminatiu habere, mouere autem speciem imprimendo, ideoque species impressa sit potentia, presentiam, vel existentiam obiecti non requiri, ut moueat. Ad terminandum etiam non requiritur, quia terminatio haec, ut diximus, materialis non est, & quantitatativa, sed intensionalis: satis ergo est, si potentia sit informata species obiecti: unde tota quæstio ad hoc reducitur, an sensus aliquis possit conseruare species absentis, vel non existentis obiecti: si enim possit, poterit etiam cognoscere: in minus non poterit.

2. Opino sim-
pliester af-
firmans.
Fundamen-
tum Aris-
toteles.

Hoc posito est opinio affirmans omnem sensum posse conseruare speciem in absentia obiecti, quæ probatur ex Aristotele 3. de Anima, textu 138. vbi si habet. *Quocirca sensibilibus ipsi sensatio insensum in sensuum instrumentis sensus, imaginationesque, hoc est, sensations tam ext. quam interna.* Et textu 156. *Atque nobis, quod paulo ante dicebamus, clausi quidem oculi visa videntur, atque apparent, vbi tunc indicat quotidiana experientiam, nam cum quis intentis oculis inspexit ad rem lucidam, si subito oculos claudat, videt adhuc aliqualem lucem, quod etiam aperte referit opusculo de informijs circa medium, & Augustinus 11. de Trinitate, cap. 2. Nec vero potest hoc referri ad imaginationem: si enim id ex imaginatione proueniret, posset multo tempore durare: cum tamen non nisi breuissimo duret, nimur quia species visibilis utpote tunc debilis facile evanescit.*

3. 1. Afferio
eiusque fun-
damentum.
Probatur id
fundamen-
tum 1.
Secundo.
Tertio.

Nihilominus sit prima conclusio. Nullus sensus exterior potest naturaliter sentire nisi præsenti obiecto causante speciem. Fundamentum est, quod eorum sensuum species ex natura sua in fieri, & conseruari pendeant ab obiectis suis. Id quod constare primo videtur experientia. Secundo ratione arguitur. Nam species haec sunt imperfectæ quædam participationes obiectorum: ergo pendent in fieri, & esse ab illis. Arguitur tertio destruendo experientiam ab aduersariis adductam, nam si quis breui tempore lucem inuestatur moxque oculos claudat, nec per instans specie lucis intra oculum conseruatur: ergo neque conseruabitur, sicut multo tempore inuestatur. Probatur consequentia, quia species illa eiudem semper rationis est, nec enim propter continuationem maiorem visionis mutatur species, aut radicatur magis, seu intenditur, cum in instanti fiat, quam perfecta fieri potest, utpote sine impedimento, & ab

agente naturali producta. Quartò vel eiusmodi species habent ex natura sua dependentiam ab obiecto sensibili, vel non habent: si hoc dicatur, certè conseruabuntur semper in absentia illius, si habent: ergo nec per instans poterunt conseruari, quantumvis intendantur. Respondent ex natura quidem sua non pendere, diu tamen non manere. *Eiusmodi ex defectu subiecti non satis illas conseruantur.* Sed responso non satisfacit, quia subiectum non conseruat species effectuè, materialiter autem assatim possit conseruare sustentando: ergo cum contrarium non habeant, nequit quam dicens, nisi propter absentiam obiecti, a quo in conseruari dependet. Vnde ad experientiam in numero præcedenti adductam ex Aristotele, & Augustino dicitur, prouenire id ex vehementi imaginatione excitata ob diuturnam attentionem, & quoniam tanta imaginationis attentio durare multum nequit, ideo apparent ipsa parum durant: enim erò ex relatis in oculo speciebus id prouenire posse, certè quotiescumque oculos clauderemus, rei visæ, quæcumque illa esset, species adhuc in sensu permanenter, quod experientia repugnat, cum sola vehementiora obiecta, eisq; magno sensuum conatu percepto soleant huiusmodi causare imaginationem. Quod autem Aristoteles de cognitione imaginationis loquatur, patet ex textu 138. vbi probat sensum suscipere species sine materia, ex eo quod illa abeuntibus sensibilibus retineantur, utique interius: hinc enim optimè concluditur satis prius alias interius: in textu autem 156. differentia assignat inter sensum externum, atque imaginationem, quod cum res sensu illlo exactè percipitur, non dicitur nobis videri, aut apparere: sicut enim potius loquuntur nos, quando non exactè sensimus: *at cum percipitur, inquit, claris oculis sensu nimirum interno*) semper dicitur nobis apparere, aut videri.

Sunt tamen in hac conculsione aduertenda duo. Primum est, quod potentia sensibilis est intelligenda secundum proportionatam distatiam ad causandam speciem in sensu, siue directe & immediate, siue media reflexione caufer: non enim est opus sensibile coram sensu extere, vnde, & videri potest à tergo, ut supra diximus. Secundum est non oportere obiectum præsens, esse eo modo, quo cernitur, sed eo tantum, quo aptum sit speciem imprimere, quando enim collum columba varium appetit, non est necesse colores illos realiter præsentes esse oculis, sed est satis, si lux ita collum afficiat, ut aptum reddatur ad causandas species talium colorum, quo sicut in euenter sensus exterior percipit quodammodo rem absentem, colorē scilicet, qui non est præsens, sed aliquid aliud potens caufer speciem illius, quod nihil dictis repugnat.

Secunda conclusio. Sensus externus virtute divina cognoscere potest rem absentem. Probatur Nam Deus conseruare potest in oculo speciem rei absens, eaque oculus utri posset iuxta dicta in numero primo: ergo, &c. Antecedens patet, quia Deus potest suppleri vicem cause sufficientis, species autem eo tantum modo penderit ab obiecto. Quod apertius est, si ponas rem à te longissimam distitam diuinitus imprimere sui speciem in speculum coram te extitens, inde enim ad ipsos tuos oculos facile reflueret: remque ita distante, siue absentem facile videres: quod ergo intelligitur medio speculo fieri posse, utique fine speculo etiam fieri, ac ipsa etiam re non existente: an vero talis visio inuituia esset, an abstractuia, respondendum verè quidem esse abstractuia utpote rei ab sentis, videntis tamen falso iudicaret, ut præfitem, cum ita videret, ac si esset præsens. Virgebis, ergo iam tunc Deus deciperet. Negandum vero, sed

SVARE Z
de Anoclis, op-
eris 6. diarium, et
anima.

ETONI TONI
III
131

D. N. 2

sed permitteret tantum videntem falli, obiectum
namque veram sui speciem diuinitus immitteret,
videns autem seipsum falleret putando obiectum
sibi adesse.

6. *affinis.* **Terria conclusio.** Sensus aliquis interior potest naturaliter cognoscere rem absentem: paret experientia, nam est in nobis memoria, rerum absentium, qua non potest ad intellectuam partem tantum referri, cum illa sit nobis, brutisque communis, recordatur enim bestia loci sue habitacionis, & viae, per quam decurrerat, timet hominem, qui ipsam percuterat, vlciscitur de inimico, &c. de qua potentia memorandi infra dicemus, dicentes multa D. August. 10. confessionum, per varia capita.

7. *affinis. co-
naudens.* **Quarta conclusio.** Illa sola potest sensitiva cognoscere absens obiectum, quae conseruat illius absentis species. **Hæc conclusio contra Aquicen-** nam proponitur, qui officiū conseruandi species, ac per illas obiecta absentia cognoscendi diversis potentijis tribuebat: sed immerito. **Primū,** quia ipsa potentia elicet actum secundum, quæ constituta est in actu primo. **Secundū,** Nam si una est potentia quæ cognoscit, & altera quæ conseruat species, vel illa cognoscit per speciem huius, vel per aliam: prius illud certè est impossibile, quia per talem speciem non actuatur, cumque species sit accidentis, non potest migrare de subiecto suo in aliam potentiam. **Posteriorius quoque dicin** non potest, quia ad cognoscendam rem absensem non datur noua speciei productio. **Tertio,** potentia conseruans species potentia vitalis est, & perfectissima, arque adeo cognoscitiva: ergo: & cetera. Tandem illa distinctione potentiarum superflua fingitur: non ergo est admittenda. **Hæc est** sententia Aristotelis de memoria, & reminiscencia, in principio, vbi Diuus Thomas à lectionibus 1.2. & 3. & prima parte, questione 7. articul. 4. questione seputagelima nona, articul. sexto, ad 2. & 2. contra gentes, capit. 74. & Comment. aliquo communiter.

8. *Ad primū argumentum in principio, nega-* tur differentia illa, nam cognitio abstractuam communis esse potest sensui, & intellectui. Ad secundum respondeatur, sensum posse cognoscere præteritum in concreto, seu in actu exercito, confideando scilicet rem, qua præterit, non rationem formalem præterit, sicut etiam percipit rem præsentem in actu exercito: considerare autem formaliter, & signatè temporum differentias proprium esse intellectus. Ad tertium dicitur sensum etiam posse cognoscere res non existentes, si species illarum habeat, neque ob defectum existentiam à genere sensibilium rerum extrahi, ut notum est. **Nolendum** interest tamen inter sensum, atque intellectum, quod hinc præscindere valeret existentiam rei, puramque effientiam considerare, non item sensum, qui semper concipit rem cum ordine ad existentiam vel præsentem, vel præteritam, vnde deceptio obrepit, concipiendo scilicet, ut existens, quod non existit, nisi intellectu corrigamur. Item cognoscet sensus interior rem præteritam, si loci, & temporis, in quo exitit, recordetur: si vero apprehendat illam, ut existentem in loco alio, vel tempore, falletur. Similiter imaginatio singens res impossibilis, si illas apprehendat, ut existentes, errabit, si vero ut ficticias tantum, non errabit, quod tamen per se non valet, soluque intellectus errori medetur, vnde imaginatio sibi relata semper fallitur in compositione impossibili-

um, sicut in somnijs semper contingit.

C A P V T X I I I .
Vtrum radix, & principium sentiendi sit in cerebro, an in corde.

De obiectis, & actibus potentiarum sensitivarum hactenus dictum est, sequitur ut de potentijis ipsis dicamus. Quæ namque de actibus dici poterat, an scilicet compositione, & divisione in sensibus reperiatur, an possint priuationem cognoscere, an sensus debeat nudari ab omni natura sensibili, ut sensibilia obiecta percipere queant, an singulare tantum cognoscere possint, an sensibili super sensum causet sensationem: **hæc, inquam,** omnia explicata sunt præter ultima duplo, ex quibus postremum opportunius deciderur cap. 27. à numer. 5. penultimum vero de se loqueret, ac lib. 4. capite tertio, similem dubitationem tractantes de intellectu, de illa dicemus sufficienter: de actibus ergo & obiectis satis sine dicta: de potentia quoque ipsa sensitiva illud potissimum disputari solet, an sit activa, vel passiva: eius solutio data est in capite quarto, vnde nihil dicendum superest de potentia sensitiva in communi, nisi quod propositum est. **Offerendum ergo:** licet una sit, eadem que anima sensitiva, quæ per diuersos sensus diversas operationes sentiendi exercet, eos tamen sensus pendere omnes à quadam principia parte corporis subministrante vim sentiendi per spiritus, ut vocant animales; quemadmodum in frequentibus exponemus, cuius rei ratio præter experientiam est debitus naturæ ordo, nam quando in uno compagno reperiuntur virtutes eiusdem generis, reduci omnes debent ad unum principium, à quo habeant originem, ut sit in virtute vegetativa, & vitali, quæ radicatur in corde, ut libro 1. cap. 11. numer. 7. tractatum est: est ergo una prima radix sentiendi, de qua inquirimus, in qua parte residet.

Opinatur ergo Aristoteles in corde residere: ita habet 2. de generatione animalium, capite 4. & lib. 5. cap. 2. & lib. 3. de partibus, cap. 3. & 4. de iuventute, & senectute, cap. 3. & 4. Rationes illius ex propositione parte adduximus citato capite 1. libri superioris, vbi quædam similem **Aristoteles** virtute vegetativa discussimus. **Ac præterea** arguitur primo. Nam **Probatur** cor prius, quæ cerebrum generatur, ut etiam ibi diximus, & Galenus fatetur libr. de foetus formatione, tunc autem iam sensus natura in animali, cum iam palpiter: ergo in corde prima sentiendi radix existit. **Secundū** cor est principia membrorum ministrantium sensibus, sunt enim nervi duriusculi, coniformes scilicet substantia cordis, quæ subdura, non vero cerebri, quæ mollior est, ut docet Aristoteles tertio de historia, cap. quinto, ergo, &c. **Tertio** conueniens valde est, ut omnes vires animalis ad unum primum principium, ut diximus, reducantur: nam hoc optima dispositio, ac rei natura postulat: tale aut principium solum cor posse esse videtur. **Est** siquidem in articulo loco constitutum, & calorem subministrat, & spiritus, quibus vniuersæ operations animalis perficiuntur. **Quartū** dolor, & tristitia ipsum afficiunt: ibi ergo etiam sentiendi radix existit. Aristotelem sequitur Commentator 2. de partibus, capite septimo, & in collectaneis libro secundo, capite 11. Atticenna sen. 1. primi, doctrina 6. capite 1. Apolinaris 2. **De Anima**, questione 37. articul. 3. Ian-dunus de somno, & vigilia, quest. 9. **Est** tamen notandum, eundem Aristotelem c. 1. de sensu, & sensibili, contraetius asseruisse radicem, scilicet trium sensuum auditus, visus, & olfactus, in cerebro esse, gustus autem, & tactus esse in corde, idemque habet 2. de partibus, cap. 11. vbi videtur olfactum partim ad cor, partim ad cerebrum reducere, quod forte sic inter-

Varia de obiectis.
actibus.
acponentia
radicis
alio remittit
unus.

*Notatio pro
resolutione.*

*Cum Aristotele
colloquia
ciant.*

*propositio
ciliatur.*

interpretandum, ut cor statuatur ab Aristotele principium commune influens in omnes sensus, in gustum quidem, & tactum immediate, in reliquos vero tres mediante cerebro, quod proinde corum principium dicatur. Contrariam sententiam docuit Galen. 8. de v. partium, cap. 3. & 4. & lib. 3. & 7. de placitis, sequitur Albertus lib. 2. de Anima, tractatu 4. cap. 11. Sanctus Thomas de veritate, quæst. 8. artic. 8. opusculo 43. a. 4. & 3. part. quæstion. 8. artic. 1. & 6. & quæstion. 66. artic. 7. ad tertium, & in 3. dist. 13. quæst. 2. artic. 1. ad tertium, citatur etiam Aucenna 6. naturalium, part. 4. c. 1.

3. Ad intelligentiam harum opinionum, notandum eas quidem conuenire, quod cerebrum habeat dependentiam nonnullam a corde, & cor a cerebro vicissim, cor enim transmittit spiritus vitales, ac calidos ad cerebrum per arterias, teste etiam Galeno libro 3. de placitis, in fine, cerebrum vero frigiditate sua moderatur calorem cordis, teste etiam Aristotele 2. de partibus, cap. 7. Differencia vero opinionum est, quod Aristoteles quidem putet nervos procedere a sensibus externis, & ad cor utique, per illosque deferri, sensiles species, ibique terminari cognitionem externam, eo quod sensus interior ibidem residet: vnde quinto de Generatione animalium, cap. 2. scribit ad cor terminari omnes sensorios meat, & 2. de partibus, cap. 7. cerebrum nullam habere continuacionem cum partibus, quae vim sentiuntur habent. At Galenus vult omnes vias, & vires sensitivas in cerebro terminari, ibique esse internos sensus, vnde 1. de placitis, in principio, & lib. 2. in fine ait, cerebrum non pendere a corde in operando.

His positis sit conclusio. Initium, & radix sensitivæ est in cerebro, & ab illo communicatur sensibus exterioribus. Probatur potissimum experientia. Primo enim constat ex anatomie nervos illos, qui via sunt per quas ministrantur spiritus animales, a cerebro oriuntur. Secundo constat lesio cerebro priuari animal sensu, & motu, quia scilicet tunc excluditur animalis facultas: ergo signum est cam in cerebro residere. Tertio cum infirmitas aliqua, seu vitium contingit in animali virtute, veluti si phantasia latatur, medicamenta capiti apponuntur, non cordis, ut scire notauit Galenus 3. lib. de locis patientibus, cap. 4. quod indicio est talem virtutem in cerebro morari. Quartus ex vehementi attentione lassatur, & dolet caput, non cor: illuc ergo residet principium virtutis sensitivæ. Quinto sensus interior in cerebro residet, ut infra dicemus, ac patet experientia: cum experiamur idolæ rerum in capite formari: ergo etiam ibi est prima radix huius virtutis. Sexto somnus est priuatio operationis primi sensorij, somnus autem in capite causatur: cor enim a sua operatione propter somnum minime quietescit, ut etiam docet ipse Aristoteles lib. de respiratione, c. vltimo. Septimo cerebrum est in sublimi loco positum, nimirum, ut influere possit in omnes sensus: in illo ergo sublimis est virtus, & prima radix totius corporis. Sed est notandum in cerebro præter substantiam, que medulla dicitur, esse membranas, & nervos, ex substantia ipsa procedentes, virtutem vero potissimum residere in substantia, reliqua deferrere ad illius conseruationem, & nutritionem, teste Galeno 7. de placitis, de quo legendum est Valles 2. controueriarum, cap. 13.

5. Cerebrum in sensu extero, nō influere quia negat.

Quaratur iam aliquis quomodo cerebrum in omnes sensus influat: Nonnulli enim crediderunt, cerebrum nihil communicare sensibus externis, sed potius hos imprimere cerebro species rerum, ibique perfici sensaciones yniueras, visionem, auditionem, &c. ita videtur opinari Themistius 3. de Anima, & Portius lib. de dolore, cap. 13. Gregorius Nisenus 1. libro de viribus animarum, cap. 1. & Marsilius

lius Ficinus in principio Thetidis: hoc ipsum tribuit Platonii, idem tener Manardus lib. 6. epistola vlt. Galenus 7. de placitis, cap. 15. & 1. de causis symptomatibus, cap. 8. Nemesius de natura hominis, cap. 8. Fernelius lib. 6. Physiologia, cap. 10. Extratio est, quoniam unaquaque operatio in propria potentia, pro prioque eius organo perficitur, ut viro in oculo, &c. Nam organa externorum sensuum non sunt superflua, sed ad sensitivas facultates ordinata: ergo in illis sunt potentia sensitiva: ergo in his percutuntur sensaciones. Quod etiam experientia ipsa docet. Videndum est Valles 1. 2. controueriarum, cap. 26.

Supposito ergo uniuscuiusque sensus actionem propriam in proprio sensorio effici, dicendum superest quomodo haec virtus a cerebro communicetur: quidam ergo aiunt non communicari per influentiam spirituum animalium. Primo, tamen, quoniam id fieri deberet instantanea, spiritus autem non possunt in instanti transmitti. Secundo, quia si communicatio esset per influxum, planè transmissum semel illis spiritibus, quanvis cerebrum repente laedere apoplexia, alia causa, non ictio vis sentiendi corrumperetur, sed aliquantulum posset operari, dum scilicet spiritus illi non abfumerentur: oppositum autem constat experientia: vnde aiunt virtutem hanc communicari instantaneam, id est, media qualitate intentionali & spirituali instantanea diffusa, atque a cerebro, in neri, & conseruari dependente, proindeque se cerebro statim corrumpi virtute sentiendi. Ita Valles lib. 2. cap. 14. quod etiam tribuit Galeno 7. de placitis.

Hac vero sententia non explicat, quod affirmat, quæ enim est illa qualitas spiritualis, aut quæ illustratio illa: nam si intelligatur esse vere spiritualem, improbabile aliquid, quia ea qualitas communicari nequit a materiali virtute, aut recipi in parte materiali: si vero intelligatur esse intentionalem & subtilem, (sic enim aliquando usurpat vox spiritualis, vt 1. p. q. 78. art. 3.) quaro an sit species aliqua sensitiva, necne: Primum dic non potest, quia cerebrum species non imprimet in sensibus externis: si vero species sensitiva non est, cur intentionalis ponitur, atque vires conseruens ad sentiendum: Præterea talis qualitas fieri debet a sensu qualitate alia cerebri, in quo tamen ingenitum tantum primarum qualitatum temperamentum, ac virtus sentiendi, ab his autem non potest fieri illa qualitas. Tandem illustratio illa obcurta est, neque satis intelligitur, quidnam sit. Quapropter censio virtutem, de qua loquimur, communicari a cerebro per spiritus animales, souendo scilicet organa sensuum, illaque conseruando in dispositione apta ad functiones suas, eoque spiritus pendere ab actuali influxu cerebri, ideoque obstruere vijs ad cerebrum sensum illico amittit. Fortasse etiam communicatur haec virtus per modum attentionis, sensus namque operari non potest, nisi anima attendat, ea autem attentione ex imaginativa penderit.

Sed quæres: quidnam sint eiusmodi spiritus, quotque eorum veritates: De quo satis disputationem Fernelius 4. Physiologia, & Argenterius de somno, & vigilia, à cap. 5. Dico breuiter cum Galeno 6. de v. partium, spiritus esse instar exhalationum calore cordis ex purissimo sanguine prædeuntium, darique in vehiculum acutum quod defert citissime posse calor naturalis, ac virtus principalis membrorum ad reliquias partes corporis: quam certè diffusionem caloris citissime fieri experimur. Porro spiritus ab Aristotele ponitur vnum tantum modi, quia vnum tantum principale aut Argenterius membrum statuit, cuius sit veluti instrumentum.

SVAREZ
de Anatomia
de 6. dictum, et
animarum.

ETONI TOM

111

1. part.

D. V. 2

spiritus ipse : id quod potest colligi ex quinto de generatione animalium, capite vitiis, & ex libro de animalium motu in fine. Alij vero sicut cum Galeno ponunt tria membra principalia, tria genera spirituum distinguunt, nempe vitales, animales, & naturales: verum naturales spiritus superflue ponuntur, hepar enim per spiritus non influit, ut lib. 2. cap. 11. probauimus: duo ergo spirituum genera restant: vitium, qui a corde hunc in arterijs, & animalium, qui fluit a cerebro ex ipsis forte spiritibus animalibus attemperatis: inter hos autem spiritus non numerauimus spiritum plantatum in feminis generationi deferuentem, quia nunc tantum agimus de spiritibus deseruientibus ad proprias actiones animalis obvandas.

Ad primum Aristotelis argumentum quidam respondent, quo tempore cor prius formatur, quam cerebrum, non habere sensum: sed hoc stare non potest, cum iam tunc habeat animam sensituum, ut supradiximus: ea vero anima absque tactu esse non potest, quare respondendum, habere tunc imperfectum tactum, consimilem illorum animalium: qui perfectam organizationem non vindicant: cum vero potest perfecta anima informatur, perfectiorem sortiri tactum, ideoque tunc influxum recipere a cerebro. Ad secundum: negandum antecedens: nerui enim ad cerebrum terminantur, ut experientia docet, & Galenus lib. de Placitis, cap. 8. sicut quippe conformes substantiae cerebri, utpote molles, &c. Ad tertium responsum est in 1.2. iterumque responderetur operationes eiusdem ordinis ad unum principium reduci, non tamen operationes diuersarum rationum, pertinentes scilicet ad diuersas virtutes principales. Ad quartum dicitur illos actus pertinere ad appetitum sensituum, de cuius sede dicitur lib. 5. cap. 4.

Ex dictis colliges breuiter, quomodo per somnum cessent sensitum operationes: ascendent scilicet vapores calidi, atque humidi ab stomacho ad cerebrum cuius frigiditate densantur, ad modum quo vapores in regione aeris, & sicut vapores hi sepe impedit illustrationem Solis, ita illi diffusione spirituum animalium obstant, quae fit a cerebro, vnde dicta cestatio ab operationib. sequitur, qua est somnus. Accedit etiam, quod vapores illi densatione iam graues descendant, ac per totum corpus spargantur, illudque proinde pigrum reddat inceptum ad operationes. Qua dicitur Aristoteles de somno, & vigilia, c. 3. Titelmannus lib. 20. sua physica, capite decimono nona vixit ad 22. Sicut autem sternutatio contingit ad excutientes vapores opprimentes cerebrum, ita pandiculatio ad depellendos, qui per totum corpus sparsi fuerant, eaque localis expulso, atque exoneratio delectationem cauat in tactu, qui in toto corpore resideret. Et hoc de sensibus in communi premisso sufficiat.

CAPUT XI.

Quidnam sit lumen.

Dicendum sequitur de sensitum potentijis in speciali, ac primo de externis, de qua materia agit Aristoteles libro secundo de Anima, à capite septimo, usque ad finem, estque tota philosophica, vnde Sanctus Thomas i. p. q. 78. a. 3. de numero tantum externorum sensuum & collectione ipsius ex objectis disputauit: nos vero totam doctrinam presenti loco completemur. Incipimus autem à principali sensu, nempe visu, cuius objectum vel lumen est, vel certe per lumen completur, & ideo ab explicatione luminis ordinum. In propposita ergo questione fuit antiqua sententia, lumen secun-

Franc. Suarez de Anima.

dum se nihil esse præter ipsam coloris manifestationem, quæ sententia sua improbabilitate perire, sive enim contingit videre nos lumen, non viso colore, quod fieri non posset, si vera ac realis entitas non esset: præterea si lumen colorem manifestat, aliquid sane esse debet, quoniam id, quod nihil est si realem effectum habere nequit. Alij ergo 2. Opinio putant lumen esse corpus. Ita sentire videtur *relicetur*. Simplicius 2. de caelo, commento suo 29. quod etiam aperte fallum est primo. Quia lumen in eodem loco est, cum corpore illuminato, sive dareatur naturaliter penetratio. Secundo, lumen per totum hemisphaerium diffunditur in instanti, corpus autem ad motum localem requiri tempus satis perceptibile, cum hemisphaerij spatium sit satis magnum. Tertio quoniam tale corpus animali oportet in absentia illuminantis, cum eius absentiam nihil positiuum producatur, nisi ex Manichaorum errore tenebras aliquid positum esse dixeris. Vrgebis, quod sectione 11. problemate 33. ait Aristoteles, vocem melius audiri nocte, quam die, eo quod aer densior sit interdiu. Aristoteles utpote referens luce, ac radiis solaribus, quæ corpora esse dixeris. Hæc tamen verba assertive non profertur, sed more inuestigantis: postea enim veram decisionem problematis assignat Philosophus. Videatur D. Thom. i. p. quæst. 67. art. 2. Alia *Tertia* opinio sententia lumen esse formam substantialem *non falsam*. Solis, quam videtur tenere Philoponus in opere de mundi eternitate, contra Proclum, cap. 5. & 6. fallitur tamen, tum quia nulla substantia per se, sed per accidentia sentitur. Tum quia nulla etiam substantia immediate producit accidentem in subiecto extraneo, cum tamen sol immediate per suam lucem producit lumen in aere, quod accidentis illius est, cum ei in substantia constituto, aditque & abit absque nulla eius corruptione: tum etiam, quia alioqui duas sent formæ substantiales in eodem aere luminoso, nec lux intendi in eo possit, nec remitti.

Ex quibus colligitur iam prima conclusio. Lumen est actus accidentialis ad prædicamentum 1. *Affidit* qualitatis pertinens. Prior pars paret ex dictis, *bipartita*. quod lumen nec forma substantialis sit, nec corpus aliquod est ergo forma accidentialis. Posterior siadetur, tum quia inullo alio prædicamento accidentium collocari potest. Tum quia haber modum afficiendi subiectum ab accidentibus alijs distinctum: tum denique quia est forma intensibilis & remissibilis, ac per se primo sensibilis. Superest vero explicandum, cuiusmodi qualitas sit. Pro quo notandum ex Avicenna 6. naturalium, part. 3. cap. 2. & D. Thoma in 2. distinct. 13. artic. 3. & libro secundo de Anima, lectione 14. lucem, & lumen aliqualiter distingui, lux enim dicitur qualitas lucis, prout est in fonte, seu corpore de se distinguitur, luminante qualis lux. Soli inhaerens, lumen vero illa qualitas, quæ in medio recipitur: diciturque præterea tum radius in quantum per lineam directam, vel reflexam usque ad oculum tenditur: tum etiam splendor, præcipue quando huiusmodi lumen repercutitur ab aliquo corpore terro, ac per polito. De luce igitur constat esse qualitatem illam quæ hæret corpori ex se lumen fundenti, in eoque proprium suum esse naturale retinere.

At de lumine non est omnium eadem sententia, nam Scotus in 2. d. 13. vult lumen habere tantum esse intentionale, ac debile non solum, quia opinio Scotti in fieri, & effundere à luce, sed quia etiam eius est & aliorum, quasi intentionalis species, similitudine representans. Idem placuit Egidio lib. 2. de Anima, tex. 76. dubio secundo, & tertio, Thienensi text. 71. Buridano questione decimaseptima, Asiano in questionibus perspectiua. Fundamentum afferunt, quod lumen habeat effectus omnes, & pro-

Eius fundat prietas

prietates speciei intentionalis, primo enim sicut per speciem coloris colorem videmus, ipsa autem species non videtur, ita per lumen lux Solis conspicitur, non autem lumen. Secundo sensibile positum super sensum secundum reale esse, realem non causat sensationem, causat autem positum secundum esse intentionale, at lumen appositum oculis visionem causat, teste experientia, atque Aristotle in libro de sensu, & sensibili, cap. 2. habet ergo tantum intentionale esse. Tertio, ut species intentionalis durat tantum in praesentia causa illam diffundentis, ita & lumen in praesentia tantum lucentis corporis. Quarto ut species intentionalis contrario vacat, ita & lumen. Quinto ut plures species intentionales eiusdem objecti in eodem sunt medio, ita & plura lumina, plura siquidem luminosa plures causant umbras. Diuus Thomas nihilominus supra articulo tertio hanc sententiam improbat, existimatque lumen esse qualitatem veram, habentemque proprium esse reale, & non tantum representativum alterius. Eius fundamentum oppositum est, quod omnes vindicet proprietates, quas solet qualitas in suo esse reali consistens: primo enim lumen denotat subiectum lucens, quod minime praestat species intentionalis. Secundo physicos effectus causat, non item species intentionales, est siquidem calefacient, succidique principium, &c. Tertio lumen cognoscitur externo, non item species. Quoniam vero rationes utriusque sententiae videtur virgere Caietanus prima parte supra, quem multe sequuntur, utrisque succumbens ait lumen, quod qualitas sit nobilissima, eminenter habere tum reale esse, tum etiam intentionale.

Sit vero secunda conclusio. Lumen habet verum esse naturale, & reale. Ita communiter expostores loco citato ex libro secundo de Anima, Alexander, Simplicius, Themistius, Philoponus, & Averrois, Albertus tractatu tertio, capite decimo, & undecimo, Aucenna supra relatus. Scholastici in secunda, distinctione decimatercia, vñ Diuus Bonaventuras Richardus, Durandus questione secunda. Heruus quodlibeto tertio, questione 18. ac rationes Diu Thomas sunt optimae. Arguoque utriusque, nam lumen a sole productum euidenter rationis est, quod sit in corpore raro, ut in aere, ac quando in denso, ut in luna, aut speculo, solumque differt ex parte subiecti, sed in luna habet verum esse reale, lucet enim, ac sentitur, tanquam proprium utus sensibile, & calefacit. Ergo &c.

Ad maiorem tamen explicationem secundae huius conclusionis addo tertiam. Lumen in aere est qualitas per se visibilis tanquam obiectum, atque adeo non per seipsum, sed per speciem sui videtur, neque per eam sol tanquam per speciem cernitur. Primam partem conclusionis tradunt D. Thomas, Egidius, & alij citato libro de anima, textu 68. Et probatur experientia, visus enim non discernit obiectum solum in quod terminatur, sed etiam medium quod nunc lucidus, quam ante distinguit: percipit ergo lumen in ipso medio. Item, si vacuum esset, visus nihil in medio conspiceret: aliquid ergo nunc in eo, quando lucidum apparet, contuemur, id est, lumen. Vnde Aristotle illo loco scribit diaphanum non per se, sed per lumen, visibile esse. Iam secunda pars conclusionis probatur primo. Nam lumen similitudo non est, species autem ab authoribus opposita sententiae ponitur similitudo. Secundo, medij illuminati figuram discernimus, ac diuersas eius partes magis, minusve illuminatas, quod signum est talis medijs lumen non videri per particulam luminis pertinens ad oculum, (illa enim praedicta omnia non representat) sed videri per speciem sui, quam ad

oculum transmittit. Tertio, quando lumen aeris simul, ac luna conspicimus, specie eiusdem rationis vtimur, cum ipsa lumina visu eisdem distinctionis: atque lumen luna haren videmus per speciem, ut mox ostendemus: ergo, & lumen aeris per speciem quoque intuemut. Quarto, si lumen per se ipsum videri posset, non esset cur oculus non videt lumen intra ipsum existens, cum tamen illi obiectum speculum, lumen intra oculum existens contueamur, cuius discriminis ratio alia non succurrit, quam species reflexio ab speculo: lumen ergo speciem diffundit, per quam videatur. Tandem post visum a nobis lumen, manet in imaginatione species, per quam deinceps abstractus cognoscitur, non manet autem ipsum lumen realiter: non ergo lumen incapax est representari per intentionalem speciem ab ipso distinctam. Tertia pars conclusionis persuadetur ferre iisdem argumentis: eadem enim ratio est de luce Solis, & de lumine in medio aere. Deinde arguo primo. Lumen, neque luminosum ipsum, neque figuram illius representat, medium enim pariter illuminatur, cuiuscunque figura sit luminosum: representatur ergo per propriam speciem. Secundo, lumen non ordinatur ad cognitionem luminosi, sed est quaedam communicatio sui luminis, sicut calor calorem efficit, vnde lumen non sit lumen in medio ad inspicendum idoneo, sed in re quibus apta ad illud secundum proprium esse naturale recipiendum. Tertio si lumen esset species per quam sol, verbi gratia, videtur, plane recepto lumine in oculo speciem Solis recipiatur, quod cum experientia pugnat: alias eo ipso, quod oculus lumine illustraretur, solem videret. Denique huic resuunt experientia, nam species, ac radij Solis ad speculum pertingentes, reflexi ipsa ad oculum cauferunt Solis similitudinem, ideo certe, quia speciem aliquam distinctam a lumine producunt, nam lumen absque speculo emittebatur a Sole, qui tamen tunc minime representabatur. Simile experimentum est de aqua, quam si feriant directe solis velluna radij, illorum representatio cauferatur. Ex quibus pater solam Diu Thomas sententiam recte asserere lumen esse propriam qualitatem naturaliter, reale, & non intentionalem, cum speciei officium nunquam exerceat: solet tamen aliquando intentionalis vocari, quia inter corporales accedit maximè ad spirituales, utpote perfectior, ac subtilior inter corporales. Quo modo loquendi utitur interdum Diu Thomas, ut in 4. dist. 1. q. 4. a. 4. de potentia, q. 5. artic. 1. ad 5. & quart. 6. art. 4. Vnde & a quibusdam lumen medium dicitur inter corporalia, & spiritualia, videatur Marsilius Ficinus ad dialogum de coniunctio, c. 4. & libr. 7. de republica.

Ad primum ergo Scoti, neganda illa comparatio: secundum militat potius esse contra ipsum Scotum, nam si videtur lumen per seipsum, sane postum super sensum causabit sensationem. Respondeatur tamen lumen existens intra oculum non videri, sed lumen exterius per ipsum speciem in oculo existentem. Ad tertium negatur etiam similitudo illa, nam talis proprietatis communis est multis effectibus: similiterque ad quartum negatur, carere contrario, proprium esse specie, cum multis alijs qualitatibus conueniat, & praeceps lumini, utpote qualitati superiorum corporum. Ad quintum multi perspectui censem duo lumen ad 1. non esse simul in eodem subiecto, de qua re alibi la. Videlicet ius: nunc tamen nec clitas nulla est id asserendi, dist. 1. art. 4. licer enim duo luminosa ponantur efficiere lumen cap. 1. vnum intensius, vt docent Diu Thomas, part. question. 9. articulo quarto. Durand. supra Caiet. 1. part. q. 41. art. 6. Capreol. in 2. distinct. 7. quart. 2. Ferrar. 4. contra, c. 26. dux tamen umbras causantibus.

SVAREZ
de Anctis, op.
de G. diitum, et
animat.

ETON TOM.
111
1 part.

D. V. 2

mentum
juadetur
prime
secundo.

Tertio.

Quarto.
Quinto.

Opinio D.
Thomas ve-
rior ostendi-
tur.

Primo
Secundo.

Tertio.

Vtramque
opinione
conclu-
tione
Caiet.

4.
2. Afferio
communis.

5.
Tertia af-
ferio tri-
partita.

1. Pars D.
Thomas &
aliorum pro-
batur.

Secunda
pars ostendi-
tur primo.

Secundo.

buntur, eo quod duas medias partes sint impeditae, quominus in eis possit fieri lumen & quae intensum, ac in ceteris medias partibus, umbra autem nihil est aliud, quam luminis carentia: quod autem ab uno obstatu duas partes aeris impeditantur, ratio clara est, quia duobus luminosis opponitur, ac respectu diuersarum partium totius medii.

7 Ex his colligitur, effectum formalem luminis esse reddere rem perspicuum, & claram, quem Aristoteles sua definitione explicuit, dicens, *lumen esse actum perspicutum*, &c. Ad eius maiorem intelligentiam notandum, corpus perspicuum, seu diaphanum dicit aut in potentia, aut in actu: in potentia quidem, quatenus propter suam diaphaneitatem tanquam dispositionem redditur aptum, ut illuminetur: in actu vero quando iam illustratur, vel secundum se torum, quod transparens dicitur, vel tantum in superficie, quod scilicet dicit diaphanum terminatum: effectus ergo formalis luminis est constitutus actu corpus diaphanum.

8 Atque ex his intelligitur, quidnam sit subiectum luminis, omne enim corpus, quod a lumine manifestari potest, & per perspicuum redditur, potest esse subiectum luminis. Corpora quidem transparens secundum se tota, id est, secundum profunditatem etiam luminis subiectantur: corpora vero opaca secundum superficiem tantum luminis subiectantur, quod etiā nonnullis negetur, est tamen aperta sententia Aristotelis de sensu, & sensibili, capite tertio, ac Diuī Thomā sibi lectione sexta, experientia constat, percipit enim visus rem albam, & illuminatam, ac distinguunt in ea lumen ab albedine: quamvis vero ob densitatem, seu opacitatem lumen interius non peruadat, at tamen cum attingit superficiem cui habet color, in eadem poterit subiectari. Item lumen aerem illustrat vixque ad ultimam eius superficiem, ut liquet experientia: ergo superficies de se est subiectum aptum, cui inhaereat lumen: ergo poterit etiam recipi in superficie corporis opaci, nam partes intra talem superficiem contentae id non possunt impeditre. Ex his ergo, & subiectum luminis & quidditas eius patescit, quo autem modo visioni deferuntur c. 16. dicetur.

9 Lumen à luce qui di- finguantur patefit. Sed restat dubium, an lux, & lumen species distinguantur. Et affirmant non pauci, quod una sit qualitas elementaris, altera cælestis. Ita Marsilius secundo de generatione, quaestione prima, Aegidius 2. de Anima, text. 69. Albertus, Appollinaris, & Thienen sicut etiam D. Thomas in 4. c. 44. q. 2. a. 1. quaest. 3. ad tertium. Fundamentum tamen huius sententiae debile est: multa enim datur accidentia communia cælis cum elementis, ut quantitas, figura, &c. Ne, dubium, quin lumen, v. g. a sole productum in aere, & luna eiusdem sint species, cum maximè similia, ac sine vila ratione distinctionis appearant: non dubium etiam quin lumina a sole atque igne causata eiusdem sint natura specifica, immo sive etiam numerica, cum vnum ab altero intendatur. Aliud ergo fundamentum asserti potest pro distinctione apparentius, quod lux sit proprietas dimanans à forma Solis, aut ipsius, lumen autem effectus quidam extrinsecus. Item quia si eiusdem species esset, posset intendi ad aequalitatem lumen aeris à Sole, quod plane fallitur: difficultas est de leuce ignis, & Solis, an inter se species differant, non enim videntur posse conuenire. Nihilominus probabile est hoc omnia eiusdem esse species, quod sensit Caietanus, & Venetus secundo de anima, textu 68. Attulillus secundo de generatione, Diuīus Thomas 2. de celo, lectione 14. & de veritate q. 9. articul. 1. Fauetque similitudo, quam inter has qualitates obseruamus. Quando ergo qualitas a-

etiuia (ut proximo fundamento satisfaciamus) proprietas est, contingit communicari secundum eandem speciem, licet non cum tanta perfectione, sic magnes communicat ferro virtutem trahendi *Vide disp. 18. Metaph. 1. 8. a. n. 34.*

C A P V T X V.

Quidnam sit color, & quomodo in species suas distinguitur.

10 Non solum lumen, sed colores etiam visu percipiuntur: post lumen igitur dicendum sequitur de colore, ac primo, quid sit. Secundo quas habeat species. Circa primum, est notandum, colorē & affectu subiectum, quod per entitatem suam præstat, & visibilem esse: nunc entitatem vultigamus, sequenti capite de visibilitate dicimus. Est autem certa sententia colorē ad predictamentum qualitatis pertinere, que tamen qualitas si non satis constat. Nonnulli autem ante colorē non esse peculiarem qualitatem in corpore colorato, sed esse lumen ipsum in corpore denso, & solidō receptum, nam sicut corpus diaphanum, & rarum aptum est, ut illuminetur à luce, ita corpus opacum, ut ab ea coloretur; coloratur autem diuero modo, iuxta diuersas ipsius dispositiones, atque ita opinantes exponunt Aristotelem de sensu, & sensibili, capite tertio, cum scribit colorē esse extremitatem perspicui in terminato corpore, terminatum enim vocatur densum corpus, eo quod in ipso sicut sit, seu terminatur visus: perspicuitatem ergo existentem in extremitate opaci corporis vult Aristoteles esse colorē: talis vero perspicuitas nō nisi lumen est ibi receptum: ergo, &c. Vel aliter perspicuum dicitur corpus transparens, ut aer, huiusmodi autem perspicuum vixque ad corpus aliquod opacum protenditur, ibique terminatur, cum vacuum dari non possit. Aristoteles ergo extremitatem ipsam aeris perspicui, quæ ad corpus opacum terminatur, vult esse colorē, talis autem extremitas lumen est: ergo, &c. Confirmatur hæc sententia, namque experimur colores fieri ex sola terminazione, sicut in aube densa: ergo reuera color non est aliud, quam lux terminata in denso corpore. Atque ita sensit Auicenna 6. naturalium 3. part. cap. i. citans Averpace, & Alpharabium. Idem fere habet Alexand. lib. i. quaest. naturalium, q. i. c. 2. cum dicat colorē essentialiter à luce non differere, sed lucem ipsam in opaco corpore colorē esse. Idem sequitur Thienen. 1. de Anim. cap. de visu, Themist. Aegid. & Caiet. 1. 2. c. 7. Iauel. lib. q. 33. Soncini 10. Metaph. q. 2.

*Circa primum
partem tri-
tuli opinio
quorundam.*

*Declaratus
hac opinio.*

Consum.

11 Dico tamen, colorē esse qualitatem permanentem in corpore colorato (etiam si non illuminatur) resultantem in illo ex elementorum mixtione. Hæc est sententia D. Thomæ vbique, ac sua pars, detur primo. Nam visus distinguit in obiecto lucem à colore, cum enim videat duo corpora, & prior pars qualiter esse illuminata, ut potest in æquali situ, magnitudine, ac distantia à sole, discernit tamen alterum esse album, alterum nigrum. Secundo docet experientia lumen existens in corpore albo remitti, albedine manente immutata: non ergo albedo est lux ipsa: antecedens ita offenditur, si quis videat rem albam à certa distantia remissa forè paululum luce, minus discernet alborem: si tamen proprius ad rem ipsam albam accedat, & quæ discernet, ac ante, quia quod de luce est immutatum, suppetet accessu fuit: tunc ergo visus percipit lumen esse minus, albedinem vero manere eandem, atque adeo percipit lucem à colore distingui: immo & alborem in absentia,

M 2 lumi-

Francisc. Suarez de Anima.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Sexto.

3
Posterior
pars suade-
tur, & ex-
plicatur ge-
neratio co-
lorum.

luminis pesseturare. Tertio conducunt experientiae aliae, res namque eadem eundem seruat colorum, nisi ab intrinseco alteretur, diuersi vero diuersos habent colores: intelligi autem vix potest tantam diuersitatem mere accidentaliter ex parte subiecti prouenire. Quarto incredibile est ex sola absentia Solis cessare in corporibus colorum, qui per solam illuminationem reproducatur. Quinto, si colores lux ipsa sunt, non inter se different essentialiter, cum quae sunt eadem vni tertio, inter se quoque sint eadem. Sexto, lumen receptum in corpore opaco non causat semper colorum, ut patet in luna, qua lucem aspectui obicit, non colorum. Tandem haec sententia nullum habet firmum fundamentum, & multa ponit incredibilia.

Postrema conclusionis pars hinc à posteriori suadetur, color enim in corporibus mixtis inuenitur, quod signum est resultare illum ex mixtione, quod ita potest explicari. Inter elementa, aëre, & aqua diaphana tantum sunt, ignis actu lucidus, terra vero opaca, diaphaneitas, ut dictum est, ad illuminationem disponit, opacitas illam impedit: vnde terra illuminari secundum se totum non potest, sed ut plurimum in superficie. Mixta ergo, que ex elementis quodammodo componuntur, & inter ea media sunt, quo magis participat de natura aquae, vel aëris, eo sunt magis diaphana, ut patet in vitro, & crystallo: mixta vero in quibus dominatur terra magis opaca sunt, non tamen adeo, ut terra, cum ex mixtione aliorum elementorum aliquod retineant vestigium diaphaneitatis: vnde dici solent perspicua terminata, id est, in quibus perspicuitas terminata est, & ab opacitate impedita, ne in terris illabatur, atque hinc est, quod lux elementi ignis in huiusmodi mixtis non refultet, propter eorum scilicet opacitatem, neque alias in eis ignis ipse sit formaliter. Verum sicut in mixtione non totaliter corrumptur elementum, sed modo aliquo in mixto manent, ita lux ignis suo modo remanet, in aliam scilicet qualitatem degenerando, quam dicimus colorem, quia enim mixtum habet diaphaneitatem nonnullam opacitatem, incipax lucis est secundum se totum: euadit tamen capax ipsius coloris, ut pote lucem quodammodo concerentis: hoc ergo modo dimanat color ex mixtione elementorum ratione lucis, & diaphaneitatis ad opacitatem terminata. Quod etiam potest explicari ex modo, quo colores etiam generantur in aëre: tria enim in tali generatione concurrunt, lumen participatum a Sole, diaphaneitas aëris, & opacitas nubis, ex quibus color ipse resultat, ita sola differentia, quod quemadmodum illuminatio Solis breui durat, ac mixtio est imperfecta, ita colores illi cito euaneantur, atque vero colores diurniores sunt ob perfectam mixtione ex qua resultat, ita fere explicat rem hanc Plato in dialogo de natura, vbi colores esse aflammam à singulis corporibus dimanantes: flamas vocat, quia sicut lux ex igne, ita è mixto prodit color, quasi lux quedam opacitate mixti offuscata. Platonis concinit Aristoteles libro de coloribus, accedit Albertus summa de homine, in questione de substantia coloris, Diuus Thomas secundo de Anima, lectione decimaquarta, atque ita color essentialiter à luce distinguatur, licet quodammodo in illa fundetur quia ratione illius preferuntur, qua de causa Albertus citato libro de Anima, tractatu tertio, capite septimo, dixit lucem esse coloris hypostasim, simili terque loquitur Diuus Thomas in tertia distinctione, 23, quæst. 2. a. 3. ad 1.

Hinc iam explicatur definitio coloris ex Aristotele in hunc modum. Color est extremitas perspicuitatis Ari- in corpore terminata. Terminatum corpus vocat

Philosophus, in quo diaphaneitas propter admixtam opacitatem ultra non pervadit, sed in extremitatea corporeis fit, ut diaphanum, id est, quod externam superficiem, capax perspicuitatis: qua vero est opacum, terminatum dicitur, ac proinde intime illustrations incapax. Ait ergo Aristoteles color est eam qualitatem, quæ in extremitate perspicui corporis terminatur, hæret: perspicui, inquam, ut sic, quia videlicet color ipse ad perspicuitatem condicit. Adhuc tamen definitio obscura est, minimeque sufficiens, cum non describat veram coloris essentiam: præterquam quod non in superficie tantum, sed intérieur etiam color insit, ut patet in sanguine, lacre & similibus. Quapropter nonnulli exponunt extremitatem metemphorice sumi in definitione pro perfectione, seu consummatione: color ergo (inquit) definitur extremitas, id est, perfectio seu qualitas quæ opacum quidem corpus, prout tamen perspicuum est, consummat, & perfect. Verum metaphoræ illa à mente Aristotelis aliena est, & in vniuersum vitiosa in definiendo, ut ille in Topicis monet. Dicendum ergo fortasse non intendit definire exacte colorum, sed modo aliquo explicare, propriè vero definiri posse qualitatem efficiens mixtum corpus quatenus perspicuitatem aliquam habet. Compatit terminatam. Et hæc de prima parte qua- definitionis.

Circa secundum est adiutendum inter colorum duos esse extremos, albedinem, & nigredinem, inter quæ assignari solet differunt, quod albedo proueniat ex abundantia luminis, exiguæ opacitate, nigredo vero è contra, quod ex effectibus ostendit potest: ut enim lux disgregat vilum, opacum, & albedo: multum ergo de luce participat. Nigredo vero quia congregat, exiguam participat. Habet tamen difficultatem hæc doctrina, nam saepe res densissima, & opacissima alba est valde, ut patet in argento: è contra vero transparens, & rarius nigra est, ut patet in cornu nigro: non ergo hi colores prouenient ex opacitate, aut lumine. Alij vero eos referunt ad primas qualitates calori tribuentes nigredinem, frigiditatem albedinem, quod videtur experientia confirmare. Sed neque hoc satisfacit, cum nullam convenientiam habeant haæ qualitates cum illis. Item ex calore potius dimanaret albedo, quia calor virtus est ignis, qui vbi excellens calor est, predominatur: ergo & lumen, vel saltum albedo quæ de lumine magis participat, potius dimanaret. Dicendum vero vtramque opinionem ex parte veram esse, nam cum dicti colores conser- vantur ex mixtione elementorum: albedo quidem confugit ex maiori participatione lucis ab igne, atque ex maiori conuentione cum aqua, & aere quod transparentiam, & claritatem, vnde res aquæ, ut nix, argentum, & similes, alba sunt, nigredo vero confugit ex predominio terra, opacitateque illius, atque ex defectu luminis. Quare quod res minus densa interdum nigra sit, ab exiguâ participatione ignis, ac luminis nascitur: calor autem nigredinem causat, cum admiserit terrestri materia, eamque exsiccatur, attemperat adiunctus humiditatem generat, potius albedinem, ut in lacte, & in nobis speciatim calor flauam bitem adurit, & atram creat, quæ illam inficit, atque obfuscatur, in nobis enim mutatio coloris non raro prouenit ex abundantia humoris, sed in ea rari est certum.

Inter has porro extremitas species plures sunt: media, quæ ad sex reducuntur, scilicet pallidum, rufum, flauum, rubrum, viride, ac luctum: colorum quod si alia dari videantur, aut fortasse similes non sunt, sed ex his mixtæ, aut deas reducuntur.

cuntur: sex vero numerati colores, sicut medijs dicantur, putandum non est ex extremis formaliter componi, sed potius qualitates esse simplices, sicut extremas, ut docet Aristoteles, de sensu, & sensibili, ac patet, quia non sunt ex mixtione remissorum extremonum, sed resultant per se ex propria elementorum mixtione, ut videre licet in nubibus, ubi diversi sunt colores tam medijs, quam extremi secundum diversas mixtiones lucidi, & diaphani ad opacum terminantur: dicuntur ergo medijs propter similitudinem aliquam maiorem, vel minorem ad alterum extremonum, nam requisita proportio inter lumen, & perplicum terminatum ad generationem albedinis, ex nimia opacitate, & magna luce constat, ad generationem vero nigredinis opportunitatem in extremonis requiritur: ad ceteros deinde colores exigunt proportio media, unde & medijs appellantur: tamen tamen aliquando etiam dari medium per participationem extremonum, veluti si albedo praexistens remittatur, misceaturque nigredis: tunc enim fusus ille color simplex non erit, sed duo extremini in remissis gradibus.

Vitriolum est aduentum inter colores quoddam esse veros, alios apparentes, ut Aristoteles notat libro de coloribus, & de sensu, & sensibili, cap. 3. & 3. Meteor. cap. 4. *Vero secundum rem dicuntur, qui subiectis insunt, apparentes, qui tantum in esse apparent, quales in columbarium collis: si enim ex diuerso situ conspicantur, diuersi apparent, quod non contingere, si vero inessent, vtroque autem discernendi regula difficultas est.* Quis enim dicat, quales sunt colores apparentes in nubibus: hinc enim tam veri videntur, quam qui inter nos sunt: præterea quia reperitur ibi causa sufficiens ad causandum colorem. Vnde hanc partem docuit D. Thomas 3. Meteor. cap. 4. quem Colonenses, & alii sequuntur. Aliunde vero apparentes esse suader, quod citio transcant, & facili de causa mutentur: arque ita sentiuntur. *Contra epist. naturalis* Similisque difficultas est de colore ex reflexione solaris radij à vitro colorato: verum enim colorum esse inde probari videntur, quod permanens, fixusque sit, atque vnde idem semper conspicatur: aliunde vero minime verus putabitur, quia illius causa nulla se offert: difficile ergo est veros colores ab apparentibus discernere.

Dici tamen potest, si color semper, eodemque modo permaneat, verum esse, at si breui transcat, obseruandam esse causam illius, quia si proportionata generationi coloris iudicetur, verum quoque colorem iudicandum esse, quantumlibet breui euaneat, atque huius generis esse colores iridis, & nubium, probabilius videntur, cum ibi ea mixtio qualitatum, licet dissipata facilis, concurrat, quæ in mixtionibus alijs magis permanentibus dari solet: si vero causa non appearat sufficiens ad producendum colorem, maximè si ex parte rei visus non sit facta variatio, sed ideo tantum varijs dolores apparent, quia potentia applicatio, ita ut sit variatus, tunc planè deceptio quedam potest: sicut sentiendum de coloribus, qui in collo columbae apparent, ac etiam de illo, qui per reflexionem lucis ex vitro colorato conspicitur, ut supra etiam diximus, nam quæ admodum cum obiectu album cernitur per medium rubrum appetit rubrum ob confusione specierum ipsius obiecti, atque medijs, ita in praesenti casu id quod reflectitur, splendor quidam, tantum est admixtus speciebus viri colorati, quæ intensiores euadunt, atque vehementiores ex inflammatione, seu illustratione radiorum, quæ viri species simul cum speciebus lucis reflectuntur usque ad visum, vnde appetit splendor ille lucis coloratus. *Franc. Suarez de ANIMA.*

coloribus desiderat, legat Pervium 2. de Anima, cap. 7. quæstionem, sed obscurè satis loquitur, ut asfoleret.

CAPUT XVI.

Sitne unum obiectum visus, & quid sit illud.

In quæstione hac certum est, visum habere aliquid obiectum adæquatum, tale autem diciatur, extra quod ferri nequit potentia, ita tamen potest esse, ut nihil intra eius ambitum sit, in quod ferri non posset: omnis autem potentia adæquatum obiectum habet necessarium, immo & vnam rationem formalem obiecti sibi adæquatam vendicat, & quia sumat speciem, & ad quam per se primò ordinatur: hoc ergo posito difficultas est in assignando visus obiecto. Nam cum visus tum lumen, tum etiam colores percipiat, non constat, an horum aliquod, an vero aliiquid illis communis sit obiectum adæquatum visus, itemque an utrumque æquiter videatur, necne?

Ad huius difficultatis decisionem prius expli-
candum est quo modo lumen requiratur ad vi-
dendum: dupliciter enim, ut supra notauimus,
rem videri contingit, aut tanquam terminum vi-
fionis, sicut obiectus paries videntur, aut tanquam
viam, sicut viderur aë interiectus quasi in transi-
tu, cum visus non sit in re diaphana: certum
ergo est eorum, qui in transitu videntur, lumen
esse videndi rationem, ibi enim lumen primò, &
per se conspicitur. Difficultas ergo est de ipsis, quæ
videntur ut termini, vbi rursus notandum, quod
terminat visionem esse posse, aut lucidum tan-
tum, ut ignis, vel stellæ, aut etiam coloratum, ut
paries. Dicuntiam primo. Obiectum lucidum vide-
ri potest ratione lucis tantum sibi inherentis, &
quod eo quod requirat lumen in medio. Probatur
ex Aristotele libro 2. de Anima, cap. 7. textu 72. di-
cente, res quasdam videntur in tenebris, quod etiam
experiencia monstrat, cum à longinquo lucernam
conspicimus per densissimas noctis tenebras. Re-
spondet tamen Aucenna libro 6. naturalium, p. 3.
cap. 3. hæc ipsa lucida illuminare medium, quan-
tum necesse sit, ut videantur. *Aucenna 6.*
Affertio 1. *Placit D.*
ex Aristotele libro 2. de Anima, cap. 7. textu 72. di-
cente, res quasdam videntur in tenebris, quod etiam
experiencia monstrat, cum à longinquo lucernam
conspicimus per densissimas noctis tenebras. Re-
spondet tamen Aucenna libro 6. naturalium, p. 3.
cap. 3. hæc ipsa lucida illuminare medium, quan-
tum necesse sit, ut videantur. *Aucenna 6.*
Placit D. *Thom. & Caietano.*

Difficiliter est de ipsis, quæ in tenebris, aut
in luce videntur, interpretatur quod utraque qui-
dem videantur per medium lucidum, quedam ra-
men aliunde lucidum supponere, ut species im-
primant, ideoque dici videri in lucido, quedam
vero illud efficere, quæ propterea in tenebris vi-
deri prohibentur. Quam doctrinam videntur am-
pliati D. Thomas, & Caietanus in citato loco Ari-
stotelis. Quod tamen non placet alii afferentibus
præfata lucida videri in tenebris, medio nullo
colitur, conformatque experientia, nam oculi
feliū in cubiculo prorsus obscuro conspicuntur,
qui tamen habere non videntur vim illuſtrandi
de totum cubiculum. Aristoteles quoque de sensu &
sensibili, cap. 2. scribit, corpora nonnulla lenia, atque poli-
ta ad fulgendum in tenebris apposita esse, non tamen adlu-
men prebendunt.

De hac disceptatione censeo actionem rei luci-
dae duplimentem esse, vnam producuntiam luminis, al-
teram specierum visualium, quæ actiones non vi-
dentur subordinari, ita ut illuminatiua præcedat
natura, ac disponat medium ad specierum pro-
ductionem, nam sicut ipsa illuminatiua imme-
diatè sit circa subiectum omnino tenebrosum, ita
& actio specierum productiua possit immediatè
fieri circa medium carens lumine, neque est ratio
fingendi illuminationem medijs prærequiri tan-
quam specierum dispositionem, & hoc est quod
præcipue intendimus in coelatione. An vero præ-
dictæ duas actiones semper se sint conseruantur, ad
sp. cœs. luci-
de aut color

4. ratione per-
tingant, quo
non accedit
Lxx.

rem non pertinet, estque utrinque probabile: cum enim utraque actio fiat sine contrario, procedat que a principio agente naturaliter, credi potest utrunque semper huius ad aequalem distantiam. Aliunde autem apparet posse ad maiorem distantiam rem lucidam diffundere species, quam lumen, cum illa sit lumine imperfectior, ac proinde minorem requiri virtutem, ut diffundatur ad maiorem distantiam: utraque ergo pars est probabilis, sed huc ultima videtur probabilior, quam etiam confirmant adducta experientie.

4.
2. Afferatio
tripartita.
Tb. alibi.
et alibi.

Dico secundum. Color, ut videri possit, ac impinguere in visu speciem, per se existit, ut sit illuminatus, ex parte autem medi, requirit lumen ex consequenti magis, quam per se, ex parte tandem potentia simpliciter non est necessariu. Hac conclusio iure tribuitur D. Thomae: licet enim 1. p. q. 79. art. 3. ad secundum dubiè loquatur, attamen q. 67. art. 3. ad tertium, absolutè scribit lucem colores actu visibiles efficere. Item in 1. dist. 45. a. 2. ad primum, & dist. 48. art. 2. ait in obiecto visu colorem se habere ut materiale, & lucem ut formale. Idem repetit in 2. dist. 20. q. 2. art. 2. ad 2. & 1. contra gentes, cap. 76. & 2. 2. q. 1. art. 3. Idem docet Albertus de sensu, & sensibili, tractatu 2. capit. 1. & 2. alios locis citatis praecedenti capite, afferentes colorem esse qualitatem distinctam aluminem, manereque absente lumine: addit tamen, in Ordine ad visum, colorem non esse in actu, sed in potentia tantum: huius vero in actu a lumine, a quo vim accipit immutandi visum. Idem opinantur Averinna, Theophilus, Egidius, & Caietanus supra citati, consuetudinat Aristoteles textu 8. tertij de Anima, dicens lumen facere colores actu, utique visibiles, quia antea erant in potentia. Sed exponunt aduersarij, atque facere, quatenus absque lumine non possunt videri. Sed non satisfaciunt, nam rem actu facere, est proprium formae, dispositio autem requisita ex parte passi nec facit, nec constituit in actu ipsum agens. Idem praterea colligitur ex definitione coloris, dum dicitur extremitas perspicui, & cibvi colorē definit Aristoteles in ordine ad visum, atque pronuntiat esse illum tantum in extremitate perfecti, seu illuminati: color ergo per lumen constituitur in esse visibilis, quod etiam ex toto illo capite tertio de sensu, & sensibili licet colligere. Tandem lib. 2. de Anima, cap. 7. scribit oportere omnia visibilia reduci ad unum, in quo conueniant, non possunt autem reduci, nisi ad lumen. Accedunt quoque experientie ad hoc confirmandum, nam obiectum coloratum nunquam nisi illuminatum videtur, eoque perfectius, quo est illuminatus: lignum ergo est, quod ex se requirat lumen, ut possit videri. Praterea compertum est res lucidas per se esse visibiles, neque indigere aliquo extrinseco, ut videantur, ut solem, ceteraque alia ligna, & ita quae sunt alia per se lucentia, res autem coloratas omnes indigere illustratione: ergo lumen compleat rationem visibilis etiam in ipsis coloribus. Quocirca arbitror sicut color est, veluti umbra, & participatio lucis, ita ex se habere inchoationem quandam visibilitatis, atque ex se a patrum esse, ut videatur, deesse tamen illi complementum virtutis, id est a lumine mutuari, atque adeo cum lumine sibi inherente coplere unum perfectum visibile, in quo sane differt color ab alijs qualitatibus, quod nec per se sola, nec cum luce possint videri: color autem ex se habeat ut possit videri, adiutus scilicet virtute lucis, ita ergo interpretandus venit Aristoteles, & quicunque autem colores per se esse visibiles.

5.
2. Parteffer-
tione expo-
nuntur.

Et hinc licet secunda pars conclusionis, color enim non nisi per aërem illuminatur, & ideo eo ipso, quod illuminandum est obiectum, consequenter medium erit illuminandum, quamvis id

per se non postularetur. Itaque sicut res lucida ex visibili est, seu medium sit illuminatum, seu tenet lumen: ita color illuminatus ratione lumini etiam sibi adhaerens evadit per se visibilis, producens utrumque utrumque specierum per quodlibet medium: unde, quod hoc illuminatum sit, accidentarium est, quamvis fortasse deferatur illuminatio medium, ut species efficiencias prodeant, adiuvando numerum ipsum coloris activitatem. Atque ex his licet probatio conclusionis. Nam color illuminatus, tam illud constitutus est tanquam quoddam lucidum: ergo probandum ergo modo visibilis erit, ac res lucida: quod enim ex se habeat lumen, vel ab alio, nihil refert: lumen enim visibilis est per medium etiam non aliquid illuminatum, licet non a se, sed a sole luceat: quare sicut res lucida per se non requirit medium illuminatum, ita nec coloratum lumine perfusum illud requirit. Et confirmatur experimentum, nam res colorata, lumineque affecta sua speciem fundit per interiectum aërem, etiam totum non illuminatur, cum videatur ab existente in obscuro recessu, ut experientia demonstrat: non ergo medium illustratio per se requiritur. Quod si contentas mediis semper illuminari saltum remisisti, hinc colligemus id per se non requiri ad visibilitatem obiecti, alioquin dimidiat in medio luce visio fieret imperfectior: siquidem flante subiecto imperfectè deposito, forma debilior illimperatur: nunc autem licet lumen ministratur in magna medijs parte, dum non remittatur in obiecto illuminato, & quæ perfectè ipsum conspicimus: ergo signum est illustrationem medijs per se non requiri, ut color illustratus sit actu, seu in potentia proxima visibilis. Et hinc patet etiam ultima pars conclusionis. Nam sicut res organi posse retributur, id est maximè, quia in eo recipi debent species, ac per illud pertinere ad potentiam qualis per medium, sed ex parte medijs non requiri, ut ostendimus: ergo neque ex parte organi, idem probatur ex alijs argumentis iam positis.

Ex dictis colligitur decisio praefatis capitulis, nimirum obiectum ad aequatum visus esse lumen, & cibvi quicquid ex vi luminis manifestatur, seares illuminata, ut sic. Paret ex dictis, quia quicquid est visibile, sit actu tale, & complete, mediante lumine: soler vero aliquando color obiectum visus aequatur, ut patet in Diu Thoma cap. 1. question. octaua, a. 2. quest. 10. art. 2. & 1. parte, quest. 19. articul. 3. minus propriè tamen nomine coloris extenso ad lucem, quod præstat etiam Aristoteles libro de coloribus, & lib. 2. de Anima, textu 69. & de sensu, & sensibili, c. 3. dum aut lumen esse colorem perspicui. Alij astruunt visibiles esse obiectum ad aequatum visus intelligentes per visibile rationem quandam communem a calore, & luce abstrahibilem, sed hoc modo idem feret per id explicatur, quare ne circulus fiat, ad ea quæ libro secundo, capite secundo de specificatione potentia, atque per obiecta formalia diximus, recurrentur.

Secundum sequitur intelligentia divisionis, quam Aristoteles attingit visibilium in luce, in tenebris, in vitro liber, quæ sanè sit secundum ea quæ visibilibus accidunt, per se enim requirent esse actu illuminata, quod vero in hoc, vel illo modo cernatur, conditio est accidentalis quodam: namque ex se lucent, ideoque per tenebrosum medium videntur possunt, alta ab extrinseco illuminantur, ut coloris, unde per medium videntur, quod sicut cum eis illustratur: quodam denique, quia parum lumen habent, ut quercus putrida, noctilucula, oculi felium, piscium suum, ac similia perpolita, quæ ideo in tenebris solum discernuntur, quia cum medium perfectè illuminatur, absorbuntur à maiori luce, ut etiam astra fulgent sole: unde que plenius

SVAREZ
de Anclis, ox
DE 6. di. dum, et
anitut.

ETONI TOM

III

part

D. V.

pleniū lūcent, vt ignis, noctū, ac interdiū possunt videri, quamvis etiam hāc dūo membra respēctū diuerorum confundi possint, vt exemplis est facile viderē: credunt tamen alij ea quā solum in tenebris videntur, lucem non habēre, sed qualitatem, lucem, & colorem eminenter contīnētent, que interdiū apparet color, eo quōd à diuino lumine offūscetur. Ita citatus Themistius. Ea tamen eminētē minime intelligit: quare dicendum huiusmodi res lucentes participare aliquid lucis secundum partē magis perspicuas, & aliquid coloris secundum magis opacas: noctūq; videri secundum priores tātū, eo quōd posteriores tunc perfēctē non illuminantur, interdiū vērō conspi- ci secundum ipsas posteriores tantum, quia iam satis illuminantur, priores vērō non conspici, quia à diurna abforbentur. Ita S. Thom. 3. de Anima, textu 72. vbi Commentator, Nyphus, Albert, & Thienensis, latiusque idem Albertus summa de homīne, fol. 95.

8. *Vltimō sequitur ex dictis, quale debeat esse me- dium ad videndum: requiruntur enim nonnulla in- ter visibile, & visum distantia, ostendit siquidem experientia, visibile super visum postum non vi- deri, distantia vērō cūm nunquam sit vacua, oc- cupari debet à corpore solum diaphano: corpus namq; opacum productioni speciūrū obstat, si tamen distantia inanis est, obiectumque vi- sibile sufficiēt illuminatum, & visus etiam spe- cie instructus, ac debitē applicatus posset fieri vi- sio, quia nihil est quod ad videndi actum amplius requiratur: medium enim plenum ad specie pro- ductionem, conseruationemque in oculo solum requiritur. Circa hāc tamen difficultas restat de- ijs qui per medium densū, & opacū inspicere dicuntur, quod minimē credo, aut si verum est, causam ignoro, consulatur Veracruz lib. 2. Aegi- dius Theoremate 13. Albertus lib. 22. de animalib. vbi de lyncē agens ait fabulosum esse, quod visu perudat solidā, & opaca corpora.*

CAPUT XVII.

Vtrum visio fiat extramittendo, an intus recipiendo.

Diximus de obiecto visus: de speciebus autem illius nihil dicendum superest, prāter ea quā dicta sunt praecedentibus, de actu vērō specia- lis manet difficultas propter antiquam Platonis opinionem, visionem non fieri intra oculum per receptionem alieciū qualitatis, sed fieri potius per emisōnēm quorūdam spiritū. Ita docuit Plato in Timēo, sequiturq; Aulus Gellius 5. lib. no- cūm Atticarum, Alcinous lib. de decretis Platoni- nis, Priscianus Lydus lib. de phantasiā, Plotinus lib. de visione, & nonnullā ex perspectiūs, id quod diuersū modis explicatur: quidam ergo aiunt oculos emittre spiritū lucidū, ac per illum alterare medium, indeverō vīsū ad visibile pertin- gere quandam splendorem, commiscerīq; specieb. visibilib; atq; ita perfici visionem absq; illa re- flexione ad oculum: sed non ita Plato, vt adnotauit Galen. 7. de placitis, in fine, non enim negat illi ab obiecto dieuenire species vīsū ad visum, vt patet ex hetero, & ex 6. lib. de legib. easdemq; ad- mittit Galen. ipse Platonem sequutus ibid. & lib. 10. de vītu partium, in fin. & lib. 1. prognostico. c. 19. 1. Explican- dū modis.

Alier ergo explicatur Platonis sententia, visum in primis emittere lucem vīsū ad obiectum visibile, quā cum appulerit regredi simūl cum specie vī- que ad oculum, ibiē peragi visionem. Ita Galen. Plutarch. lib. 4. de placitis, cap. 13. Gregor. Nyffen. 4. de virib. animā, cap. 2. Nemeius de natura ho- minis, cap. 7. Macrobius 7. Saturnalium, cap. 14. Addunt alij lucem emissam ab oculo, spiritibusq;

delatam non peruenire ad visibile, sed ad certām vīsque distantiam spatiū, ad quam etiam species vi- sibilis occurrit, quā spiritibus comitiatē reuer- tantur ad oculum, vt vīsū perficiatur. Alij de- 3. Modus ex- plicandi.

niq; explicant primū omnium recipi in oculo species intentionales, deinde vērō egredi spiritus ab oculo per aērem vīsque ad certām distantiam, in illisq; esse facultatem formandi visionem, & 2. sequunturq; omnes Aristotelici: atq; ita probatur, nam oculus recipit species ab obiecto, & per hanc receptionem obie- cūm coniungit potentia visus, quā proinde constituitur in actu primo ad videndum: ergo sa- ris habet, vnde in se formet visionem: omnia vērō alia, quā adduntur, figura sunt, ac superflua. Maior & ab alijs conceditur, & supra est probata, ac cōfirmatur. Nam ad sensationes omnium aliorum sensuum nihil aliud requiritur, quām cōin- cōditio cognoscētis potentia, cum cognoscili, quā in ipsa potentia sit, medijs speciebus, in eademque formatur sensatio, neque in tali aliquo sensu in- ducitur necessariō emisō alieciū rei: ergo neq; in vīsū est confingenda.

Secundō arguitur, expugnando oppositām sen- tentiā, nam vel id, quod emittitur, est substā- tia, vel accidens, si substātia, (vt Plato, & alij vi- dētur aſſerere, dum spiritus quodā emitti aiunt) Probatār 2. aut talis substātia generatur in agre, quod euidē. Prior pars rumpatur, aliquidve de nouo generetur, aut ē ab vīsū est.

oculis egreditur, sicq; tempus nonnullum ponet vīsū ad obiectum, cum tamen etiam, quā nūc dūt, vt alia cum citō cōspiciantur, quām quā sunt proxima, quod manifestū signū est nullam vīrobīg localis delationis morām cōsumi. Arguit etiam optimē Aristoteles, quoniam ad videndum rem nūcū distantem necessariū fore expen- dere magnū spirituum vītū copiam, quī vel vīnico actu videndi cōfigurēt vīm. Præte- re spiritus, cūm sint corpūcula, dissipantur faci- lē, nec possent rectā ad multām distantiam perue- nire, flante præfertim vento, potiusque interdūm congerer videri rem, ad quām non intenderet, si forē ventus ad illam produceret spiritus. Quod si dicas, spiritus pertingere solum ad distantiam, in qua conseruari possint ab emittentibus oculis: ergo in tota reliqua distantia, quā poterit esse multo maior, fieri vīsū sine emisō: ergo etiam posset fieri absq; illa in reliqua parte. Habet præ- terea easio hoc absurdā, quā patētēt in 3. argu- mento, multāq; ex illatis non potest effugere. Est quoque specialis difficultas in visione per vītrū, quod spiritus illi nequeunt penetrare, nec recurrī potest ad poros: tum quia non sunt adeō subtile, cum nec ignis ipse subtilior vītrū perūdat. Tum etiam quā pori rectilinei non sunt, vt op̄teret ad vīsōnēm.

Si vērō dicatur (quā erat altera dilemmatis pars) non emittit substātia, sed accidens: fingi vīsū ad certām nequit quidnam sit præter lumen aliquod, tārā dilem- vel spēndōrem: quod refellitūr primō, quia alia pars: in tenebris, posset fieri vīsū oculis diffundentibus lumen suū, cum contra experientiam sit hac lu- minis diffusio vīsque ad visibile: lumen quoq; ta- le remissum valde est, ideoq; sole plurimum lu- cente, ab oculo non posset emitti, cum præuenire ab agente fortiori, atque adeo non posset fieri vīsū. Denique quorūdam est illa diffusio luminis,

non certe ad illuminandum obiectum, nam aliunde illuminatum esse oportet, aliquin non videbitur: non etiā ad illuminandum medium, vel potentiam, ut constat. Fictitia ergo est accidentis emissio. Vnde licet oculi aliquantulum vim habeant emittendi lumen, illa certe emissio per se non concurreter ad visionem, sed tantum per accidentem.

5. Tertio principaliter arguitur: nam in opinione hac Platonica, vel visio sit extra oculum, vel in principiis extra, non extra. Primo, quia visus, cum sit actio imperatur, fieri debet in ipso cognoscente. Secundo, dilemmatur, quia si forte in extremo aere fieri ponatur, vel ab ipso efficietur fierer, media accidentaliter virtute recepta ex oculo, & sic aet ipse visionem elicet, quod est absurdissimum, vel ab spiritu emissio fieret tanquam ab instrumento, oculi illum emitentes, quod certe emissionem supponit iam expugnatam: praterquam quod non salutare ratio vimilis actus, quem oportet fieri immediatè a vita, qui spiritus non habet. Tertio, visionem extra potentiam prope obiectum fieri est impossibile, maximè cum res etiam distantissimæ videantur: fieri autem in medio intervallo sic impugnat: quia iam ab eo loco res distans concipiatur absque emissione usque ad ipsam: finge ergo ibi esse videndi potentiam, tunc exerceret planè infra se visionem citra illius rei emissionem, semel autem data rei distantis visione intra potentiam, fatendum necessariò erit semper ita posse fieri, cum eadem sit semper ratio, reliquaq; omnia superflua sint: maximè, quia distantia, ad quam oculus potest emittere spiritus, curta est: inde verò usque ad obiectum satis magna. Vnde si ex hac magna videre potest absque emissione, poterit simpliciter sine villa.

6. Quod si tandem visionem fieri in oculis, per regressum tamen spiritum ad illos, in primis talis emissio, ac reflexio superflua erit: per illos quippe potentia non roboretur, sed exhaustur potius, obiectumq; tali non indiget emissio ad multiplicandas sui species, quia de se habile, ac sufficiens est ad id mutus. Ulteriusque arguitur in hunc modum. Vel emissio à potentia usque ad obiectum visibile pertingit, inde regreditur, vel usque ad certam partem mediij vbi occurrit species, inde reuenerit ad potentiam: hoc secundum merum est figuratum: tum quia nihil cogit reflexionem fieri, cum nec sit obstaculum alterius procedendi, neque actio libera sit, ut posset per se regredi: tum etiam, quia si substantia illa ab oculo emissio, cum primum ad species appellit eas reuehit, sanè oculo in ea distantia collocato, ad quam obiectum diffundere valet species, non sicut visio extramittendo, quare cum obiectum ad magnam usque distantiam illas diffundat, superflua erit emissio spiritum à potentia. Iam primum illud, quod scilicet emissio, seu actio potentia pertingat usque ad obiectum visibile, & inde regreditur, falsum est, quia ad obiectum nimium distans non potest talis actio pertingere, ac regredi tam veheretur, argumentaque supera facta hic etiam habent locum. Denique sententiam nostram multi perspectiui demonstrant, inter quos Vitelius lib. 3. perspectiui, proposit. 5. & 6.

7. Sed obstat huic conclusioni primò Aristoteles 3. Meteor. e. 4. vbi adducens experientiam de Antipheron, cuius semper ante oculos idolum versabatur, causam reddit, quod visus ob imbecillitatem aerei propellere non posset, i. aperie sentit emissionem fieri ex parte visus. D. Th. ib. occurrit, Aristotelem causam reddere ex sciencia perspectiuarum sui aui. Alij aliter respondent, dicunt forfasse posset, licet visio per extramissionem non fiat, oculos tamē emittere sui species, sicut res alias visibles, & de hac specierum emissione loquuntur

esse Aristotelem cum dixerit factam ibi fuisse reflexionem in aere tanquam in speculo, adē enim in becculo aspectu erat Antipheron, ut qualisunque aeris densitas esset pro speculo, maxima si ex ipius oculis humor aliquis disflueret, quo aer magis crassesceret. Addit, Antipheron non oculis, sed forte laeta in imaginatione, solitum se velut fiti in aere aduersum contueri, ac si visu conficeret.

8. Secundus locus Aristotelis habetur lib. 3. de generat. animal. cap. 1. oculos prominentes non posse tam procul cernere, quā in cauo sunt positi, quia horum motus, inquit, in vastum non difficiuntur, sed recta meat, vbi videtur emissionem aliquam oculis tribuere. Respondetur Aristotelem loqui de immutacione à visibili in visum, quia magis vniuersit, quando oculos in cauo positos alterat, quod Aristoteles plane explicavit dicens, si ab oculis veluti fistula quadam ad rem usque cernendam porrigeretur, nulla ex parte dissoluendu motu, qui à re visibili proficietur, & ad hoc fistulum subdit, nihil referre, an visus cernere datur exitu, ut quidam sentiebant, quasi dicat talis sententia non esse necessariam ad illius rationem reddendam: causam ergo esse, quod oculi in cauo immutentur à paucioribus obiectis, prominentes verò immutantur a pluribus, sicut dissipari, debilitariq; vim cernendi, quia etiam ratione ad videndam rem à longe palpebras claudimus, aut in pectoriam fistulam oculis applicamus, ut a sola re, quā videre intendimus, quantum fieri posset, oculi immutentur.

9. Ratione præterea contra hanc conclusionem arguit Valles. Si visio periceretur in oculo sine emissione spiritum, non posset oculus discernere magnitudinem, ac distantiam obiecti, quod est contra experientiam. Declaratur maior, quia distantia per propriam speciem non discernitur, nec verò per modificationem speciei proprii sensibilis, cum species non aliter obiectum remorum, quā propinquum representet: non ergo restat via distantiam cognoscendi, nisi per emissionem: idemque argumentum fit de magnitudine, non enim posset discerni magna vel parua, nisi per emissionem propinquior feret visus vni corpori, quā alieri. Confirmatur. Nam oculi plura, vel multo cyprius tempore contiendit lassantur, idq; non aliunde, nisi quia videndo ex se non nihil emittunt. Argumentum possumus petiri quidem difficultatem oculorum primi, non quæ ex nostra sententia oriatur, sed quæ distantia, quæ communis sit, atque in Vallejo, cyprius tempore multo maior, nam si visio fit intra oculum, siue præcedat emissio aliqua, siue nulla, idem perficit argumentum. Si verò fit extra oculum, ut dictus auctor opinatur, vel ea fit in contactu rei visibilis, vel in medio: primum non concedit, nec vero potest, alias nunquam deciperetur oculus circa distantiam, & magnitudinem rei, si iuxta rem semper format visionem: secundum ergo concedit, sicut reat eadem argumenti difficultas. Nam à distantia reliqua usque ad obiectum, quo quofo pacto discernitur illius magnitudo, atque distantia? cumque ipse velut neutram discerni posse per modificationem speciei: nulla ipsi restat via ad difficultatem propositam soluendam. Præterea, quo modo quofo posset visus discernere visibile distantiam alio? Tandem de auditu est eadem difficultas, cum etiam agnoscat distantiam, neque audiat extramittendo: atque idem de sensibus alijs virgeri posse.

10. Quocirca ad difficultatem dicendum primo, extentionem, & magnitudinem rei non videri per speciei extentionem, & magnitudinem, nam per speciem minimam videtur magnus mons, & sicut 3. species representat rem maiorem, quām sit, usque ad

vt patet in serum inspicillis. Secundò dicendum, magnitudinem, & distantiam non videri per proprias species, vt in cap. 8. ostensum est, sed videri per modificationem specierum cuiusque proprij sensibili. Sed nunc redenda causa, quare res appareat sàpè maior, aut etiam minor, quàm sit. Communis responsio perspectivorum est species emitti ab obiecto per modum pyramidis, cuius basis sit in obiecto, finiaturque in pupilla per modum cuspidis, sive anguli, quo igitur angulus maior est, vel minor, hoc est, obtusior, vel acutior, eo obiectum maius apparet, aut minus, ita quoque respondent Albertus 2. de Anima, tract. 3. cap. 14. D. Thomas lectione 15. text. 74. Responsio tamen difficultatem habet. Nam vel species describunt angulum in determinato puncto medij solum, & hoc dici non potest, alias ab illo solo puncto vide ri posset obiectum, vel describuntur anguli in omnibus punctis ac partibus medij, essentque proinde infiniti, quod absurdum videtur. Sed negandum esse absurdum describi in qualibet parte medij, à qua videri potest totum obiectum, atque adeo infinitos in potentia, cum omnes sint velut partes vnius speciei representantes in igitur totum obiectum, vt cap. 3. diximus.

Major ergo difficultas insurgit ex hac responsione: nam si data ex angulis causa vera est, pluvè variata aliquantulum distantia, variaretur et viatio magnitudinis obiecti, cum angulus in maiorem, vel minorem variaretur, atque adeò obiectum ipsum manus, vel minus appareret: cœquès vero est contra experientiam: nam in quodistantia obiectum est sufficienter approximatum, certinatur illius esse magnitudinis, quam verò habet non maioris, neq; minoris. Præterea iam inde sequeretur, existente duplo majori distantia rem vindendâ fore duplo minorem, cum angulus sit duplo minor, quod tamen est contra experientiam. Denique sequeretur res describentes aequalem angulum in pupilla iudicandas semper aequalis magnitudinis, ac adeò rem exiguum propinquam oculo, magnam verò distantem iudicandas aequales, si in ea proportione statuantur, ut ob inaquarem distantiam aequales angulos efficiant in eodem oculo.

Præter hæc ergo alij posita difficultatis causa in nolunt assignare ex angulorum diueritate, sed specierum, nam vique ad certam distantiam (inquit) progreditur obiecti species representans illud cum eadem quantitate & magnitudine, quam in se haber, deinde ab illa distanca vique ad certum aliud punctum progrediendo species representans obiectum idem sub minori iam quantitate, & sic in alia, atque alia certa distantia tot species multiplicantur in medio, quos sunt medijs ipsius partes, in quibus obiectum maius appetatur, aut minus.

Sed hæc multiplicatio specierum superflua est,
nec secundum regulas philosophia inducitur: unde dicendum existimat, intra certam distantiam, in qua obiectum est aptum producere perfectam suam similitudinem, representari perfecte eius magnitudinem, ac intra totam illam distantiam perfecte videri, extra illam verò imperfecte: eo quod similatio sensim debilior euadat, atque ita obiectum semper apparere minus, quam verè existat: hanc ergo imperfectionem speciei explicabat perspectui per angulos. Atq; hoc ipsum de distantia cognitione philosophandum. Ad quam eriam maioris, vel minoris distantia cognitionem plurimum conduct medij cognitio: apparet enim res tam distans, quam medium interiectu huius, vel illius magnitudinis appetit, vnde in conspicendo de nocte luminoso facilius decipitur virus circa distantiam, eo quod nihil interiectum con-

spiciatur. Ad confirmationem respondet oculum lascari viendo propter attentionem continuam, & debilitatem corporis, sicut & imaginatio fatigatur, quod si forte oculi emittunt aliquando spiritus, non id praestant ut perficiatur viuus, sed defixus ille spirituum consequenter se habet ex applicatione animae & elementi.

CAPVT XVIII.

Quidnam sit, & quale organum visus & potentiæ, & potentia ipsa.

SVpererat questio altera etiam de actu, sicut pre-
cedens, an curuque rei visu duplex semper for-
metur viu ob duplicita pupillam, an via tan-
tum, sed cognito prius organo, a loco vbi visu
formatur in line commodius constabit. In que-
stione ergo praesenti nihil potest certa ratione ha-
boris, sed ex Aristotelis, & medicorum fide, ac pra-
cipue ab experientia anatomie supponenda fuit
aliqua circa compositionem oculi, de qua relate
Velutius de compositione corporis humani, lib. 2.
vbi ponit in oculo tunicas quinque, & tres humo-
res, & musculos septem, quibus in omnem partem
mouetur: porro musculi non deseruunt proxime
visioni, ceteri namque illos habent, mouent siquidem
oculos sicut viuentes. Quare ad praesens institu-
tum non spectant.

linum relicta anterius quasi fenestra circulari ad recipiendas species. Nonnulli tamen humorem hunc vitreum non distinguunt a crystallino, quod illius nunquam meminerit Aristoteles, sed maior fides est habenda Galeno, qui 10. de vsu partium, capite primo, illum distinguit, datumque a natura ait in nutrimentum pupille, que apta non est nutritri sanguine, vnde vitreum humorem ex interiori parte ambit tunica dicta reticularis, quia intexta est multis venis, & arterijs in modum retis, cuius mirus, ait Galenus super capite secundo, est parere, ministrareque alimentum dictis humoribus, qui quoniam molles sunt, neque venas habent, neque arterias. Post hanc vero tunicam sequitur alia, que vaea nuncupatur, quod similis sit vaea folliculo, ambitque ex omni parte pupillam, vitreumque humorem relicto, solum quasi foramine, per quod crystallinus humor appetet: cum enim vaea haec tunica aliquo semper colore subobscuro affecta sit, ut in crystalloide congregentur perfecte species, non potuit esse omnino transparens, proindeque non debuit vnde pupillam tegere: atque a diuersis talis tunica coloribus varijs denominatur oculi nigri, caesi, caprini, flavi, &c. huic contigua est alia tunica, que cornea dicitur dura, & transparens ad modum laminae cornae cingens pupillam omni ex parte, dataque in propugnaculum. Præter haec omnia est alijs humor replens totam oculi cavitatem, qui albugineus dicitur a colore datus ad humectandum, souendumque crystallinum, qui tandem cingitur tunica, quam ordinatam vocant, seu pericranium: est vero fortis, & pinguis, aptaque ad tuendum memoratos humores.

mores omnes, & interiores tunicas, hæc desumpta sunt ex Galeno suprà, apud quem para alia videri possunt.

^{3.}
Aristoteles
non omnes
oculorum par-
tes perspe-
cues habent.

Aristoteles porrò non omnia hæc assequitur fuit, nam i. de historia, cap. 9. & 4. libro cap. 8. minim tunicæ vueæ, & cornea, in libro 5. de generatione animalium, c. 1. ad finem, indicans proximas esse pupillæ: aliarum verò nunquam meminit, quia multa de partium humani corporis fabrica, & distinctione erant per id tempus ignota: quod vitium ætatis illius fuit, non hominis, v. ait Commentator libro 4. de partibus animalium, c. vltimo, & lib. 2. Collectaneum, cap. 19. videntur vero est Theophilus lib. 4. de fabrica corporis humani, v. alius lib. 14. c. 7. Valerius lib. 7. Simon Portius lib. de coloribus oculorum, cap. 3. Pissanus in perspectiva, propositione 31.

^{4.}
Organum
poterit vissi-
us est pupil-
la, seu hu-
mor chrysal-
tinus.

His positis communis sententia Philosophorum habet, proprium potentia visus organum esse pupillam, seu humorum crystallinum. Et hoc sit presentis capituli conclusio, quam tradit Aristoteles citatus locis: ait enim in priori. *Humor, quo videtur, pupilla est.* Idem latè ostendit Galenus & de visu partium, cap. 6. & patet tum ex substantia illius humoris, que est ad videndum aptissima, v. pote diaphana, rara, mollis, & tenera, atque adeò accommodata, vt illi imprimitur subtile species: tum præterea, quia omnia, que in oculo deprehendimus, illi deferuntur: ab effectu etiam idem confirmatur, lesa enim pupilla visus impeditur, non impedit autem, vel amittitur aspectus, quod alii humores leadantur, vt docet Galenus lib. de morborum differentijs, c. 6. & de symptomatum catisis, cap. 2. Philoponus, & exppositores alij 2. de Anima, cap. 2. hinc Pissanus suprà propositione 36. scribit, si alii humores, vel tunicae leadantur, salta pupilla, posse visum restitui, non vero si semel pupilla corrumpatur, vnde à natura in intimo, quasi in tutissimo loco, sita reposita.

^{5.}
Visio non
sunt in pu-
pilla argu-
tum.
Primo.
Secundo.
Tertio.

Sed contra hanc conclusionem sunt argumenta. Primum: pupilla nigra esse conficitur: ergo non potest esse organum visus, nam per Aristotelem intus existens prohibet extranei perceptio- nes. Secundum: pupilla aquæ est, atque humor quidam: organum autem visus igneum esse oportet, cum sit purissimum, & maximè perspicuum. Tertium: si pupilla organum esset, cum duas pupille sint, potenter quoque visus essent duas, atque etiam visiones, sicut res semper appareret duplex.

^{6.}
Ad primum
argumentum.
Pupilla oculi
non sit, cap-
tiva appa-
rente.

Ad primum negandum, pupillam nigri esse coloris: nigrantem verò apparere, quia propter humoris copiam penetrantur non potest visu, vt colligitur ex Philosopho 5. de generatione animalium, cap. 1. tunica autem vuea, quanvis colorata, non impedit visionem, quia, vt diximus, non circumdat anterius pupillam, ac proinde species quomodo ad pupillam vsque perueniant, minimè impedit. Vnde spatium ipsum, quod ab vuea tunica anterius liberum relinquitur instar foraminis, anguis sit si oculus introitum reprimatur, dilatatur verò, si emitatur, atq; hoc non parum iuvat, vt orbiculus interior niger appareat. Iam tunica interior, & cornea dici solet ab Aristotele alba 5. de generatione animalium, cap. 1. & alibi, non quia colorem habeat, sic enim visione obstat, sed propter transparentiam: albugineus tandem humor nihil officit visioni, quia neque medium est, neque organum.

^{7.}
Ad secundum
argumentum.

Propter secundum argumentum aliqui opinantur pupillam esse de natura ignea cum Platone, quod tener Valles 2. controversiarum cap. 26. ac præterea cōferunt, quia oculus aliquando scintillare videtur, veluti cum in tenebris oculus digito comprimitur, aut casu ad corpus aliud durum

caput allidit: Aristoteles tamen de sensu & sensibili, ca. 2. vult pupillam esse aquæ naturæ, quod probat experientia, nam percutio oculo aquæ humor fluit, ac si forte eritur apparet humor instar aquæ gelatae, atque ideo natura iuxta hunc humorum alium adhibuit albugineum, vt illum iugiter humectaret, quod hæc esset necessaria dispositio illius organi: et ergo portius naturæ aquæ. Idem repetit 2. de partibus, cap. 10. & 5. de generatione animalium, cap. 1. videturque rationabilius, nam licet ignis sit magis lucidus, aerq; magis diaphanus, attamen natura aquæ videtur aptior ad suscipiendas species, atque etiam ut organum fixum, & constitutum. Ad experientiam autem illam de scintillatione responderet Aristoteles, causam non esse, quod dignis in oculis existat, sed quia, quod in eis nigrat, politum est, atque tersum, ideo fulget quodammodo, ac dum comprimitur exsile ab eis videtur fulgor ille: idemque experimur in corporibus alijs bene terfis, & politis, fulgent enim, quanvis natura ignea non sint, vt in fungis, & capitibus quorundam pescium videre licet. Foras etiam fulgor ille oculorum prouenit ex emissione spirituum vitalium, qui igne sunt, & calidissimi, ideoq; splendidi, apparet enim se p. splendor ille, cum oculi vehementer concurant ad videndum: viride & facile etiam lassantur, v. pote spiritibus, qui exilunt, destituti. Denique felum oculi tunc maximè splendens, cum illi irascuntur, eo quod tunc spiritus calidissimos, ac feruos emittant.

Circa tertium argumentum prænotandum, videndi vim dimanare à cerebro ad pupillas per neruos duos, qui optici, seu visorii appellantur: quodrum vnius à parte dextera cerebri oritur, alijs à sinistra, paulatimque procedendo approximantur. Per hos ergo neruos purissima substantia, ac splendidus quidam spiritus communicatur à cerebro, organo visus, vt perficiat visionem. Ita Aristoteles 2. de generatione animalium, cap. 4. Galenus suprà, & 7. libro de placitis. Hoc posito Auct. 6. naturalium part. 3. cap. 8. Cyrnei lib. 1. perspect. cap. 9. concil. 6. Vitellius lib. 3. Theorematem 2. & Albertus 2. de Anima, Tractatu 3. cap. 4. aiunt visionem fieri in confinio talium nervorum, ibiq; renderet potissimum videnti organum, vnde concludunt vnius rei tantum fieri visionem vnam.

Hanc verò sententiam esse falsam demonstrat Galenus 10. de visu partium, cap. 12. quod constat ex anatomie duos illos nervos, neque in mutuo occursu fistere, neque simul rectè procedere, nec se interfescere, sed postquam sibi occurrerunt illum, qui à sinistra parte cerebri procedebat, diuertere ad finistrum oculum, qui à dextera diuertere ad dexterum: quo sit, vt spiritus visorii procedant per eos nervos ad pupillam vsque, ibique forment visionem: quare coniunctio illa nervorum optorum non est propter unicam visionem formandam, sed ob alias causas, quas Galenus proleguntur i. o. de viu partium, cap. 14. quarum per cipua illa videatur, vt spiritus à cerebro manentes possint in alterum oculum commicare, si alter fuerit impeditus, cui etiam experientia suffragatur, nam si alter oculus claudatur, alter videt acutius, vt etiam notauit Aristoteles sezione 31. problema, q. 4. de qua re latè Vesalius lib. 4. c. 4. & Valerius lib. 7. cap. 3.

Ad argumentum igitur concedimus potentiam visuam aggregari ex duabus, vel potius duas esse potentias, vt duas manus, consequenterque duas visiones formari, obiectum verò non appareat duplex quod oculi sint in æquali situ, & ducuntur in ordinem positi, ac simili, eodemque modo immutentur ab obiecto. Ita Aristoteles 2. de partibus, l. 1. cap. 10.

cap 9. & Galenus *supr.* Vnde si contingat inaequalitas aliqua in oculis, velut si pupilla una sit altior altera, obiectum iam apparebit duplex, quia immrum oculi diuerso modo immutantur, ideoq; diuerso modo vident obiectum, de quo Galen *supr* latissime, & Aristoteles fecit. 21. problematum q. 11. & 18. Ex dictis vero omnibus constat, quid sit potentia visu. Est scilicet qualitas in pupilla oculi residens, percipiensque lucida omnia per proprias species eorum, neque aliquid aliud de hac potentia dicendum superest.

CAPUT XIX.

Quid sonus sit, & quo modo, & in quo subiecto fiat.

Diximus de potentia visu hactenus, dicimus sequitur de auditu, & quoniam evidenter experientia constat illius obiectum esse sonum, ideo primum omnium natura soni inuestigandum est, ac omissois argumentis sit conclusio: Sonus est qualitas sensibilis proueniens ex violentia percusione, vel diuisione in corpore apropinquatam recipiendam. Quod qualitas sit, patet tum ex definitione patibilis qualitatis: nam sonus passionem cauifat in sensu. Tum quia est accidens, & non alterius praedicamenti: si quis vero dicat esse motum, facile conuincetur fallitatis, quoniam ratio motus salvatur integra absque sonu, vt patet in motu celi: accidentarius ergo est motus sonus, quatenus ex illo resultat aliquando. Reliquae particulae definitionis, praeter ultimam, explicant soni differentiam: pro qua notandum, si sonus definiatur, vt sensibilis est, facile declarari potuisse in hunc modum. Est qualitas immutabilis auditus per propriam speciem, tamen quia sensibilitatis ratio in natura soni fundatur, ideo tam naturali praecepit perquireres pluribus verbis circunscrivimus: quod ergo cauifetur sonus ex violentia percusione, aut diuisione, & non alias, probatur experientia: nam si cuncta quiescerent, nullus cauifatur sonus: si item corpus lentem mouetur in aere, ita vt aer ipse sine violentia diffundatur, non cauifatur sonum: signum ergo est esse necessariam violentiam motionem, quod Aristoteles exprefit, dicens, *Quapropter scito, vi vehementer percutiatur sona: opus enim est quod percutienti motio, ideo necessarium est corpus mouens, seu percutiens, & aliud percussum, & hoc sibi voluntaria, alius ad aliud, requiritur etiam subiectum motus, in quo sonus recipiatur, atque id est, in aliquo.* Secundum est aduertens, *notatio 2.* dum sonum aliquando cauifari ex collisione duorum corporum solidorum, aliquando vero ex diuisione vnius, aliquando ex percusione aeris, ut in voce, & aliquando ex vehementi eius diuisione, quos modos recensit Albertus summa de homine, p. 1. in q. quid per se sonat, vnde colligimur tria que Aristoteles numerat, percutiens, percussum, & nescium, aliquando esse reipublica distincta, velut cum duo solidi corpora in aere percussa cauifant sonum, quemadmodum in cymbalis videre licet: aliquando vero tria haec non distinguuntur, sed tantum duo, ut quando ex motione aeris sonus cauifatur, tunc enim id, ad quod, & id, in quo sonus efficitur, ratione tantum distinguuntur possunt, & ideo in 2. de Anima, textu 78. dixit Aristoteles vno tantum existere non feri sonum, possit vero fieri existentibus duobus. Quare quod viterius in textu 79. scriptum fieri ex collisione duorum solidorum in aere, non tria exigit tanquam necessaria, vt Simplicius aduertit, fallitque est Agidius necessaria credens in *Egilinus* perfecto sono: vox enim datur ex sola percusione re se, aeris ad asperam materiam, vt infra videbimus, quia tamen perfectissimus est sonus. Item ut in

gatio haec illos virgebit, qui motum per se cauifare sonum afferuntur: ego vero arbitror esse tantum conditionem requisitam, simile quippe certatur in projectis, vbi ex vehementi contactu qualitas impulsiva resultat, cum tamen is virtutem productivam non habeat, sed ipse prouinciens, requirens nihilominus ipsum contactum tanquam approximationem. Simile item videre est in calore, qui ex vehementi corporum motu resultat, hic enim conditio sola est, quam requirunt corpora ut vim suam calefactuam exerant: ita in praesenti virtus productivus soni est qualitas aliqua exitens in re sonantia, motio autem, & percusio est conditio necessaria: hinc vero colligitur sonus esse qualitatem successuam, ut pote incipientem ad incepionem motus, ac pullulantem cum resistenti subiecti percussi, vel diuisi, quia successio in voce comitat aperte, ideo namque potest breuiori, & longiori tempore edi. Quare in sono, sicut in rebus aliis successu, distinguenda sunt partes, quae in successione constiunt a continuatu carum: incipit ergo sonus per vitium non esse, & per primum non esse definit, totoque tempore intermedio, quo continuo durat, distinguendus est sonus, qui in temporis partibus diuisione inuenitur, & qui inuenitur in instantibus, non qui sit completus sonus, sed compleat, terminetve partem praecedentem, & inchoet subsequentem, vniatque utramque.

Obiijes. Contactus sonum efficiens incipit in instanti ergo & sonus. Antecedens patet, cum contactus incipiat in primo non esse motus corporum se contigentium. Sed neganda consequentia, *notatio 3.* quoniam sonus non in eo instanti est, in quo incipit contactus, sed immediate post incipit: sicut & motus aeris qui ex tali contactu cauifatur, sicut etiam in projectis, & vniuersim in his, qui resilunt per fortis contactum, impetus non in eodem instanti incipit, in quo contactus, sed immediate post tale instanti.

In tertio particula definitionis non explicatur determinatum subiectum soni, quia illud sub opinione est, definitiones autem debent esse recepta communiter, vnde ad explicationem illius particulae quadam sunt notanda, & alia dubitanda. Primum notandum ex Aristotele, 2. de Anima, c. 8. sonus semper esse alius ad aliud, & in aliquo, quia pro illius enim ad sonum requiritur motio, ideo necessarium est corpus mouens, seu percutiens, & aliud percussum, & hoc sibi voluntaria, alius ad aliud, requiritur etiam subiectum motus, in quo sonus recipiatur, atque id est, in aliquo. Secundum est aduertens, *notatio 4.*

dum sonum aliquando cauifari ex collisione duorum corporum solidorum, aliquando vero ex diuisione vnius, aliquando ex percusione aeris, ut in voce, & aliquando ex vehementi eius diuisione, quos modos recensit Albertus summa de homine, p. 1. in q. quid per se sonat, vnde colligimur tria que Aristoteles numerat, percutiens, percussum, & nescium, aliquando esse reipublica distincta, velut cum duo solidi corpora in aere percussa cauifant sonum, quemadmodum in cymbalis videre licet: aliquando vero tria haec non distinguuntur, sed tantum duo, ut quando ex motione aeris sonus cauifatur, tunc enim id, ad quod, & id, in quo sonus efficitur, ratione tantum distinguuntur possunt, & ideo in 2. de Anima, textu 78. dixit Aristoteles vno tantum existere non feri sonum, possit vero fieri existentibus duobus. Quare quod viterius in textu 79. scriptum fieri ex collisione duorum solidorum in aere, non tria exigit tanquam necessaria, vt Simplicius aduertit, fallitque est Agidius necessaria credens in *Egilinus* perfecto sono: vox enim datur ex sola percusione re se, aeris ad asperam materiam, vt infra videbimus, quia tamen perfectissimus est sonus. Item ut in

textu 87. ait Aristoteles, & lyra, & tibia sonum habent vocis similem, atque adeo per sedum, cum canem ex sola percussione aeris resulteret.

6 His suppositis est primum dubium, quando motus caufatur ex collisione, vel diuisione alterius corporis in aere, an in ipso haeret sotus, vel in corporibus diuisiis, aut inter se collisis: ac simile dubium est quando sotus sit ex percusione aeris,

*Tententia est sonum tantum esse subiectum in me-
dio. Ita Albertus Philoponus, Commentator,
D. Thoma, Alberti, Et Sanctus Thom. Aegidius, & uterque Caecilius
textu 6. & 77. & alij communiter, fauetque Ari-
stoteles toto cap. 8. insinuans sonum tantum esse
in aere. Atque in principio illius ait, ea corpora ha-
bere sonum in potentia, iner quæ & auditum so-
nus effici potest, vbi ea quæ dicit esse sonantia in
potentia, non obscure explicat esse talia effecta, &
& non materialiter fauet etiam experientia: nam
impossibile videtur, sonum esse in fidibus, vel in
filiulis musici instrumenti, vox etiam subiectum
non est in arteria, sed in aere. Et ratio a priori pro
hac parte esse potest, quia sonus generari videtur
agitatione vnius corporis, divisione, rarefactio-
ne, condensatione, mutuaque successione partiū
in eodem loco, atque ita ex natura sua videtur po-
stular sonus subiectū facili agitabile, huiusmo-
di autem est aer, non corpus sonans quare, &c.*

7. Oppositam nihilominus sententiam teneant a-
2. sententia **li**, quos referit in 2. de *Animā Apollinaris* quæst. 21.
oppoīta, e-
in quæ p-
m- m- arg-
men-
num.

membrum. inter se tabulae lapidea, ac duo item ligneae equali etiam vehementia collaudant: ergo illa corpora non sunt nuda cause efficientes, sed etiam subiecti, si namque aer solum esset subiectum, diuersus sonus non esset, cum subiectum sit idem, & motione eadem, ut supponitur. Secundò si sonus tantum esset in aere, maior id est aeris maiorem sonum, & minor minorem semper causaret. Consequens est cōtra experientiam, quia in altero cymbalo minor id est aerum causa maiorem sonum, quam in maiori iustus in altero. Si dicas id contingere ex diuersitate rei sonora, inquiram quid

etiam quoniam non potest esse nisi sit. Sicut et hoc con-
tingere ex due frustate rei sonore, inquiram quid
sit rem esse magis, aut minus sonoram, an esse ma-
gis, meliusve susceptiūam soni. At hoc modo in-
tentum concluditur. An forte esse magis faciūam
soni: at contra hoc procedit argumentum, quod
sonus fiat mediante iētu, argue adeò hoc non exi-
stente maiore, maior sonus fieri non posst. Idem
argumentum virgetur in diuīsione papyri, vel par-
ni scissione, causatur enim sonus omnino diuer-
sus, cūm tamen sit eadem aeris motio. Tertio ar-
guntur. Ex violenta diuīsione aeris causatur sonus
ob illius tantum violentiam discontinuationem,
atqui talis sonus in aere tantum subiectus: ergo
eritiam quando violenter vannus, aut papyrus scin-

Euasio tri-
pliciter ex-
cluuntur.
Nam etiam videtur pannus ad papys, et tam
datur, discontinuatio partium in ipsius sonum
introducetur, par enim videtur ratio. Dicitur for-
tasse sonum non causari ob divisionem, sed ob ve-
locem ingressum aeris inter partes diuersas: quip-
pe ne vacuum detur impetu vehementi accurrit,
colliditque proinde partes alias, atque ita causat
sonum. Sed obstat videtur tum experientia do-
cens sonum causari ex divisione ante aeris ingressum:
tum quia iam similis fieret sonus in omni
scissione, aequali veloci: tum denique, quia si sonus
ille fieret ex motu aeris, minimus foret, quia mo-
tus ille est minimi spaci, cum minima sit panni,
aut papryi crastitudo, cum tamen in alijs moti-
bus aeris maioribus, tantus sonus non soleat re-
sultare: stat igitur argumentum, nempe sonum

fieri ex violenta separatione partium, in eisque subiectari, atque adeo fore etiam cauardum in vacuo sonum ex simili aliqua corporis divisione, cum partes illius subiectum esse possent resultantis soni.

In hac disceptatione mihi certum est, sonum principiū in corpore medio, qualis est aer, inhere-^{1. Princ.}re, cūt ipse p̄cipiū agitetur, & mouetur. Id ^{2. Aetatis.} primō patet in cymbali percusione: licet enim et illud v̄niformiter, & constanter perferetur, non sic tamen sonus, sed potius qualis per duersos i-^{3. Aetatis.}tus à nobis percipitur: quia scilicet aer intra ca-^{4. Aetatis.}uūnūtēs hinc inde ad latera affluit, & varijs istib⁹ varijs redit sonos: cum ergo varietas soni in vene-^{5. Aetatis.}tari moti aeris respondeat, credendum est hinc illius subiectū esse potissimum. Pater secundō, quoniam ratione solius figurae capientis aerem sit maior sonus, carteris parib⁹: magis enim as idem sonat, si concavum est, quām si expansum: eadem demque ratio est de voce, echo, atque sono instru-^{6. Aetatis.}mentorum musicorum; ob cuitates enim aerem detinentes sonus redditur maior: in aere igitur residerat saltem p̄cipiū. An vero aliquid soni sub-^{7. Princ.}ieatur etiam in corpore sonante, res obscura est: ^{8. Aetatis.} consentiendum tamen videtur communī opinio-^{9. Aetatis.}ni, quā experientijs adductis aliquando suade-^{10. Aetatis.}atur.

Argumenta vero in contrarium facta solui pos-
sunt aduertendo ad efficiendum sonum, enique
diuersitatis non concurrende solum aerem mediū,
sed etiam inclusum in poris corporum se percuti-
entium. In illo enim sonus etiam recipitur. Item
ex violenta corporis vniuersi diuisione in aere in-
cluso causatur sonus. Diuersus denique modus
percussi, seu comprimenti aerem inter corpo-
ra ipsa percussa, aut etiam diuidendi, dimerita-
tem soni causat. Ad primum igitur argumentum
negatur, aerem internum, & extermum eodem
modo agitari, quando diuersi resultant soni. Ad
secundum hinc ictus sit equalis, potest sonus esse
maior, propter diuersam figuram, vel dispositio-
nem rei sonantis, ex qua prouenit aerem percussi,
reflectique diuersimode. Ad tertium dic scisso-
nem non nisi propter aerem circumstantem, vel
propter inclusum in re quæ scinditur causare so-
num, neq; in re adeo lubrica, & obscura quærenda
est maior evidenter.

Sed tunc restat secundum dubium , an sonus tantum possit fieri in aere, an etiam in aqua : & in alio corpore tanquam medio. Quidam id aeri tantum deferunt, ut *Commentator* 2. de *Animis*, *textu* 76. *Albert*, *tractatu* 3. & 18. *Philopon*, *co-lumn*. 1. *Iauellus* quæst. 73. & alij, insinuantes Ari-stoteles *textu* 79. dicens sonum fieri per percus-sionem ad aerem : & *textu* 81. aerem esse qui facit audire, & 82. sonatuum dicitur, quod est motu-um aeris, & *textu* 88. omne, quod sonat, in aere *sonare*, & 4. de *historia*, *cap*. 9. ait animalia tam a-quacilia, quam terrestria, quæ vocem , vel spiritum faciunt perculso , verberatoque aere id pre-stare, ac figillatim per vniuersa volatilia, & aqua-tilia diuersens ostendere conatur sonum fieri attritione spiritus, sive aeris. Item *sectione* 11. *problematum* , quæst. 6. dicit sonum contingere fieri, quia aer aerem propellit , & quæst. 29. strepitum esse aeris affectionem, additumque oscitantes non re-est audire: quia per aures egediens aer colliditur: & sonus fit, qui exteriori soni auditionem impe-dit, & quæst. 49. strepitum esse spiritum quendam, id est , attritionem spiritus. Experientia quoque suaderetur *hæc opinio*. Nam pisces licet sub aqua ab expon- magno excurrent impetu , non causant sonum, maximè vero si in aqua superficie aerem attingant. Denique ratio à priori illa potest , quod ad sonum

sonum requiratur vehemens contactus corporum sonantium, ac facilis diuīsio medij, quæ apte concurrent in aere, ut pote subtilissimo: aqua vero quia grauis est, & corpulenta, tam facile diuīdi nequit, aut impelli, unde percusso vehemens non fit, prūpque excluditur aqua, quam sonus generatur.

11. *Contraria sententia, Autem, & assertio.* Et tamen alia opinio, afferens sonum causari etiam in aqua. Ita Autenna 6. natural. 2. cap. 6. Theophrast. & Simpl. & Themist. 2. de Anim. c. 2. 6. S. Thom. text. 79. & 83. Caietan. & Egid. ib. colligatur ex Philosopho text. 79. scribente audiri sonum in aere & aqua, sicut experientia, lapides enim sub aqua, aut demissus in puto lebes, cum terram attingit, sonum efficit. Item rana sub aqua sonant, 4. de hist. c. 9. demissa scilicet in inferiori mandibula, aquaque modice rupta in fauces, ut ibidem philosophatur Aristoteles. Naus etiam & remigia sub aqua sonum causant, quem pisces percipientes fugiunt, 4. de hist. c. 8. Ratio a priori erit fortasse, quoniam aqua omnes conditiones vendicat, quas aer, ut subiectum esse dicatur, namque, & aqua mollis est, ac diuisu facilis, impetuosa, comprimique potest violenter: At ergo sufficiens subiectum soni, licet minus idoneum, quam aer.

12. *1. Pronuntiatus in his queſitum.* In hac re dicendum videtur priuio, preter aitem, ignem quoque subiectum soni esse, cuius tamen videtur auctores oblii, omnes enim, aut aitem tantum, aut aquam etiam subiectum soni statuant. Probatur tamen experientia, si quis enim violenter diuidat flammam, vel si intra illam corpora solida se percipient, non minor causabitur sonus, quam in aere. Ratio deinde rem confirmat. Etenim ignis rarius est aere, & facilis ad diuidendum: ac reliquas vendicat conditions propter quas aer subiectum ponitur soni. Secundo dicendum aquam quoque esse subiectum soni, experientia quippe numero praecedenti adducta vrgent, neque easiones solite satis faciunt corpora intra aquam collissa sonare, quod aquam moueant usque ad aere: refragatur enim experientia percipiens enim sonum non superno, sed intimo in loco. Neque item satis facit causari sonum ob inclusum aerem in poris corporum sub aqua se collidentium, tum quia aer ille exiguis est, sonus autem solet esse grandis, tum etiam quia aer in poris tunc nec commouetur, nec extra illos refluit, ita quae principaliter in aqua recipitur. Quocirca verius est sonum quoque in aqua recipi. Unde colligo tertio sonum non tantum in tribus & tis elementis fieri, sed etiam in mixtis eandem dispositionem habentibus, ut in liquoribus aqua similibus in modo substantiæ, quales in sublitoribus destillari solent, dummodo multæ non sint pinguedinis, ut oleum. Nubes quoque apta videntur soni subiecta, quia aeri sunt confimiles.

13. *2. ad motu in his.* Ad experimenta pro opinione priore responderetur natantia sub aqua non causare sonum, quia fine violentia diuidunt, densitas enim aquæ celerem diuīsionem non permittit, solida tamen corpora, si sub aqua collidunt vehementius, causabunt sonum. Iam ad rationem negetur densitatem aquæ tantam esse, ut omnino sonum impediatur. Ad Aristotelem denique responderetur specialiter meminisse aeris, quod sit aptius subiectum & visitatum, magisq; ut sic dicam, familiare, præcipue ad perfectos sonos.

C A P V T^o XX.

De diversitate soni, & specialiter de voce, & echo.

3. Parte soni. Olet diuidi sonus in sonum perfectum, id est, in vocem, & in imperfectum, qui scilicet à rebus Franc. Suarez de Anima.

inanis causatur, spiritusque dici solet. Rursum *divisio* *sones* diuiditur in *animi* directum, & reflexum, sive *propinquum*, echo Tertio in acutum, & grauem: denique in naturali, & artificiali, quæ omnia membra explicanda sunt, ut perfecta soni notitia habeatur.

De voce Aristoteles 2. de anima, in fine cap. 8. non nullus. Et primo notandum vocem esse propriam animalium, quæ pulmonem habent, ac respirant, *tu à natura* quare primum principium vocis est anima, in *instrumento*.

Instrumenta vero, quibus formatur, ad quinque reduci possunt. Primum est pulmo aerem intra se continens: secundum aspera arteria, quæ ima sui parte pulmonem attingit, & usque ad linguam extendit. Tertium larynx, quæ à parte anteriori collis prodit instar nucis, estque in fugitate aspera arteria, sunt in ea tres cartilaginiæ veluti vala quædam intertexta musculis, ut facile possint dilatari, & comprimi. Hæc scribit Galenus libro de vocis instrumento, cap. 4. & 7. de usu partium cap. 4. Vesalius libro secundo cap. 21. Quartum instrumentum est particula quædam, seu lingula quasi opericulum laryngis, atque aspera arteria, & illuc subintrent cibus, potus, aut quæcumque in stomachum inferenda sunt: eleuantur autem ac de primitu suis musculis ad formandam vocem. Quinto concurrit palatum quasi quoddam vocis refractorium, ut ait Galenus 7. de usu partium, cap. 5. deseruens ad augendam vocem. Ex his omnibus numeratis aggregatur instrumentum formandum vocis fistula simile, ut idem Galenus c. 13. scite prosequitur, nam oblonga arteria est, quasi fistula, pulmo responderet buccis aerem mittentibus, laryngis lingula correspondet foramini superioris partis fistulae, cui os canentes admouetur, ac fitum immisso aere, formabimurque modo clavis, modo apertis, variatur sonus, ita laryngis rimulæ dilatata, vel compressa per suos musculos, varia emittitur vox: sic igitur descripto instrumento, vox formatur. *3. Vermus.* *Quo patet* *vox formatur*, & pulmonis vehementer compremitur *vox formatur*, qui in larynge, & lingula, anguita planè *vox formatur*, amplius compremitur ad aere ibidem contentum: namque ad formandam vocem oportet, ut aer exterius in larynge retineatur, internusq; impellatur, ut ex eorum collisione maiori, vel minori, maior, vel minor vox efformetur: collido autem maior, vel minor exsilit, prout larynx, lingulaque comprimitur, aut dilatatur: atque ita ex diversa affectione eiusmodi instrumentorum oritur queritas in vocibus. Ita ariotor. s. de generat. animal. cap. 7. Albertus Magnus summa de homine, tractat de voce, quæst. 4.

His dico de instrumento vocis, eius definitio, quam ex Aristotele colligit Philoponus, sicut habet. *4. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *5. Colligatur* *animis particula explicate relinquuntur præter v-* *6. Imaginatio aliiquid significandi in qua definitio o-* *7. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *8. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *9. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *10. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *11. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *12. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *13. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *14. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *15. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *16. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *17. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *18. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *19. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *20. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *21. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *22. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *23. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *24. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *25. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *26. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *27. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *28. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *29. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *30. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *31. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *32. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *33. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *34. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *35. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *36. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *37. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *38. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *39. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *40. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *41. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *42. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *43. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *44. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *45. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *46. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *47. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *48. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *49. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *50. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *51. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *52. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *53. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *54. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *55. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *56. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *57. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *58. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *59. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *60. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *61. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *62. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *63. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *64. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *65. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *66. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *67. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *68. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *69. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *70. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *71. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *72. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *73. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *74. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *75. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *76. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *77. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *78. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *79. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *80. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *81. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *82. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *83. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *84. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *85. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *86. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *87. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *88. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *89. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *90. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *91. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *92. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *93. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *94. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *95. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *96. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *97. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *98. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *99. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *100. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *101. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *102. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *103. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *104. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *105. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *106. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *107. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *108. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *109. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *110. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *111. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *112. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *113. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *114. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *115. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *116. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *117. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *118. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *119. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *120. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *121. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *122. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *123. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *124. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *125. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *126. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *127. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *128. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *129. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *130. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *131. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *132. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *133. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *134. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *135. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *136. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *137. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *138. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *139. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *140. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *141. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *142. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *143. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *144. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *145. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *146. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *147. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *148. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *149. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *150. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *151. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *152. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *153. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *154. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *155. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *156. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *157. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *158. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *159. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *160. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *161. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *162. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *163. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *164. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *165. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *166. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *167. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *168. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *169. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *170. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *171. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *172. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *173. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *174. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *175. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *176. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *177. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *178. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *179. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *180. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *181. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *182. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *183. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *184. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *185. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *186. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *187. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *188. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *189. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *190. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *191. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *192. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *193. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *194. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *195. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *196. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *197. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *198. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *199. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *200. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *201. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *202. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *203. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *204. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *205. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *206. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *207. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *208. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *209. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *210. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *211. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio o-* *212. Vox est sonus ab anima educitus, per vocalem partem, cum iam vocis imaginatione aliiquid significandi in qua definitio*

notat fol. 63. col. 2. eo qnon ordinatur ad significandum: quod si fortasse imponatur, inde participabit osicium vocis analogice, vox autem proprie ordinatur, formatque voluntarie: tussis autem quedam est inordinata, coactaque aeris emissio. Atque ita paret vocis definitio, & natura.

3
Discrimen
vnum vocis
a locutione.

Discrimen
alierius.

Conclusio
1. diuisio-
nus capitis.

4
Pro 2. diuisio-
nione, quid
nam si echo
Videntur
Lorin. Sap.
17. vers. 18.

Opinio 1.
improbatur.

2. Opinio
terior.

Temperatur
hac opinio.

Est tamen vltius notanda differentia vocis a locutione, quod vox communis sit irrationalibus, loquutio homini propria, 4. de historia, cap. 9. mirum loquutio super vocem addit articulationem, distinctionemque suis terminis, quibus diuersa syllabæ, & dictiones componi posint: vnde per instrumenta vocis haec tenus exposta ad loquutio, in specialiter concurrunt lingua, & labia vocales namque littere, teste Aristotele supra, ipsaque experientia, gutture, & voce solum profertur: consonantes vero lingua, & labiorum ministerium posunt: ex his ergo loquutio perfectior vnde alia differentia vocis, & loquutionis: quod ad vocem sit satis, si imaginationem significet, ad loquutionem vero requiritur, ut expressiva sit rationalis conceptus: bruit enim, quæ sensu iucundi, & molesti solum vendicandi, satis fuit vox aedes affectiones explicandas: homini vero necessaria fuit loquutio, vt posset interiores conceptus declarare, 1. Politicorum, c. 2. & sect. 11. problematum question. 1. Quapropter loquutiones psittacorum, & similium, imo & hominum dormientium non vendicant perfectam rationem loquutionis, quamvis materialiter sumptæ, sint locutiones similes, vt sunt etiam soni instrumentorum musicæ, cum enim hi nec vocales sint, nec loquutiones, distinctionem tamen quandam habent, melodiamque, seu consonantiam. Ex quibus paret iam prima diuisio initio capitis, nam vox et sonus illæ, quem explicauimus, alij vero omnes soni, quibus ea definitio non quadrat, sub membro altero comprehenduntur, retinueruntq; nonnen gestis tanquam imperfectiones.

Circa secundam diuisiōnem est notandum ex Aristotele supra, echo dici quandam soni reflexionem, quæ fuit etiam sententia Platonis in phædone, vbi echo sonum esse dixit, quia a concavis, & solidis corporibus reflectetur instar amoris, qui in amantem reuertitur atque in hoc conuenienti vniuersi interpretes: dulciter vero de modo reflexionis quo pacto fiat: volunt ergo quidam echo fieri parte aeris percussi perueniente vsq; ad corpus solidum, eademque reflectente in stirpem. Ita Auiencia 6. naturaliam: hic tamen modus est impossibilis, quia in aere non est vna numero pars, quæ moueat, ac deferat, referatque sonum, sed alia aliam propellit, satq; proinde est, si pars corpori solidi proxima ad illud allidatur, sonumque efficiat. Alij reflexionem hæc fieri dicunt percusso aere, atq; in circulū moto, ita vt pars vna moueat, aliam imprimendo ei similem sonum, sicq; deferrit sonum, donec finiatur impulsus, vel obstatu offendatur, vnde reflectantur illæ velut vnde aeris, seruata eadem forma soni, explicantque apposito exemplo circulorum aquæ, cum lapis in putreum inicitur, expanduntur enim circuli vñque ad circundantes parietes, vnde reuertuntur ad medium ordine retrogradu. Ita Philopon. fol 60. col. 3. & Auiencia 6. naturalium, part. 2. cap. 6. Albert. tracta. 3. cap. 19. Sanctus Thomas, Commentator, Egidius, & alij apud Aristotelem ad text. 78. & 80. libri 2. de Anima. Quæ sententia vera apparet, dummodo necessarium non requirat in echo reflecti realem sonum: nam saxe est satis reflecti species intentionales: vt enim in speculo vider quis faciem per solas species intentionales reflectentes ad oculos, ita in echo suam quisque audit vocem, quia saxe eius species reflectuntur ad aures: hoc enim sufficere paret, tum ex similitudine

adducta: tum etiam, quia sepe fit echo ad magnam distantiam, ad quam sicut nec realis aeris motus peruenire potest (necum inde reverti) ita nec reflecti sonus. Et hinc intelligitur, cur in echo audiantur vñctima verba cantu, quia scilicet reflectio fit ordine retrogradu, & quoniam sonus successus est facile moritur, atque adeo quando ultima verba perficiuntur, primorum verborum sonus saltem secundum articulationem vocis evanuerat: hac ergo de causa non fit integræ reflexio, & ita paret secunda diuisio.

Tertia diuisio clarissima est & data, quasi per metaphoram extangibilibus desumpta, vt Philo. De anima ponus, & Theistius aduertunt, dicitur enim reflectio, rum acutum, quod breui tempore alte penetrat, obtusum quod vix longo penetrando quasi obtunditur: si sonus acutus dicitur, qui breui peruidit, gratis vero, qui obtundit auditum. Quarta Diuisio etiam diuisio nulla est expositio indiget: solum est notandum, omnem sonum quoad subtilitatem, esse qualitatem naturalis ordinis in compositione tamen, & proportione sonorum, artem multum habere locum, quæ differentia accedit sono, vt sonus est, veruntamen secundum formam illam artis ad prædicamentum quantitatis reduci potest, habereque essentialiæ differentiam illius generis. Porro de diuisiōnibus notandum, videri omnes accidentiales respectu soni, cum accidat illi hoc vel illo instrumento fieri propter hunc finem, vel alium.

C A P V T X X I .
Quomodo, & per quod medium sonus
immu et auditum.

In hoc capite agendum iam de sono prout est auditibilis, de quo duo sunt explicanda. Primum, Quo modo sonus, qui in longinquitate, peruenient ad auditum. Secundum, que modo peruenient possit: atque à secundo incipiendo, vt faciliori. In quois obiecto exterior sensibili postulatur participationem inter ipsum, & potentiam, expeditum corpore quolibet impediens actionem, vnde in proximis senti aer, qui rarissimus est, expeditissimum habetur medium, id est censu de igne: aquam vero nonnulli: inter quos est Albert. Summa de homin. tract. de auditu, quæ penult. centen. ineptam esse ad hoc munus, nec posse per illam sonum peruenire ad auditum: sed oportunit milii certum est, quæ senti Arist. 2. lib. de animal. text. 79. dicens, Auditur quidem sonus in aere, & aqua, & 4. de hist. c. 8. fatur pisces sub aqua audire, quod etiam experientia constat, nam strepitu in littore terrent, ac fugiunt. Neq; potest id attribui visioni, quia si stantes silent, non fugiunt: & è contra sub turbida etiam aqua, atq; adeo ad videndum inepta, fugiunt propter strepitu. Cetero Plin. I. c. 7. referit, fuisse in piscinis Caesaris pisces adeo perfectum habentes auditum, vt vocati venirent: nos etiam sonum sub aqua editum extra illas audimus: ridiculum autem est pulare in ijs euentis sonum deferriri per aere, cum aqua etiam quiescentib; nulla que in eis motione facta, quæ aeri locum præbeat, species soni per illas diffunduntur: sunt ergo aptū medium. Accedit tandem ratio, tū quia habet aquæ sufficiētem raritatem, tum quia probauimus esse subiectum soni, ergo à fortiori medium illius erit.

Sed obstat videntur huic veritati duo Aristotelis textus. Primus est 76. vbi differentiam ponit inter auditum & olfactum, quod medium auditus sit aer, olfactus vero tum aer, tum aqua: Commentator ibidem, aliquis respondent loqui Aristotelis de medio recipiente, obiectum secundum esse reale, quæ expositio nobis probari non potest, qui ostendimus sonum recipi in aqua, non in aere, rursus non consonat litteræ, loquuntur realiter.

quidem Aristoteles de immutatione medijs, q̄ se
deferrit sensationi: hæc autem est intentionalis.

Addit quod odor realiter in aqua, aut in aere non
recipitur, sed in exhalatione odorifera, ut infra di-

cemus. Alter ergo respondet Caet. ibi cum Sim-
plicio aerem ponit à Philosopho medium auditum
tamen omnium aptissimum. Atque hoc modo
nulla esset differentia, solus enim aer est medium

aptissimum odoratus, maximè respectu animan-
tium, qui respirando olfactum, ut textu octauo

dicitur. Præterea medium visus non ponitur aer,
sed perspicuum in communis, licet aer tantum sit

aptissimus inter perspicua. Locus sane difficilis
est, atque cum de mente Aristoteles alias conser-
t, nec conimodior occurrat expositio, descendit, i-

deo aerem simpliciter ponit medium auditum, quia
simpliciter necessarius est, ac sine quo auditio non

fieri, illo saltem qui intra aures exsilit. Vnde sub
aquis tandem quis audiet, quandiu in aures non

irrepent, ad olfactum vero, neque aer necessari-
us omnino est, neque aqua impedit omnino: in-

tercedit ergo differentia aliqua. Addit etiam pos-
tquam difficile sonum percipi, medium au-

tem dici, per quod sit commodè sensatio, fieri ve-
ro odorationem per aerem, & aquam fatis com-

mode, præsentib. aquatilib. Secundo in text.

82. art. Aristoteles sonarium esse motuum aeris,
indicans plane solum aerem caparem esse recipi-
endis soni.

Respondebitur Aristotelem non dicere

aerem esse ad æquatum soni subiectum, vel me-
dium, sed principale, magisque virtutum, quia

nullum est commune nomen significans subiectū
ad æquatum, ita quod potest sonus audiri per aerem

ignem, & aquam, & consequenter per alia etiam
corpora mixta, quæ eiusdem raritatis erunt.

An vero per terram, & densissima alia corpora
possimus audire, difficultatem habet, nam experien-
tia id probare videtur: nam intra cubiculum

imperio quād. dentissimis, ac crassissimis parieribus vndeque se-
us densissi-
3. possumus audire, exterius sonus, maxime si vel le-
titer pulsatur paries. Oppositor nihilominus ha-
bet communis sententia ad experientiamque ad-

ductam respondent quidam, corporibus nunquam
deesse poros aerem continentis, qui species reci-
piat: sed hec solutio difficultis creditur est, quid e-
nem vetat dari corpus sine poris, ut purum terra-
elementum? Caetanus ergo, quem moderni q-
dam sequuntur, non negat possibile corpus ab-
que poris, raro tamen, aut nunquam apud nos
tale medium inueniri, ac si inueniatur nequaquam
per illud fieri posse auditionem, seu speciem soni
in diffusionem, quæ quidem solutio sat. ^{2. assertio.} Faceret
vt cunque experientia, si asseretur ratio ad su-
dendum impossibile esse sonum audiri, nisi aer ex-
trinsecus cum intrinseco continetur: sola vero
assertio Philosophi authoritas asserentis, quam
& aerem soni medium esse, quæ etiam si efficiat ad
rem esset, ignis excluderetur, quod tamen esse fal-
sum iam ostendimus. Aristoteles ergo media vi-
tata, & communia propositi, rarior alia non ex-
clusit. Itaque cum ratio in contrarium non pro-
ducatur, experientiaque fauereat parti asserenti so-
num audiendi posse per densum corpus, ea sane vi-
detur admittenda. Addit quod soni immutatio
per actionem realem fit: sicut ergo calor ob han-
gationem alterare solet medium densum magis,
vel minus, iuxta capacitatem medijs, ita & sonus
idipsum poterit. Probabiliter quidem ista dicun-
tur, sed quia virgentes etiam rationes hic deside-
rantur, asseriendum opinioni communiori, pro
quarum probabilissima se offert. Nam sonus fus-
cissimus est, ac citissime transit, vnde medium re-
quirit citissime penetrabile, cuiusmodi non est
densum corpus, ut patet etiam ex adducto exem-
plo, calor enim, qui summe est actius, tarda pa-

Franc. Suarez de Anima.

rietas peruidit. Restabat dubium aliud, an per
vacuum posse sonus immutare auditum, cui si-
miles resoluimus in c. 16. n. 8.

Cognito medio, inuestigare superest, quomodo
per illud sonus perueniat ad auditum, causam-
do ne in medio pleno aliquid, atque in auditu i-
stum parte pso, an non? Conueniunt quidem omnes in orga-
nico potuisse auditum produci species soni, sicut mons de
in oculo species coloris: de medio autem non ita,
quidam putant non diffundi sonum per medium
intentionaliter, sed realiter, vsque ad intrinsecum
aerem auditum. Ita opinari videtur Albertus summa
de homine, quæ de auditu, referens Aucten-
nam 6. naturalium, facit Aristoteles secundo de
Anima, text. 81. dum ait sonatuum esse; ^{4. assertio.} Quod fa-
cit audire, eo quod mouet continuo aerem usq;
ad auditum, & textu 82. addit tunc isternum aerem
moueri atque agere, quo non obscure indi-
cat realem transmutationem. Alij volunt realem
sonum per aerem diffundi, non vero per aquam,
et quod inepit sit ad illum recipientem, & nihil
ominus posse auditum immutari per illam utriusque
intentionaliter. Alij autem sonum per aerem tan-
tum intentionaliter diffundi, quia credunt sonum
esse subiectum in corpore sonante, quod tamen
iam supra exclusum est.

Vnde dico primo, sonum multiplicari posse et-
iam intentionaliter per aerem, & aquam: proba-
rem experientia. Primo, nam contingit adeo sanguis
rem sonantem audiri, ut incredibile sit realem lo-
num ad aures vñque peruenire, cum non nisi vio-
lenti, & sensibili aeris motione excitetur, quam
tamen nullam in similibus eventis percipimus:

foli ergo tunc sit intentionalis diffusio specierum,
salem propria aures. Secundo, si sonus realiter

peruenit usque ad aures, vel idem numero perue-
nit, qui prima aeris percusione fuit genitus, ^{5. assertio.} Ille
qui per successuam partium aeris agitatio-
nem generatur prope auditum. Primum impossibi-
le videtur: cum idem sonus audatur in locis di-
stantibus, non possit autem vna numero pars aera-
ris ad tot loca, tamque ab iuncta deferri. Alterum

quoque falsum est, nam si ille tantum sonus qui in
aere fit iuxta aures imprimeret speciem in audi-
tum, profecto sonus ille audiretur: consequens

vero est contra experientiam, omnes quippe eundem
sonum, eundemque sit locum percipiunt. ^{6. assertio.} Tertio.

Sonus est per se primo, & proprius sensibilis:
igitur ex se immutat auditum, etiam si longe di-
stet dummodo obstatu non intereantur, ut patet

clam in coloribus: ergo potest sonus species

suas per aerem multiplicare. Neque vero hoc ne-
gat Aristoteles: nam quod ait sonatuum mo-
uere aerem usque ad auditum, non conficit de ra-
tione illius esse, quod illuc realiter pertingat, sed

tantum esse oportere immutatum auditum mo-
do aliquo.

Sed nunc exponendum superest quando incipi-
tias sonus sui species multiplicare per aerem: ^{2. assertio.} 2. assertio.

ergo secundum sonum, simulacrum esse incipit, mul-
tiplicare species intentionales per medium. Est con-
tra non paucos asserentes, dum sonus realiter per

medium producitur (produci autem vñcunq;
realis medijs motio impetuose causatur) non dif-
fundit intentionales illius species, sed harum dif-
fusionem inde inchoari, vbi definit realis diffusio.

Ita opinantur Albertus secundo de Anima, tra-
ctatu 3. cap. 18. & 19. Venerus textu 78. Thienens.

text. 79. & 82. Egidius textu 64. indicantque Ca-
etanus Sandus Thomas, & Alexandrin. Nostram

vero conclusionem docuit S. Thom. 1. p. question.

77. art. 1. & quæst. 78. a. 3. in 2. diff. 24. articul. 2. quæ-
stiunc. ^{7. assertio.} Suadentque argumenta facta pro priori
assertione. Audimus enim sonum in parte, quia
incipit, v.g. in cymbalo, aut ore animantis: ergo

sonus imprimis species suas in auribus, sonus enim causatus in ultima parte aeris potuit quidem sui speciem producere, non tamen alterius, cum ostensum sit cap. 2. speciem representativam objecti rotius, & singularum partium esse distinctas, saltem partialiter, & in praesenti ostenditur, tunc quia ipse sonus distinctus est: ergo & species. Tunc quia sonus a principio est obiectum per se sensibile: ergo a principio multiplicat species, cum sit agens naturale: patetque a simili in colore. Combinatur. Nam primus sonus alijs etiam non multiplicatis audibilis est, aliorum vero multiplicatio est illi per accidens: est ergo per se diffusus specierum: ergo a principio eas diffundit.

7
Prima ob-
iectio.

8
Querundam
responsio.

9
Vera solu-
tio.

8
Obiectio 2.

10
Binorum nulli
succumbunt.

9
Pro vera re-
sponsione
notatio tri-
plex.

10
Vera respon-
sio.

multiplicet species, etiam sit minimus extensis: intra talem ergo spharam totam, quae cura est, multiplicat sonus simulacra incipit sui species, potestque simul ab eo audiri, qui intra spharam illam existet. Ac certe docere videtur experientia, intra parvam distantiam, simulacra oculis videt contractum corporum sonantium, percipi ab auribus sonum, sive intra eandem spharam tam cito audiri sonum distantem, quam propinquum: at vero in spacio amplio species soni non poterunt propagari longius, donec sonus ipse plurimum etiam multiplicetur extensius: & quia talis multiplicatio successiva est, species quoque ad tantam distantiam non nisi transacto aliquo tempore perueniunt, atque ita salua sunt dicta experientiae, intelligiturq; Aristoteles de sensu, & sensu, cap. 7. ubi ait sonum prius immutare medium, quam auditum.

Et hac vero solutione insurgunt difficultates duæ. Prima est sequitur ex dictis actionem audiendi posse incipere per ultimum non esse, atque adeo *visus* successivus fieri, quod videtur contra rationem a. *religionis* etius cognoscitivæ, & immanentis. Secunda est, *difficilis* tam solutionem habere locum non posse: nam cum sonus successivus sit, dum pars posterior sit, præcedens iam non existit: nunquam ergo crescit sonus extensius. Et confirmatur. Nam si prior pars soni non prius auditur, plane transacto tempore aliquo audiri non poterit, quia cum successivus sit, minime perseverat.

Ad primam difficultatem concedo sequelam, nam actus proportionantur obiectis, & præsertim *ad 1. diff.* in externis sensibus, qui ab obiectis suis maximè *calore* dependent. Itaque sicut obiectum auditum successivus sit, successivus etiam cognoscitur, ac cum ipso successivus multiplicatio, continue multiplicantur species. Ad secundam respondetur sonum non esse qualitatæ adeo successivum, quin in eadem *ad 2. sensu* parte durare posset aliquo tempore, sed successivum dici, quia successivus sit, & durat solum, quo tempore durat successiva factio illius, nam si consideremus sonum secundum magnitudinem intentionis, in eadem parte successiva acquirit totam perfectionem, non tamen ibi permanet, sed statim incipit corrumpi, breuique tempore ex toto deficit: attamen quo tempore durat multiplicatio potest extensius, ac fieri sufficiens ad multiplicandas longius species. Ad confirmationem quidam dicunt, species soni conseruari aliquantulum post dectionem soni, sed hoc impossibile est, quoniam species illa pendent in conseruari à *dicto* sono, & si aliquanto tempore manerent, soni iam corrupto, semper possent conseruari, quod est contra experientiam: dicendum est ergo, species soni *ad 3. matutino* tamdiu durare, quandiu sonus ipse, atque intra id tempus quo durat, aucti post, & non ultra: *ad 4. nocturno* tempore quippiam resoluimus superius c. 12. n. 3.

C A P V T X X I I .

Quodnam sit organum, & quæ poten-
tia audiendi.

D E actione audiendi nihil dicendum occurrit, *affinitatis* præter ea, quæ in communione dicta sunt: super *affinitatis* est ergo agendum de ipsis organo, de quo plerumque Philosophorum conueniunt debere esse aliquid aereum, cum subiectum soni aptius sit aer, organumque debeat esse quantum fieri potest obiecto potentia accommodatum: atque ita post A. *Notarii* restorem de sensu, & sensibili, cap. 2. & omnes pre affirmantem *ad 1. sensu* Philophy, & Medicis senserunt, quod tamen non *ad 2. sensu* ita intelligendum, vt organum auditus sit purus *ad 3. sensu* aer: organum quippe sensus pars est animantis, cum nutriti debeat, ac sentire: puro autem ele- *mento*

mento hæc repugnant, cum animatum non sit. dicitur ergo auditus organum aereum à prædominantibus aeris qualitatibus, quod colligi potest ex Aristotele 2. de anima, text. 11. Oppones tamen ex eodem Philosopho 2. de partibus, cap. 1. vbi astrarere videtur solius tactus organum esse mixtum: in alijs vero esse quid simplex, veruntamen locus de perfecta mixtione intelligitur, quod nimirum tangendi organum esse oportet attemperatum absque prædominio aliquius elementi, quantum posuit færi, in alijs vero sensibus posset elementum aliquod prædominari, ac de illius natura dici. Quia de causa superioris alterius organum visus esse aqueum, ita & nunc dicimus organum auditus esse aereum.

Ad hoc tamen explicandum notetur secundò, aures exterius apparentes non esse auditus instrumentum, sed datas à natura, vt aer sono commotus in eam anfractibus refrangatur, sensorium que auditus minime lñat, & melius immutetur, quo fine auris effecta est dura, & cartilaginea, 1. de historia, cap. 11. intra aures vero neruus refidet descendens à cerebro, terminatus ad eam cavitatem, per quem spiritus animales audiuntur communicantur à cerebro, illa autem cavitatis plena est parte quadam animata spirituosa, & aerea, quo ob id vitalis aer nuncupatur à Themistio, capite octauo, & à Simplicio textu 2. hac autem pars tegitur, & cavitatis ipsa auris clauditur quadam membranula, quæ tympanum dicitur, extra quam reliqua aurium cavitatis, aeris cum externo continua- 2. tati plena est. Ex his vero omnibus sola pars spirituosa sub membrana contenta organum auditus ponitur ob rationem allatam: membrana autem deferit ad turgentem, ne sensorium ab extrinsecis commotionibus immediate impeditum lñderetur facile. In quo auditio ita perficitur: sonus, vel eius species peruenit vsq; ad aerenis in extrinseca cavitate auris contentum, membranamque attingit, per quam in sensorio ipso species inducitur, ac tandem potentia ibi existens, talique specie informata auditionem elicit.

Sed aduentum est tertio in scissionibus, & divisionibus anatomicis apparere manifeste dictum neruum, & membranam, de quo Vesalius lib. 1. de fabrica, cap. 8. Valuerit libr. 1. cap. 3. qui diligenter de his scripsit, & cuncta auris oscula enumerant, negant tamen, partem aeream, quam posuimus sensorium, hucque per anatomen fuisse deprehensam, quod ideo forte contingit, quia diffusio à corpore animo pars illa facile diffipatur: licet ergo experimento non sit cognita, neganda non erit, cum ratio conuincat, organum auditus debere esse aereum: cetera enim que in auribus reperiuntur terrestria sunt: ponendum est ergo aliquid aereum, quod sensorium sit audiendi, vnde falsus est Albertus in summa de homine, tract. de auditu, q. 1. qui cum Aucenna dixit sensorium auditus esse neruum, quibus videbatur aferire Galen. 1. de causis symptomatum, c. 3. at tamen 7. de placitis aperte consentit Aristoteles hoc in parte.

Quarto est notandum ipsum Aristotelem text. 83. docere prædictum sensorium debere esse omnino immobile, vt possit percipere omnes differentias sonorum, at in text. 82. aereum auribus insitum moueri exteriori aere moto, & text. 84. additur moueri semper proprio moto: non ergo fibi constat Aristoteles. Quidam intelligunt non de parte aerea, quæ est sensorium, sed de vero aere in extrinseca cavitate aurium existente, huncque dici immobile, quia nunquam extra eam locum fertur, moueri tamen intra illum. Ita Themist. cap. 28. Philoponus fol. 61. col. 3. Averroes, Aegidius, & alij: sed obstat quod aer ille si organum non est, e-

rit saltem medium audiendi: si ergo continuit moueretur, impediret proculdubio auditum. Adde fangi facile non posse, à quo semper moueat. Re- 5. cens ergo S. Thomas, & Simplicius aereum auris de se esse immobile, ab extrinseco tamen moueri ob præam aliquam dispositionem auditus, quæ expositio consonat verbis Aristotelis, qui cum di- xisset aereum illum moueri subdit, *veum ipse sonus a- liens est, & non proprius*, sicut vult eum motum si- gnum esse depravati auditus. Quocirca motus intra aurem dñgo obturatum, non ideo sensimus, quod interior aer continue moueat, ut alij cre- diderunt, sed quod externus aer vehementius in- truditur, quem interior pellere nñtitur, & sic sonus resulat, qui à nobis percipitur.

Ultimo aduentum est ex Aristotele lib. 4. de historia animalium, capite octauo, in quibusdam Notatio 5. animantibus imperfectis auditum constitui in medio corpore, neque in eis prominere aures, sed tantum quandam anfractum dari, cuius foramen extrinsecus visitur. In quibusdam præterea im- perfectioribus adhuc non apparere determinatum locum auditus, vt etiam dicitur 2. de parti- bus, c. 2. Hæ tamen differentiae in iis sunt: quæ ad melius effectant, ad maioremq; perfectionem, & custodiunt huius potentie: at substantia illa, quam diximus esse organum, necessario debet re- periri saltem proportionatiter in omnibus, quæ verè audiunt. Ex his ergo omnibus notatis constat quod sit organum auditus, & quæ audiendi facultas: est nimirum qualitas in dicto organo re- fidens apta ad percipiendum sonum per propriam speciem ab ipso impressam.

Concluditur
partitulio
huius capi-
tuli

C A P V T X X I I I.

Quidnam sit odor, & quid sapor, ac de-
speciebus eorum.

Dicendum sequitur de olfactu, cuius obiectum est, quia vero odor, & sapor magnam inter se conuenientiam habent, simul de vtroque agendum. Fuit ergo sententia Heracliti apud Aristotelem de natura & sensibili, c. 5. dicitis odorem esse va- 2. porum, seu exhalationem. Aucenna 6. naturalium nōn. part. 2. cap. de odore, vult esse humidum spiritum, & Conciliator different. 155. exprimit spiritum es- fe medium quid inter fumum, & vaporem, quod tam Aristoteles improbat illo loco.

Prima conclusio. Odor est qualitas tercia spe- ciei. Probatur, quoniam est accidentis per se primò sensibile, omnia vero ita sensibilia in illa specie collocantur, cum neque aliud prædicamentum detur, neque alia species illius prædicamentum in qua ponantur: esse vero odorem accidentis pater, quia ad eft, & ab eft, &c. quod etiam sit qualitas, notum videtur: quia non habet modum sufficien- di substantiam diuersum à qualitatibus alijs.

Secunda conclusio. Odor est qualitas secundo 3. consequens ex primarum mixtione, in qua siccum De natura & sensibili, cap. 5. D. Thom. Ita Aristoteles de sensu & sensibili, cap. 5. D. Thom. 1. de Anima, lectione 29. text. 95. Albertus summa de homine, tract. de olfactu quæstione nona, scribit odoris subiectum esse ignem temperatum, vi- delicet mixtum corpus, in quo prædominantur qualitates ignis, similiter sentiunt Alexand. in li- bro de sensibili, cap. de odore, & alij citato loco de Anima, Theophrastus libro sexto de causis plan- tarum, capite primo: idem præterea indicant as- ferentes odorem fumum esse, vel exhalationem: explicant enim naturam odoris per eius subiecta, in quibus sane calor, & siccitas prædominatur. Probatur deinde conclusio ratione. Nam res odo-

Fran. Suarez de Anima.

N 3 riferæ

riserat calefacta melius odorem efflant, unde melius estate, quam hyeme percipiunt odores; pleraque etiam vigente calore odorem emittunt, & non alias. Quod aperte demonstrat calorem esse precipuam odoris dispositionem. Vnde etiam experimus rem odoriferam non percipi odoratu, si nimium madefiat, ipsum quoque organum odorandi multa est capite distillatione obtunditur, atque imperfecte odorem percipit: dulcia tandem minus odorifera sunt, quia in eis praedominatur humiditas: requirit ergo odor dominium siccitatis, non tamen omnino aridis gaudet, nonnullam que humoris admixtionem poscit.

4
Varia Ari-
stoteles loca
consiliatur

Instantia
satisfacta.

5. Affertio
pro sapore.

6
Pro posse-
re parte in-
tuita de spe-
ciibus sapo-
rum, & odo-
rum com-
muni.

De saporibus
peculiariter.

Ex quibus patent, coherentque diversa Aristoteles, loca in hac materia, nam c. 5. de sensu, & sensibili, ait odorem non esse vaporem, neque exhalationem, section. vero 12. problematum, quest. 10. dubitat, an odor sit fumus, vel vapor, & sect. 13. quest. 5. inquit odoris naturam esse vaporem, & cap. 2. de sensu, & sensibili in fine, vult odorem esse fumosam vaporationem, id est abigne esse: cum ergo cap. 5. negat esse exhalationem, interpretandus est in sensu formalis, id est, non esse ipsum substantiam exhalationis: cum vero alijs locis id affirmat, intelligitur subiectum, id est, subiectum in re simili exhalationi, calida scilicet, & secca. Virgebis, dico cap. 5. de sensu, & sensibili, impugnat Aristoteles Heraclytum, quod odorem posuerit exhalationem, qui tamen credendum sit loquitur subiectum. Respondetur putat forte Heraclytum esse subiectum, vel certe dicendum sepe Aristotelem impugnare verba magis, quam sensum. Alij respondent Aristotelem eo loco probare odorem non subiectum in vero vapore, & exhalatione, que mixta imperfecta sunt, quod quidem verum est in se, incertum tamen in id intenderit Aristoteles: vapor enim, cum sit humidus nimis, non est capax odoris, neque item exhalatio ob nimiam siccitatem, videntur est Plinius de hac re l. 10. c. 70.

Sit iam tercia conclusio. Sapori est qualitas secunda resultans ex mixtione, in qua calor cum humiditate videntur, ita tamen, vt calor sit principalius. Et hoc est, quod Aristoteles ait de sensu, & sensibili saporem causam ex materia, in qua humiditas, que comprehendit (id est, superat) siccitatem calor concomittit: sic enim resultat sapor: quod si calefactio adeo procedat, vt ex illa materia humida resoluat materiam subtiliorem iam plurimum exsiccata, causabitur odor, quo sit vt omne sapidum humidum sit aliquantulum, atque infra videmus etiam in organo gustus reperi humiditatem, ad saporem percipendum. Quare sapor, & odor qualitates vicine sunt, quanvis hic subtilior sit, ac nobilior.

Hinc Aristoteles 2. de Anima, capit. 9. ait species saporum & odorum proportionem quadam esse suendi, & de sensu & sensibili, cap. 5. scribit, sicut saporum quidam dulces sunt, alii amari, ita inter odorum alios delectationem caufare, alios tristitiam, qui dulces, atque amari proportionaliter dicci possint. De verorumque tamen speciebus in numero dicimus, sicut ex dicta proportione qualitatum primarum resultant, ita ex illius variatione variari, de qua Galenus libr. 1. de simplicium medicamentorum facultate, cap. 38. vbi pleraque species saporum enumerat, & Theophrast. lib. 6. de causis plantarum, cap. 4. Plinius libr. 15. capit. 27. tredecim recentes saporum genera: Aristoteles vero de sensu, & sensibili, capite quarto, & cum ipso alij post Platonem in Timao octo proponunt, dulcent, & amarum, pingue, falso, austero, acer, acutum, acerbum, seu ponticum. Dulcis sapor consurgit ex temperatis calido, & humido, quia de causa maxime accommodatur nostra natura, amarus vero ex calido, & secco vehementer.

bis, atque ponuntur extremitati sapore, telle, atque sensu ipso, extreme enim afficiuntur: ergo & inter se distant extremitate. Prateret in calore non maximè distent, maxime tamen in siccitate, & humore. Vnde ex parte subiecti requirunt etiam temperamenta nimis distantia. Reliqui saporens medi sunt, de quibus philosophandi in iuxta accessum, & reculum ad extremitates illas. Galen, tamen libr. 4. de simplicium medicamentorum facultate, cap. 10. vult acutum, potius, ac ponticum saporem maxime distare, quem medie sequuntur: sed immixtum, vt ex dictis patet, affirmatque Aristoteles, ac per patet, non pauci nominantur Commentator 2. de anima, commento 105. & 5. Collectaneorum c. 2. Thom. de sensu, & sensibili, lect. 11. Auerroes 2. de Anima, text. 105. & 5. Collecta, capit. 27. Garbius in summa lib. 1. tract. 5. q. 7. Contarens 1. 5. de elementis. la. uellus 2. de anima, q. 46. H. itaque sunt saporum species simplices, ex quibus mixti alij congregantur sapore, quemadmodum de coloribus superius diximus, ac tam multi quidem vt promptius fuerit hominum ventri eos indies miscere, quam menti nomine sibus distinguere.

Sed & ipsæ odorum simplices species non sunt nobis adeo nota, propter imperfectionem nostri olfactus: vnde hoc tantum distinguimus, an res nobis sit odorifera, necne, & an sit odor nobis gratus, an molestus: vnde neque illos propriis nominibus distinguimus, sed ex ipsis rebus odoris denominationem sumimus, vt à rosa, à thure, &c. Distinguimus etiam odorem à foro per illuminatentes odorem suavem, per hunc contrarium, soler etiam distinguunt odor acutus, & gravis: acutus dicitur, quia celeriter mouet, gravis, quia tardus, seu remisus: de quibus Plinius lib. 21. cap. 7. Operat tam aduertere ultimo loco, ex cap. 4. de sensu, & sensibili, & ex Galeno lib. 4. de simplicium medicamentorum facultate, c. 21. odorem quendam esse, qui ad alimentum ordinatur, & gultum prouocat, vnde consonantiam habet cum sapore, nam suavis, & delectabilis odor coniungitur optimo sapore, & è contrario, ac sensu talium odorum maximè inest brutus, quod fuit necessarium, cum que ab eis gustanda sunt per solum odorem absque alijs documentis discernant, vilius enim sapore alimentum est delectabile, quod tamengustui esset nocuum, itaque odorandi facultas necessaria fuit maxime bruta, vt prænuntiaret gustui conditionem cibi, fuit item necessaria, vt alimentum distans sentire possent. Alij sunt odores, qui per se delectant, neque mouent appetitum, vt passim exprimur in floribus, atque lusitibus, tales vero consonantiam non videntur cum sapore, imo sepe suauissimi sunt, sapor autem amarissimus, quod Galen. super c. notat, & Aristotel. text. 95. Plinius libr. 15. cap. 18.

C A P V T X X I V .

Quo modo odor medium, & olfactum immutet.

Quamvis præcedenti questione de odore, & sapore dixerimus, propter eorum affinitatem, in hac tamen questione prosequemur tantum de odore, supereft autem de illo dicere prout sensibili est, de modo videlicet, quo sensum immutat. Atque primo supponendum odorem à longe immutare posse sensum, vt experientia docet: necesse ergo est interiectum medium carere corpore parte sensibili, impediente diffusione in odoris: vnde medium accommodatum sunt aer, imo & aqua, vt Aristoteles supra testatur, & de sensu, & c. 5. & 4. de hist. c. 8. Nam pisces sub aquis odorem percipiunt, dum nocte mouentur ad alimentum distans, non alio ducti sensu, q. olfactu. Idem habetur 2. de part. c. 10. Scribit-

*Opiniones
adversae de
diffusione
vaporis per
medium.*
2.
1. Pronun-
ciatum.
Secundum.
Primitus.
Secondo.
Tertio.
Quarto.
Quinto.
Odore altero
fabulosum.
3.
Circa 1. par-
tum tunc
diffusione
reali v. que
ad olfactum
alii requi-
runt, alii
curiosi non
requirunt.
Quod ad
sudatur.

Scribitque Plinius lib. 10. cap. 70. Philoponus de Anima, fol. 59. col. 3. S. Thom. de sensu, & sensibili, lect. 14. Hoc posito, quæstio est de modo diffusione per medium. Aucenna 6. naturalium, p. 2. cap. de olfactu, sentit odorem non aliter posse diffundi, quam realiter. Quæ fuit sententia Platonis, refert Albert. tractatu 3. cap. 23. Commentator vero ad textum 97. ex alio extremo credit rem odoriferam solū emittere species intentionales, quem sequitur Nyphus.

Hac tamen in re duo habent certa. Vnum qualitatem odoriferam non posse ita diffundi per aerem, aut aquam, vt in eis subiectetur, cum odor non fit actua qualitas, sicut nec color medium que incapax illius sit, cum in eo requiri mixtio qualitatum primarum, vnde denuo non producitur, nisi ea mixtione posita, ad quam consequitur: cum autem medium ab odorabilis immutatur, illa mixtio non intercedit: ergo, &c. Alterum est à re odorabili diffundi odorem realiter per medium, quare cum non diffundatur inherendo, aer, vt dictum est, oportet vt exhaletur aliqua substantia tenuis ad modum fumi deferens ipsam qualitatem. Atque ita intelligitur Aristoteles 2. de Anima, textu 127. dicens aerem pati ab odore, non quod recipiat subiectum in se odorem, sed quod per aerem desaturat. Atque hoc euidentissimum experientis patet. Primo quia ab illa re odorifera medium per multum temporis censeruat odorē: non posset autem confernere solas species, quia pendent in cōseruari ab obiectis: ergo manet ipsa qualitas in aliqua tenui substantia. Secundo, nepe non redolet materia odorifera, nisi calent, & fumum quandam, vel halitum spiret, vt patet in thymo, deoque melius odorē percipimus vere, quam hyeme, quia frigus impedit exhalationem. Tertio experimur odorem in uolucris confervari, & alias facile diffundi, namque sola emissio specierum absentia substantiae vaporatione non minueret qualitatem, vt in colore patet, hac enim de causa rosa euaporando marcescit, & poma corrugantur. Quartò manus rem odoriferam attrahens redolent: non ob species solas, vt patet: non ob productum odorem in manib; vt ex dictis liquet: ergo ob aliquam substantiam odoram, que illis adhæsit: vnde & abluens facile odor perditur. Quinto odores nonnunquā plurimum cerebro proflunt, cuius causam reddit Aristoteles de sensu, & sensibili, capite primo, quia cerebrum frigidum vaporē odoro, vnde propter calidum, temperatum, & fumosum, que de re Aristoteles ibidem cap. 2. & sectione 13. problematum, quæstione prima, atq; in hoc conueniunt ferē authores: inō propter hanc euaporationem Pythagorici dixerunt odorem nutritre, quod Aristoteles improbat eodem li. de sensu, 5. nam substantia illa nutritione idonea non est, neq; ad stomachum descendit, vnde fabulosum videtur, q; Plinius 1. 7. c. 2. refert quosdam ore cassos, odore tantum ali, quem naribus trahunt.

His ita statutis difficultas restat, an ad odorem sentendum oportet illum reali vaporem substantiam peruenire visque ad olfactum, nam Aucenna suprà, & alii affirmant, D. Thom. lect. 20. in secundo de Anima, scribit hoc posse quidem contingere, aliquando propter vehementiam odoris, non ramen esse necessarium, sufficere que species intentionales. Idem docet in 2. distinct. 2. quæstion. 2. artic. 2. ad 5. Philoponus 2. de Anima, fol. 63. col. 1. & 2. Egidius in text. 100. dub. 2. vtque Caiet. & lacluus, denique Colonien: de sensu, & sensibili, cap. de odoratu: que sententia mihi probabilior est, & probatur primo. Sensatio odoris sit ad longissimam distantiam, de vulture enim scriptores produnt olfactu ad 50. millaria, non est autem credibile substantiam odoram ita longe posse diffundi, atque Albertus Magnus 2. de Anima, cap. 25. refert 13. Græcia, alij apud Troiam tantam fuisse stragem, vt Tygrides, & vultures odore caderent allicerentur ab spatio leucarum 500. Respondet solet tunc quidem deferri exhalationes odoriferas, vento præsertim calido eas conseruante, & fouente, sic enim tempore pestis vitium aerem peruenire longissimè. Sed obstat, *in statu*: quoniam licet integra caderent resoluuntur in rarissimam materiam, non possent tantum spatium exhalationibus implere: maximè quia odor versus omnem partem in sphæram funditur. Se *secundo* probatur, quia si odor multiplicaretur realiter vique ad olfactum, species intentionalis illius produceretur solum à vapore naribus proximo, sicut non sentiretur odor existens in obiecto præcipuo, vnde realis odor diffatur, quod est contra experientiam? Tertio odor est per le primò *sensibili*: ergo est productus specierum vñcunque hæret: ergo illas producet existens in obiecto odorifero, atque adeo ad naras vñque, si proportionata fuerit distantia. Confirmatur, quia alias nullum est medium extrinsecum ad sentendum odorem, semperque sentiretur per contactum physicum inter rem odorabilem, & olfactum, estque olfactus quidam tactus, sicut de gustu asseruit Aristoteles secundo, de Anima, capite decimo. Ultimo sensatio odoris per aquam necessariò sit per species intentionales, quia exhalatio odorifera non potest in aqua cōseruari propter frigiditatem, & humorem, telle Aristoteles de sensu, & sensibili, cap. 5. ergo, &c.

Super illi vero dubium simile ei, quod de sono tractauimus, an species odoris incipiunt multiplicari à principio à re ipsa odorifera, an vero solum vnde cessat multiplicatio odoris realis. Respondet soletur à principio multiplicari, quod vero simul exhaletur substantia tenuis, accidentarium sicut est: etenim res odorabilis non sentitur per exhalationem ab ipsa distantiam, sed per propriam speciem, quam producit à principio. Rationes etiam factae de sono hic procedunt: obiectioque in contrarium, quia iam odor in instanti percepitur contra Aristotelem de sensu, & sensibili, cap. 7. ac contra ipsam experientiam. Sed obiectio fieri ibi de sono, ita hic similiter soluenda est: nimirum esse certam sphæram, intra quam res odorifera sua virtus multiplicatae valer species, & intram percipi in instanti esse autem sphæram aliam, ad quam perueniant species ratione exhalationis adiunctæ, vel ratione calefactionis rei odorabilis, per quam multiplicatio specierum sit successiù, quia exhalatio & calefactio successiù fiant. Offert se tamen adhuc duplex argumentum: vnum quia sensatio odoris perturbatur contra *obiectio dñs* *Diffusio p̄fici-
cium in
tentionaliū
odoris ab ob-
iecto incipit,
sicut & fonte*
rio vento: non sit ergo per multiplicationem specierum intentionaliū, que ita planè non perturbantur, vt de visualibus liquet, quibus non obstat agitatio aeris, quominus per diaphanum propagetur. Alterum, quia odor semper molestus est, aut iucundus: ergo non tantum peruenit ad potentiam per species intentionales. Ad primum dic quilibet agitationem medijs, perceptionem sensibilis perturbare, licet non perturbentur species: id tamen minus apparet in visu, quia immutatio visus est magis perfecta, ac minus materialis. Ad secundum negatur consequentia, vt de visione etiam patet, quæ cum pure intentionalis sit, recreat tamen, aut contrariat.

Reliquum est vñtrum dubium, an ad sentendum odorem sit impliciter necessaria progressio odoriferi vaporis per aliquam distantiam. Respondeatur, hanc tamen requiri propter imperfectionem odoratus, aut rei odorabilis, perfecta dubitatio resoluta.

men loquendo non esse necessariam, sed sufficere multiplicationem specierum, quod tantum forte volueret. Commentator supra, & Venetus textu 97. adducta experientia cupressi, & quorundam aliorum corporum, quae longo tempore exquere dolent, ac sine diminutione: non ergo euaporantur, alioquin diminuerentur, ut in plerisque docet experientia. Et hec videtur mens Aristotelis sezione 12. problematum questionem. 10. vbi quarens, an a re odorabili progrediatur aliquid ad sensum, negatiue concludit, quia alias, inquit, oportet rem minorem reddi, nunc autem ea, quae odoratissima sunt, eadem videmus durare. Est & alia experientia: nam res odorifera intraquam sentitur, vbi tamen nihil exhalat. Accedit tandem ratio, sensus enim a foliis speciebus immutantur, species autem fieri possunt absque exhalatione, per se loquendo, cum non habeant necessariam connexionem.

Oppositor ex Aristotele, & D. Th. *Oppositor ex Aristotele, & D. Th.* Opponere Aristotelem de sensu, & sensibili, cap. 2. afferentem, organum olfactus non debere esse calidum, eo quod odorabile, cum fumosa evaporatione sit, calidum est: immutatur ergo ab ipsa vapore, vapore à dissimili, alioquin ratio non procederet, & cap. 5. docet vaporationem odoris illabi in fenestrum. D. Thomas etiā 1. part. question. 78. artic. 3. scribit oportere obiectum olfactus moveri secundum alterationem caloris, vt insipire odorem. Neuter tamen exigit vaporationem hāc ut simpliciter necessariam, sed tantum ut magis conducedent: quia etiam communiter, & regulariter fit, necessaria dici potest, maximē in nobis, in quibus olfactus est obtusissimus.

CAPVT XXV.

*De organo, & potentia olfactus, ac etiam
de medio actuque odorandi.*

1. **D**E organo huius sensus varia est Philosophorum sententia, ad quam diuersitatem intelligendam, notandum, quod in anteriori parere cerebri sunt quasi duæ cellulæ, quæ ventriculi cerebri dicuntur, à quibus progradientur duo nervi, mammillares appellati, quod eorum extrema sunt quasi pupille: est præterea nafus duabus patulis vijs, quibus recta itur ad illos nervos. Igitur sententia Galeni est organum odoratus residere in ventriculis cerebri. Ita habet 8. de vsu parium, & lib. de instrumento odoratus. Idem tenet Auicenna 6. naturalium, part. 1. cap. 5. Albertus 2. de Anima, cap. 26. Philoponus fol. 65. col. 2. & 4. At Vesalius lib. 4. cap. 3. vult organum hoc constitire in osculis mamillaribus, quem plerique moderni sequuntur. Magnesius vero lib. de sensu particulari, cap. 22. sentit per cartilagines narium deruari nervos, in quibus consitit sensorum odoratus: Aristotelis sententia obscura est in hac parte, nam sección. 13. problematum, quæst. 5. ait in animalibus respirantibus fieri odorationem, accedentibus odoribus ad cerebrum, vbi tamen non affirmita in cerebro exerceri odorandi actum, sed explicat id, quod sæpe talem actum comittatur. Primo autem de hystoria animalium, cap. 11. solum dixit per vias narium subministrari olfactum, & lib. 2. cap. 12. de naribus prouinciatum continere meatus odorandi, & libr. 4. cap. 8. quod sic ut exterrorum sensum, ita olfactus constitutum est diuersorum, id est, organum, nam autem, inquit, generi foramina tantum sunt odorandi, cùm alijs etiam narcs sint, quo indicat in naribus constituti organum, & 2. de partibus, cap. 16. ostendit diuersitatem organorum olfactus ex diuersitate narium, & 2. de Generatione animalium, cap. 4. significat organum odoratus oriri à cerebro, sic

ut organum auditus, atque adeò alibi residere.
In hac re non potest statu certa conclusio: at
in primis sententia Galeni odorationem fieri in
cerebro, non videtur probanda, & idem ex istimo
de sententia Vesalij, illa enim partes de substan-
tia cerebri sunt, cum tamen cerebrum sit pars o-
mnium sensuum, & ideo nullius organum: sed o-
mnibus caret, nisi forte tacu aliquo, vnde ab eo
deinde Galen lib. 3. de causis symptomatum, organo
num non sentiens cerebrum appellatur, quod
optimè illi obiicit Commentator lib. 1. Collecta-
nearum, cap. 7. & lib. 2. cap. 17. Præterea non est
maior ratio cur in cerebro, collocetur organum
olfac̄tus, quam visus, vel auditus: ergo, &c. Pro-
babilius itaque videtur sententia, afferens organo
num odorati iacere in interiori parte nasi, quam
etiam amplectitur Valles lib. 2. cap. 24. ad confir-
mat primò, quia odoratio sit in naso: ibi ergo sen-
tiorum existit. Probat antecedens, quia ibi est
sensatio vbi voluntas, sed hæc in naso percipiuntur:
ergo. Secundò cum vapores odoriferi ascendant
vix ad cerebrum confortandum, consonum
rationi est, ut olfactus, quasi explorator vaporum
locetur ante cerebrum, huc in gultu obseruatum
videmus, esse scilicet in ore collocatum, quasi in
ianua, ut possit de cibis iudicare, antequam ad
ventriculum demittantur. Addit tamen Valles
odorationem non tantum in naribus fieri, sed in
ipsis visceribus etiam, actota ea parte, per quam
& ad quam respiratio protenditur, quod putat
sensisse Platonem dialogo de natura. Hoc tamen
falsum videtur, arbitrorque ante partem illam,
in quam incurruunt meatus oris, & nasi ad pulmo-
nem, organum olfactus residere, non ultra: alias
incut respirando per nares odoramus, ita respirando
per os perciperemus odores, quod contra ex-
perientiam est, a Philosophos omnes.

Vtrum aduertendum est olfacti organum
diuerisimode disponi in diuersis animalibus, de
quo latè Aristoteles 4. de historia, cap. 10. 2. de par-
tibus, cap. 16. de sensu, & sensibili, cap. 2. Etenim
quædam habent olfactum opertum, alia verò
minimè quæ differentia, per lequendo, non est
essentialis, ut aduertit Sanctus Thomas de sensu
& sensibili, lection. 14. Quare verò aliquis, quod
elementum in hoc seniorio prædominatur, dixi-
mus namque organum virus esse aquenum, audi-
tus aereum: Aristoteles ergo de sensu, & sensibili,
capit. 2. indicat organum olfactus esse igneum, at
in 2. de Anima, textu 130. docet ignem in nullo or-
gano sensum prædominari, sed oculis, ait, ex a-
qua, auris ex aere, olfactus ex horum altero con-
stat: probabilis iraque videtur temperamentum
huius organi esse quædam medium inter aquam, &
ignem, atque aerem, ut substantia organi conso-
net obiecto sensus, et enim odor in calido, & sic
co temperatus. unde quandam temperiem requi-
rit: probabile ergo est nimilem requiri ab ipso sen-
su. Sed intererit, quia organum esse non debet affa-
tim calidum, ac nesci, quæ sit in potentia ad a-
ctionem obiecti: atque hæc est mens Aristotelis in
citatō loco de Anima. cum verò alibi illud tribuit
igni, non significat ei prædominari ignem, sed
quando actuū elicit ignem prædominari, quia
nimisimum caelest à vapore odorifero, vt exponit
Sanctus Thomas, & hæc de organo. Ex quibus li-
cet colligere quid sit ipsa potentia odorandi, et e-
nim facultas quædam residens in explicato sen-
sorio intra narēs, apta, ut immutetur ab odoris
bus illosue sentiat. 4.

Circa actum huiuscē potentia prædicta in
communi, solum restat aduerendum, animalia
tantum respirantia olfacere respirando, atque a-
deo in aere tantum olfacere, non in aqua, vt do-
cet Aristoteles 2. de Anima, textu 100. canamque
redit.

reddit, quia intra nasum datur operculum in vis ad sensum, quod non nisi per respirationem elevarunt. Galenus supradicte hoc irridet operculum, cum ex anatomia non deprehendatur: unde causam aliam assert, non posse sentiri odores, nisi respirando, quia nequeunt aliter penetrare usque ad ventriculos cerebri: hac vero ratio falsum supponit, estque insufficiens, quia si via ad olfactum non esset occulta, nulla esset ratio cur non penetrarent species odoris semel intra nasum posita usque ad cerebrum, etiam respiratione cessante: est ergo occulta via operculum autem non est pars aliqua, sicut palpebra in oculo, sed via arcuata in parte interiori nasi, quae respiratione dilatatur: compressio ergo illius dicitur operculum, unde eodem textu 100. Aristoteles ait: quod in respirantibus animalibus operculum dilatatis vnyis, ac restringit, & ex hoc colligit Aristoteles animalia respirantia non olfascere in aqua, quod de terrestribus intelligendum est, nam quaedam sunt aquatilia, quae respirant, ut ranas, &c. de historia, cap. 5. & dglyphines capite demissio etiam sub aquis odorantur, mouentur etiam ad escam de nocte, cum illam videre non possint: tunc ergo olfactum dicuntur: quando autem Arist. 2. de Anima, textu 98. videober homini olfactum propriè tribuere respirando, idem de reliquis animalibus sentit, quae similiem nisi compositionem habent, ut ita simili textu cetero exponit.

est mihi certa : experientia quippe cuideret docet , gustum non percipere saporem sibi inherenter : sed rei sapidae , ac distinctae . Et ratio id demonstrat , sapor enim qualitas activa non est , sicut neque odor , solusque resultat ex mixtione primaria , unde quia dicit Aristotle de Anima , textu 126. ait corpora insensibilia pati non nihil a gustabili , materialiter intelligendum venit , id est , non rem gustabilem , ut sic per saporem aliquid agere in rem insensibilem , sed per humorem saporis coniunctum . Quod vero ad tactum attinet , aduertendum , illum per multa membra extendi , quae inaequaliter affecta esse possunt a qualitatibus tangibilibus . Et ergo sensus conclusionis quoad hanc tangendi facultatem , nullam partem tactu praeditam sentire calorem , vel alijs qualitates sibi inherentes : posse tamen sentire calorem partis vicine , si sit excellenter . Quo certe modo aliquando sentimus calorem ab intrinseco : nam per ergo is qui sentitur calor , alterius rei est , vel partis calidacientis , non is qui inheret parti sentienti .

Probatur ergo conclusio sic declarata primo à ³⁻ *Probatur* *paritatem* *rationis* *aliorum* *sententiarum*, nullus enim *eorum* *sentit* *sibi* *inhärentem* *qualitatem*: ergo *Secundus*: *neque* *tactus* *sentiet* *calorem* *inhärentem* *sibi* *cunctum*, *quia* *iam* *tactus* *continuo* *sentiret*, *quia* *semper* *aliquæ* *qualitates* *prima* *ei* *inhärent*: *consequens* *verè* *est* *contra* *experienciam*. *Dicitur* *tertius*: *formæ* *non* *sentient* *qualitatem*: *consequens* *est* *cladit*.

CAPVT XXVI.

*Vtrum obiecta gustus, & tactus immident
potentias realiter, vel inten-
tionaliter.*

DEHIS duobus sensibus, quoniam ipsa se magna vicinitatem habent, & ut breuitate etiam consilamus, simul dicendum est. De obiectis autem eorum secundum naturam, dictum a nobis est, obiectum quippe gustus est sapor, obiectum vero tactus sunt qualitates primae, aliaque nonnullae ex eis profluentes, de quibus in 2. de Generatione eginus: solum ergo restat explicare modum quo haec obiecta immutant sensus: opinatur enim aliqui immutare illos sola materiali alteratio, quam sententiam defendit Valles lib. 2. c. 29. Quia probatur primò, nam dicti sensus, quoties sentiunt materialiter alterantur, ut experientia constat: hoc autem sufficit, ut obiectum sentiri dicatur: ergo. Secundò si tactus sentire per species intentionales, etiam in organo tactus est calor, ut quatuor, posset nihilominus tactus percipere calidum aliud, ut quatuor: conseqvens est falsum: ergo. Pater sequela, quia realis calor, & species caloris non repugnant: esse simili: ergo licet habeat calorem, ut quatuor realiter, recipere poterit species alterius caloris, ut quatuor: ergo, &c. Tertiò si per species intentionales eiusmodi sensus ageret, utique in instanti agerent: nam productio specierum instantanea esse posset. Conseqvens est falsum, cum ignis, verbi gratia, applicatur successivè, magis, ac magis sentiatur: ergo, &c.

Difficultas hucus questionis portissimè habet locum in tactu, pendetq; eius deicio ex alio puncto, an quando manus, verbi gratia, sentit calorem, illum sentiat, quem subiectum inhaefiat, an eum, qui est in calefaciente; nam si calorem percipit inhaerentem libi, ipse erit sufficiens ad causandam sensationem sui absq; specie alia: si vero sentit in altero subiecto existentem, necessaria erit species: hinc ergo incipiendo sit prima conclusio. Guttus, & tactus non lentiunt qualitates suis organis inhaerentes, sed qualitates rerum eos alterantur. Hac conclusio, quod ad gustum attinet,

Item non sentire qualitates secundum gradus fibi connaturales, sed secundum excessum. At hinc saltus sequitur quoties calor, vel frigus inhaerent in gradu præternaturali, continuam sensationem in tactu dæ, quod repugnat experientia: nam si quis manum igni applicet, sentit calorem, si remoueat, non sentit, & tamen aliquando dicitur calor manus intensior, quam fit ipse naturalis. Præterea arguitur contra euacionem. Nam si calor naturalis remittatur, & postea intedatur, que ad debitam intentionem naturalem, talis calefactio sentitur: ergo calor in naturali intentione tactu percipitur, atque adeo, si calor inhaerens, & connaturalis sentitur, semper planus sentitur. Occurrunt alij tactum non sentire calorem in facto esse, sed in fieri, hoc vero sum est, nam quod sentitur primò, & per se, qualiter sensibilis est, hæc autem calor est ipse in facto esse: nam in fieri motus vocatur, atque inter sensibilia communia ponitur. Tertio arguitur principaliter, nam tactus maiorem calorem percipit, quam fibi inhaerent: ergo non percipit sibi inhaerentem, sed potius rei calefacientis, si enim proprium sentiret, illum certè, & non maiorem sentiret. Antecedens vero ostenditur. Nam cum quis igni applicatur, sentit illico vehementem, acmolestem calorem: & tamen totum non dum recepit: tum quia longiori egeret mora: tum etiam quia si ab igne mouatur, prout illam caloris vehementiam non sentiet. Quartò arguitur, nam tactus sentit duritatem, & nolitatem, & similes alias, evidens vero est non sentire eas sibi inhaerentes, sed inhaerentes rei tactæ, ut duritatem lapidis: ergo idem modus sentiendi datur respectu qualitatum primarum, nam vnius sensus vnius est sentiendi modus. Et confirmatur, quia calor igni inhaerens qualitas sensibilis est: ergo potens immutare tactum sufficiet modo, ut sentiatur ipse ergo est, qui vero sentitur.

Sed contra. Qui à sole calent, calorem sentit, non Solis, quia nullus in illo est ergo libi inhaerentem. Negatur tamen consequentia, ac dicendum vnamquam corporis partem sentire calorem fibi proximum, omnes vero calorem rum corporis circumstantis, cum etiam sanguinis, qui intenditur, effunduntque ad partes exteriores. Denique sentiri etiam calorem exhalationum, quæ à sole

*Non sati-
fact.* Generantur. Verum haec omnia minime satisfac-
tient, hinc enim nos immediate a sole calefieri,
tunc plane ex vi actionis illius calorem sentire-
mus, non quidem harentem nobis, tum propter
rationes pro conclusione adductas, tum quia ad
solem applicari maiorem sentimus calorem, quam
sit in corpore: nam a sole dimoti minorem senti-
mus: cum tamen totus perficiatur, qui habet cor-
pori. Ad obiectiōnēm igitur dico sentiri ipsam met
Solis virtutem calefactiūam, ut vicem calorū su-
bit, quod sic explicō: nam virtus illa producendo
calorem in nobis, producit etiam in tactu intentionales species eiusdem rationis cum ijs, quas i-
pse calor ignis produceret; sic ergo a nobis Soli ex-
positis entitū calor, qua etiam ratione suprā o-
stendimus visum aliquando intueri sub ratione
coloris, id quod verè coloratum non est, habet ta-
men virtutem ad coloris species producandas.
Vnde sicut ea visione fallēmur, si non corrigamur
intellectū, ita tactū illo labēmur iudicando sole
calere, si non succurrat intellectus.

5. Ex his sequitur secunda conclusio. Sensus, tactus, & gustus immutantur a suis obiectis per species intentionales. Probatur primò: quoniam hi sensus qualitates extrinsecas sensibilium cognoscunt: ergo recipient ab illis similitudines ad cognoscendum. Secundò arguitur speciatim de gustu, nam ut percipiat saporem, immutari ab illo debet, non immutatur autem materialiter a sapore ipso, vt ostensum est: ergo immutatur intentionaliter. Tertiò arguitur hispiliter de tactu, non enim percipit suum obiectum per alterationem realē, & physicam, vt haec tenus est probatum: ergo per intentionalem. Dicitur foris haec tenus tantum esse probatum a tactu non percipi calorem, verbigratia, sibi inhaerentem, non tamen es-

Exortitur. te obtinuum calorem inhærentem non esseratio-
nem sentiendi externum: sed hoc eisdem rationi-
bus probatam manet, tum prīmō in qualitatibus
alij à primis, ut duritie, & mollescie, &c. quæ sibi
similes non producunt in tactu: talium ergo sen-
tatio fieri per species, vel certè per earum modifi-
cationem: tum secundò, quia calor, qui sentitur,
maior est, quam qui inhæret, vnde non potest illa
per hunc sentiri. Denique vniuersalis ratio est,
quod eiusmodi qualitates reales nimis materiali-
es sunt, ut per alias possint actuari sensus, effere-
reque sensationes: ergo per species intentionales id
præstatur.

6. Sed hinc difficultas suboritur. Nam si resita
Dificultas habet , cur calor in haren organo tangendis non
suborta est in eo sui species , ac sentitur ? Si quidem eas
est in subiecto alio huius argumenti
solutio , & eorum , quæ initio possumus , pender ex
declaratione modi , quo fit immutatio in his sensi-
bus , praesertim in tactu . Est ergo notandum , qua-
litates primas , duas vindicare actiones circa or-
ganum tactus , aliam naturalem , productionem
scilicet sui similis , aliam intentionalem , specie-
rum videlicet : inter quas actiones hic naturalis
ordo esse videtur , vt intentionalis supponat na-
turem , neque hanc solitariè , non enim tactus ca-
lorem percipit , nisi quando actu calefit , quod si-
gnum est tunc solum intentionaliter etiam im-
mutari : idque docet experientia , rationem vero à
priori non video aliam , quam quod hic est naturalis
modus , & ordo istarum qualitatum in agen-
do , fortasse ortus ex imperfectione tum ipsius ta-
ctus , qui purè intentionaliter immutari non va-
let , tum qualitatum tangibilium , qæ species in-
tentionales non nisi per mixtas materiali actioni
diffundere possunt : hac igitur de causa calor sui
speciem non efficit in subiecto , cui haret , Quia nō
potest illud materialiter alterare : hac item de cau-
sa non potest tactus præcipere qualitates , nisi su-
per se

condum excessum, quia non potest a minori, vel aequali alterari, & ex consequenti nec intentione liter immutatur. Hac denique de causa productio eiusmodi specimenum fit successus, quia successus intenditur, verbi gratia, in organo calor. Non tamen ita procedit actio, vt nunquam plus representet species, quam alteratum sit organum: positum enim contingere ostendimus supradictum ergo actio seruata proportione quadam iuxta multitudinem, & intentionem forma agentis, nam species virumque representant, apropoinde plus valent representare, quia pro organi ipsis materiali alteratione. Est etiam successus produc-^{io} earundem specimenum secundum partes diuersas, ad quas successus diffunditur calefactio, per hac pacet solutio ad argumenta initio po- sita.

CAPVT XXVII

Quenam sine organa sensuum, gemitus, & tactus.

SVARE Z
de Angelis, ope
re 6. d'rum et
anima.

D. N. 2

6.
Difficultas
suborta ex
d. diu.

Notatio du-
plicis actio-
nis pro sol-
uenda hac
difficultate,
argumēti-
ques n. I.

historia, cap. 4. 2. de partibus, cap. 1. 5. & 8. Alexand. 3. de Anima, cap. de contactu, Philopon. fol. 69. col. 2. Auerrrois 2. Collectaneorum, cap. 8. quæ sententia mihi verior videtur.

Sit ergo conclusio. Organum tactus est ipsa caro, sibi qua cutem complectitur. Hanc profecto tenuit Galen. Nam locutus est de tactu, id quod eius ratio solum concludit, neque inficiatur in aliis etiam partibus inueniri. Teneat deinde Fernelius 5. Physiologie, cap. 7. Portius lib. de dolore, cap. 10. Probaturque primò, quia experimur carnes, & cutem sentire, si pungantur, & in ulcere patet aperit, & sentiat caro. Responderet tamen Aristoteles cap. 11. tenditib[us] pelliculam valde tenuem, ideoque facile fieri sensationem per illam, & per eam exempla illius confirmant: hæc tamen euasio mera videtur fuga, atque experientia negari non debet, vbi ratione non virget, experimur vero, quod in cute, & in carne detracta cutem sentimus. Secundò probatur. In quibusdam corporis partibus sit sensatio, in quibusdam dicti nervi non reperiuntur, neque in eis distinguuntur potest caro, quæ sit mediùm, & quippiam aliud, quod sit organum, ut in stomacho, & venis: ergo, &c. Tertiò. Organum cuiusque sensus in ea parte, refidet, in qua visitur temperamentum ei debitum, sed temperamentum optimum tangendi in cute datur, deinde in carne, tum in alijs partibus: ergo in eis residerat organum tactus. Probatur minor: nam tactus circa qualitates primas versatur: vnde temperamentum eius accommodatum erit, in quo tales qualitates magis ad qualitatem fuerint redactæ, sunt autem redactæ magis in cute, carne, &c. quam in nervis: ergo, &c. Quartò arguitur à fine, quoniam tactus datus est animalibus, vt tueri possint vitam ab externis nocivis: ergo oportuit diffusum esse per partes oī corporis capaces illi⁹. Nec dicas hoc argumento probari posse oī quoque habere tactum: considerandum enim est in membrorum generatione, & compositione natura semper agere quā bene potest, attingo scilicet modo vniuersiūque membris, & fine, ad quē corporis partes ordinat, oī autem ordinatū, vt sustineant totam corporis molē, & ideo oportuit fusile durissima, atque inepita ad sensum tactus: prouidit autem natura, vt partes, quæ non sentiunt, munirentur ijs, quæ sentiunt ad illarum bonum, & tutelam, vnde rationabiliter potest concludi cutem quæ natura totum corpus vestiuit sensum etiam habere, vt possit totum defendere.

4. Contra conclusionem autem sunt argumenta aliarum opinionum. Primum est authoritas Aristotelis, secundum quia multa animalia tactu habent, non tamen carnem, vt exanguia, de quibus Aristoteles 4. de historia, cap. 1. Tertium ex Aristotele, quia sensibile super sensum non causat sensationem, sed calor super cutem, & carnem positus sentitur: ergo non à cute, sed ab interno organo sit sensatio. Ad primum responderet Aristotelē multasse sentientiam, nam prius scripsit libros de Anima, quā de animalibus, vt ordo illorum doceat, vnde in posterioribus saceritat priores. Secundum argumentum etiam militat contra arguentes, sibi enim multa animalia habent tactum, quæ nervum illum non habent: dicendum ergo cum Aristotele in eiusmodi animalibus aliquid proportionale carnis esse organum tactus, vt patet explicatur, quod magis exprimit 1. de historia, c. 4. & 2. de partibus, cap. 1. Albert. 2. de Anima, inquietus additum proportionale propter animalia, quæ carnem non habent, tum etiam propter partes alias, quæ caro non sunt, sed carnem hinciles, aut ei commixtae, vt dentes, quos ait sentire iuxta Galenum & Aristotelem sect. 3. 4. problematum, q. 2. & 3. quod forte verum est, atque experientia consonat,

aliunde tamen evidenter duriores, quā vt sensum habere possint: de cerebro porro ait Albertus tamen nullo modo habere, Aristoteles vero 2. de partibus, c. 7. & 10. habere stupidissimum: at Galenus lib. de plenitudine, c. 5. scribit cerebrum, & spinalem medullam inter ea censerit, quæ tactum obtinet, quanvis 1. 3. de caulis symptomatum, cerebrū apparet organum non sentiens, quod parum sentiat. Nam de nervis, cartilagine, & similibus Aristoteles 2. de partibus, c. 8. indicat ea non sentire, ac similiter c. 7. & 10. de membris exanguibus, & lib. 1. de historia, c. 16. & lib. 3. c. 4. inter exangua membra hæc numerat: quare in hacre nihil posse certum esse, & ideo in conclusione posuimus cutem nomine carnis comprehendendi, quia in 10. tractu residerat apertus tactus propter moderatum eorum temperamentum: alia vero partes magis, vel minus sentiunt, secundum quod magis, vel minus accedunt huic temperamentu. Itaque sola illæ carent tactu, quæ densissimæ sunt, & terrestres.

Tertium argumentum est potissimum fundatum sentientia, quam tenerat Aristoteles in 2. de Anima, & sequentium illum, putant enim esse sensum impossibile obiectum sensus si contiguum sit organo, sentiri, ita intelligentes proloquū, quod praesens non sentiri.

Pro 3. arguitur invenimus, & sequentium illum, putant enim esse sensibile suum, organo, sentiri, ita intelligentes proloquū, quod praesens non sentiri. Aristotelis textu 75. 98. & 116. ait enim inter sensum, & obiectum semper debere esse aliquod medium, ea tamē differentia, quæ in visu, audiū, & olfactu medium sit extrinsecum, id est, corpus distinctum, vt aer, vel aqua, in gustu autem, & tactu sit intrinsecum, nimirum pars aliqua animalis: sed vniuersa, hæc doctrina falsa videtur. Et in primis illud, inter obiectum, & organum debere medium aliquodd intercedere: in primis enim coniuga sibi sentit cutis vt calorem ignis, si intra illum existat, vbi euidetur est nihil mediatum: in odoratu etiam evaporatio odoriferas subit aliquando v. atq. ad cerebrum, atq. ideo vtque ad organum odoratum, vt colligitur ex Aristotele sectione 16. problematicum, q. 5. & de sensu, & sensibili, cap. 2. & 5. tunc vero etiam sentitur odor: sonus quoque vehemens prope aures, realiter illat: cur vsq. ad membranam, & fortasse per poros vsque ad auditum, & tamen percipitur. De gustu patet evidētiū, ait siquidem Aristoteles textu 104. ad saporem percipiendum requiri humiditatem, vt gustabile humescat, & in substantiam quodammodo liquidam abeat, vt subiungat poros lingua vapor deferens saporem, quo melius queant tactum immutare: ergo licet subiungat ipsum organum melius immutabunt. Hinc humor salutis datus à natura, vt scilicet cibos humescet: hinc etiam caro lingua porosa est, quo sapores facile subiungat, vt Aristoteles ibidem ait, & 1. de historia, c. 15. & 2. de partibus, c. 17. ac D. Thomas, & alii, vnde & ipsius lingua humectatio requiritur, quæ rarior, solutior, atque contraria ratione infirmi attente lingua saporem non percipiunt: hinc denig ciborum communatio, quod integrum ad organum usque penetrare nequeant, constat ergo gustabile quoque melius percipi, quando realiter ad gustum pertingit: illud ergo proloquium falsum est, quod ratione etiam ostenditur, nam ad sentiendum requiritur obiectum ne applicatio, vt immutet sensum per species: hæc autem immutatio non impeditur, etiò obiectum contiguum sit organo: quare, &c. atq. ita frequenter opinantur sacerdotes, in finiuitaque D. Thomas 1. p. quæst. 78. art. 3. ad 4. & in 2. diff. 2. q. 2. art. 2. ad 14. & 2. de Anima, lectione 14. Caietan. ibidem, Albertus s. 2. de homine, tract. de tractu q. penult. & 2. de Anima, tract. 3. c. 1. Duran. in 2. c. 13. q. 2. n. 10.

Ex quo colligitur primum falsam quoque esse illam differentiam tactus & gustus, respectu aliorum sensuum, neque enim in his duobus sensibus

Qua partis
censentur
caventur agere

Oppositorum
Verū probat
tur inductio
Etiōne per
externos
sensus.

Proba
etiam ratiō
Et authoris
tate.

1. Corollaria
bus

bus intercedit necessarium medium intrinsecum, ut ex dictis liquet, nec in reliquo tempore intercedit exetrinsecum, aut ipsi tantum valent per medium extrinsecum sentire, nam tactus quoque sentire potest calorem rei distantis, immutarique per aerem, aut corpus aliud. Nec dicatis tunc etiam medium intrinsecum immutari, nam quando sola cutis percipit calorem ignis, solus ibi est medium extrinsecum. Item adducta differentia non saluat, nam visus quoque cum intrinseco medio simul, & extrinseco intueretur, gustus tamen, quoniam sapor qualitas actiua non est, non immutatur fortasse per medium extrinsecum, nisi dicamus aerem in poris lingua, medium extrinsecum esse: addite quod nec proprium fit huius duarum facultatum sentire per medium intrinsecum, id enim vendicat etiam auditus, & visus.

7.
2. Corolla.
rium.

Sensibile
inhærens
organon non
sensuum.

Contiguum
autem san-
tius ab
aliis sensibus
præter vi-
sum.

8.
3. Corolla.
rium.

possunt enim duo corpora ita esse coniuncta sub aqua, ut nihil eius intercedat: si tamen corpus solidum sub aqua existat, corpus cadens (aut Aristoteles) illud non tangeret immediate, quod fortia euemit, quia aqua, ut pote fluida facile adharet corpori. De gustu fortasse verum, non posse percipere obiectum nisi realiter coniunctum, eo quod sapor qualitas actiua non sit, sed porus nimil materialis, ideo diffusua specierum non videatur, citra materialia contactum, inde requiri velletius quod gustabile fricetur intra os, quodque humefat salina.

Quarto colligit ex dictis, horum sensuum notiones: gustus ergo definitur qualitas perceptuia saporum rehidens in nervo lingua, tamquam in proprio organo: tactus vero est qualitas cognoscitiva tangit ilium qualitatium rehidens toto corpore animantis. Et hoc de singulis sensibus exterioribus dixisse sufficiat.

CAP V T XXVIII.

De numero extenorū sensuum in se, & in ordine
ne ad subiecta in quibus sunt.

Postquam dictum est de sensibus exterioribus, singulatim agendum superest de corum sufficiencia. At primò sint ne plures, vel pauciores, quām quinque. Deinde quot eorum singulis animalibus in sint. Circa primum fit conclusio. Quinque tantum sunt extorores sensus. Probarat ex 1. Causa, & ratione, nam quinque sunt sensibilia, quae per se primò immutant diuerso modo sensus: nec eorum aliud plus quam ab uno sensu exteriori percipi potest: tor ergo erunt sensus eis correspondentes. Antecedens explicat: Diuus Thomas 1. p. q. 78. art. 3. hunc in modum. Obiectum sensibile per se & propriè est immutatum sensus: ergo sensus diuersa ratio sic immutant diuersum sensibile diuersum sensum constituit, & ex consequenti diuersum sensum postulabit. Porro dicta immutatio quinque modis variatur, quoddam enim obiectum immutatum sensum pure intentionaler, ac fine mixtione materialis actionis, & huiusmodi est obiectum visibilis: aliud immutat intentionaler, facta tamen materiali immutatione in ipso obiecto, idque dupliciter, nam vel ea materialis immutatio est tantum latio, & sic constituit obiectum audibile, vel est etiam alteratio, & sic constituit odorabile, quod ordinariè prius calefit, quām immutet potentia. Aliud tandem est obiectum intentionaler etiam immutans admixta simili materiali immutatione subiecti, seu organi, quod adhuc dupliciter potest contingere, nam vel materialis hæc immutatio est per eandem qualitatem sensibilem, & ita constituit obiectum tangibile, vel per diuersam aliam, & ita constituitur gustabile: illius enim immutationi intentionali admiscetur realis humectatio: hoc ergo modo distinguuntur quinque sensibilia, & consequenter sensus quinque. Deductio hæc D. Thomas est quidem probabilis, neque in tali materia succurrat ratio evidenter, solum aduertatur, licet materialis immutatio per accidens admisceatur intentionali: ex cojunctione tamen ferè inseparabili ipsius cum intentionali, rectè argui diuersitatem eiusdem intentionalis, nam quo magis talis immutatio admixta est actioni materiali, eo imperfectior deprehenditur, quo verò est purior, eo est perfectior.

Porro discursus hic, sive argumentum probat optimè non esse pauciores sensus, quām quinque: etiam plures non esse probatur à forma, quia forma, seu modus aliis immutandi non inuenitur. Item à subiecto, quia præter quinque organa istorum sensum nullum experimur aliud. Item à

SVAREZ
de Anctis op-
eris. di. dum. et
animi.

ED. TOM. III.

III. p. 111.

D. V. 2

fine, nam quinque sensus sufficiunt animantibus, ut patet experientia: his enim instructi nullam comprehendimus indigentiam vterioris sensus: quilibet autem destituti sentimus non minimam: ergo signum est hos sufficere, & esse necessarios, quā rationem prosequitur Albertus libr. 2. tract. 4.c.5. Denique in homine est natura sensitiva in suprema perfectione: habet ergo in ea omnes potentias, quas exigit perfecta natura sensitiva: non ergo plures sunt in rerum natura.

Circa hanc tamen primam conclusionem insurgunt difficultates duas ex Aristotele lib. 2. de Anima. Prima in cap. 10. quod gustus sit quidam tactus, idque etiam repetit 2. de partibus, cap. 3. non ergo putat Philoponus tot duci sensus. Secunda difficultas sumitur ex cap. 11. vbi afferere videtur duos esse sensus tactus, atque adeo plures omnino, quam quinque. Ad primam Venetus fatetur gustum & tactum esse idem, scilicet, differre vero cōnotatione terminorum. Verum vniuersi interpres iudicant esse realiter distinctos. D. Thomas lectione 21. Albertus supra cap. 27. & in summa de homine, tractat. de gustu, q. 2. Philoponus fol. 63. col. 2. Aegidius text. 10. dub. 2. & vteque Caietan. & aperte Aristoteles text. 112. & liber. 4. de histor. c. 8. & lib. 3. de Anima, cap. 1. ait quinque esse sensus externos, & illorum sufficientiam inuestigat. Idem pater ex obiectis, & ex diuerso modo immutandi eorum, ut vidimus. Item ex diuersitate organorum, tactus enim organū per totum corpus distenditur: organum gustus certam, & determinatam sedem habet. Pater denique ex diuersitate actionum: sunt ergo sensus diuersi. Illud autem Aristotelis dictum varie exponitur. Primo, quia gustus materialiter etiam, sicut tactus, & non solum intentionaliter tangit obiectum suum. Iuxta quam expositionem tactus duplicitem sumi videtur, & stricte pro sensu perceptivo primarum qualitatibus, quo pacto gustus, tactus non est, & late ut significat sensum, qui praeiō aliquo materiali contactu sentit, & ita gustus dicitur quidam tactus. Hac est exppositio D. Thomae, ac vera. Addi potest & altera, quod gustus sit quidam tactus non formaliter, sed supponit, quatenus semper supponit tactū. Quæ certe exppositio coincidit cum prima. Alias vero omitto, quia minus ad rem faciunt. Replicabis tamen. Organum gustus est etiam organum tactus, lingua enim sentit etiam calorem, in vno autem organo vnius est sensus: coincidunt ergo gustus, & tactus in vnam sensum. Respondent nonnulli in organo gustus non dari sensum tactus, qui magis terreum organum, quam gustus postulat: hic enim humido gaudent & aquo, scilicet Galeno 7. de placitis, cap. 13. & libro de instrumento olfactus. Probabiliter tamen videtur q[uod] possumus: namque docet experientia in eadem parte saporem, & calorem sentiri. Præterea quatuor pars corporis non nimium dura est organum tactus, ut supra vidi mus, huiusmodi autem est neruus ille in quo sedet gustus: ergo ibi etiam est tactus. Neque verum est tactum ita exigere organum terreum, ut sub alio temperamento non possit conseruari. Dicitur ergo terrestre, quia in illo magis, quam in alio organo qualitates illius elementi misceantur, nihil minus non semper ibi prædominatur terra, immo ad sui perfectionem requirit temperamentum æquale, licet posset etiam sub temperamento inæquali minus perfecte conseruari, ut liquet in membris diuersarum complexiorum, quorum alia ad has, alia ad illas qualitates tangibiles declinant. Sic Galenus 9. de placitis, cap. 2. & 1. de temperamento, cap. 10. ait in volla manus tactum esse perfectissimum, quod videlicet in ea parte corporis præalij ad mediocritatem redacta sit mixtura qualitatum, quam etiam D. Thom. in 4. d. 23. q. 1. artic. 3.

FRANC. SUAREZ de Anima.

questiunc. 2. vigere maximè in pulpis digitorum affirmat. Ad argumentum ergo respondeatur, nihil repugnare in eodem organo esse sensum tactus, & gustus, nam tactus est quasi vniuersalis sensus vniuersus, in organis etiam aliorum sensuum reperitur.

Circa secundam difficultatem, est varietas opinione, quidam enim admittunt diuersos species tactus. Ita Averroës 6. natural. p. 2. de tact. Theolog. miliius, cap. 39. Averroës 2. de Anima, textu 108. opinio 1. Egid. ibid. D. Thom. lect. 23. Albert. summa de homine, tractatu de tactu, quæst. 2. Apollinaris in 2. lib. de Anima, quæst. 3. Valles 2. controveriarum. Eis uariatio.

Ratio eorum est, quia vnu sensus vnius est prima contrarietas: sed in tangibilibus qualitatibus dantur duas primas contrarietas, ergo duo sunt sensus tactus iuxta quos auctores consequenter dicendum est. Quod est vnu sensus externi in quinque sensibus, non esse generis in species infinitis, sed in subalternis, ita ut tactus, & gustus abduvidatur adhuc in duas species, &c. præsentum cum non desint qui humanis sensibus ob coniunctionem cum gradu rationali diueritatem specificam sensibus belluarum tribuant, ut libr. seq. c. 1. n. 7. attingemus.

Contra sententia videtur verior, quam tener D. Thomas 1. p. q. 8. artic. 3. ad 3. vbi aperte ait sensum tactus vniuersum esse in specie. Idem Philoponus.

Opinio 2. 2. de Anima, fol. 69. col. 2. Simplicius text. 108. Alexander in paraphrafi de anima, cap. de contact. Venetus text. 108. Magneius de sensu particulari, c. 23. Fern. 5. physiologia, cap. 7. & colligitur ex Aristotele lib. 3. c. 1. dicente tantum esse quinque sensus. Quod vero non diceret, si plures essent in specie ultima. Idem colligitur ex 2. de partibus, cap. 1. vbi legimus idem esse sensorum, in quo percipiuntur vniuersae contrarietas tangibles, & si dicitur, vnius sensorij, (scilicet adequati) vnu esse sensum, quod etiam repetitur in 2. de Anima, text. 12. Potissimum ratio huius sententiae est hanc distinctionem tactuum necessariam non esse, cum omnes primae qualitates tangibles habeant eundem modum immutandi sensum, organumque tangendi sit vnu, temperamentumque quantum possit fieri, vnius rationis requirat: superflue igitur distinctione inuehitur. Neque ratio facta virget.

Ad rationem Primo, quia nulla causa est, cur vnu sensus tantum sit vnius contrarietas, licet enim visus, &c. vnu sensum percipiat contrarietas, scilicet albedinis, & nigredinis, at sensus olfactus tam multos per-

cepit odores bonos, & malos, ut non vnu in eis contrarietas, sed plures forte reperiuntur: nos enim solum odorem bonum à malo distinguimus, ut contraria, cum tamen non omnes odores boni, & mali habeant eandem rationem bonitatis & malitiae, ut ipso etiam sensu notum est: in hac ergo diuersitate quis audeat affirmare multas contrarietas non inueniri. Hoc enim modo qualitates etiam tangibles reduci possunt ad vnam contrarietatem primam, quasi genericam, scilicet qualitatē nocuum, & proficiuum, sub qua tamē ratione plures dantur contrarietas primas, quasi species, nimis calidum, & frigidum, humidum, & siccum: sic rursus in saporibus fortasse aliquot erunt contrarietas species, quarum vna ad aliam non reducatur sub vna genericā, quamvis probabilius etiā sit dulce & amarū esse sapores extremos. Secundo respondeatur, quatuor illas primas qualitates, co- altera.

uenire in vno genere cōmuni, & sit adequatū obiectū tactus cōtinentis sub duas primas contrarietas, & nihil obest vnitati rationis sensibilis, q[uod]a in omnibus dictis species, est eadem ratio sensibilis. Ita S. Th. 1. p. & q. de anim. a. 13. ad 17. & opus. 43. c. 3. alias vero qualitates tangibles, quæ 2. de gener. reconfentur, ad has primas reduci ab ipso Aristotele. ib. ac adeo per illas sentiri, fortasseque per illarum species,

3
Difficultas
duplex con-
tra 1. affer-
tiones.

Ad 1. difficult-
atem com-
muni solu-
to.

Gustus quo-
modo sit
quidam ta-
ctus.

Replica.

Quoniam
reponso
impugnat

species, non per proprias, ad modum sensibilium communium. Ad Aristotelem itaque respondeatur loqui solum dubitaciu, ac disputando, quia tamen sic solet ipse probare suam sententiam, forte ibi censuit esse probabilius, quod non probamus.

6 In secunda parte huius capituli breuiter dicendum est de numero sensuum singulorum animahum, ac dico primo. Nullum est animal tactu casum, hoc repetit saepe Aristoteles in lib. de Anima, idemque sentiunt omnes Philosophi. Est siquidem sensus hic quasi fundamentum aliorum, ut pote maxime necessarius ad conseruationem vita vegetatiæ. Est rursum imperfectissimus, atq; adeo facile communis. Denique organum illius in quadam consistit mixtione primarum qualitatum per totum corpus diffusa, ac proinde invenit facillima in omni animali. De gustu vero res est dubia, quidam volunt etiam esse communem omnibus animalibus. Ita Venetus summa de Anima, cap. 34. Apollinaris l. 2. text. 29. vbi duplum distinguunt gustum: unum perfectum, qui in determinata parte consistit, discernitque differentias saporum, & hunc non esse omnibus communem: alterum imperfectum, qui deseruit sumptioni alimenti, discernendo tantum conueniens à disconuenienti, & hunc esse communem necessarium quod animalibus, sicut & tactus: tum quia animal potest lèdi à noxio cibo, qui fuit ratio concedendi tactum omnibus. Tum quia animantia perfectius percipiunt alimentum, quam pure vegetabilia: hæc autem perfectio in eo est, quod cum delectatione recipiant, discretione utiles à noxio, quod certe munus pertinet ad gustum. Atque huic opinioni consonat Aristot. 2. de partib. c. 17. scribens omnia animalia tam sanguinea, quam exanguia habere eam partem qua sapores sentire possint. Idem docet 3. de Anima, c. penult. text. 64. Estque probabile, sed oppositum videtur probabilius.

Vnde dico secundo. Quædam sunt animalia solo tactu donata. Ita Aristoteles de sensu, & sensibili, c. 2. vbi fit art. 7. Tactum autem, & gustum omnia habent, nisi quod est animalium imperfectorum. Clarius lib. 3. de Anima, cap. ultimo de tactu. Negue si animal est, alium sensum præter hunc habere necesse sit. Et l. 2. textu 17. sensum tactus à reliquo omnibus ait posse separari: & textu 23. quædam animalia habere omnes sensus, quædam aliquos, quædam tantum unum. Consentient Comment. l. 2. de anim. text. 31. S. Thom. lect. 5. Agid. l. 3. cap. vlt. Thienen. lib. 2. text. 31. Ratio vero est, quia sunt etiam animalia imperfecta, quæ sapidis non nutritur, sed calidis, & humidis: atque ita per tactum delectationem cibi percipiunt, discernuntque utiles ab inutili, neque utræ ratio, cur alijs sensus illis tribuantur.

8 Dico tertio. Omnia fere animalia perfecta sensibus quinque donantur. Hanc conclusionem prosequitur late Aristoteles 4. de historia, capit. 8. vbi quæ animalia perfecta sint statuit, dicens esse terrena. Idem docet 3. de Anima, cap. 12. talia autem vniuersum habent sensus quinque: ergo, &c. Excepit vero Philosophus talpam, quod visu caret, 1. de historia, cap. 9. quem Thenistius, Aucenna, & D. Thom. sequuti sunt. Addit vero Aristoteles supra habere talpam sub cute requisita organa ad visum, impediti autem ne videat ab ipsa cute, ut pote corpulentæ, obstante que introductioni specierum. Concinet Galen. 14. de visu partium, cap. 6. Ratioque à fine desumti potest, quod ex visceribus terra eruat alimento, inutileque proinde essent oculi in tam denso elemento, facileque à terra exsiccarentur. At Simplicius, & Philoponus in secundo de Anima, & Albertus vigesimo secundo de animalibus, cap. vltimo, contendunt videre tal-

pam, probantq; quia si oculos habet, ei certe frustra non sunt concessi, Albertus quoque alias affert experientias. Evidem duò illa quæ Aristoteles pronuntiat talpam non videre, at habere organum videndi minimè consonant, ut quid enim natura daret organum omnino actum negatur? Vnde Albertus affirmat expertum se talpam extra cauernas querit esse alimentum, sicut ea quæ vivendo queritant.

Dico quartio. Inter animalia imperfecta quædam habent quinque sensus, quædam non item. 4. ^{4. A. f.} Sic apis solo caret auditu. Met. cap. 1. suprà vero dictis locis de historia probat Philosophus sensus quinque reperi in piscibus, ac in formicis. Est autem notandum primo, præter tactum oīs alios sensus dari ad melius esse, & ideo possunt pluram vel priuaciora participari iuxta diuersitatem perfectionis animalium. Notandum secundo animalia, quæ alimento etiam non coniuncto, sicut vegetabilia vtuntur, sed querunt, si distet, necessario habere auditum, aut visum, aut olfactum, illis enim percipitur distans sensibile, vnde quæ animalia habent potentiam de se motuam ad locum distantem, vindicant etiam aliquem istorum sensuum, & è contrario, quæ eorum aliquem habent possunt moueri ad distans, nam ex sensu sequitur appetitus, & ex appetitu motus.

CAPVT XXX.

De comparatione quinque sensuum inter se, & in ordine ad subiecta in quibus sunt.

Tria in hoc capite sunt videnda: primum de absoluta comparatione extenorum sensuum inter se: secundum de comparatione sensuum eiusdem speciei in diuersis animalibus: tertium de comparatione eorum prout sunt in homine. Circa primum sit conclusio. Perfectissimum sensus est visus, deinde auditus, postea olfactus, deinde gustus, vltimo tactus. Probatur primo de visu, qui præsumit nobilissimum obiectum fortissimum est, lux enim est pars sensus nobilissima qualitas inter sensibiles. Deinde nobilissimo modo ab obiecto immutatur, ut ex superlativo patet, actu etiam suo ad maiorem difficiat attingit, quam sensus alij, idque in instanti quod non præstant ceteri. Considerando quoque sensibilia communia nullus tot, ac tam perfecte cognoscit, sicut visus: similiter quoad sensibilia per accidens, multum excedit, nam extundit visus, ad celos, ad motum, magnitudinem, figuramque eorum, quæ nullus alijs sensus nouit. Organum denique visus perfectissimum est, ut patet ex illius subtilitate, ingeniosoq; artificio, vnde per facile lèditur: hæc ergo omnia manifestant perfectionem huius sensus supra alios. De auditu id estiam patet tum ex obiecto, à quo, immaterialius præ reliquo tribus immutatur, atque ex delectatione quam ab eo capite quodammodo spiritualiter: tum ex organo, quod subtilius est ut pote aereum: De odoratu similiter ostenditur, nam superat duos alios in modo, quo immutatur, minus enim habet de materialitate, qualitas quoque immutans perfectior alij est, ob easdemque rationes, quibus tactum vincit.

Obiectus primo, organum auditus nobilis est, quam visus, cum illud sit aërium, hoc vero a-^{obiectum} queum, ob hanc forte rationem Plato posuit organum visus igneum esse, quod est probabile. Occurrerunt tamen non semper mixtum illud in quo prædominatur nobilis elementum esse perfecti, sed illud in quo perfectior existit mixtio: hæc ergo ratione organum visus, organum auditus superat. Secundo oppones, obiectum auditus imperfectissimum esse videri, cum sit qualitas fa-

cile

SVAREZ
de Anctis, op.
pp. 6. dictum, et
animalia.

TEOM. TOM.
III. III.

D. N.

etle transiens: ergo & auditum ipsum videri imperfectissimum. Respondeatur sonum in esse qualitatis imperfectiorem esse, at in esse sensibilis praetare alijs tribus, quod immateriali modo immutet ut dictum est, & ideo potentiam ipsam simpliciter esse perfectiorem, ut colligitur etiam ex modo, quo attingit obiectum, perfectiori scilicet, quam in alijs sensibus, ut etiam ex dictis constat.

³ Secundo loco ocurrunt comparatio inter sensum hominis, & ceterorum, singulas vero horum species inter se conferre nimis prolixum est. Vnde sit secunda conclusio. In omnibus sensibus exterioribus supererat homo cetera animalia simpliciter, & absolute loquendo, quamvis secundum quid supereret in nonnullis. Probatur singulatim. In primis enim habet homo perfectissimum tactum simpliciter, & quoad omnes conditiones, ut Aristoteles docet. 2. de anima, cap. 10. & experientia testatur, atque etiam ratio, quia tactus vltit perfectus requirit temperamentum primarum qualitatum: ergo tactus temperatissimi corporis, nempe humani, erit perfectissimus, vptote magis denudatus ab obiecto, cum propter moderationem ad nullam qualitatem magis accedat, quam ad aliam. Idem est de gustu philosophandu, quoniam proxime conuenit cum tactu: & a fine etiam concluditur, nam hominis perfectior complexio perfectiori eget cibo: ergo & perfectiori gustu. O-

doratum ait Aristoteles in cap. nono, in homine esse hebetiorem, quam in plerisque animalium: sed intelligendum hoc est secundum quid, quoad facilitatem, videlicet percipiendi melius odores, vel a distante maiori, in quo certe multa anima- lia excedit hominem, ut superius de vultate notatum est. Canes etiam de nocte miri discernunt inter homines, ut latronem a domesico, & similia pleraque. Ratio vero redditum optima ab Albert. 2. de anima, cap. 12. Egidio textu 92. ex lib. de sensu, & sensibili, cap. 4. 5. quod cerebrum hominis sit frigidissimum, & humidum nimis, vnde & sonum eger longiore. Ita vero factum est, ut melius deseruere cognitioni: calor enim conturbat animales spiritus: quia ergo organum olfactus iuxta cerebrum situm est, olfacti via obturatur, continua cerebri distillatione frigida & humida, vnde quo plura eiusmodi excrementa per nar- res defluunt minus olfactum: at vero cetera animalia cerebrum habent calidius, vnde in hominibus ipsis odoratus acutior caliditatem, & siccitatem cerebri indicat, & ex consequentia ruditatem, & obscuritatem ingenij. At vero his non obstantibus olfactus hominis simpliciter perfectior est, quam ceterorum, cum se extendat ad nobiliora obiecta, bruta enim, ut purum olfactum odores, qui sunt coniuncti saporibus, nam ad hoc potissimum illis data est vis odorandi, ut discernant alimenta: odores vero reliquos per se delectantes sine coniunctione ad sapores, ut florum, bruta vel nullo modo percipiunt, vel in eis non delectantur cum tamen homo perfectissimi sentiat eusmodi odores, in eisque nimium satis delectetur. Cuius rei ratio est apud Aristotelem de sensu, & sensibili, cap. 3. quod nimium calidi sunt, temperant proinde frigiditatem nostri cerebri. Vnde iam acutem percipi possunt: ac tristare si sint dissentanei, aut delectare, si consentanei. Idem colligitur ex eodem Aristotele prima de generatione animalium, cap. 2. & Galeno octavo libro de visu partium. O-

mnibus ergo sensatis perfectior censetur olfactus hominis, cum perfectius sit possi extendi potentiam ad vniuersalium, & nobilium obiectum, quam intense, vel facile partem obiecti cognoscere. De auditu siquid in nobis esse perfectissimum: nimis percepit perfectissimas sonorum differentias. ^{Frane. Suarez de anima.}

non tantum naturales, sed etiam artificiales, ha-
bentque perfectissimum, & subtilissimum organum.
De visu id facile intelligitur ob easdem rationes.
Accedit hos duos sensus disciplina esse, ac dici: ^{de visu.}
quod est proprium hominis. Ita patet conclusio-
nis probatio, cuius ratio a priori est: quia natura
sensitiva in homine coniungitur rationali: est ergo
perfectior simpliciter: ergo & talis natura etiam
potentia simpliciter erunt perfectiores, licet
quoad aliqua supererent ex indigentia corporis,
eo quod saepe dispositio necessaria ad operationem
vnius memori impedit aliquo modo operatio-
nem alterius, non enim potuit tanta diversitas
membrorum stare, sine vlo proflus inter se impe-
dimento. Et hoc de secundo puncto.

Circa tertium punctum notandum est primò in sensibus hominis duplē perfectionem, & ⁴ Circa 3. p. 4. comoditatem posse considerari. Prima est in- ^{Eum compa-}
trinseca ipsorum in ordine ad proprios actus ac ^{paratio dñi}
sensibilia propria. Secunda est utilitas acquiren- ^{plex.}
da scientia. Pro priori consideratione sit tercia ^{De priori}
conclusio. Quinque sensus eundem ordinem per- ^{compara-}
fectionis habent in homine, quem ex se habent. ^{tertia e 3. cons.}
Hae facile patet, quia is ordo consistit in specifica ^{cius in or-}
perfectione, secundum quam unus excedit alium
qui perfecto ordo in homine non destruitur: ergo, &c. Est tamen conclusio intelligenda, si compari- ^{ta.}
tatio absolute fiat, ut intendimus: proportiona- ^{ta.}
liter namque hoc est loquendo de quouis sensu
in sua proportione, seu specie, perfectissimus hominis sensus erit tactus. Sicut enim considerando
hominem ad equum, simpliciter, quilibet homo
est perfectior equo, in sua tamen quemque specie
comparando, fieri potest, ut aliquis equus in sua
specie inueniatur perfectior, quam in sua hoco:
ita dicerur imperfectissimum hominis sensum es-
se olfactum, perfectissimum autem est tactum,
nam habet summam perfectionem, quam ^{ta.}
speciem habere potest, & forte id est de gustu:
vitus acutus & auditus non adeo sunt hoc modo
perfecti, a multis enim animalibus supererant ho-
mo in acumine, aut firmitate horum sensuum, at-
que ita venit intelligenda Aristoteles de sensu, &
sensibili, cap. 4. D. Thom. ibi l. c. 9. & authores alij.

Si vero comparentur ⁵ sensus secundum utili-
tatem ad scientiam, sit quarta conclusio. In ho- ^{Depositoria}
mine imperfectissimus est odoratus, deinde gu- ^{comparatio-}
stus, alij vero tres mutuo se excedunt, simpliciter ^{ne 4. conclu-}
tanet excedit visus. Prima pars de odoratu & gu- ^{sio rati-}
stus experientia est nota. Circa tres alios sensus, ^{ta.}
que est secunda conclusionis pars, recolendus du- ^{Legaturam.}
plex modus acquirendi scientiam, per intuitio- ^{thor dñi.}
nem scilicet, & disciplinam: quantum ergo ad huc ^{Metaph.}
posteriorum, utilissimum est auditus, quia percepit ^{sc. 6. dñi 11.}
voce explicantes conceptus ad viuum: ad pro-
reum vero magis deserunt tactus, atq; visus, quia ^{Tactus qua-}
ad plura obiecta se extendunt, vnde simpliciter, & ^{ratione vi-}
per se sunt utiliores, tum quia modus acquirendi ^{sum superer.}
scientiam per disciplinam est quasi per accidens, &
in ipsa inuentione fundatus, tum etiam quia quodammodo per accidens est auditu disciplinari
fieri mediante illo, significatio enim vocum acci-
dit obiecto auditus, neque auditus ipse significa-
tionem capit, sed sonum materialis. Inter tactu-
aurem, & visum obseruandum est illum hunc ex-
cedere, quod sit vniuersalior ex parte subiecti, et
enim diffusum per corpus: ideoque perfectior ta- ^{ta.}
ctus arguit ⁶ toto corpore optimum tempera-
mentum, & complexionem. Vnde Diuus Thomas
secundo de anima, recte dixit excessum in tactu,
excessum esse in viritate sensitiva simpliciter, quia
sensus est vniuersalis: hac ergo ex parte sensus hic
perfectissimus est ad scientias, vnde etiam Aristoteles
ob id scriptis molles carne aptos esse ingenio, & 3.
de partibus, capite quarto, quo sensu habeti sunt
durum

durum habere cor, cuius rationem addunt Sanctus Thomas lectione 3: & Philoponus folio sexto, col. 3: quia molles corporis arguit corporis temperamentum, & optimam compositionem in organis sensuum. Item tale corpus deferunt optimè ad ministracionem virtutis animalis, nam cū corpus molle est, spiritus animales subtiliores sunt, discurrentque celeriter per corpus: non sic autem quando corpus durum est: hoc tamen est intelligendum, vt ait D. Thomas, & Themistius de molitie naturali, non de ea, quæ cura, & arte adquiritur. Additque Albertus inter ipsas naturales molles aquosam, ac prouenientem ex pituita, vt in feminis, non arguere aptam complexionem, nec idoneum ingenium, sed quæ prouenit ex puro languine, quia sic temperatiorem complexionem causam habet, vt citato loco de generatione etiam dicitur: haec ergo ex parte tactus superat visum.

tactus videtur certior sensus, vt experientia colligitur, & ex Aristotele libro de sensu, & sensibili, cap. 4. & 2. de partibus, cap. 16. Certitudo autem maxime ad scientiam exigitur: ergo tactus est vtilior. Et confirmatur, quoniam tactus esse videtur magis diligibilis, quia magis necessarius. Respondendum licet tactus certior esset, visum aliquin haberi vtiliorem, propter vniuersalitatem, sed & certiorem esse negandum est. Etenim si co-parentur ad obiecta propria non minus certus est visus, quam tactus, ac forte certior, si vero ad obiecta communia facilius hallucinatur tactus, applicatis illis in proportione æquali: quod enim aliquando visus decipiat, ex nimia distanția prouenit, id vero non derogat eius certitudini, quæ penitanda est penes obiectum debite applicatum. Ad confirmationem dito amorem tactus, & visus non esse apte comparabiles, quia vnius amor alterius amorem inaudit: tactus enim est funda-

4
Quæ con-
tra supere-
tur à vñu.
Attamen vñus è contra superat tactum in mul-
tis. Primo, quia est vñiuersalior ex parte obiecti,
percepit enim cælestis, & terrestria sensibilia pro-
pria, & communia, multoque faciliori modo, quā
actus. Item est certissimus inter onines sensus, vt
pote immaterialior, minusque proinde deceptio-
ni obnoxius, ideoque maxime deseruens inuen-
tioni, atque arrestationi veritatis. Vnde Plato in
Timœo ait rerum sublimium notitiam oculos nos-
bis atrulisse, & Aristoteles i. Metaph. cap. i. ideo nos
vñsum maxime diligere, quia maxime cognitioni
subferunt. Ex quibus iam patet tertia conclusio
pars, excessus enim ille tactus non in intrinsecis
cermitur, sed in ijs, quæ tactum comitantur, vnde
magis tanquam signum arguit perfectionem, quā
pote ipse afferat, vñsus vero in intrinsecis, magis
que proprijs superat tactum, ac reliquos sensus:
quare, &c. Ita ergo intelligentia Aristoteles i. de
generatione animalium, capit. vigesimo, scribens
non prouenient prudentiam ex tactu, nimirum
tanquam ex proprio instrumento, quæ nus de-
ferrunt non minime ad prudentiam propter com-
plexionem, quam arguit optimam, nisi alioquin
natura deeret.

Oppones primo in sectione 30. problematum
narrat Aristoteles quicunque ingenio, vel studijs,
vel in Republica administratione, vel in carmine
alij, alij partibus claruerat, fuisse melan-
cholicos: haec ergo complexio secundum Aristote-
lem apta est ad ingenium, inepta vero ad tactum,
cum humor ille, vrpote terrestre, duriores efficiat
carnes, ac proinde organum tactus obtundat. Fa-
tetur quidem Aristoteles illa loco melancholiam,
si dominetur sua naturali frigiditate, & siccitate
impeditum esse, talemque complexione natu-
ratos, flolidos fieri, & ignaros. Contingere tamen
(inquit Aristoteles) atram bilem, si moderata sit,
per totum corpus dispersam calefieri ab humore
alio, vel complexione calida, sive vehementer
concipiendo calorem calefacie: quemadmodum
etiam ex perimur ferrum, & aquam ex se frigida,
semper tamen calefacta multum concipere calorem
vtereque velociter: sic ergo melancholia a propria
natura extracta, conducta ad ingenium, optime
disponendo corpus ad diffusum spirituum a-
nimatum, temperandoque nimiam sanguinis vi-
uacitatem: tandemque hominem studiosum, ac si
sit ad mediocritatem redacta, efficit prudentiorē:
vnde licet melancholici, inquit Aristoteles, in ali-
quo excedantur ab alijs: multis tamen in rebus
sunt illis præstantiores, alijs quidem in studijs liter-
arum, alijs in artibus, alijs in Republica, atque si in
excessu humor hic calefacit, facit hominem loqua-
cem, & poëam, aliaque non paucia ibique videre
licet.

8 **Oppones secundò contra resoluta pro visu, nā**

tactus videtur certior sensus, vt experientia colligitur, & ex Aristotele libro de sensu, & sensibili, cap. 4. & 2. de partibus, cap. 16. Certitudo autem maxime ad scientiam exigitur: ergo tactus est utilior. Et confirmatur, quoniam tactus esse videtur magis diligibilis, quia magis necessarius. Respondendum licet tactus certior esset, visum alioquin haberi vtiliorem, propter vniuersalitatem, sed & certiori esse negandum est. Etenim si coparentur ad obiecta propria non minus certus est visus, quam tactus, ac forte certior, si vero ad obiecta communia facilius hallucinatur tactus, applicatis illis in proportione aequali: quod enim aliquid visus decipiatur, ex nimia distantia prouenit, id vero non derogat eius certitudini, quia pensanda est penes obiectum debite applicatur. Ad confirmationem dico amorem tactus, & visus non esse apte comparabiles, qui vnius amor alterius amorem inaudit: tactus enim est fundatum aliorum sensuum, atque adeo illo destruens & destruens alii, quia certe consideratione maximodiligeritur: si vero praefite confiderentur, ac inuicem separari, ac separatim conferuari possent, sic plane magis diligibilis est visus de se, & praecipue ad utilitatem scientie: quanvis alii sensus sint diligibiles ad percipiendam sensibilem delectationem, vt tactus, & gustus, qui tamen amor nimium est imperfectus, & animalis, prior autem perfectior & conformior homini, vt homo est, sicut locutus fuit Aristoteles i. Metaph. cap. 1.

CAPVT XXX.

*An sit unus tantum sensus interior,
an plures.*

Expli^cat^s sensib^s exteriorib^s: dicendum su-
per est of interiorib^s, qua de re egit Aristot³,
de Anima, cap. 2, & 3, & interpresib^s, Diu^s Thom-
as tum alibi, tum i. part. q. 7. articul. 4. vbi pra-
cipua quam explicat^s, sed paulo latius hic erunt
differenda. In hac vero dubitatione suppono, dari
sensum interiorum, pro qua re notandum septem
hac vocabula: *sensus communis*, *phantasia*, *imaginatio*,
estimatio, *cogitatio*, *memoria*, *reminiscencia*, significare
potentiam sensitivam a quinque supra explicata
distinctam, sive multiplicitem, sive candem, pro-
vt est principium diuersorum actuum, de quo flatu-
mentum agendum: sensus ergo communis est potentia
interior cognoscens obiecta propria sensum ex-
teriorum, discernensque inter illa, ex qua discre-
potissime sensus communis a Philosophis
deprehensus est, illa siquidem operatio maxime
necessaria est natura sensitiva, nec poterat con-
uenire eidem exteriori sensui, cum ad discernen-
tiam inter duo oportet utrumque cognoscere: vi-
sus autem discernit quidem inter duos colores, &
auditus inter sonos duos, at inter sonum, & colo-
rem neuter discernit, quia neuter utrumque co-
gnoscit: necessarius ergo fuit sensus communis.
Ne dici potest candem animam per diuersos sen-
sus discernere: illa enim non nisi per potentiam
cognoscit: per candem ergo potentiam oportet
cognoscatur, ut illa discernatur. Aliam rationem affer-
Aristoteles de somno, & vigilia, c. i. vt scilicet co-
gnoscatur operationes sensuum extermorum, que
ratio sano modo est acceptanda, iuxta dicta cap.

Aliam quo^c ratiopem probandi sensum communem inuixerunt Albertus summa de homine, tractatu 2. de sensu communis, q. 2. S. Thom. opus 43. c. 4. nimur ut percipiat sensibilia communia per proprias species, que certe ratio falsum supponit: quia sensus interior non alter cognoscit sensibilia communia, quam exterior, ut cap. 3. monili.

monuimus, ac etiam notant D. Thom. i. p. quæst. i. art. 3. ad 2. Aujenna 6. naturalium, part. 3. cap. 8. in fin. & part. 4. cap. 1. Sola ergo prima illa ratio concludit dari sensum communem, neque vero communis dicitur communitate predicationis, cum sit potentia quædam particularis in animante, sed communitate obiectu, quatenus sensibilia cuncta externa percipit, in omnesque sensus exteriores influit tanquam commune eorum principium. Ita S. Thomas i. p. q. 78. art. 4. ad 1. Albertus lib. 2. tract. 4. cap. 12.

3. Dubitabit aliquis, quomodo potentia *vni*, ac corpore a qua attingere sensibilia adeo diversa, & saepe contraria. Quidam autem sensum communem esse quidem indiuisibilem, attamen cum sit in organo extenso secundum diuersas illius partes recipere species diuersorum sensibilium. Ita Philoponus de Anima fol. 79. Quæ responsio primò supponit recipi in organo, & non in potentia, quod supra improbatum est. Secundo assunt dictam potentiam esse indiuisibilem, quod repugnat accidēti materiali, ac in subiecto extenso existenti. Tertiis fingit diuersas species recipi semper in diuersis paribus: alter ergo responderet Themistius lib. 2. de Anima, cap. 8. sensum communem in se non recipere species sensibilium, sed indicare de ijs, quæ coram se ponuntur in sensibus externis, quod etiam videtur sentire Galenus 7. de placitis in fine, Egidius 2. de Anima, etiam in fine, sed est falsa sententia, nam sensus communis iudicat cognoscendo, non potest autem id præstare nisi species in se recipi, iuxta superius tractata. Respon-

4. **Vera solatio** dendum ergo sensum communem tam varia cognoscere, quia est potentia perfectior, atque adeo vniuersalior vniens in se virtutem sensuum extenorū, quod ex supradictis lib. 2. cap. 2. constare potest, vnde D. August. 2. super Genesim ad lit. cap. 26. quinque sensus, toto idem comparat riuiulis ab uno communis sensu tanquam a fonte manantibus, illud autem de contrarietate specierum solum iam superius est in cap. 2.

5. **Phantasia** est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum bratis communis: id coequi alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valeret conservare, ac per illas abstractiū cognoscere, quique propter phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles nota iuxta translationem Argyropili, & Perionii, expōnit D. Thomæ, Commentatoris Simplici, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè φῶς: quia verò lumen facit apparere colores, inde derivatur φῶς, id est, *prima apparitio*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absente facit apparere. Addit Philoponus phantasiam dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait derivari à φῶς, & σάρει, quod Græcè significat permanentiam: retinet enim phantasia species permanenter, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

6. **Differuntia** triplex phantasia a sensu communis extenuis a sensu obiectu: adhuc et autem tres differentias. Prima est, quia licet sensus, neque actu, neque potentia detur, est tamen phantasia: vt in somniis. Instabili in somniis sensum dari in potentia. Occurrit primo Themistius in paraphrasi libri tertii de Anima id verificari conditionaliter, est non manent sensus etiam potentia, vt in caco, saluari posse phantasiam. Secundò occurrentum verificari quando in somniis impossibile aliquid fingimus, cuius neq; sensus actu est, neq; potentia addit verò Aristoteles sensum semper adesse, non phantasiam, quæ verba Themistius in paraphrasi omitit, tanquam

difficilia, habet tamen in Græca litera, quæ D. Thomas ita exponit, vt intenta inter ipsas potentias differentia, nulla euadat: at enim sensum, id est, facultatem sentiendi semper adesse, non tamen phantasiam, id est, actum eius. Iam verò Simplicius, & Philoponus exponunt in pueris esse sensum exteriorem aptum ad operandum, non verò phantasiam: sed repugnat experientia, nam infantuli somniant, & imaginantur, licet imperfètè, sicut & per sensus exteriores imperfètè operantur. Quare Aujenna expositio placet, sensum semper adesse obiecto suo, quia non nisi illud praefens cognoscit: phantasiam autem non ita, cum etiam cognoscat obiectum absens: vnde verba illa non addunt nouam differentiam, sed iam positam exponunt. Secunda ergo differentia est quod sensus cunctis init animabiliis, imaginatio verò non item, de qua quomodo sit intelligenda infra dictum dicetur. Tertia differentia, quod sensus semper est verus circa proprium sensibile, imaginatio autem semper sit falsa, quia de re supra in cap. 10. Oppones verò textum 16. in quo Aristoteles ait imaginationem esse veram, aut falsam, quia sensus talis est: sentit ergo imaginationis falsitatem habere originem ex falsitate sensus, atque adeo nullam esse hanc tertiam differentiam. Respondet bene Philoponus, phantasiam iam in cognitione simplicium sensibilium tam vera, quam falsa saltem occasionaliter, sensum sequi, à quo illam accepit, quia tamen sensibilia componit, & impossibilia fingit, in eo differre à sensu.

7. Secundo loco assignat differentiam inter imaginationem, & opinionem, quod opinio mouet appetitum, non vero imaginatio. Dicit aliquis, **Differuntia** **imaginatio-** **na ab op-** **ione.** Imaginatio saepe causat timorem, etiam si nulla sit opinio, vel apparentia mali evonturi, vt experientia docere videtur. Ob hanc obiectiōnem nonnulli exponunt differentiam, vt ex opinione semper sequatur motio appetitus: ex imaginatione non quidem semper, sed aliquando, veluti, cum fortis est, & vehemens, quod indicat Aristoteles in exemplo de pictura, visio enim per se non mouet appetitum, mouet autem, si sit pulchra, vel horribilis: dicendum tamē phantasiam solam nunquam mouere appetitum, nisi illi miscetur opinio malii, vel boni, saltem vt possibilis: vehemens quippe apprehensionis efficit, vt malum tanquam nobis possibile consideremus, vnde iam, ne eueniatur formidamus. Alias differentias assignat Philo- **Differuntia** **phantasia** **ab opinione,** **et ratione,** **nam quatuor** **hac posteriora, vel- fite, &c.** phorus ibidem facilius. Ultimo ponit differentiam inter phantasiam, opinionem, idem, suam, et rationem, nam quatuor hac posteriora, vel fite, &c. idem sunt, vel se comitantur, quia vbi opinio est, ibi est, vel semper esse potest fides, & studio, & ratio: phantasiam autem sine iisdem inuenitur.

Ex his omnibus concludit Philoponus definitionem phantasiae. **Est** **moius** **factus** **a sensu in actu, vbi** **phantasia** **potius** **phantasiæ** **definitor** **quam** **phantasia, i-** **mo** **definitio** **etiam** **actu** **sensu** **com-** **munis, nisi** **hunc** **actum** **sub sensu in actu** **compre-** **hendas, vt** **Philoponus** **exponit:** fortasse tandem id opus non est, eo quod distincta potentia non sunt, vt infra dicimus: definitur ergo clarius, vt numeri 4. dicebamus, phantasia potentia, quæ species sensibilium extenorū recipit & conservat, ac per illas operatur in absentia obiecti: alias definitiones tradit commentator illo in libro textu 106. Albertus 3. de Anima, tractatu 1. p. 8. Cicero 1. Academicarum qualitatem. Ia vero imaginatio coincidit ferè cum phantasia, solumque addit vīm compendiū possibilis, ac engendi impossibilita. Estimativa describitur sensus interior potens apprehendere sub ratione conuenientis, & disconuenientis, seu, vt communiter loquuntur, sub ratione insensata: haec si quidem operatio communis etiam est omnibus

animantibus, nulliç sensu externo deputari vallet, cuius munus est mouere appositu sensituum, qui non nisi à ratione conuenientis, & disconuenientis mouetur: ideo ergo aestimatio dicitur, quia in rebus ipsis aliud aestimat, quād quod ex-

Cogitatio.

terius appareat. Cogitatiuam multi putant esse potentiam sensituum propriam hominis valentem ratiocinari circa particularia, & componere, atq; diuidere: hoc tamen excedit limites virtutis sensituum, vt supra dixi: cogitatio ergo nihil aliud significat, quam ipsam peritiam sensituum interiorem discernentem inter conuenientis, & disconuenientis, prout speciali quodam modo in homine exigit, habetq; in ipso maiorem aliquā perfectionem, quia non ex solo instinctu naturae dicitur, sed etiam ex nobiliore cognitione, & experientia, ac sapientiam ratione dirigitur. Memoria ab Aristotele cap. 1. de memoria, & reminiscencia, dicitur potentia, qua cognoscit præterita, & iān cognita, speciatim vero à quibusdam memoria describitur potentia apta cognoscere idem quod aestimatio, in absentia tamē obiectorum, cognoscit enim brutum rem sub ratione conuenientis, & disconuenientis, licet illam non habeat præfremen-^{4. Opin.}

Memoria.

Reminiscen-^{5. Opin.}
tia.

memoriam, & canes dormientes sepe latrant propter similem cognitionem, & apprehensionem. Reminiscencia deinitur potentia, qua rem in particularium præteritarum memoratur, non simplici modo, sed cum quādam indagatione, & discursu. Vnde multi credunt hanc virtutem non pertinere ad partem sensituum, sed ad intellectum, intinueratq; Aristoteles in principio libri de memoria & reminiscencia, dicens eos, qui sunt hebetes ingenio, soletere memoria præstare, verum ipse Aristotele cap. 2. aperte docet virtutem esse sensituum, quod à signo etiam probat: quoniam, qui per reminiscenciam conantur recordari, lassantur capite, quod si indagatio esset, solet interdum, quod laborando non potuit, inueniri: hoc vero in dictum fallax est, ad hoc enim satis est concomitanta operum inter intellectus, atque sensus. Ex ultimo ergo reminisciam potissimum fieri ab intellectu, saltem quādum ad discursus, & compositiones, que illi commiscentur: quia vero sensus conatur semper intellectum, ideo quādum fieri per diuersa loca, & tempora discurrat, sensus etiam per quādum successuam apprehensionem ab una in aliam procedit, describitq; potest talis eius reminiscencia, operatio sensus à prævio discursu intellectus, ideoq; dicit, qui pollent in genio (ut pote quādum qui facile discurrant) possere reminiscencia.

8
1. Opinio in
præsenti cap.

2. Opinio.

3. Opinio.

His postis. Circa quādum huius capituli diuersae sunt sententiae, quidam enim duos tantum ponunt sensus interiores distinctos, diuerso tamē modo id declarant: nam corum aliqui volunt sensum communem per se solum esse vñam potentiam,phantasiām vero esse alteram identificatam aestimatiū, cogitatiū, memoriat, &c. ita Perezius libro 3. de Anima, cap. 3. quæst. 1. citans Turisanum libro 2. in artem Galeni, commento 17. item Venetum ad citatum locum de Anima. Alij dicunt sensum communem, & phantasiām facere eandem potentiam: aestimatiū vero, cogitatiū, memoriat, &c. alteram constituant. Ita Marcellus libro 4. suarum traditionum. Secunda opinio principialis, ac tertia in ordine atriuit potentias tres interiores: phantasiām, quam dicunt identificari cum sensu communi: cogitatiū, quam rationem vocant: & memoriat. Ita Galenus lib. de differenti symptomatum, cap. 3. Gregor. Nissén. de virib. animæ, cap. 6. & 7. Damascen. lib. 2. fidei, cap. 17. & 2. Nemesius de natura hominis cap. 6. Valles 2. controversiarum. Sed oportet animaduertere, Galenum rationis vocabulo intellectum ipsum significare, quem falsò creditit esse poten-

tiam organicam, vt patet ex 7. de placitis, cap. 4. vbi scribit cerebrum habere in se munus efficiendi imaginationem, memoriam, atque intellectu, non est verò credibile reliquos autores catholicos in hoc sensu sequi Galenū, sed fortassis voce intelligunt ipsam cogitatiū, quādum plerisque ratio particularis nuncupatur. Quarta opinio distinguit sensus quatuor interiores: nimirum sensum communem, phantasiām, aestimatiū, seu cogitatiū, & memoriam. Hanc docuit S. Thomas 1. part. quæst. 78. & quæst. de Anima, art. 13. & opusculo 43. cap. 4. sequitur illius Scholæ, & tenuerat ante Auerroes 2. de Anima, text. 6. Landun. 2. de Anima. quæst. 73. & alij communiter. Quinta opinio, præter quatuor nunc dictos sensus, addit imaginatiū, quādum ponit a phantasiā: Opin. distinctam. Tribuitur Auticenna sen. 1. doctrina 6. cap. 65. Sequiturque Albertus in summa de homine tract. 4. de imaginatione, & 2. de Anima tract. 4. cap. 6. Sexta opinio sex inducit sensus interiores addendo proxime dictis reminiscientiam à memoria distinctam.

Inter has opiniones, prima sine fundamento loquitur, nām ostendemus, qua ratione distinctus afferitur communis sensus à phantasia, cādem distingueda esset à reliquis phantasias. Se-⁹ cunda opinio probabile fundamento habet: quod dicitur, coincidit cum fundamento quarte, vt paulo post Dei, videbimus. Tertia deinde non placet, quia nititur solum experientia defumpta ex medicina, non vero procedit ex propriis rei principijs, obiecto scilicet, & actibus distinguendo potentias: fundamento autē solutur sequenti capite. Iam quarta opinio, qua inter citatas probabilior habetur, duplex habet fundamentum. Primum: cogitatiū, sensituum interiores, alij am per non sensatas, ac potentias per eas cognoscentes esse diuersas: liquidum potentias cognoscentes per species diuersarum rationum, diuersas esse oportet. Et confirmatur, nam iudicium practicum, & speculativum pertinent ad diuersas potentias, sed potentia cognoscens per species sensatas cognoscit speculatiū, sive ordine ad prosequitionem, vel fugam, cognoscens vero per species non sensatas practice indicat esse fugiendum, vel prosequendum, cum rem actinam sub ratione conuenientis, vel disconuenientis: ergo, & cetera. Secundum fundamentum est, sensituum potentiam cognoscentem in præsenti obiectu debere esse facile mutabilem, & apprehendibilem: potentiam vero cognoscentem in absentia debere esse retentiam specierum: ita autem duo non posse conuenire potentiae materiali, cum facilis apprehensio in corporalibus proueniat ex humilitate, retentio vero ex securitate, quā duo prædominari simul nequeunt in uno organo. Et confirmatur ex vulgato prologo, quā in superioribus sunt vñata in inferioribus dividuntur: quare, &c.

Ex his fundamentis aperiuntur colligunt sententia D. Thomas, nam ac cognoscendum intuitum per species sensatas omnium externorum sensuum, cæsarius est vñus interior sensus, nimirum communis: ad cognoscendum vero abstractum alterum requiritur, iuxta secundum fundamentum, & hic est phantasia. Deinde ad cognoscendum intuitum per infinitas species alius sensus postulatur ex eodem secundo fundamento, qui aestimatio nuncupatur, seu cogitatio. Denique ex hoc plo fundamento ad cognoscendum abstractum per easdem illas species alius sensus requiritur, pontiturque memoria: ergo, & cetera. Et hinc colligunt quantum valeat fundatum secundum opinionem, quod in hac quarta primum fuit. Quinta opinio, præter haec omnia, consideravit duplēm cognitionem sensibilium in nobis inuentam, aliam

simpli-

SVAREZ
de Anctis, op.
pt. 6. di. tium, et
anima.

TECN. TOM.
III
1911
1911
1911

D. V.

Defensa.

simplicem, quamphantas proprie attribuit, a-
liam vero compositam, seu imaginariam, qua fin-
gimus, verbi gratia, montem aureum, chimaram,
& similia, atque ad hanc compositiūm operatio-
nem addidit tertiam potentiam. Et consimili-
ratiōe sexta opīo aliam addit potentiam
propter diuersum modum memorandi remini-
scendo.

11 Pro decisione veritatis est aduertendum sensus
internos non esse multiplicandos ex eo, quod v-
nus possit plura, quam alius, sed quod alter alte-
rius actum edere nequeat, nam si duo sensi inter-
ni statuantur, quorum vnu valeat quidquid
alius, ac plura operari superflue, sane hic posterior
statuetur: ad operationes ergo incompossibilis
eidem potentiae est recessum, a pro varietate
huiusmodi operationum tot multiplicandi erunt
sensus interni. Neque in fera, superfluo iam poni-
sensus exteriores, cum quidquid illi possunt, in-
ternus possit. Nam in primis non est id simile:
sensus enim exteriores sunt quasi particulae virtu-
tis, quibus addi debuit vniuersalis, qua particulae
ipsas roboraret, ac de omnibus iudicaret:
interius autem non occurrit talis necessitas. Re-
spondet deinde antecedens falsum esse: immu-
tatur enim sensus exterior ab obiecto immediatè
non internus, atq; adeo quamvis sensus interior
cognoscat quidquid exterior, non tamen per im-
mutationem immediatam ab obiecto, ideoque fue-
runt necessarij externi sensus, quia nisi immuta-
rentur illi, non posset interior potentia quodquam
percipere. Sit ergo constitutum fundamentum
receptum communiter, per eas tantum actiones
esse multiplicandos sensus internos, qua ad eandem
potentiam non possunt reduci.

12 Secundò est notandum, non esse in homine in-
ducendos plures sensus internos, quam in brutis
perfectis, siquidem in his reperitur natura sensitivi-
ta, qua potest perfectione intra cum gradu: quod
si aliqua operatio in homine visitur perfectior, non
continuo est in illa multiplicanda potentia, cum
ea perfectio maior dari valeat intra eandem pot-
entiae speciem. Ex quo fundamento excludit D. Thom.
quintam opinionem Averinam, nam opera-
tio illa composita solum in nobis experitur
attribui poterit intellectu, vel certe ad illam eli-
cendam satis erit, quodphantas hominis ponan-
tur nobilior: ex quo etiam fundamento distinguo
memoria a reminiscencia excluditur.

13 His suppositis sit prima conclusio. Probabilius
videtur sensum communem, &phantasiam non
esse potentias realiter distinctas, idemque dicen-
dum de estimativa, & memoria, & in vniuersum
de potentia intuitiva, & abstractiva cognoscente.

Probatur 1. Probatur conclusio. Nam potentia cognoscens
abstractiva, obiecti speciem debet recipere: vel er-
go recipit in praesentia obiecti, vel in absentia: hoc
secundum est impossibile, quia externa sensibilia
tantum immutant sensus, cu. illis praesentia ex-
istunt. Vnde neque species, aut actus durans, nisi in
eorundem praesentia: ergo cumphantas, & me-
moria alter non possint immutari, quam media
immutatione sensus externi, immutari necesse est
in praesentia obiecti: possunt ergo immutari, ac o-
perari in praesentia obiecti. Ultima haec conseq-
uētia liquet: nam potentia, qua immutari valet ab
obiecto praesente, potest attente immutari, ac pro-
inde in actum prodire, idque necessario, cum sit
potentia naturaliter agens non impedita, quare
potentia in absentia obiecti cognoscens potest co-
gnoscere in praesentia: non ergo propter hos actus
multiplicari debent potentiae: atque hinc destrui-
tur fundamentum contraria sententia. Et con-
firmatur conclusio, quoniam haec potentia ideo dis-
tinguenda esset, quod vna facile apprehendat.

altera retinea. Hec autem ratio destruēta est, quia
simulac immutatur sensus internus, immutatur
phantas, atque adeo quam potest faciliter: non
ergo oportet ista distinguere, quod amplius ostendit, primò, nam siphantas non simul cum sen-
su immutatur, sane transacto aliquo tempore im-
mutabitur, interim vero quid quod factum est
inphantas, ex quo magis disposita euferit ad
immutationem, quam antea? nihil certe potest
asignari, neque ita agens indicari, a quo produ-
cta sit dispositio, vel ablatum impedimentum. Se-
cundo experientia quoque aduersatur, alioquin ut
species rei in memoria maneret, oportet ut per
tempus aliquod res ipsa praesens sensu adesset,
quod falsum est, quia licet subito res videamus,
si satius attendimus, facile potest memoriam.
Tertiò, quia officium sensus communis est atten-
dere, & concurrere cum externis sensibus ad co-
ram sensationes: sed hoc idem est munus imagi-
natiu, ut patet experientia, nam si imaginemur
circa eandem rem, quam presentem habemus, mi-
nimè illam sentimus, ut etiam D. Thom. & The-
milius fatentur. Ex his ergo concluditur, sensum
concluditum, & imaginationem non distinguunt: contra disti-
maxime enim distinguuntur, ut in praesentia, & in absentia
cognoscere: ad hoc autem non oportet sensus communis
distingui, ut ostensum est: ergo, &c. Quæ ratio
est probat etiam estimatiuam, & memoriam non di-
stingui, fingere autem diuersos sensus internos, ut
vnu cognoscatur in praesentia tantum, aliis vero
in praesentia, tum in absentia, superfluum est,
& contra supra positum fundamentum.

14 Ad secundum vero fundamentum quartæ sen-
tentia occurritur a quibusdam, in materialibus
idem esse posse, recipiens, & conferuans, ut plu-
rum significatione. Respondet tamen, in pra-
esenti immutatio, non haec omniō materiali,
sed intentionalem, fierique proinde sensu
restitutione. Addit species ipsas non tantum recipi
in organo, sed etiam in potentia ipsa, ex cuius na-
tura prouenit, ut illa melius, vel deterius con-
feruerint, quamvis non nihil conduceat organi
dispositio: atque experientia docet in parte cere-
bri in qua collocatur sensus interior, non dari la-
lam diuersitatem dispositionum, qua a predicta
sensititia exigitur. Ad confirmationem responde-
tur illud axioma verum esse, quando necessitas
deprehendit diuendit potentias, huc vero de-
prendi nullam.

15 Secunda conclusio. Probabilius est estimati-
uam & memoriam non distinguiri realiter a phan-
tasia. Probatur primò: quia distinctione specierum
in sensatis, & non sensatis, vana est, ut supra o-
stendimus: ergo & potentiarum. Secundò esto
illa specierum distinctione admittatur, potentia co-
gnoscens rem sub ratione intensata, cognoscere
illam debet necessario sub ratione etiam sensata:
ergo potentia tales non distinguuntur. Probatur
antecedens, nam potentia cognoscens lupum, ut
inimicum non alia ratione, aut modo ita cognoscit,
nisi cognoscendo accidentia exteriora illius,
ac adeo sub ratione sensata: debet ergo ita nec-
essario cognoscere. Dicessat esse, si vna potentia
cognoscere lupum, ut sic, ut alia potentia iudicet
eius inimicum: haec tamen euacio non intelligi-
tur, nam iudicium illud, *bis est inimicus*, inclu-
dit intrinsecus cognitionem ipsius, qui inimici-
tiam gerit, non sunt ergo actus separabiles, ad
diuersaque potentias pertinentes. Confirmatur:
nam sensus communis non posset iudicare inter
diuersas sensibilias, nisi cognoscere vtrumque ex-
tremum, secundum Aristotalem, & omnes Philo-
sophos: ergo nec estimativa posset iudicare hunc
eius inimicum nisi ipsum cognoscet. Tertiò ar-
gumento. Rationes conuenientis, ut disconue-
nientis

Confirma-
tio-
una.

15 *Ratio 1.* Pro decisione veritatis est aduertendum sensus
internos non esse multiplicandos ex eo, quod v-
nus possit plura, quam alius, sed quod alter alte-
rius actum edere nequeat, nam si duo sensi inter-
ni statuantur, quorum vnu valeat quidquid
alius, ac plura operari superflue, sane hic posterior
statuetur: ad operationes ergo incompossibilis
eidem potentiae est recessum, a pro varietate
huiusmodi operationum tot multiplicandi erunt
sensus interni. Neque in fera, superfluo iam poni-
sensus exteriores, cum quidquid illi possunt, in-
ternus possit. Nam in primis non est id simile:
sensus enim exteriores sunt quasi particulae virtu-
tis, quibus addi debuit vniuersalis, qua particulae
ipsas roboraret, ac de omnibus iudicaret:
interius autem non occurrit talis necessitas. Re-
spondet deinde antecedens falsum esse: immu-
tatur enim sensus exterior ab obiecto immediatè
non internus, atq; adeo quamvis sensus interior
cognoscat quidquid exterior, non tamen per im-
mutationem immediatam ab obiecto, ideoque fue-
runt necessarij externi sensus, quia nisi immuta-
rentur illi, non posset interior potentia quodquam
percipere. Sit ergo constitutum fundamentum
receptum communiter, per eas tantum actiones
esse multiplicandos sensus internos, qua ad eandem
potentiam non possunt reduci.

Ratio 2. Secundò est notandum, non esse in homine in-
ducendos plures sensus internos, quam in brutis
perfectis, siquidem in his reperitur natura sensitivi-
ta, qua potest perfectione intra cum gradu: quod
si aliqua operatio in homine visitur perfectior, non
continuo est in illa multiplicanda potentia, cum
ea perfectio maior dari valeat intra eandem pot-
entiae speciem. Ex quo fundamento excludit D. Thom.
quintam opinionem Averinam, nam opera-
tio illa composita solum in nobis experitur
attribui poterit intellectu, vel certe ad illam eli-
cendam satis erit, quodphantas hominis ponan-
tur nobilior: ex quo etiam fundamento distinguo
memoria a reminiscencia excluditur.

Ratio 3. His suppositis sit prima conclusio. Probabilius
videtur sensum communem, &phantasiam non
esse potentias realiter distinctas, idemque dicen-
dum de estimativa, & memoria, & in vniuersum
de potentia intuitiva, & abstractiva cognoscente.

Probatur 1. Probatur conclusio. Nam potentia cognoscens
abstractiva, obiecti speciem debet recipere: vel er-
go recipit in praesentia obiecti, vel in absentia: hoc
secundum est impossibile, quia externa sensibilia
tantum immutant sensus, cu. illis praesentia ex-
istunt. Vnde neque species, aut actus durans, nisi in
eorundem praesentia: ergo cumphantas, & me-
moria alter non possint immutari, quam media
immutatione sensus externi, immutari necesse est
in praesentia obiecti: possunt ergo immutari, ac o-
perari in praesentia obiecti. Ultima haec conseq-
uētia liquet: nam potentia, qua immutari valet ab
obiecto praesente, potest attente immutari, ac pro-
inde in actum prodire, idque necessario, cum sit
potentia naturaliter agens non impedita, quare
potentia in absentia obiecti cognoscens potest co-
gnoscere in praesentia: non ergo propter hos actus
multiplicari debent potentiae: atque hinc destrui-
tur fundamentum contraria sententia. Et con-
firmatur conclusio, quoniam haec potentia ideo dis-
tinguenda esset, quod vna facile apprehendat.

Ratio 4. altera retinea. Hec autem ratio destruēta est, quia
simulac immutatur sensus internus, immutatur
phantas, atque adeo quam potest faciliter: non
ergo oportet ista distinguere, quod amplius ostendit, primò, nam siphantas non simul cum sen-
su immutatur, sane transacto aliquo tempore im-
mutabitur, interim vero quid quod factum est
inphantas, ex quo magis disposita euferit ad
immutationem, quam antea? nihil certe potest
asignari, neque ita agens indicari, a quo produ-
cta sit dispositio, vel ablatum impedimentum. Se-
cundo experientia quoque aduersatur, alioquin ut
species rei in memoria maneret, oportet ut per
tempus aliquod res ipsa praesens sensu adesset,
quod falsum est, quia licet subito res videamus,
si satius attendimus, facile potest memoriam.
Tertiò, quia officium sensus communis est atten-
dere, & concurrere cum externis sensibus ad co-
ram sensationes: sed hoc idem est munus imagi-
natiu, ut patet experientia, nam si imaginemur
circa eandem rem, quam presentem habemus, mi-
nimè illam sentimus, ut etiam D. Thom. & The-
milius fatentur. Ex his ergo concluditur, sensum
concluditum, & imaginationem non distinguunt: contra disti-
maxime enim distinguuntur, ut in praesentia, & in absentia
cognoscere: ad hoc autem non oportet sensus communis
distingui, ut ostensum est: ergo, &c. Quæ ratio
est probat etiam estimatiuam, & memoriam non di-
stingui, fingere autem diuersos sensus internos, ut
vnu cognoscatur in praesentia tantum, aliis vero
in praesentia, tum in absentia, superfluum est,
& contra supra positum fundamentum.

Ratio 5. Secundò est notandum, non esse in homine in-
ducendos plures sensus internos, quam in brutis
perfectis, siquidem in his reperitur natura sensitivi-
ta, qua potest perfectione intra cum gradu: quod
si aliqua operatio in homine visitur perfectior, non
continuo est in illa multiplicanda potentia, cum
ea perfectio maior dari valeat intra eandem pot-
entiae speciem. Ex quo fundamento excludit D. Thom.
quintam opinionem Averinam, nam opera-
tio illa composita solum in nobis experitur
attribui poterit intellectu, vel certe ad illam eli-
cendam satis erit, quodphantas hominis ponan-
tur nobilior: ex quo etiam fundamento distinguo
memoria a reminiscencia excluditur.

Ratio 6. His suppositis sit prima conclusio. Probabilius
videtur sensum communem, &phantasiam non
esse potentias realiter distinctas, idemque dicen-
dum de estimativa, & memoria, & in vniuersum
de potentia intuitiva, & abstractiva cognoscente.

Probatur 1. Probatur conclusio. Nam potentia cognoscens
abstractiva, obiecti speciem debet recipere: vel er-
go recipit in praesentia obiecti, vel in absentia: hoc
secundum est impossibile, quia externa sensibilia
tantum immutant sensus, cu. illis praesentia ex-
istunt. Vnde neque species, aut actus durans, nisi in
eorundem praesentia: ergo cumphantas, & me-
moria alter non possint immutari, quam media
immutatione sensus externi, immutari necesse est
in praesentia obiecti: possunt ergo immutari, ac o-
perari in praesentia obiecti. Ultima haec conseq-
uētia liquet: nam potentia, qua immutari valet ab
obiecto praesente, potest attente immutari, ac pro-
inde in actum prodire, idque necessario, cum sit
potentia naturaliter agens non impedita, quare
potentia in absentia obiecti cognoscens potest co-
gnoscere in praesentia: non ergo propter hos actus
multiplicari debent potentiae: atque hinc destrui-
tur fundamentum contraria sententia. Et con-
firmatur conclusio, quoniam haec potentia ideo dis-
tinguenda esset, quod vna facile apprehendat.

Ratio 7. altera retinea. Hec autem ratio destruēta est, quia
simulac immutatur sensus internus, immutatur
phantas, atque adeo quam potest faciliter: non
ergo oportet ista distinguere, quod amplius ostendit, primò, nam siphantas non simul cum sen-
su immutatur, sane transacto aliquo tempore im-
mutabitur, interim vero quid quod factum est
inphantas, ex quo magis disposita euferit ad
immutationem, quam antea? nihil certe potest
asignari, neque ita agens indicari, a quo produ-
cta sit dispositio, vel ablatum impedimentum. Se-
cundo experientia quoque aduersatur, alioquin ut
species rei in memoria maneret, oportet ut per
tempus aliquod res ipsa praesens sensu adesset,
quod falsum est, quia licet subito res videamus,
si satius attendimus, facile potest memoriam.
Tertiò, quia officium sensus communis est atten-
dere, & concurrere cum externis sensibus ad co-
ram sensationes: sed hoc idem est munus imagi-
natiu, ut patet experientia, nam si imaginemur
circa eandem rem, quam presentem habemus, mi-
nimè illam sentimus, ut etiam D. Thom. & The-
milius fatentur. Ex his ergo concluditur, sensum
concluditum, & imaginationem non distinguunt: contra disti-
maxime enim distinguuntur, ut in praesentia, & in absentia
cognoscere: ad hoc autem non oportet sensus communis
distingui, ut ostensum est: ergo, &c. Quæ ratio
est probat etiam estimatiuam, & memoriam non di-
stingui, fingere autem diuersos sensus internos, ut
vnu cognoscatur in praesentia tantum, aliis vero
in praesentia, tum in absentia, superfluum est,
& contra supra positum fundamentum.

Ratio 8. Secundò est notandum, non esse in homine in-
ducendos plures sensus internos, quam in brutis
perfectis, siquidem in his reperitur natura sensitivi-
ta, qua potest perfectione intra cum gradu: quod
si aliqua operatio in homine visitur perfectior, non
continuo est in illa multiplicanda potentia, cum
ea perfectio maior dari valeat intra eandem pot-
entiae speciem. Ex quo fundamento excludit D. Thom.
quintam opinionem Averinam, nam opera-
tio illa composita solum in nobis experitur
attribui poterit intellectu, vel certe ad illam eli-
cendam satis erit, quodphantas hominis ponan-
tur nobilior: ex quo etiam fundamento distinguo
memoria a reminiscencia excluditur.

Ratio 9. His suppositis sit prima conclusio. Probabilius
videtur sensum communem, &phantasiam non
esse potentias realiter distinctas, idemque dicen-
dum de estimativa, & memoria, & in vniuersum
de potentia intuitiva, & abstractiva cognoscente.

Probatur 1. Probatur conclusio. Nam potentia cognoscens
abstractiva, obiecti speciem debet recipere: vel er-
go recipit in praesentia obiecti, vel in absentia: hoc
secundum est impossibile, quia externa sensibilia
tantum immutant sensus, cu. illis praesentia ex-
istunt. Vnde neque species, aut actus durans, nisi in
eorundem praesentia: ergo cumphantas, & me-
moria alter non possint immutari, quam media
immutatione sensus externi, immutari necesse est
in praesentia obiecti: possunt ergo immutari, ac o-
perari in praesentia obiecti. Ultima haec conseq-
uētia liquet: nam potentia, qua immutari valet ab
obiecto praesente, potest attente immutari, ac pro-
inde in actum prodire, idque necessario, cum sit
potentia naturaliter agens non impedita, quare
potentia in absentia obiecti cognoscens potest co-
gnoscere in praesentia: non ergo propter hos actus
multiplicari debent potentiae: atque hinc destrui-
tur fundamentum contraria sententia. Et con-
firmatur conclusio, quoniam haec potentia ideo dis-
tinguenda esset, quod vna facile apprehendat.

Ratio 10. altera retinea. Hec autem ratio destruēta est, quia
simulac immutatur sensus internus, immutatur
phantas, atque adeo quam potest faciliter: non
ergo oportet ista distinguere, quod amplius ostendit, primò, nam siphantas non simul cum sen-
su immutatur, sane transacto aliquo tempore im-
mutabitur, interim vero quid quod factum est
inphantas, ex quo magis disposita euferit ad
immutationem, quam antea? nihil certe potest
asignari, neque ita agens indicari, a quo produ-
cta sit dispositio, vel ablatum impedimentum. Se-
cundo experientia quoque aduersatur, alioquin ut
species rei in memoria maneret, oportet ut per
tempus aliquod res ipsa praesens sensu adesset,
quod falsum est, quia licet subito res videamus,
si satius attendimus, facile potest memoriam.
Tertiò, quia officium sensus communis est atten-
dere, & concurrere cum externis sensibus ad co-
ram sensationes: sed hoc idem est munus imagi-
natiu, ut patet experientia, nam si imaginemur
circa eandem rem, quam presentem habemus, mi-
nimè illam sentimus, ut etiam D. Thom. & The-
milius fatentur. Ex his ergo concluditur, sensum
concluditum, & imaginationem non distinguunt: contra disti-
maxime enim distinguuntur, ut in praesentia, & in absentia
cognoscere: ad hoc autem non oportet sensus communis
distingui, ut ostensum est: ergo, &c. Quæ ratio
est probat etiam estimatiuam, & memoriam non di-
stingui, fingere autem diuersos sensus internos, ut
vnu cognoscatur in praesentia tantum, aliis vero
in praesentia, tum in absentia, superfluum est,
& contra supra positum fundamentum.

Ratio 11. Secundò est notandum, non esse in homine in-
ducendos plures sensus internos, quam in brutis
perfectis, siquidem in his reperitur natura sensitivi-
ta, qua potest perfectione intra cum gradu: quod
si aliqua operatio in homine visitur perfectior, non
continuo est in illa multiplicanda potentia, cum
ea perfectio maior dari valeat intra eandem pot-
entiae speciem. Ex quo fundamento excludit D. Thom.
quintam opinionem Averinam, nam opera-
tio illa composita solum in nobis experitur
attribui poterit intellectu, vel certe ad illam eli-
cendam satis erit, quodphantas hominis ponan-
tur nobilior: ex quo etiam fundamento distinguo
memoria a reminiscencia excluditur.

Ratio 12. His suppositis sit prima conclusio. Probabilius
videtur sensum communem, &phantasiam non
esse potentias realiter distinctas, idemque dicen-
dum de estimativa, & memoria, & in vniuersum
de potentia intuitiva, & abstractiva cognoscente.

Probatur 1. Probatur conclusio. Nam potentia cognoscens
abstractiva, obiecti speciem debet recipere: vel er-
go recipit in praesentia obiecti, vel in absentia: hoc
secundum est impossibile, quia externa sensibilia
tantum immutant sensus, cu. illis praesentia ex-
istunt. Vnde neque species, aut actus durans, nisi in
eorundem praesentia: ergo cumphantas, & me-
moria alter non possint immutari, quam media
immutatione sensus externi, immutari necesse est
in praesentia obiecti: possunt ergo immutari, ac o-
perari in praesentia obiecti. Ultima haec conseq-
uētia liquet: nam potentia, qua immutari valet ab
obiecto praesente, potest attente immutari, ac pro-
inde in actum prodire, idque necessario, cum sit
potentia naturaliter agens non impedita, quare
potentia in absentia obiecti cognoscens potest co-
gnoscere in praesentia: non ergo propter hos actus
multiplicari debent potentiae: atque hinc destrui-
tur fundamentum contraria sententia. Et con-
firmatur conclusio, quoniam haec potentia ideo dis-
tinguenda esset, quod vna facile apprehendat.

Ratio 13. altera retinea. Hec autem ratio destruēta est, quia
simulac immutatur sensus internus, immutatur
phantas, atque adeo quam potest faciliter: non
ergo oportet ista distinguere, quod amplius ostendit, primò, nam siphantas non simul cum sen-
su immutatur, sane transacto aliquo tempore im-
mutabitur, interim vero quid quod factum est
inphantas, ex quo magis disposita euferit ad
immutationem, quam antea? nihil certe potest
asignari, neque ita agens indicari, a quo produ-
cta sit dispositio, vel ablatum impedimentum. Se-
cundo experientia quoque aduersatur, alioquin ut
species rei in memoria maneret, oportet ut per
tempus aliquod res ipsa praesens sensu adesset,
quod falsum est, quia licet subito res videamus,
si satius attendimus, facile potest memoriam.
Tertiò, quia officium sensus communis est atten-
dere, & concurrere cum externis sensibus ad co-
ram sensationes: sed hoc idem est munus imagi-
natiu, ut patet experientia, nam si imaginemur
circa eandem rem, quam presentem habemus, mi-
nimè illam sentimus, ut etiam D. Thom. & The-
milius fatentur. Ex his ergo concluditur, sensum
concluditum, & imaginationem non distinguunt: contra disti-
maxime enim distinguuntur, ut in praesentia, & in absentia
cognoscere: ad hoc autem non oportet sensus communis
distingui, ut ostensum est: ergo, &c. Quæ ratio
est probat etiam estimatiuam, & memoriam non di-
stingui, fingere autem diuersos sensus internos, ut
vnu cognoscatur in praesentia tantum, aliis vero
in praesentia, tum in absentia, superfluum est,
& contra supra positum fundamentum.

Ratio 14. Secundò est notandum, non esse in homine in-
ducendos plures sensus internos, quam in brutis
perfectis, siquidem in his reperitur natura sensitivi-
ta, qua potest perfectione intra cum gradu: quod
si aliqua operatio in homine visitur perfectior, non
continuo est in illa multiplicanda potentia, cum
ea perfectio maior dari valeat intra eandem pot-
entiae speciem. Ex quo fundamento excludit D. Thom.
quintam opinionem Averinam, nam opera-
tio illa composita solum in nobis experitur
attribui poterit intellectu, vel certe ad illam eli-
cendam satis erit, quodphantas hominis ponan-
tur nobilior: ex quo etiam fundamento distinguo
memoria a reminiscencia excluditur.

Ratio 15. His suppositis sit prima conclusio. Probabilius
videtur sensum communem, &phantasiam non
esse potentias realiter distinctas, idemque dicen-
dum de estimativa, & memoria, & in vniuersum
de potentia intuitiva, & abstractiva cognoscente.

Probatur 1. Probatur conclusio. Nam potentia cognoscens
abstractiva, obiecti speciem debet recipere: vel er-
go recipit in praesentia obiecti, vel in absentia: hoc
secundum est impossibile, quia externa sensibilia
tantum immutant sensus, cu. illis praesentia ex-
istunt. Vnde neque species, aut actus durans, nisi in
eorundem praesentia: ergo cumphantas, & me-
moria alter non possint immutari, quam media
immutatione sensus externi, immutari necesse est
in praesentia obiecti: possunt ergo immutari, ac o-
perari in praesentia obiecti. Ultima haec conseq-
uētia liquet: nam potentia, qua immutari valet ab
obiecto praesente, potest attente immutari, ac pro-
inde in actum prodire, idque necessario, cum sit
potentia naturaliter agens non impedita, quare
potentia in absentia obiecti cognoscens potest co-
gnoscere in praesentia: non ergo propter hos actus
multiplicari debent potentiae: atque hinc destrui-
tur fundamentum contraria sententia. Et con-
firmatur conclusio, quoniam haec potentia ideo dis-
tinguenda esset, quod vna facile apprehendat.

Ratio 16. altera retinea. Hec autem ratio destruēta est, quia
simulac immutatur sensus internus, immutatur
phantas, atque adeo quam potest faciliter: non
ergo oportet ista distinguere, quod amplius ostendit, primò, nam siphantas non simul cum sen-
su immutatur, sane transacto aliquo tempore im-
mutabitur, interim vero quid quod factum est
inphantas, ex quo magis disposita euferit ad
immutationem, quam antea? nihil certe potest
asignari, neque ita agens indicari, a quo produ-
cta sit dispositio, vel ablatum impedimentum. Se-
cundo experientia quoque aduersatur, alioquin ut
species rei in memoria maneret, oportet ut per
tempus aliquod res ipsa praesens sensu adesset,
quod falsum est, quia licet subito res videamus,
si satius attendimus, facile potest memoriam.
Tertiò, quia officium sensus communis est atten-
dere, & concurrere cum externis sensibus ad co-
ram sensationes: sed hoc idem est munus imagi-
natiu, ut patet experientia, nam si imaginemur
circa eandem rem, quam presentem habemus, mi-
nimè illam sentimus, ut etiam D. Thom. & The-
milius fatentur. Ex his ergo concluditur, sensum
concluditum, & imaginationem non distinguunt: contra disti-
maxime enim distinguuntur, ut in praesentia, & in absentia
cognoscere: ad hoc autem non oportet sensus communis
distingui, ut ostensum est: ergo, &c. Quæ ratio
est probat etiam estimatiuam, & memoriam non di-
stingui, fingere autem diuersos sensus internos, ut
vnu cognoscatur in praesentia tantum, aliis vero
in praesentia, tum in absentia, superfluum est,
& contra supra positum fundamentum.

Ratio 17. Secundò est notandum, non esse in homine in-
ducendos plures sensus internos, quam in brutis
perfectis, siquidem in his reperitur natura sensitivi-
ta, qua potest perfectione intra cum gradu: quod
si aliqua operatio in homine visitur perfectior, non
continuo est in illa multiplicanda potentia, cum
ea perfectio maior dari valeat intra eandem pot-
entiae speciem. Ex quo fundamento excludit D. Thom.
quintam opinionem Averinam, nam opera-
tio illa composita solum in nobis experitur
attribui poterit intellectu, vel certe ad illam eli-
cendam satis erit, quodphantas hominis ponan-
tur nobilior: ex quo etiam fundamento distinguo
memoria a reminiscencia excluditur.

Ratio 18. His suppositis sit prima conclusio. Probabilius
videtur sensum communem, &phantasiam non
esse potentias realiter distinctas, idemque dicen-
dum de estimativa, & memoria, & in vniuersum
de potentia intuitiva, & abstractiva cognoscente.

Probatur 1. Probatur conclusio. Nam potentia cognoscens
abstractiva, obiecti speciem debet recipere: vel er-

nientis sunt non sensata, sed phantasia cognoscit rem sub tali aliqua ratione: ergo una, eademque potentia ad utrumque sufficit, atque adeo ab estimatiu*is non seceruntur.* Ultima consequentia valet ex notationibus supra positis: minor vero probatur, nam phantasia mouet appetitum sensitiu*is, ad quem comparatur, sicut intellectus practicus ad voluntatem, telle Aristotele 3. de Anima, cap. 6. textu 44. & cap. 7. per totum: appetitus autem mouetur a ratione conuenientis, vel disconuenientis: ergo ipsa phantasia rationem eiusmodi propositus, ac cognovit. Atque hinc soluitur fundatum primum quartae opinionis in n. 9. negatur enim distinctio illa specierum sensatarum, & non sensatarum: negatur item cognitionem tantum rationum tam diuersam esse, ut diuersas arguant potentias: negatur denique iudicium practicum, & speculatorium fieri a potentijs diuersis, cum melius multo fiant ab eadem, uno scilicet in altero fundatum habente.*

16
3. Afferio.

Tertia conclusio. Probabilius videtur sensum interiorem unum tantum esse realiter. Hoc ex dictis ita concluditur: sensus communis, & phantasia in unam coincidunt potentiam, estimatiu*is item, ac memoria inter se, cogitativa autem remissiva, & imaginatio non ponunt in numero, ut supra est obseruatum, solumque significant diuersas proportiones eiusdem sensus in homine: ergo, &c. Et hoc planè fuit sententia Aristoteles, cum capite primo de memoria dixerit: phantasma non est affectum sensus communis, atque in toto eo capite de sensu communis, & phantasia, immo & de virtute tota interna sentiendi tanquam de una loquitur, ibidemque pronuntiat eadem nos partem cognoscere magnitudinem, motum, & tempus, & subdit, unde pater hac omnia ad primarium illum principem sensum pertinere, de quo inferius addit, ipsum esse qui meminatur, &c. unum ergo tantum ponit primum sensum principem interiorem, & lib. de insomnijs, cap. 1. scribit vim imaginandi eandem numero esse cum potentia sentiendi, essentia tamen, & ratione diuersam, vbi imaginacionem comparans sensibus externis, vult esse eandem numero vim, quae imaginatio, & sensus exterior per modum vim virtutis conuenient ad perfectè sentiendum: quod certè munus proprium est sensus communis, ut omnes tradunt. Tribuit ergo Aristoteles munus sensus communis imaginativa, atque adeo iudicat non distinguere ibi dem quoque ait sensus externos immutare principem sensum communem in vigilia, & in insomnijs diuersimode, in vigilia nimis actualiter, in insomnijs autem per species iam ante acceptas: docet ergo sensum communem conferuare acceptas species, quod est munus phantasia, & hoc insinuat etiam D. Thom. 1. part. quæst. 8. art. 8. ad secundum, aiens, quod in insomnijs aliquando soluitur communis sensus, ac iudicat, cum tamen 1. 2. quæst. 15. art. 1. & quæst. 17. art. 7. ad tertium scribat sensum communem immutari solum in presencia obiecti, & ideo ille locus primæ partis ab illius discipulis exponitur, ne sibi aduersari videatur. Item quod phantasia ab estimatiu*is non distinguatur secundum Aristotelem patet, quoniam estimatiu*is ponitur facultas cognoscens rationem conuenientis, ac disconuenientis, mouenque appetitum. Vnde D. Thomas 1. part. quæst. 7. 8. art. 4. & clarissim in 2. disput. 2. 4. quæst. 2. art. 1. in corpore, & alibi, at estimatiu*is comparari ad appetitum sensitiu*is, sicut intellectum practicum ad voluntatem: ostensum est autem, quod secundum Aristotelem phantasia cognoscit rationem conuenientis, mouetque appetitum, comparaturque ad illum, sicut intellectus practicus ad voluntatem: ergo secundum illum phantasia ab*****

Probatur ex dictis.

Atque eti*am ex Aristotele.*

estimatiu*is non distinguitur. Denique, quod phantasia, & memoria non distinguntur, est sententia Aristotelis de memoria, cap. 1. vbi palam ait imaginatiu*is esse memoriam conferuantem species quod omnes admittunt de sensatis, non sunt vero alia non sensata, ut probauimus: ergo, &c.**

Nec aliquid obstat huic conclusioni, quod iam solutum non fit, nisi forte illud: proprium esse potentiarum materialium, ut determinetur ad particularia obiecta, diuidique in plures. Item illud, traditum conclusionem nos, solum communem non esse, sed potius communis aduersari. Ad primum respondeo in potentis quidem estimatiu*is particularibus inueniri determinationem, & divisionem per particularia obiecta: in potentia autem intra gradum etiam sensitiu*is vniuersali necessitate non dari, aut rationem fingendi divisionem: solumque comparando hanc potentiam ad altiorem, hoc est, intellectum deprehendi limitatam ad obiectum magis particularis; idque sententia esse imperfectionis potentia materialis, ac perfectionis, quam in suo genere habere potest. Ad secundum respondeo primo nullam esse partem nostræ sententia, quæ a multis non alteratur, cumque ipsi inter se dissident, locum nobis dari comprehendendi ex quolibet id quod nobis veri videatur, ac nulli eorum in totum consentire. Ad de secundo Aristotelem stare a nobis.**

Dubitabis tamen, an formalis saltem distinctio sensuum internorum sit admittenda? Videntur enim affirmandum, quia possunt ibi diuersæ definitiones trahi: sensus enim communis dicitur potentia iudicantis de omnibus sensibilibus in eorum praesentia, phantasia iudicantis de eisdem in absentia, &c. definitiones autem diuersæ distinguunt potentias saltem formaliter. Sit tamen quarta conclusio. Sensus interior vna est adiquata potentia realiter, & formaliter, solumque in adiquatis rationibus distincta, quatenus scilicet ad diuersos actus comparari, & conceptibus inadiquatis co-cipiatur. Probatur, quoniam illa potentia est formaliter vna prædicto modo, que vnum habet obiectum formale adiquatum, circa quod exercet certum genus actuum, parcialia namque obiecta, particulareisque rationes actuum diuersorum diuersas rationes formales potentiarum non arguit: sic autem res habet in potentia sensitiu*is interiori: ergo, &c. Explicat amplius, & confirmatur, nam in parte intellectu*is plura sunt nomina significativa intellectu*is, ut ratio, memoria, intellectus practicus, speculatorius, &c. Et tamen ibi vna tantum est potentia formaliter, & simile est de voluntate. Denique illo modo potentia formaliter vltra sex numerari possent, ut facile pereat consideranti diuersitatem actuum interni sensus. Concludendum ergo vnum esse sensum omnes hos actus exercentem, qui a nobis diuersis nominibus nuncupatur, inadiquatisque definitionib*is circumscribitur.****

CAPUT XXXI.

De obiecto, actibus, sollicito, & organo sensu interiori.

Cognita veritate interioris sensus facile est omnina, quæ ad illum pertinent, explicare obiectum ergo illius est omne sensibile per exteros sensus. Nam obiectu*is adiquatur potentia, sed hic sensus vniuersalissima potentia est in suo ordine: ergo habet vniuersalissimum obiectum in eo gradu illud autem est prædictum sensibile: ergo, &c. Notandum vero est, quod sicut in exteros sensibilibus inueniuntur communia, quæ attinguntur ab eis tanquam modi sensibilium propriorum actus, apud internum sensum aliquid dari in sensibiliis proprijs, quod per se primo, ac per propriam speiem*

SVAREZ
de Anctis, op.
pt. 6. diu*rum, et
animalia.*TOM
III
111
111
111
111

D. V. 2

2.
Diatriba
Notatio 1.
Notatio 2.
Bruta memoria possit ostenditur.
3.
Obiectu, du-
plex impun-
gant mem-
oriā in
brūis.
Ad obie-
ctum.

tem cognoscatur, quod vocamus sensibilem abso-
lute, minimeque limitatum ad sensibilem aliquius
exterioris sensus: aliquid vero dari, ac cognoscere
tanquam modificans dictum obiectum, atque
hoc modo cognoscere rationes non sensatas, ipsas
etiam sensations sensuum exterorum, & que-
cunque per species sensuum exterorum non re-
presentantur, ab illoque nihilominus propriè co-
gnoscuntur.

Actus huius sensus sunt omnium sensibilium
cognitio, discrecio illorum, iudicium practicum,
vel speculativum, & memoria præteriorum, vt
pater ex dictis. Et tamen notandum (quod dicimus
pro explicatio iam obiecto addimus) nullum bruta-
rum quamlibet imperfectum sensu interiori care-
re, cum nullum careat appetitu tendente ad utile,
& refugiente noxiuam. Quæ sanè rationes obiectivas
ab externo sensu non attinguntur: necessarius ergo
est sensus internus, qui hæc iudicet, qua ratio-
ne concludit Aristoteles 1. de Anima, c. ultimo, &
lib. 3. textu 5. animantia haberephantiam, quod
omnes philosophi approbant. Notandum secun-
dum, ethi in omnibus animantibus detur sensus in-
ternus, non eiusdem perfectionis esse in omnibus,
quia nec in omnibus potest easdem operationes
elicere, nec circa idem adequatum obiectum ver-
sari, in ijs enim quæ solo possunt textu, & forte er-
iam gustu, imperfectissimum est internus sensus,
nec species conseruat in absentia obiecti. Vnde Ari-
stoteles 1. c. 15. docet hæc animaliaphantiam non
habere, in quo secū non pugnat, dum alibi (vt mo-
do indicauimus) ea concedit, illic enimphantiam
nomine latè vtitur ad significandum qualecumque
internum sensum. Atq; idem statuuntur de
animantibus, quæ licet plures habeant sensus ex-
ternos, atq; non modo quodam determinato mo-
mento, solum videlicet ad obiectum præfatis: hæc
enim habet quidem sensum internum aliquantum
perfectiorem, & extendat se ad plura etiam
sensibilia, adhuc tamen minus perfectum, & ad rationem memoriae non attingat: at vero alia per-
fectora animantia sensum hunc perfectum possident:
in ratione scilicet memoriae estimantur, sensusque
communis: imo per illum quandam materialem
prudentiam ostendunt, & aliquando etiam docu-
lant. Quod autem prædictam habeant rationem
memoriae, negari non potest, quicquid Scotus
dicat in 4. dist. 45. q. 3. quia euidentes experien-
tiam illam suadent. Elephas enim post multos
dies vindictam sumit de illo, qui seaserat, hæc
iam cognovit posse in sensu, &c. Ipsi primo, quasi
memor illius: id quoque ex eo patet, quia deter-
minato certoque motu ad rem absensem mouen-
tur, ergo propter apprehensionem, quam memo-
ria retinet.

Obiectus primus. Memoria est cognitio præ-
dicta cognitionis, iuxta Aristotelem lib. de memo-
ria, & reminiscencia, c. 1. talis autem cognitio im-
possibilis est sensu interno: ergo, &c. Secundo si
aliqua animantia habent memoriam, habent
certè apes, & formicæ, cum ligna omnia memoria
ostendant, his autem negat memoriam Aristoteles
lib. 3. de Anima, cap. 3. ergo, &c. Ad primum di-
cito sensum internum cognoscere revera exter-
na sensationes, non quidem vt obiecta propria,
sed vt modos eorum, siue in sensu dari memori-
am de re, ut iam cognita, contingit tamen non
raròphantasma existens in memoria remitti, vel
ex parte corrupti, ac proinde non representare
exactè, ex quo si non raro, vt qui rei memoratur
memoriam perdidit circumstantiarum, de quo
videndus Aristoteles lib. de memoria, cap. 2. hoc
vero de memoria sensibilium intelligi debet: nam
eorum, quæ sub sensu cadere non possunt, memo-
ria ad intellectu pertinet, vt dicetur infra 1. 4. c. 10.

Ad secundum affirmat Themistius in 2. de Ani-
ma, cap. 11. apes, & formicas habere memoriam. I-
dem fatentur Albertus tract. 1. cap. 7. D. Th. 1. Me-
taphysica Lect. 1. Auerrois cap. 3. Et ratione patet,
quoniam hæc animalia arte quæ ad am naturali va-
lent, de quibus Aristoteles 7. de historia, cap. 38. D. 1. Metaph.
Thomas 3. contra, cap. 134. Et opera eorum indicia 13. 6. n. 19
sunt cognitionis rerum absentium, formicas siquidem
eandem semitam repetit, ac forte perditam
vestigat, quia idem ingreditur, apes adeo-
dem redeunt flores, quos semel guitarunt: videtur
ergo certum habere memoriam, atque pruden-
tiam. Ad Aristotelem respondet Simplicius nega-
re solū ijs animantibus memoriam pfectam,
hoc tamen interpretamentum aperit. Falsum est,
Auerrois occurrit ad exēplum non requiri verita-
tem. Philoponus folio 81. col. 3. duplē distinguit
memoriam, aliam recordatiām præteriorum,
& a natura prudentem, aliam vero docilem, apies ergo, & formicas negari secundam, non vero
primam, quæ doctrina ex Aristotele sumitur 1. Me-
taph. c. 1. vbi scribit animalia, quæ cum memoria
habent auditum, prudentiam quoq; habere, nō vt
significat habitum consultandi de agendis secun-
dum rectam rationem, sicut 6. Ethicorum defini-
tur, sed vt importat iudicium naturale operū ita
agendorum, scilicet per propriæ dictam prudentiam
agerentur, quæ de re. Thomas 1. 2. q. 47. art. 15.
Animalia ergo, quæ cum prudentia habent auditum,
disciplinabili dicuntur, non sumptu discipli-
na in rigore, vt significat instructionem sumptuam
ab alio ad operandum secundum rationē, sed latè
vt significat instructionem manente ex consuetu-
dine. Inter illa vero, quæ memoriam habent sine
auditu, numerat Aristoteles apes, & ita cōstat ex-
perientia habere memoriam, prudentiamq; natu-
ralem: q; tameq; auditu careant, certum non est:
nam ipse Aristoteles 9. de historia, c. 4. dubius est,
vbi refert apes, cum dormiunt, à vigili excitari, v-
no, aut altero edito strepitur: quod si ita est, conie-
cta fuit illas audire, ac pater viterius experientia,
quia sonitum quodam congregari solent, atque vo-
cari ad recta, neque dici potest cum D. Thoma
cito loco Metaph. non auditu moueri, sed motio-
ne aeris, quam tacu sentiunt, nō enim morio tan-
ta est, imo & aliquando nulla ad apes pertingit, nec
eunca ratio illa motione magis cogregari apes,
quam dispergi: deniq; ad tactum quæcumq; aeris
motio etiā incondita sit esse, cum tamen non nisi
ad modulari quodammodo sonum accurrant
apes, quare probabiliter credo illas audire, vnde ad
naturalem prudentiam eiusmodi animalium, quan-
uis necessaria sit memoria cum pars sit prudentia,
non tamen est necessaria carentia auditus.

Circa organum eiusdem interni sensus creditit *De organo*
Aristoteles radicem sentiendi in corde esse, ac a-
fensus interno deo in eo ponendum organum, lib. de insentiente, n. 9. *De part.*
cap. 1. & 2. nos vero consequenter dicimus ponen-
tium Galen, dum in cerebro, quæ est sententia Hippocratis, quā
Galen, & aliorum, quos supra cap. 13. citauimus,
ac patet, quoniam experimur imaginationis in
capite formari. Vnde, & imaginando fatigari, la-
sio quoque sensum ex lassione cerebri nascitur,
infominaque fuit in capite. Nam Daniel 2.
dicitur, *Somnium tuum, & visiones capitis tui huius se-
modi sunt, & cap. 4. Cogitationes meæ in statu meo, &
visiones capiti mei, & cæt.* Dices in Euangelio le-
gi, a corde exire cogitationes. Et iterum, *Quid cogitans ma- Euang. ex-
lain cordibus vestrum vnde S. Hieronymus citato loco pediuit.*
Daniel, animaduertit propter diuersa hec facit
pagina, verba diuersas fuisse sententias. Respon-
detur tamen in sermonibus Euangelij non agi de
cognitionib; nudi intellectus, vt ita cor illius or-
ganū debeat existimari: vñlupatur ergo ibi cor pro
anima, vel pro appetitu, qui vere in corde est, vt
infra

infra dicemus, dicuntur cogitationes cordis, id est, procedentes ex cuiusque affectibus.

Quares tamen, in qua parte cerebri sit sensus iste, in cerebro enim tres obseruantur sensus: prima in parte anteriori: secunda in parte media: tercya in posteriori. Qui ergo Galenum sequuntur de distinctione trium sensuum internorum, primam cellulam ponunt organum sensus communis, &phantasia medium cogitatiuum, ultimam verò memoriam, quod confirmat experientia desumpta ex eodem Galeno libro de differentiis symptomatum, lasso enim organo sensus interni ladditur sensus, causaturque insanitia tripliciter: primò quando accidit error in sensu externo, quando nimirum pars anterior cerebri ladditur, quoniam tunc infirmatur sensus communis à quo vis sentiendi ad externos derivatur. Secundò quando iudicium, aut ratiocinatio ladditur, quod accidit ex lectione media cellulae. Tertiò quando ladditur memoria, quod ex infirmitate ultima cellulae procedit: quod si omnes eiusmodi de partibus laddantur, omnes operationes praeceperunt, sicut in phrenesit contingit: ex hac ergo experientia, quoniam Galenus ibi confirmat, concludunt sequaces has potentias distinguunt, subiecta ratiō in dictis partibus.

Statuendum tamen non omnes illas cellulas esse organum sensus interni, nisi quasi triplicem partem potentia illius estimamus: quia si una simplex est, in tribus cellulis re ipsa distinctis esse non poterit. Praterea in multis animalibus est sensus communis memoria, & phantasia, in quibus tamen cellulas distinctas non comprehenduntur. Denique hi authores contra Galenum tentiunt, qui 8. de visu partium, cap. 6. aliter vult constitutas esse illas cellulas, namque in anteriori parte duas collocat, in posteriori unam, & communem meatum, qui cellula media dicitur: propter visum illarum alter exponebit, duas enim anteriores ait esse organum olfactus, quod supra recessimus, addit vero deferire etiam ut in eis elaborentur spiritus animales ad sentiendum requisiti: per intermedium autem ventriculum existimat fieri trans-

situs horum spirituum, & in ultimo vigore vim sensitiam, ac verum fortasse est ultimum illum ventriculum esse organum interni sensus, legē Vefalium 7. de fabrica, cap. 6. Nec experientia allegata conuincit, quia eadem potentia variè laddi solet, visus enim ladditur aliquando, ita ut non percipiat indistans: aliquando aliter, quarum lassitudinem causa sunt ignotæ: sic ergo in praesens sensus interior diuersum ladditur, quia cum habeat organum aptè temperatum, sicut diuersum ladditur soli temperamenti, ita diuersæ possunt causari lesiones, ita Aristoteles lib. de informijs, cap. 3. vbi diuersarum specierum phrenesies diversas reddunt causas: nullam tamen certam fatig.

Dubitabis autem primò, an sensus internus a di possit non lasso externo. Multi negant: verior tamen est affirmatio: patet enim experientia phrenesim occupare hominem integris etiam externis sensibus, dementes quoque à nativitate non raro visuntur ijsdem sensibus valentes. Ratio à priori est, quoniam si vis sentiendi à sensu interno derivatur ad externum, vnde hic potius ab illo penderet, quam è contra. Rursum internus sensus propriam dispositionem vindicat, quæ poterit vitari organis externorum sensuum saltus manentibus. Vnde de Vales. 9. controveriarum, cap. 3.

Dubitabis iterum an imaginatio efficiat casum, D. Thomas 3. contra Gentes, cap. 99. docet imaginacionem aliquando esse causam aegritudinis, ac tam-
8. *Dicitur* *nam* *per*
fanitatis: statuendum ergo ita posse contingere, eo quod operante imaginativa commouent animales spiritus, diffundunturque per corpus, ac proinde si imaginatio vehemens sit, magna quoque spirituum erit commotio. Adde etiam calorem vehementem sive excitari, vnde varijs effectus in corpore contingunt. Denique imaginatio appetitum etiam mouet, excitatus autem commouet humorem, illius passioni cooperantem: his ergo modis ex imaginatione prouenit realis effectus, seu casus in corpore, atque per hanc tenus dicta facilis evadit quæstio 78. prima part.

apud D. Th.

ELENCHVS

CAPITVM LIBRI QVARTI.

- CAP: I. **Q**uodnam sit adæquatum obiectum intellectus nostri.
II. **A**n sit necessarius intellectus agens ad producendas species.
III. **A**n intellectus noster intelligat uniuersalia, an singulare tantum in rebus materialibus.
IV. **Q**uomodo cognoscat noster intellectus substantiam materialem, & alia sensibilia per accidens.
V. **Q**uomodo intellectus cognoscat se, & animam, & quæ in ipsa sunt.
VI. **Q**uomodo Deum, & angelos pro hoc statu cognoscat.
VII. **A**n intellectus noster pro hoc statu pendat ab operatione phantasiae.
VIII. **Q**uid sit intellectus agens & possibilis.
IX. **D**e distinctione intellectus practici, & speculativi.
X. **A**n in parte intellectiva sit memoria, vel aliqua potentia ab intellectu distincta.
Quæ de speciebus intelligibilibus & verbo mentis, iudicio, &c. hoc libro quare possent, in 78. precedenti à cap. 2. habentur.

LIBER